Μεταπτυχιακό στη Στρατηγική Διοικητική Λογιστική και Χρηματοοικονομική Διοίκηση

Το σύγχρονο ελληνικό τραπεζικό σύστημα σε συνθήκες ευρύτερης οικονομικής ύφεσης στο 'εξωτερικό περιβάλλον'

Διπλωματική Εργασία του
Ιωαννίδη Γ. Ιωάννη (SMAF: 1011)

Επιβλέπων Καθηγητής: Κος Παπαναστασίου Ιωάννης

Θεσσαλονίκη

Ιούνιος 2011

Για την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας συνεργάστηκα με τον επιβλέπον Καθηγητή κ. Παπαναστασίου Ιωάννη, τον οποία ευχαριστώ ιδιαίτερα για την καθοδήγησή του καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας.

Επιθυμώ να ευχαριστήσω θερμά την οικογένειά μου που πάντοτε υποστηρίζει υλικά και κυρίως συναισθηματικά τις σπουδές και την πρόοδό μου και τη Φένια για την ηθική της συμπαράσταση καθ' όλη τη διάρκεια του μεταπτυχιακού προγράμματος.

For the preparation of this thesis, I cooperated with Dr. Papanastasiou Ioannis, my supervisor, to which I am particularly grateful for his guidance throughout the thesis development.

I would like to thank my family who always support physically as well as emotionally my studies and my progress and Fenia for the moral support that she offered during the postgraduate program.

Copyright © Ιωαννίδης Ιωάννης, 2011
Με επιφύλαξη κάθε δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της μεταπτυχιακής εργασίας από το Τμήμα Στρατηγικής Διοικητικής Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής Διοίκησης
δεν υποδηλώνει απαραιτήτως και την αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος.

EXECUTIVE SUMMARY

Πυρήνας του χρηματοπιστωτικού συστήματος είναι οι τράπεζες, οι οποίες, όπως είναι γνωστό, έχουν την ικανότητα να μεταβάλουν την προσφορά χρήματος μιας χώρας, να επιδρούν στην αγοραστική δύναμη και να ενοποιούν την οικονομική διαδικασία της παραγωγής, της διανομής και της κατανάλωσης. Η πορεία του τραπεζικού κλάδου αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες για την πορεία της οικονομίας μιας χώρας. Αφενός, ένα ισχυρό τραπεζικό σύστημα συμβάλλει θετικά στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας, συγκεντρώνοντας αρχικά τις αποταμιεύσεις της οικονομίας, τις οποίες στη συνέχεια διαθέτει στις δραστηριότητες με τις υψηλότερες προσδοκώμενες αποδόσεις. Αφετέρου, ένα προβληματικό τραπεζικό σύστημα δημιουργεί δυσλειτουργίες στην οικονομική ανάπτυξη, αφού η μη ορθολογική χρήση των αποταμιευτικών πόρων οδηγεί είτε στη χρηματοδότηση δραστηριοτήτων με χαμηλές αποδόσεις είτε στη παντελή έλλειψη χρηματοδότησης επενδυτικών ευκαιριών.

Στο διάστημα των τριών τελευταίων δεκαετιών το τραπεζικό σύστημα έχει εξελιχθεί σημαντικά σε παγκόσμιο επίπεδο. Κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες έκαναν την εμφάνισή τους στην τραπεζική αγορά και **νέα χρηματοοικονομικά προϊόντα**, τα ονομαζόμενα «παράγωγα προϊόντα», τα οποία βασίζονται επί των πρωτογενών προϊόντων. Οι αλλαγές που συντελέστηκαν στο οικονομικό, χρηματοπιστωτικό και ρυθμιστικό περιβάλλον επηρέασαν, όπως ήταν αναμενόμενο, την εξέλιξη του τραπεζικού συστήματος. Ο ρόλος των τραπεζών, η δομή και οι λειτουργίες τους, καθώς και οι υπηρεσίες που προσφέρουν έχουν αλλάξει εξαιτίας των δραματικών εξελίξεων στον διεθνή οικονομικό χώρο. Αν και οι τράπεζες εξακολουθούν να παρέχουν τις παραδοσιακές τους υπηρεσίες (καταθέσεις, δάνεια, πληρωμές), τόσο η αντιμετώπιση και το εύρος της λειτουργίας τους, όσο και ο ανταγωνισμός στις χρηματαγορές, έχουν μεταβληθεί. Αποτέλεσμα των σημαντικών αλλαγών στα τραπεζικά συστήματα είναι να αναθεωρήσουν οι τράπεζες τη θέση τους απέναντι σε μια μεταβαλλόμενη αγορά και να μετατραπούν από εξειδικευμένες τράπεζες (specialized banks) σε τράπεζες γενικών συναλλαγών (universal banks).

Η σημαντική επέκταση των δραστηριοτήτων των τραπεζικών ιδρυμάτων και η συνεπακόλουθη χρήση ευρείας γκάμας καινοτόμων χρηματοοικονομικών εργαλείων, φέρνουν αντιμέτωπα τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα με ποικίλους και σημαντικούς κινδύνους, οι οποίοι απειλούν την ομαλή λειτουργία τους, καθώς και την

βιωσιμότητά τους. Έτσι, προκειμένου να ανταπεξέλθουν στις αλλαγές (οικονομικές – τεχνολογικές), παράλληλα με την παραδοσιακή θέση του χρηματοοικονομικού διαμεσολαβητή, ανέλαβαν και τη θέση του διαχειριστή κινδύνων σε μια προσπάθεια να αυξήσουν και τα έσοδά τους. Αναλαμβάνουν σε καθημερινή βάση **πλήθος κινδύνων**, πολλούς περισσότερους ίσως από οποιοδήποτε άλλο είδος επιχείρησης. Αυτό βέβαια, είναι πολύ δύσκολο έργο, ιδιαίτερα στην σημερινή εποχή της παγκοσμιοποίησης και της διεθνούς κρίσης στις χρηματοπιστωτικές αγορές (πάνω από 10 τράπεζες έχουν ήδη χρεοκοπήσει στις Η.Π.Α. με σημαντικότερη τη χρεοκοπία της Lehman Brothers), η οποία επιτρέπει τις διαταραχές στο τραπεζικό σύστημα μιας χώρας να μεταφέρονται και στα τραπεζικά συστήματα άλλων χωρών.

Με αποτέλεσμα, οι τράπεζες να υπόκεινται σε πλήθος κανονιστικών ρυθμίσεων και εποπτικών ελέγχων. **Προστατευτική «ασπίδα»** έναντι των αναλαμβανόμενων κινδύνων από τις χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις αποτελεί η κεφαλαιακή επάρκεια και ο διαρκής έλεγχος. Οι πρόσφατες ρυθμίσεις της Επιτροπής της Βασιλείας, η οποία αποτελεί τη διεθνή οργάνωση των εποπτικών Αρχών των τραπεζών, γνωστές ως ρυθμίσεις της Βασιλείας ΙΙ, προβλέπουν τους τρόπους και τα μέτρα που απαιτούνται για την κεφαλαιακή επάρκεια των χρηματοοικονομικών μεσολαβητών. Ωστόσο, τα μέτρα αυτά εν μέσω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης που βιώνουμε κρίθηκαν ανεπαρκή και αναποτελεσματικά για την αντιμετώπιση τέτοιου είδους φαινομένων. Η σημερινή κρίση ξεκίνησε το 2007 από το χρηματοοικονομικό τομέα, και συγκεκριμένα τον εξω-τραπεζικό ή σκιώδη τραπεζικό τομέα των Η.Π.Α., όταν οι δανειζόμενοι χαμηλής εξασφάλισης στεγαστικών δανείων δεν μπορούσαν πλέον να ανταπεξέλθουν στις υποχρεώσεις τους, και επεκτάθηκε στην πραγματική οικονομία.

Το **πρώτο τμήμα** της διπλωματικής εργασίας συμπεριλαμβάνει την επισκόπηση της υφιστάμενης ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας και αποτελείται από **τρεις κύριες θεματικές ενότητες**. Η πρώτη επιχειρεί να περιγράψει την **εξέλιξη και λειτουργία των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων**, κάνοντας ιδιαίτερη αναφορά: (i) στα βασικά χαρακτηριστικά του τραπεζικού κλάδου, (ii) στο σύγχρονο παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα, (iii) στα δομικά χαρακτηριστικά της τρέχουσας διεθνούς οικονομικής κρίσης και τέλος (iv) στη θέση της Ελλάδας και του ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος σε συνθήκες παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης. Η δεύτερη θεματική ενότητα εστιάζει στο **έργο-στόχο της εποπτείας**, που είναι η

αποσόβηση των κινδύνων από τα τραπεζικά ιδρύματα. Ο συγγραφέας αποσκοπεί, αρχικά, να σκιαγραφήσει το ρόλο των ελεγκτιξών / εποπτικών μηχανισμών και εν συνεχεία να παρουσιάσει το ρόλο-σκοπό της **Βασιλείας I, II, III** καθώς και τα πλεονεκτήματα / μειονεκτήματα που απορρέουν από την εφαρμογή τους. Η τρίτη θεματική ενότητα παραθέτει τα βασικότερα σύγχρονα επιστημονικά άρθρα και πηγές που σχετίζονται με το θέμα του ελέγχου των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Επιχειρείται, δηλαδή, η σφαιρική διερεύνηση του πραγματικού ελέγχου των τραπεζών, ώστε να γίνει αντιληπτή με **πρακτικά παραδείγματα και εμπειρικές μελέτες** η αποτελεσματικότητα της Βασιλείας σε επί μέρους νευραλγικούς τομείς για τη βιωσιμότητα των τραπεζών.

Το **δεύτερο τμήμα** της εργασίας σχετίζεται με την **εμπειρική έρευνα** που διενεργήθηκε κατά το τελευταίο τρίμηνο και αποτελείται από **τρεις θεματικές ενότητες**. Η πρώτη διερευνά την **ποιότητα των χαρτοφυλακίων** των ελληνικών τραπεζών (σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα δημοσιευμένα στοιχεία), ενώ επιχειρείται η εξαγωγή συγκριτικών συμπερασμάτων σχετικά με τα μη εξυπητερούμενα δάνεια που εμφανίζουν. Εξετάζει, επίσης, τον **τρόπο διαχείρισης των επισφαλών απαιτήσεων** κάνοντας ιδιαίτερη μνεία στις περιπτώσεις της Eurobank, ΕΤΕ και Ταχυδρομικού Ταμιευτηρίου. Η δεύτερη θεματική ενότητα εξετάζει τις απόψεις των 240 υπαλλήλων τραπεζών σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας του τμήματος του ανθρωπίνου δυναμικού σε συνθήκες οικονομικής ύφεσης, εστιάζοντας στο κατά πόσο συμβάλλει στην δημιουργία *«ικανοποιημένων υπαλλήλων» που έχουν ενστερνιστεί και προσπαθούν να πετύχουν το στόχο μείωσης επισφαλών απαιτήσεων*. Τέλος, διερευνάται η **δεκτικότητα των υπαλλήλων στην εφαρμογή νέων μεθόδων** αξιολόγησης, αμοιβής και διοίκησης των ανθρωπίνων πόρων με στόχο την *αλλαγή του τρόπου λειτουργίας των χρηματοπιτωτικών ιδρυμάτων λόγω της πρωτόγνωρης επιδείνωσης της ποιότητας των χαρτοφυλακίων τους και της συνακόλουθης έλλειψης ρευστότητας που βιώνουν κατά το τελευταίο έτος*. Η τρίτη θεματική ενότητα ανακεφαλαιώνει τα θεμελιώδη σημεία της διπλωματικής εργασίας και επιχειρεί να προτείνει θεματικούς πυλώνες για περεταίρω διερεύνηση στο μέλλον.

Α' ΜΕΡΟΣ – ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1. ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ

1.1 ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΚΛΑΔΟΥ.....9

1.1.1 Εισαγωγή.....9

1.1.2 Ιστορική αναδρομή.....9

1.1.3 Ταξινόμηση και Βασικές Λειτουργίες των Πιστωτικών Ιδρυμάτων.....10

1.1.4 Παράγοντες που επηρεάζουν το μέγεθος και την ανάπτυξη των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.....12

1.1.5 Συμπέρασμα.....15

1.2 ΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

1.2.1 Εισαγωγή.....16

1.2.2 Χρηματοπιστωτικές αγορές.....16

1.2.3 Μορφές χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.....18

1.2.4 Ο ρόλος των τραπεζικών ιδρυμάτων στη σύγχρονη οικονομία.....19

1.2.5 Εξελίξεις στο χρηματοπιστωτικό σύστημα.....22

1.2.6 Εξελίξεις στις χρηματαγορές και στις κεφαλαιαγορές.....27

1.2.7 Οι συνέπειες των εξελίξεων.....29

1.2.8 Κίνδυνοι χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.....31

1.2.9 Συμπέρασμα.....32

1.3 ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

1.3.1 Εισαγωγή.....33

1.3.2 Χαρακτηριστικά της τρέχουσας διεθνούς οικονομικής κρίσης.....33

1.3.3 Οι αδυναμίες του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος.....34

1.3.4 Βασικά αίτια της κρίσης.....35

1.3.5 Ο ρόλων των κεντρικών τραπεζών.....39

1.3.6 Η εξέλιξη της κρίσης.....42

1.3.7 Συνέπειες μετά την κατάρρευση της επενδυτικής τραπεζικής.....44

1.3.8 Οι ευρύτερες επιπτώσεις της τρέχουσας κρίσης.....46

1.3.9 Η επίδραση της κρίσης στην πραγματική οικονομία.....52

1.3.10 Συμπέρασμα.....57

1.4 Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΗΝ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

1.4.1 Εισαγωγή.....58

1.4.2 Το ελληνικό δημοσιο έλλειμμα.....59

1.4.3 Η επίδραση του δημοσίου ελλείματος στην αγορά ομολόγων της χώρας.....61

1.4.4 Ο αντίκτυπος της κρίσης στην πραγματική ελληνική οικονομία.....65

1.4.5 Υπερχρέωση των ελληνικών νοικοκυριών και θεώρηση της εξεύρεσης λύσης.....69

1.4.6 Συμπέρασμα.....71

1.5 ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΕ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΥΦΕΣΗΣ

1.5.1 Εισαγωγή.....72

1.5.2 Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα.....72

1.5.3 Εξελίξεις στο Ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα.....73

1.5.4 Αλλαγές μετά την είσοδο της χώρας στην Ευρωζώνη.....75

1.5.5 Αξιολόγηση της θέσης των ελληνικών τραπεζών ‘εν καιρώ κρίσης’.....76

1.5.6 Επιδείνωση ποιότητας χαρτοφυλακίων.....80

1.5.7 Συμπέρασμα.....81

2. ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΕΠΟΠΤΕΙΑ

2.1 ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΕΠΟΠΤΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ

2.1.1 Εισαγωγή.....83

2.1.2 Μηχανισμοί πρόληψης τραπεζικής αφερεγγυότητας.....83

2.1.3 Κεντρική Τράπεζα (Τράπεζα της Ελλάδος).....85

2.1.4 Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς.....86

2.1.5 Ορκωτοί Ελεγκτές – Λογιστές, μέλη ΣΟΕΛ.....87

2.1.6 CEBS.....88

2.2 ΚΡΑΤΙΚΟΣ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΣΜΟΣ

2.2.1 Εννοιολογική προσέγγιση και χρησιμότητα.....88

2.3 Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ

2.3.1 Εισαγωγή στη Βασιλεία.....90

2.3.2 Νομική φύση.....91

2.4 ΒΑΣΙΛΕΙΑ Ι

2.4.1 Εισαγωγή.....91

2.4.2 Τροποποιήσεις και ενσωμάτωση του κινδύνου αγοράς.....93

2.4.3 Αδυναμίες της Βασιλείας Ι.....94

2.5 ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΙΙ

2.5.1 Εισαγωγή.....96

2.5.2 Το νέο Σύμφωνο.....96

2.5.3 Στόχοι του Συμφώνου της Βασιλείας ΙΙ.....97

2.5.4 Πυλώνας 1ος (Pillar I): Ελάχιστες κεφαλαιακές απαιτήσεις.....100

2.5.5 Πυλώνας 2ος (Pillar II): Εποπτεία της κεφαλαιακής επάρκειας και των εσωτερικών συστημάτων αξιολόγησης των πιστωτικών ιδρυμάτων.....103

2.5.6 Πυλώνας 3ος (Pillar III): Αποτελεσματική πειθαρχία της αγοράς και ενημέρωση του κοινού.....106

2.5.7 Τα οφέλη από την Βασιλεία ΙΙ.....109

2.5.8 Οι συνέπειες εφαρμογής του Συμφώνου της Βασιλείας ΙΙ στα Ελληνικά Πιστωτικά Ιδρύματα.....112

2.5.9 Οικονομική κρίση και Βασιλεία ΙΙ - Κριτική Συμφώνου Βασιλείας ΙΙ.....115

2.5.10 ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΙΙΙ.....120

2.5.11 Συμπέρασμα.....122

3 ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΠΕΡΙ ΕΛΕΓΧΟΥ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

3.1.1 Εισαγωγή.....125

3.1.2 Έρευνες που αφορούν το πλαίσιο της επιτροπής της Βασιλείας ΙΙ.....125

3.1.3 Έρευνες που αφορούν τον έλεγχο των τραπεζών.....135

3.1.4 Έρευνες που αφορούν περιπτώσεις τραπεζών, πτωχεύσεις και συγκεκριμένα χαρακτηριστικά αυτών.....144

Β' ΜΕΡΟΣ – ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Α' ΤΜΗΜΑ

4.1 ΕΠΙΣΦΑΛΕΙΣ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

4.1.1 Εισαγωγή.....153

4.1.2 Μη εξυπηρετούμενα δάνεια – Non Performing Loans.....153

4.1.3 Ρυθμίσεις καθυστερούμενων δανείων.....155

4.1.3.1 Η περίπτωση της Efg Eurobank.....157

4.1.3.2 Η περίπτωση της ΕΤΕ.....159

4.1.3.3 Η περίπτωση του Ταχυδρομικού Ταμιευτηρίου.....161

4.1.4 Συγκέντρωση στοιχείων για την ποιότητα των χαρτοφυλακίων των ελληνικών τραπεζικών ιδρυμάτων και εξαγωγή συμπερασμάτων.....162

4.1.5 Εκτιμήσεις για την πορεία των μη εξυπηρετούμενων δανείων.....181

4.1.6 Συμπεράσματα έρευνας.....182

Β' ΤΜΗΜΑ

5.1 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΠΡΩΤΟΓΕΝΟΥΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1.1 Εισαγωγή..... 188

5.1.2 Μέθοδος έρευνας και επιλογή ερευνητικής μεθόδου.....188

5.1.3 Διεξαγωγή έρευνας και δειγματοληψία.....190

5.1.4 Περιορισμοί της μελέτης.....191

5.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

5.2.1Εισαγωγή.....192

5.2.2 Δημογραφικά στοιχεία.....192

5.2.3 Κύρια ανάλυση.....193

5.2.4 Συμπεράσματα έρευνας.....198

6. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΕΤΑΙΡΩ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....

1. ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ

1.1 ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΚΛΑΔΟΥ

1.1.1 Εισαγωγή

Στην παρούσα ενότητα θα σκιαγραφηθεί η διαχρονική διαφοροποίηση του ρόλου των τραπεζών και τη μετάβασή τους από εξειδικευμένες τράπεζες σε τράπεζες γενικών συναλλαγών. Αρχικά, διενεργείται ιστορική αναδρομή και εν συνεχεία περιγράφεται η ταξινόμηση και οι βασικές λειτουργίες των πιστωτικών ιδρυμάτων. Τέλος, παρουσιάζονται οι παράγοντες που επηρεάζουν το μέγεθος και την ανάπτυξή τους στο πέρας του χρόνου.

1.1.2 Ιστορική αναδρομή

Η ιστορία των τραπεζών με την ευρύτερη έννοια του όρου χάνεται στα βάθη των αιώνων. Ιστορικές μαρτυρίες και περιγραφές αναφέρουν τη χρήση ισοδύναμων επιταγών από τους πρώτους μεταχριστιανικούς αιώνες, προς διευκόλυνση των συναλλαγών των εμπόρων και των καραβανιών. Με τη σύγχρονη έννοια του όρου, οι τράπεζες **πρωτοεμφανίστηκαν** στην περιοχή που αντιστοιχεί στη σημερινή Β. Ιταλία τον $13^{ο}$-$14^{ο}$ αιώνα μ.Χ.. Αν και με σχετικά περιορισμένο εύρος παρεχόμενων υπηρεσιών κατά την εποχή εκείνη, η βασική λειτουργία τους παρέμεινε αναλλοίωτη: *διαμεσολάβηση μεταξύ αυτών που έχουν κεφάλαιο και αυτών που αναζητούν.*

Η πραγματική άνθηση του τραπεζικού τομέα παρατηρήθηκε στη Μ. Βρετανία κατά τους επόμενους αιώνες. Η ανάδειξη της χώρας σε μια ισχυρή ναυτική δύναμη και μετέπειτα σε μια αχανή αυτοκρατορία, με αποικίες και εδάφη στο σύνολο του γνωστού κόσμου, επέβαλε την ανάπτυξη των τραπεζικών προϊόντων και την τελειοποίηση των προσφερόμενων υπηρεσιών προκειμένου να διευκολυνθούν οι εμπορικές συναλλαγές στο σύνολο των ελεγχόμενων εδαφών.

Με την πάροδο των ετών, οι τράπεζες εξελίχθησαν σε **παγκόσμια ιδρύματα**, τα οποία κατείχαν ή/και διαχειρίζονταν σημαντικό πλούτο. Κατά τη διάρκεια του ταραχώδους $20^{ου}$ αιώνα (2 παγκόσμιοι πόλεμοι, το οικονομικό κραχ του 1929, ο υπερπληθωρισμός των εμπλεκόμενων στους πολέμους κρατών, οι δύο πετρελαϊκές κρίσεις κλπ), παρατηρείται μια συστηματική προσπάθεια, από τις μεγάλες

οικονομικές δυνάμεις του πλανήτη, καθορισμού του πλαισίου δράσης των τραπεζών και της νομισματικής πολιτικής. Ενδεικτικά, αναφέρεται η υιοθέτηση και μετέπειτα απώλεση του χρυσού κανόνα, η εμφάνιση διαφόρων σχολών νομισματικής και οικονομικής πολιτικής (Keynesian, Neo-classicals, monetarists) κ.α..

Η τελευταία δεκαετία του περασμένου αιώνα και η χαραυγή του 21^{ου} βρίσκει τις τράπεζες σε μια **πρωτοφανή και αδιάκοπη ανάπτυξη εργασιών**. Η υλοποίηση των επιμέρους θεωριών της παγκοσμιοποίησης συνεπάγεται την ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων, την εύκολη και γρήγορη πρόσβαση σε κεφάλαιο για κάθε ενδιαφερόμενο, την ανάπτυξη πρωτογενών και δευτερογενών αγορών για κάθε είδους τραπεζική ή χρηματοπιστωτική εργασία (ομολογίες, μετοχές, παράγωγα, τιτλοποιημένα δάνεια κα). Ωστόσο, η προσωρινή χρηματοοικονομική ουτοπία του σύγχρονου καπιταλισμού διακόπτεται απρόσμενα και βίαια. Η κατάρρευση μερικών εκ των μεγαλύτερων επενδυτικών τραπεζών στην Αμερική πυροδοτεί αλυσιδωτές αντιδράσεις στην παγκόσμια οικονομία και αποτελεί την αφορμή για μια παρατεταμένη παγκόσμια κρίση, τα σημάδια της οποίας όχι μόνο είναι ακόμα ορατά, αλλά για ορισμένες χώρες η υφιστάμενη συγκυρία αποτελεί τη κρισιμότερη καμπή.

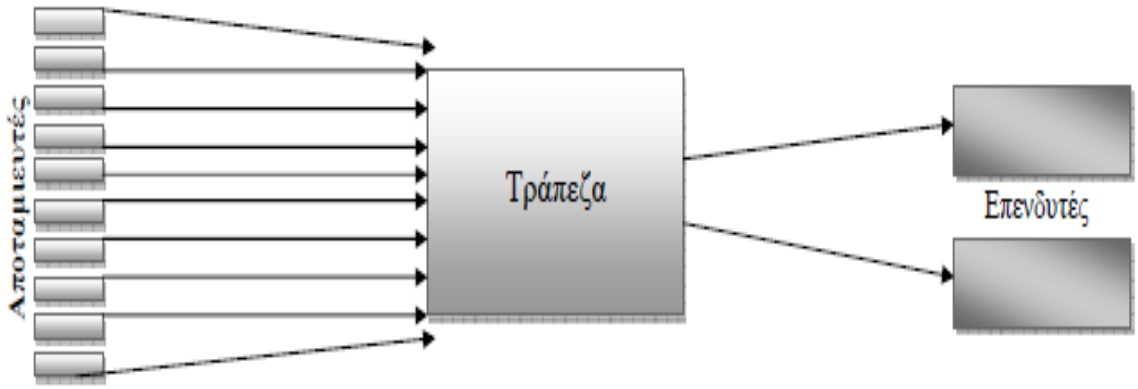

Πηγή: Γ. Προβόπουλος, «Η ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ», 2001, σελ.22

1.1.3 Ταξινόμηση και Βασικές Λειτουργίες των Πιστωτικών Ιδρυμάτων

Η παρούσα ενότητα περιλαμβάνει μία ταξινόμηση των πιστωτικών ιδρυμάτων και παρουσίαση της κύριας αποστολής τους και των βασικών τους λειτουργιών.

Ο χρηματοπιστωτικός χώρος, όπως αυτός έχει διαμορφωθεί στο πέρασμα του χρόνου και οι σημαντικές μεταβολές που έχουν σημειωθεί, καθιστούν δύσκολη την

προσπάθεια ταξινόμησης των πιστωτικών ιδρυμάτων σε κατηγορίες, πλην της διάκρισης των τραπεζών σε κεντρικές ή εκδοτικές και λοιπές τράπεζες. Η διάκριση, λοιπόν, γίνεται με το κριτήριο της επιλογής δραστηριοποίησης και εξειδίκευσης μιας τράπεζας σε συγκεκριμένο τομέα τραπεζικών εργασιών ή ορθότερα επενδυτικών υπηρεσιών, όπως αυτές αναφέρονται στο ν. 3606/2007. (Αγγελόπουλος, 2008).

Παρακάτω παρουσιάζονται συνοπτικά οι **βασικές κατηγορίες τραπεζών** (σημ. ότι εξαίρεση αποτελούν οι συνεταιριστικές τράπεζες, η λειτουργία των οποίων διέπεται από συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο).

- ✓ *Αγροτικές Τράπεζες*, βασική αποστολή των οποίων είναι η στήριξη και χρηματοδότηση της ανάπτυξης του γεωργικού τομέα. Σχετική τράπεζα στη χώρας μας είναι η Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος, η οποία ιδρύθηκε το 1929.
- ✓ *Τράπεζες Επενδύσεων*, οι οποίες δραστηριοποιούνται στη χρηματοδότηση μεγάλων επιχειρήσεων, είτε μέσω δανείων τακτής λήξεως και ομολογιακών δανείων, είτε μέσω εισαγωγής μετοχών στα χρηματιστήρια και στη χρηματοδότηση μεγάλων έργων. Στη χώρα μας λειτουργούν:
    - -η Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Αναπτύξεως (ΕΤΒΑ), η οποία ιδρύθηκε το 1964 και το 2001 εξαγοράστηκε από την Τράπεζα Πειραιώς από την οποία απορροφήθηκε το 2003
    - -η Ελληνική Τράπεζα Επενδύσεων Βιομηχανικής Ανάπτυξης (ΕΤΕΒΑ), η οποία ιδρύθηκε το 1961 και το 2002 συγχωνεύτηκε με την Εθνική Τράπεζα
    - -η Τράπεζα Επενδύσεων, η οποία ιδρύθηκε το 1962 και το 2004 συγχωνεύτηκε με την Εμπορική Τράπεζα
- ✓ *Κτηματικές Τράπεζες*, κύρια δραστηριότητα των οποίων αποτελεί η χορήγηση στεγαστικών δανείων. Στη χώρα μας λειτούργησαν η Εθνική Κτηματική Τράπεζα της Ελλάδος (ίδρυση το 1927) και η Εθνική Στεγαστική Τράπεζα, οι οποίες, αφού συγχωνεύτηκαν μεταξύ τους, απορροφήθηκαν από την Εθνική Τράπεζα το 1998.
- ✓ *Ναυτιλιακές Τράπεζες*, οι οποίες εξειδικεύονται στη χρηματοδότηση της ναυτιλίας, τόσο της ποντοπόρου, όσο και της ακτοπλοΐας.

- ✓ *Εμπορικές Τράπεζες*, η συνηθέστερη μορφή τραπεζών, τα λεγόμενα Πιστωτικά Ιδρύματα. Στη χώρα μας σήμερα λειτουργούν 13 ελληνικές Εμπορικές Τράπεζες, οι μεγαλύτερες -βάσει μεριδίου αγοράς- εκ των οποίων είναι η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, η Alpha Bank, η Eurobank και η Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος.
- ✓ *Ειδικά Πιστωτικά Ιδρύματα*, πρόκειται για ειδικούς χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς οι οποίοι καλύπτουν συγκεκριμένες ανάγκες της οικονομίας και οι οποίοι έχουν εξαιρεθεί από την εφαρμογή του ν. 2076/92. Στην Ελλάδα αυτοί οι οργανισμοί είναι:
    - -Το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων, το οποίο ιδρύθηκε το 1919
    - -Το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο, το οποίο ιδρύθηκε το 2002 (Αγγελόπουλος, 2008)

1.1.4 Παράγοντες που επηρεάζουν το μέγεθος και την ανάπτυξη των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων

Παρακολουθώντας το πλήθος των τραπεζών στη χώρα μας και δεδομένου του μεγέθους του συναρτήσει του πληθυσμού της χώρας μας, κρίνεται σκόπιμο να εξετάσουμε τους παράγοντες που συνεισφέρουν στην ανάπτυξη και γιγάντωση ενός χρηματοπιστωτικού ιδρύματος. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο σύγχρονο τραπεζικό γίγνεσθαι, όλες οι προαναφερθείσες μορφές τραπεζών διατηρούν συνεργασία μεταξύ τους σε περιορισμένο ή ευρύτερο επίπεδο. Επομένως, κατανοώντας πώς ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα μπορεί να εξελιχθεί και να αναπτυχθεί, μας δίνεται η δυνατότητα να εντοπίσουμε καλύτερα τη σχέση ανάμεσα στα επιμέρους πιστωτικά ιδρύματα αλλά και τις όποιες διαφορές ή ομοιότητες.

Οι σημαντικότεροι παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη, επιτυχία και βιωσιμότητα ενός πιστωτικού ιδρύματος παρουσιάζονται κάτωθεν:

- ➢ *Έτη δραστηριοποίησης*

Γίνεται εύκολα αντιληπτό πως όσα περισσότερα έτη δραστηριοποιείται ένα ίδρυμα τόσο μεγαλύτερες είναι οι πιθανότητες να είναι ισχυρότερο σε θέματα μεγέθους, κεφαλαιακής επάρκειας, ρευστότητας, οργάνωσης, εμπειρίας, διείσδυσης στην αγορά, αλλά και εμπιστοσύνης προς τον εκάστοτε δυνητικό πελάτη.

- *Φιλοσοφία διοίκησης – πολιτική ανάπτυξης εκάστου ιδρύματος*

Ο ρυθμός ανάπτυξης εξαρτάται πρωτίστως από την πολιτική που ακολουθεί το εκάστοτε ίδρυμα. Για παράδειγμα, μια συντηρητική πολιτική ανάπτυξης δύναται να εμπεριέχει χαμηλό ρίσκο, ωστόσο, δεν περιμένει κανείς να επιφέρει εντυπωσιακά αποτελέσματα. Απεναντίας, μια επιθετική πολιτική ανάπτυξης, με τη δημιουργία επεκτάσεων σε επίπεδο δικτύου, εξαγορών και συγχωνεύσεων, αν και εμπεριέχει σημαντικό ρίσκο, είναι πιθανό σε περίπτωση που ευοδώσει να ενισχύσει καταλυτικά ένα ίδρυμα σε ό, τι αφορά το μέγεθος, την ισχύ, την παρουσία και ούτω καθ΄ εξής.

- *Συνθήκες αγοράς δραστηριοποίησης*

Σημαντικό ρόλο για την περαιτέρω ανάπτυξη ή όχι ενός χρηματοπιστωτικού ιδρύματος, αποτελεί το οικονομικό περιβάλλον μέσα στο οποίο δραστηριοποιείται καθώς και τα επιμέρους χαρακτηριστικά του: η πληθυσμιακή βάση, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, η ύπαρξη ή όχι ανταγωνισμού και ο βαθμός έντασής του. Ταυτόχρονα, στα ίδια πλαίσια, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η ιδιοσυγκρασία του πληθυσμού, ο οποίος άλλωστε είναι ως ένα βαθμό και ο τελικός καταναλωτής (ιδιαίτερα για τις εμπορικές τράπεζες).

- *Βαθμός κρατικού παρεμβατισμού (regulation, προληπτικοί έλεγχοι)*

Σε θεωρητικό επίπεδο, όσο μεγαλύτερος είναι ο κρατικός παρεμβατισμός μιας κυβέρνησης ή ενός κράτους, τόσο χαμηλότερο είναι το ποσοστό ταχείας ανάπτυξης. Ειδικότερα για τον τραπεζικό τομέα, ο οποίος υπόκειται σε τακτικούς ελέγχους από το κράτος μέσω της Κεντρικής Τράπεζας, αλλά και στα πλαίσια της Βασιλείας ΙΙ (ένα ρυθμιστικό σύνολο κανόνων για τη λειτουργία των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, εκτενής αναφορά για το οποίο θα ακολουθήσει), το ανωτέρω γίνεται εύκολα αντιληπτό. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι η ανεξέλεγκτη ανάπτυξη ενός ιδρύματος και η απότομη γιγάντωση του, δε συνεπάγεται απαραίτητα υγιή ανάπτυξη. Λαμβάνοντας υπόψη την ισχύουσα νομοθεσία αλλά και το βαθμό ευαισθησίας της οικονομίας σε περιπτώσεις κλυδωνισμού μιας τράπεζας, το διοικητικό συμβούλιο εκάστοτε οργανισμού οφείλει να υιοθετήσει μια σωστή φόρμουλα ανάπτυξης, που να μεγιστοποιεί το κέρδος για τους μετόχους αλλά ταυτόχρονα να εξασφαλίζει τη βιωσιμότητα του ιδρύματος μακροπρόθεσμα.

- *Πρόσβαση σε κεφάλαια*

Ο συγκεκριμένος παράγοντας αποτελεί αμφιμονοσήμαντη σχέση. Μπορεί να είναι το αποτέλεσμα της σωστής αναλογίας όλων των υπολοίπων παραγόντων που εξετάσαμε, ωστόσο, ταυτόχρονα, μπορεί να είναι και ο λόγος που θα επιτευχθεί η ανάπτυξη, παρά την απουσία των παραπάνω. Συνοπτικά θα αναφέρουμε ότι «πρόσβαση σε κεφάλαια» συνεπάγεται ρευστότητα και ρευστότητα συνεπάγεται ανάπτυξη για ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα.

- *Απήχηση, φήμη, αξιοπιστία*

Δεδομένης της ιδιαιτερότητας στη λειτουργία ενός χρηματοπιστωτικού ιδρύματος και ιδιαιτέρως μιας εμπορικής τράπεζας (αξιοποίηση καταθέσεων για δανειοδοτήσεις και διατήρηση μόνο ενός μέρους για κάλυψη των απαιτήσεων των καταθετών), η αξιοπιστία και η εμπιστοσύνη στο όνομα μιας τράπεζας αποτελεί την κινητήρια δύναμη οποιασδήποτε αναπτυξιακής πολιτικής. Τόσο η απήχηση όσο και η φήμη ενός πιστωτικού ιδρύματος είναι στενά συνυφασμένη με το βαθμό αξιοπιστίας του αλλά και της εμπιστοσύνης που τυγχάνει από το καταθετικό κοινό.

Από την σκοπιά των διεθνών οικονομιών υπήρξε μια σημαντική αλλαγή τα τελευταία έτη. Το κρίσιμο χαρακτηριστικό γνώρισμα του 20ού αιώνα, και ειδικά της τελευταίας δεκαετίας, είναι η σημαντική μετακίνηση του πληθυσμού, η ανάπτυξη της επιστήμης, η επέκταση της πληροφορικής, η μεταφορά της γνώσης, τα επαναστατικά προϊόντα, οι αλλαγές της πληροφορικής, και σημαντικότερο η παγκοσμοποιημένη οικονομία και το εμπόριο. Σε αυτό το περιβάλλον, οι επιχειρήσεις ανεξάρτητα από τον επιχειρηματικό ή οικονομικό κλάδο που συγκαταλέγονται συμπεριφέρονται όπως οι ζωντανοί οργανισμοί και καθοδηγούνται από τους διάφορους μοχλούς αλλαγής. Αυτοί οι μοχλοί αλλαγής έχουν βιβλιογραφικά ταξινομηθεί σε *εξωτερικούς παράγοντες* που ελέγχονται κυρίως από τρίτους π.χ. τους πελάτες, τα προϊόντα και προμηθευτές, και σε *εσωτερικούς παράγοντες* που ελέγχονται από τη διοίκηση και το προσωπικό μιας επιχείρησης.

1.1.5 Συμπέρασμα

Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα λόγω της στελέχωσης και της φύσεως των εργασιών τους επηρεάζονται σε υψηλότερο βαθμό από τους προαναφερθέντες παράγοντες. Σε αυτό το πλαίσιο η ανάπτυξη, αποτελεσματικότητα και η κερδοφορία τους εξαρτάται από την ασκούμενη διοίκηση και διαχείριση από το Διοικητικό Συμβούλιο, το προσωπικό, τους μετόχους και τους συνεργάτες τους και από τις επικρατούσες οικονομικές συνθήκες. Στους παράγοντες ανάπτυξης, με βάσει τις τελευταίες μελέτες, συστατικό στοιχείο αποτελούν η πολιτική κατάσταση και η υποδομή της χώρας καθώς επίσης το νομικό και ρυθμιστικό πλαίσιο όπως οι εποπτικοί μηχανισμοί και οι ελεγκτικοί παράγοντες π.χ. οι ορκωτοί ελεγκτές-λογιστές, οι αναλυτές και οι οίκοι αξιολόγησης που πιστοποιούν την εύλογη και διαφανή εικόνα των παρεχομένων προς το επενδυτικό κοινό πληροφορίες. (www.symboulos.gr)

1.2 ΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

1.2.1 Εισαγωγή

Στην παρούσα ενότητα θα επεξηγηθεί ο όρος και ο σκοπός των χρηματοπιστωτικών αγορών, ενώ παράλληλα θα κατηγοριοποιηθούν οι σύγχρονες μορφές των τραπεζικών ιδρυμάτων. Επιπρόσθετα, θα γίνει εκτενής αναφορά στο ρόλο που διαδραματίζουν στη σύγχρονη οικονομία και την εν γένει επιροή τους στις εξελίξεις του ευρύτερου παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος. Τέλος, ιδιαίτερη μνεία θα γίνει στις πρόσφατες εξελίξεις στις χρηματαγορές και κεφαλαιαγορές καθώς και στους κινδύνους που διέπουν πλέον τις τράπεζες παγκοσμίως.

1.2.2 Χρηματοπιστωτικές αγορές

Ο όρος "χρηματοπιστωτικές αγορές" αναφέρεται στις αγορές όπου οι συμμετέχοντες αγοράζουν και πωλούν χρηματοπιστωτικές απαιτήσεις από διάφορους οικονομικούς οργανισμούς. Μέσα στις αγορές αυτές, άνθρωποι και επιχειρήσεις με οικονομική οντότητα (ή οικονομικές μονάδες γενικώς) αγοράζουν και πωλούν χρηματοπιστωτικά προϊόντα, με βάση το ότι έχουν τη δυνατότητα να ξοδεύουν λιγότερα ή και περισσότερα χρήματα από αυτά που φαίνεται ότι λαμβάνουν. Η σπουδαιότητα των αγορών αυτών, ωστόσο, έγκειται στο γεγονός ότι **οι ελλειμματικές οικονομικές μονάδες μπορούν να τύχουν άμεσης ή έμμεσης χρηματοδότησης από τις πλεονασματικές μονάδες** (Ξανθάκης, 2006).

Πηγή: Π. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ, «ΤΡΑΠΕΖΕΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ», 2005

Η **πρωτογενής αγορά** αναφέρεται στην έκδοση νέων μετοχών και ομολογιών ή νέων κρατικών ομολόγων. Τα χρηματοδοτικά αυτά προϊόντα δημιουργούν κάποια έσοδα, τα οποία λαμβάνει το δημόσιο ή οι εταιρίες που τα εκπονούν. Ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες στην πρωτογενή αγορά είναι τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Πιο συγκεκριμένα, τα ιδρύματα αυτά αποτελούν τον ενδιάμεσο ανάμεσα στις εταιρίες που εκδίδουν τα χρεόγραφα και στους υποψήφιους επενδυτές. Έχοντας ολοκληρωμένη εικόνα για την κατάσταση της αγοράς, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα δίνουν πληροφορίες σχετικά μα τα ποσά που μπορούν να αντληθούν, καθώς και για τα απαραίτητα χρεόγραφα, ώστε η άντληση των κεφαλαίων να είναι δόκιμη και αποτελεσματική (Ζοπουνίδης, 2006).

Όσον αφορά τη **δευτερογενή αγορά**, αυτή αναφέρεται στην αγοραπωλησία των αξιόγραφων που ήδη υπάρχουν. Η δευτερογενής αγορά είναι και αυτή πολύ σημαντική, καθώς προσφέρει ρευστότητα, η οποία αυξάνει την ελκυστικότητα της πρωτογενούς αγοράς. Αυτό συμβαίνει καθώς η αυξημένη ρευστότητα δίνει τη δυνατότητα στους επενδυτές να πουλήσουν ανά πάσα στιγμή τα χρεόγραφα στη δευτερογενή αγορά. Η ελληνική δευτερογενής αγορά κατατάσσεται στις πρώτες θέσης της Ευρώπης από άποψη ρευστότητας. Αξίζει επίσης να σημειωθεί πως οι δευτερογενείς αγορές διακρίνονται σε οργανωμένες και μη οργανωμένες (Καρφάκης, 2003). Οργανωμένες είναι οι αγορές αυτές που διέπονται από κανόνες διαφάνειας ως προς τις συναλλαγές και τη γενικότερη λειτουργία τους, αλλά και ως προς τις προϋποθέσεις που πρέπει να τηρούν τα χρηματοοικονομικά μέσα που θέλουν να εισέλθουν σε αυτές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα οργανωμένης αγοράς αποτελεί το Χρηματιστήριο Αθηνών (Χ.Α.), καθώς και αυτό της Νέας Υόρκης (NYSE). Αντίθετα, μη οργανωμένες είναι οι αγορές που δεν προϋποθέτουν κάποια συγκεκριμένη γεωγραφική τοποθεσία. Οι συναλλαγές μπορεί να πραγματοποιηθούν μέσω δικτύου, στο οποίο χρηματιστές από ολόκληρο τον πλανήτη παίρνουν θέση σε διαφορετικές μετοχές και στη συνέχεια διαπράττουν αγοραπωλησίες μόνο με βάση τις συγκεκριμένες μετοχές (Λεβεντάκης, 2003).

1.2.3 Μορφές χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων

Η κατάρρευση και η εξαφάνιση των μεγαλύτερων αμερικανικών επενδυτικών τραπεζών, με τη μορφή που ήταν γνωστές ως πρόσφατα, όχι μόνο έχουν

ταρακουνήσει συθέμελα το παγκόσμιο τραπεζικό σύστημα, αλλά δημιουργούν νέα δεδομένα και κανείς δεν μπορεί να προβλέψει την επόμενη ημέρα. Φυσικά αυτό δεν είναι αποτέλεσμα ενός μόνο γεγονότος αλλά μια σειρά από πράξεις ή παραλείψεις παραγόντων που επηρεάζουν τα οικονομικά δρώμενα παγκοσμίως. Δυστυχώς ή ευτυχώς ζούμε σε μια εποχή όπου δεν υπάρχουν οικονομικά σύνορα, έχοντας ως αποτέλεσμα την εξάπλωση των συνεπειών εκτός εθνικών συνόρων.

Προσπαθώντας να κάνουμε έναν διαχωρισμό μεταξύ εμπορικών και επενδυτικών τραπεζών αναφέρουμε τα εξής:

Οι **εμπορικές τράπεζες** δανείζονται λεφτά από τους καταθέτες και τα δανείζουν σε μικρές επιχειρήσεις. Κι εδώ ο ανταγωνισμός μεταξύ των τραπεζών υποτίθεται ότι θα έπρεπε να εξασφαλίζει ψηλά επιτόκια καταθέσεων και χαμηλά επιτόκια δανεισμού. Στην πράξη όμως, οι τράπεζες έρχονται σε σιωπηρή συνεννόηση και προσφέρουν μικρό επιτόκιο στους δανειοδότες ενώ ζητούν ψηλό επιτόκιο από τους δανειολήπτες.

Οι **επενδυτικές τράπεζες** δε συναλλάσσονται με μικροκαταθέτες και μικροεπιχειρηματίες. Οι πελάτες τους που έχουν ανάγκη χρηματοδότησης είναι εταιρείες, κράτη και υπερκρατικοί οργανισμοί. Μια επενδυτική τράπεζα τυπικά αναλαμβάνει, έναντι αμοιβής, να εκδώσει ομόλογα για το ελληνικό δημόσιο ή την Παγκόσμια Τράπεζα και μετοχές για μια εταιρεία σαν τη Coca-Cola. Συνήθως υπόσχεται να αγοράσει η ίδια ένα μέρος αυτών των χρηματοοικονομικών προϊόντων και να διοχετεύσει το υπόλοιπο στην αγορά. Δηλαδή να το προωθήσει, μεταξύ άλλων, στους πελάτες της που έχουν λεφτά προς επένδυση. Αυτοί είναι οι λεγόμενοι θεσμικοί επενδυτές και μπορεί να είναι: ασφαλιστικές εταιρείες, ιδιωτικά συνταξιοδοτικά προγράμματα, άλλες τράπεζες, αμοιβαία κεφάλαια, κερδοσκοπικά κεφάλαια κλπ. (www.indy.gr, «Αγορές και επενδυτικές τράπεζες»)

Οι επενδυτικές τράπεζες βοηθούν τις δημόσιες και ιδιωτικές εταιρίες στη συλλογή κεφαλαίων στις κεφαλαιαγορές (και μετοχών και χρεογράφων), όπως και παρέχουν στρατηγικές γνωμοδοτικές υπηρεσίες για τις συγχωνεύσεις, κτήσεις και άλλους τύπους οικονομικών συναλλαγών. Οι τράπεζες επενδύσεων διαφέρουν από τις εμπορικές τράπεζες που παίρνουν καταθέσεις και χορηγούν εμπορικά και λιανικά δάνεια. Τα τελευταία χρόνια, εντούτοις, η διαφορά μεταξύ των δύο τύπων τράπεζας έχει αμβλυνθεί, δεδομένου ότι οι εμπορικές τράπεζες έχουν προσφέρει περισσότερες

τραπεζικές υπηρεσίες επένδυσης. Στις ΗΠΑ, ο νόμος Glass- Steagall, αρχικά δημιουργημένος αμέσως μετά το κραχ του χρηματιστηρίου του 1929, απαγόρευσε στις τράπεζες και να αποδέχονται καταθέσεις και να δίνουν εγγυητικές. Ο παραπάνω νόμος καταργήθηκε από το νόμο Gramm-Leach-Bliley του 1999. Οι επενδυτικές τράπεζες μπορούν επίσης να διαφέρουν από τις χρηματιστηριακές, που γενικά βοηθούν στην αγορά και την πώληση των μετοχών, χρεογράφων, και αμοιβαίων κεφαλαίων. Σε μερικές περιπτώσεις, οι χρηματιστηριακές και οι επενδυτικές τράπεζες είναι ενιαίες εταιρίες.

1.2.4 Ο ρόλος των τραπεζικών ιδρυμάτων στη σύγχρονη οικονομία

Οι χρηματοπιστωτικές αγορές αποτελούν το μέσο για τη μεταφορά αποταμίευσης σε δανειακό κεφάλαιο. Με άλλα λόγια, αποτελούν το σύνολο των θεσμών, μεθόδων και διαδικασιών μετασχηματισμού της αποταμίευσης σε δανειακό κεφάλαιο. Η κύρια αποστολή, λοιπόν, των τραπεζικών ιδρυμάτων στο υφιστάμενο, συνεχώς μεταβαλλόμενο οικονομικό περιβάλλον, είναι η αναδιανομή αποταμιεύσεων των πλεονασματικών μονάδων προς τις καταλληλότερες επενδυτικές ή καταναλωτικές χρήσεις, συμβάλλοντας θετικά τόσο στο παραγόμενο προϊόν της οικονομίας όσο και στην ικανοποίηση του καταναλωτικού κοινού. Η διαδικασία αυτή πραγματοποιείται με τον δανεισμό των χρημάτων των αποταμιευτών σε οργανισμούς που λειτουργούν ως χρηματοπιστωτικοί διαμεσολαβητές και οι οποίοι με τη σειρά τους δανείζουν τους καταναλωτές και τις επιχειρήσεις.

Ο παραδοσιακός, λοιπόν, ρόλος των τραπεζικών ιδρυμάτων σήμερα, συνίσταται στην παροχή δύο βασικών κατηγοριών υπηρεσιών: αφενός **διαμεσολαβητικές υπηρεσίες**, η λογιστική απεικόνιση των οποίων λαμβάνει χώρα είτε στο ενεργητικό και παθητικό του ισολογισμού τους είτε σε λογαριασμούς τάξεως, και αφετέρου **υπηρεσίες πληρωμών**. Με λίγα λόγια, οι τράπεζες αποτελούν το διαμεσολαβητή ανάμεσα σε αποταμιευτές και πιστούχους χορηγώντας δάνεια και ταυτόχρονα αποδεχόμενες τις καταθέσεις του κοινού, βελτιώνοντας με τον τρόπο αυτόν την αποτελεσματικότητα του χρηματοδοτικού συστήματος και παράλληλα προσφέροντας προστασία στους καταθέτες τους. (Γλύκας-Ξηρογιάννης-Σταϊκούρας, 2006)

Σήμερα, το βασικό πλαίσιο ίδρυσης και λειτουργίας των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων, κατ' εφαρμογή των σχετικών οδηγιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τίθεται με το νόμο 3601/01.08.2007, με τον οποίο το πλαίσιο λειτουργίας των Τραπεζών προσαρμόζεται στους κανόνες της επιτροπής της Βασιλείας (Βασιλεία ΙΙ). Σύμφωνα με το νόμο αυτόν, ορίζεται ότι «*Πιστωτικό ίδρυμα είναι η επιχείρηση, η δραστηριότητα της οποίας συνίσταται στην αποδοχή καταθέσεων ή άλλων επιστρεπτέων κεφαλαίων από το κοινό και στη χορήγηση δανείων ή λοιπών πιστώσεων για λογαριασμό της, καθώς και το ίδρυμα ηλεκτρονικού χρήματος*.»

Σύμφωνα με το άρθρο 11 του ν. 3601/2007, οι δραστηριότητες που μπορούν να καλύψουν τα πιστωτικά ιδρύματα είναι οι ακόλουθες:

1. Αποδοχή καταθέσεων ή άλλων επιστρεπτέων κεφαλαίων.
2. Χορήγηση δανείων ή λοιπών πιστώσεων συμπεριλαμβανομένων και των πράξεων πρακτορείας επιχειρηματικών απαιτήσεων.
3. Χρηματοδοτική μίσθωση (leasing).
4. Πράξεις διενέργειας πληρωμών και μεταφοράς κεφαλαίων.
5. Έκδοση και διαχείριση μέσων πληρωμής (πιστωτικών και χρεωστικών καρτών, ταξιδιωτικών και τραπεζικών επιταγών).
6. Εγγυήσεις και αναλήψεις υποχρεώσεων.
7. Συναλλαγές για λογαριασμό του ιδίου ιδρύματος ή της πελατείας του σε:

   -Μέσα χρηματαγοράς (αξιόγραφα, πιστοποιητικά καταθέσεων, κλπ.)

   -Συνάλλαγμα

   -Προθεσμιακά συμβόλαια χρηματοπιστωτικών τίτλων ή χρηματοπιστωτικά δικαιώματα

   -Συμβάσεις ανταλλαγής επιτοκίων και συναλλάγματος

   -Κινητές αξίες

   -Συμμετοχές σε εκδόσεις τίτλων και παροχή συναφών υπηρεσιών συμπεριλαμβανομένων ειδικότερα και των υπηρεσιών αναδόχου εκδόσεων τίτλων.

8. Παροχή συμβουλών σε επιχειρήσεις, αναφορικά με τη διάρθρωση του κεφαλαίου, τη βιομηχανική στρατηγική και συναφή θέματα και συμβουλών καθώς και υπηρεσιών στον τομέα της συγχώνευσης και της εξαγοράς επιχειρήσεων.
9. Συμμετοχές σε εκδόσεις τίτλων και παροχή συναφών υπηρεσιών περιλαμβανομένων ειδικότερα και των υπηρεσιών αναδόχου εκδόσεων τίτλων.
10. Μεσολάβηση στις διατραπεζικές αγορές.
11. Διαχείριση χαρτοφυλακίου ή παροχή συμβουλών για τη διαχείριση χαρτοφυλακίου.
12. Φύλαξη και διαχείριση κινητών αξιών.
13. Εμπορικές πληροφορίες περιλαμβανομένων και των υπηρεσιών αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας πελατών.
14. Εκμίσθωση θυρίδων.
15. Έκδοση ηλεκτρονικού χρήματος.
16. Όλες τις επενδυτικές υπηρεσίες και δραστηριότητες καθώς και τις παρεπόμενες υπηρεσίες, όπως αυτές ειδικεύονται στο ν. 3607/2007 για τις αγορές χρηματοπιστωτικών μέσων, με τον οποίο ενσωματώθηκε στο ελληνικό δίκαιο η οδηγία 2004/39/ΕΚ, γνωστή ως MiFID και ο οποίος αντικατέστησε το Ν. 2076/92.

Νοείται ότι ο ρόλος των **Κεντρικών Τραπεζών** είναι διαφορετικός και διακριτός, επηρεαζόμενος, μάλιστα, σε κάθε χώρα από το βαθμό ανεξαρτησίας που διαθέτει απέναντι στην εκτελεστική εξουσία. Σε γενικές γραμμές ο ρόλος των Κεντρικών Τραπεζών είναι η στήριξη της οικονομικής σταθερότητας και της ανάπτυξης με την άσκηση της νομισματικής, της πιστωτικής και συναλλαγματικής πολιτικής, απολαμβάνοντας παράλληλα το αποκλειστικό προνόμιο της έκδοσης του χρήματος (Αγγελόπουλος, 2008.) Ο ρόλος της Κεντρικής Τράπεζας στη χώρα μας, δηλαδή της Τράπεζας της Ελλάδος, είναι ιδιαίτερα σημαντικός, αφού, από τις αρχές του 2001, έχει ενταχθεί στο Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ) και στο Ευρωσύστημα, που περιλαμβάνει την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και τις Εθνικές Κεντρικές Τράπεζες των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που

ανήκουν στη ζώνη του Ευρώ. Έκτοτε η Τράπεζα της Ελλάδος συμβάλλει με τη δράση της στην επίτευξη των στόχων και την εκτέλεση των καθηκόντων του Ευρωσυστήματος, το οποίο χαράσσει και εφαρμόζει τη νομισματική πολιτική στη ζώνη του ευρώ. (www.bankofgreece.gr)

1.2.5 Εξελίξεις στο χρηματοπιστωτικό σύστημα

Στο διάστημα των τριών τελευταίων δεκαετιών το χρηματοπιστωτικό σύστημα έχει παγκοσμίως εξελιχθεί σημαντικά. Το χρηματοπιστωτικό σύστημα περιλαμβάνει τόσο τις τράπεζες (δηλαδή το πιστωτικό σύστημα) όσο και τις επιχειρήσεις ή οργανισμούς, όπως είναι τα αμοιβαία κεφάλαια, που δραστηριοποιούνται στην αγορά χρήματος και επενδυτικού χαρακτήρα, οι ασφαλιστικές εταιρείες και τα ταμεία συντάξεων. Απαρχή των συνεχών μεταβολών αποτέλεσαν σημαντικά γεγονότα, όπως η κατάργηση του συστήματος των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών (σύστημα Breton Woods) και η σημαντικής έκτασης αποκανονικοποίηση (deregulation), δηλαδή η άρση των λεπτομερών ελέγχων, και απελευθέρωση (liberalisation) στον τραπεζικό και χρηματοοικονομικό χώρο. Οι διαρθρωτικές αλλαγές στο οικονομικό, χρηματοπιστωτικό και ρυθμιστικό περιβάλλον διεθνώς επέφεραν ένα πλήθος αλλαγών στην εξέλιξη του τραπεζικού συστήματος. Η επίδραση είναι σημαντική τόσο στο ρόλο, όσο και στις λειτουργίες των τραπεζών. Η προώθηση της παγκοσμιοποίησης των αγορών και της απελευθέρωσης της διασυνοριακής εγκατάστασης ή/και δραστηριοποίησης των πιστωτικών ιδρυμάτων και λοιπών χρηματοπιστωτικών οργανισμών, η απορρύθμιση των χρηματοοικονομικών αγορών και η ελεύθερη κίνηση χρήματος, συναλλάγματος και κεφαλαίου σε συνδυασμό με την ραγδαία και εντυπωσιακή ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών, κυρίως στο χώρο της πληροφορικής, και την ευρωπαϊκή ενοποίηση οξύνουν τον ανταγωνισμό και μεταβάλλουν θεαματικά το χρηματοπιστωτικό σύστημα.

Πρόσθετες αλλαγές που συντέλεσαν στην εξέλιξη του χρηματοδοτικών τεχνικών με αποτέλεσμα τη διεύρυνση της τραπεζικής αγοράς είναι η αύξηση του προσωπικού εισοδήματος, καθώς και η δεκτικότητα των καταθετών σε νέα χρηματοοικονομικά εργαλεία (π.χ. ομόλογα, μετοχές, αμοιβαία κεφάλαια), αλλά και η ζήτηση των επιχειρήσεων για νέα διαφοροποιημένα και περίπλοκα

χρηματοοικονομικά εργαλεία. Έτσι, ανοίχτηκαν νέοι ορίζοντες στις τράπεζες, που ήταν έτοιμες να καινοτομήσουν, να φέρουν νέα προϊόντα στην αγορά, να επεκτείνουν τις υπηρεσίες που προσέφεραν και να ανταγωνιστούν άλλους εξειδικευμένους χρηματοδοτικούς οργανισμούς. Ακόμη, η σπουδαιότερη αλλαγή στον τρόπο διοίκησης των τραπεζών είναι η διαχείριση ισολογισμών.

Εξελίξεις γενικού χαρακτήρα

Η διεθνής οικονομική κατάσταση υπήρξε πολύ ασταθής κατά την διάρκεια αυτής της περιόδου μετά από ένα διάστημα χαμηλού πληθωρισμού και υψηλών ρυθμών μεγέθυνσης ακολούθησαν οι δύο **πετρελαϊκές κρίσεις**, με σοβαρές επιπτώσεις στα ισοζύγια πληρωμών και στη σταθερότητα των τιμών, που οδήγησαν σε διόγκωση του εγχώριου και του διεθνούς χρέους, κατάσταση που συνεχίστηκε και στη μεταγενέστερη περίοδο. Αν και ο πληθωρισμός στις αναπτυγμένες χώρες έχει πλέον περιοριστεί σε ανεκτά επίπεδα, πολλές αναπτυσσόμενες χώρες έρχονται αντιμέτωπες με σοβαρά προβλήματα ρευστότητας και υπερχρέωσης, με αποτέλεσμα να ασκούνται πιέσεις στο διεθνές πιστωτικό σύστημα.

Από χρηματοοικονομική άποψη, μία εκ των σπουδαιότερων επιπτώσεων της οικονομικής αστάθειας ήταν η **αύξηση της αβεβαιότητας** στις προσδοκίες των επιχειρήσεων, των επενδυτών και των αποταμιευτών, με συνέπεια την αύξηση της προτίμησης για ρευστότητα.

Όσον αφορά τα **επιτόκια**, λόγω του πληθωρισμού και της αβεβαιότητας στις προσδοκίες, έγιναν πολύ πιο **ασταθή** από το παρελθόν, γεγονός που ενίσχυσε καινοτομίες στα χρηματοοικονομικά εργαλεία. Οι τράπεζες, προκειμένου να αντιμετωπίσουν την αβεβαιότητα και τα ασταθή επιτόκια, προσπάθησαν να μεταβιβάσουν τους κινδύνους σε καταθέτες και δανειζόμενους μειώνοντας τη διάρκεια πιστώσεων και υιοθετώντας κυμαινόμενα επιτόκια. Το αποτέλεσμα ήταν η αύξηση του πιστωτικού κινδύνου, εφόσον δεν ήταν πλέον συνδεδεμένες οι εισροές πόρων των δανειζόμενων και η εξυπηρέτηση των δανείων.

Η **οικονομική ανισορροπία** οδήγησε σε κλαδικές ανισορροπίες στη χρηματοδότη. Τα νοικοκυριά συνέχισαν να είναι ο περισσότερο πλεονασματικός τομέας, αλλά υπήρξε ανακατάταξη στη σύνθεση περιουσιακών στοιχείων προς τοποθετήσεις με μεγαλύτερη ρευστότητα, υψηλό κίνδυνο και απόδοση, που

επηρέασαν τη μορφή των εισροών στο τραπεζικό σύστημα και την κατανομή μεταξύ παραδοσιακών τραπεζικών καταθέσεων και άλλων χρηματοοικονομικών εργαλείων, τόσο των τραπεζών όσο και των λοιπών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.

Ουσιαστικά, η όλη δυναμική ενισχύθηκε από την προώθηση της **παγκοσμιοποίησης των αγορών**, καθώς και από τη ραγδαία ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών που συνέβαλαν στην όξυνση του ανταγωνισμού. Ωστόσο, η παγκοσμιοποίηση, εκτός από τις θετικές συνέπειες, είχε και αρνητικές, όπως η γρήγορη μετάδοση των χρηματοοικονομικών κρίσεων μεταξύ των χωρών, κυρίως του αναπτυσσόμενου κόσμου (π.χ. Ν.Α. Ασία, Ρωσία και Λατινική Αμερική από το 1977 και μετά).

Οι **τεχνολογικές εξελίξεις** υπήρξαν θεαματικές στο χώρο των της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών, και συνέβαλαν σημαντικά στη μείωση του κόστους της διαχείρισης των πληροφοριών και της διεκπεραίωσης των συναλλαγών και της εκκαθάρισης. Επίσης, συνέβαλαν στην άνθιση της ηλεκτρονικής τραπεζικής μέσω του internet (web banking). Οι χρηματοπιστωτικές καινοτομίες, η νέα τεχνολογία και οι νέες δραστηριότητες σε καινούριες αγορές, εγχώριες και διεθνείς, συνέβαλαν στην αυξημένη πολυπλοκότητα του τραπεζικού συστήματος. Οι τράπεζες αναγκάστηκαν να βρουν νέα διοικητικά εργαλεία για καλύτερη οργάνωση και λήψη αποφάσεων, ενώ η προηγούμενη τεχνολογία τις βοήθησε να επιβιώσουν στις μεταβαλλόμενες αγορές.

Οι μεταβολές αυτές στο διεθνές χρηματοοικονομικό περιβάλλον ενίσχυσαν την εξέλιξη του τραπεζικού συστήματος. Με την **καθιέρωση των ελεύθερα κυμαινόμενων ισοτιμιών** διευρύνθηκε η συμμετοχή των τραπεζών στις αγορές συναλλάγματος. Με την αυξανόμενη αλληλεξάρτηση των αγορών οι επιχειρήσεις απευθύνθηκαν στη διεθνή χρηματαγορά για ανεύρεση κεφαλαίων, ιδίως για μεγάλες επενδύσεις για τις οποίες δεν επαρκούσε η εγχώρια αγορά. Έτσι, κατά τα τελευταία χρόνια η διεθνής δραστηριότητα των τραπεζών αντιπροσωπεύει μεγάλο μερίδιο του ισολογισμού τους.

Εκτός από τις μεταβολές στο διεθνές οικονομικό περιβάλλον, επιπλέον αλλαγές συντέλεσαν στην εξέλιξη των χρηματοδοτικών τεχνικών με αποτέλεσμα τη διεύρυνση της τραπεζικής αγοράς. Η γενική αύξηση του προσωπικού εισοδήματος οδήγησε σε συμμετοχή μεγαλύτερου ποσοστού του πληθυσμού σε

χρηματοοικονομικές συναλλαγές. Οι αποταμιευτές άρχισαν να είναι περισσότερο δεκτικοί σε **νέα χρηματοοικονομικά εργαλεία**, πολλές φορές εναλλακτικά προς τις τραπεζικές καταθέσεις. Το ίδιο συνέβη και με τις επιχειρήσεις, οι οποίες αύξησαν τη ζήτηση για νέα χρηματοοικονομικά εργαλεία, περισσότερο διαφοροποιημένα και περίπλοκα. Έτσι, ανοίχτηκαν νέοι ορίζοντες στις τράπεζες που ήταν έτοιμες να καινοτομήσουν, να επεκτείνουν τις υπηρεσίες τους και να ανταγωνιστούν άλλους, περισσότερο εξειδικευμένους, χρηματοδοτικούς οργανισμούς.

Η επιτυχία των νέων χρηματοοικονομικών εργαλείων οφείλεται βασικά σε δύο παράγοντες. Ο πρώτος είναι ότι, ανταποκρίθηκαν στις ανάγκες που παρουσιάστηκαν στις αγορές λόγω των μεταβολών στο οικονομικό περιβάλλον, ενώ παράλληλα κατάφεραν να παρακάμψουν τους διακανονιστικούς περιορισμούς. Και ο δεύτερος είναι, η βελτίωση της υποδομής και η αύξηση της χωρητικότητας πολλών αγορών, ιδιαίτερα των αγορών εμπορεύσιμων αξιών, των οποίων η ρευστότητα εξαρτάται από την ύπαρξη ικανοποιητικής δευτερεύουσας αγοράς.

Ένα ακόμη στοιχείο που συνέβαλε στην εξάπλωση των νέων χρηματοοικονομικών εργαλείων είναι η αλληλοδιείσδυση των χρηματαγορών τόσο σε εγχώριο όσο και σε διεθνές επίπεδο, με την ευκολότερη και καλύτερη επικοινωνία και τη μείωση του κόστους πληροφόρησης. Στον διεθνή χώρο, η **ενοποίηση των χρηματαγορών** προωθήθηκε από την αύξηση των ροών του εμπορίου, τη διεθνή επιχειρηματική δραστηριότητα και την τάση των χωρών για οικονομική ολοκλήρωση.

Ο **έντονος ανταγωνισμός** οδήγησε τις τράπεζες στην παροχή ποικίλων υπηρεσιών, σε πλήρη αυτοματισμό των συστημάτων μεταφοράς κεφαλαίων, σε συγκεκριμένη τιμολόγηση για κάθε λειτουργία και σε εναρμόνιση υπηρεσιών με τις ξεχωριστές απαιτήσεις κάθε πελάτη, με αποτέλεσμα τη διαφοροποίηση τόσο των χρηματοπιστωτικών μεσαζόντων όσο και ων πελατών τους.

Εκτός, όμως, από τις τάσεις στο οικονομικό περιβάλλον, πολλές φορές οι **αλλαγές στην πολιτική** προώθησαν ή εμπόδισαν τις εξελίξεις. Οι άμεσοι διοικητικοί περιορισμοί έπαψαν να αποτελούν τα κυριότερα μέσα οικονομικής πολιτικής, ενώ παράλληλα μειώθηκε ο προστατευτισμός των τραπεζών, με αποτέλεσμα εντονότερο ανταγωνισμό στον κλάδο των χρηματοδοτικών υπηρεσιών. Ειδικότερα, με την τάση για φιλελευθεροποίηση των χρηματαγορών άνοιξε το πεδίο για ανταγωνισμό τιμών στον τραπεζικό τομέα. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση σε εφαρμογή της απόφασης της

Λισσαβόνας του 1999, η Επιτροπή Lamfalussy πρότεινε συγκεκριμένα μέτρα, τη σύσταση δευτεροβάθμιου οργάνου των επιτροπών Κεφαλαιαγοράς της ΕΕ και την υιοθέτηση τεσσάρων επιπέδων διαδοχικής αναδιάρθρωσης και σύγκλισης των κοινοτικών κεφαλαιαγορών, με στόχο να εντείνει τον ανταγωνισμό μεταξύ των κεφαλαιαγορών εντός της ΕΕ, αλλά και να καταστήσει ανταγωνιστικότερη την ΕΕ, κυρίως έναντι των ΗΠΑ.

Σε ό,τι αφορά τις λειτουργίες των τραπεζών και τις υπηρεσίες που προσφέρουν, οι αλλαγές διαφέρουν από χώρα σε χώρα. Σε χώρες όπου υπάρχουν γενικές τράπεζες οι αλλαγές ήταν περιορισμένες, ενώ σε άλλες όπου υπάρχει κατανομή των λειτουργιών του χρηματοπιστωτικού συστήματος και όπου οι τράπεζες έχαναν έδαφος από εξωτραπεζικούς ανταγωνιστές οι πιέσεις για αλλαγή ήταν μεγαλύτερες. Έτσι, οι τράπεζες εισχώρησαν σε καινούριους τομείς, είτε άμεσα είτε μέσω θυγατρικών ή εταιρικών συμμετοχών.

Σημαντική εξέλιξη για το χρηματοπιστωτικό σύστημα υπήρξε η **απελευθέρωση της κίνησης των κεφαλαίων**. Με αποτέλεσμα, να ενισχυθεί η εισροή κεφαλαίων, που οδήγησε με τη σειρά της, στη μείωση του κόστους δανεισμού και στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας.

Μεγάλη πρόκληση για τα σύγχρονα τραπεζικά ιδρύματα αποτέλεσε η **τιτλοποίηση** (securitization) των στοιχείων του ενεργητικού. Η διαδικασία αυτή οδήγησε στην κάλυψη των χρηματοδοτικών αναγκών των επιχειρήσεων απευθείας από τις κεφαλαιαγορές, πολύ περισσότερο από όσο στο παρελθόν, ώστε να εξαρτώνται όλο και λιγότερο από τον παραδοσιακό τραπεζικό δανεισμό, επιτυγχάνοντας έτσι τη λεγόμενη **αποδιαμεσολάβηση** (disintermediation)

Επιπροσθέτως, αναπτύχθηκε η δυνατότητα των επιχειρήσεων να αντλούν οικονομικές πληροφορίες από τις αγορές και να προωθούν αυτοτελώς την πιστοληπτική τους ικανότητα, λόγω της ανάπτυξης εταιριών προσδιορισμού πιστοληπτικής αξιολόγησης (rating), στερώντας από τα τραπεζικά ιδρύματα το συγκριτικό πλεονέκτημα που είχαν στον τομέα αυτό.

1.2.6 Εξελίξεις στις χρηματαγορές και στις κεφαλαιαγορές

Η παγκόσμια οικονομία κατά την πρώτη δεκαετία του αιώνα διανύει περίοδο σταθερότητας και ανάπτυξης. Πολλά βήματα έχουν γίνει από το 1998, μετά το

πρόβλημα που παρουσιάστηκε με το αντισταθμιστικό ταμείο (hedge fund) LTCM (Long Term Capital Management) για να ενισχυθεί η ανθεκτικότητα του χρηματοοικονομικού συστήματος. Οι τράπεζες έχουν διασπείρει την πιστωτική τους έκθεση περισσότερο από οποτεδήποτε στο παρελθόν και μέσω πιστωτικών παραγώγων έχουν μεταβιβάσει τον κίνδυνό τους σε ασφαλιστικές εταιρείες, ασφαλιστικά ταμεία και αντισταθμιστικά ταμεία έξω από το τραπεζικό σύστημα. Τα συστήματα διακανονισμού ισχυροποιήθηκαν, και οι τράπεζες, κυρίως, σημείωσαν υψηλή κερδοφορία για μακρύ χρονικό διάστημα και συσσώρευσαν σημαντικά κεφάλαια ως ασπίδα σε αντίξοες συνθήκες.. Ωστόσο, τα δυσάρεστα γεγονότα δεν ήταν δυνατόν να αποφευχθούν και ζούμε σήμερα μια από τις μεγαλύτερες κρίσεις στο παγκόσμιο οικονομικό γίγνεσθαι.

Οι **σπουδαιότερες αλλαγές** που συνέβησαν την τελευταία 25ετία είναι οι ακόλουθες:

1) Τα **παγκόσμια χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία** (world financial assets), τα οποία περιλαμβάνουν τραπεζικές καταθέσεις, ιδιωτικά και κρατικά χρεόγραφα και μετοχικούς τίτλους, **έχουν αυξηθεί εντυπωσιακά** τόσο ως απόλυτο μέγεθος όσο και ως ποσοστό του παγκόσμιου ΑΕΠ. Η αξία των παγκόσμιων χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων ήταν 12 τρισεκατομμύρια δολάρια ή περίπου 100% του παγκόσμιου ΑΕΠ το 1980, [64 τρισ. δολάρια ή περίπου 200% του παγκόσμιου ΑΕΠ στο τέλος του 1995] και 140 τρισ. δολάρια ή πάνω από 300% του παγκόσμιου ΑΕΠ στο τέλος του 2005. Η εξέλιξη αυτή είναι θετική για την παγκόσμια οικονομία, καθώς συνεπάγεται «βαθύτερες» αγορές κεφαλαίου, πιο εύκολη πρόσβαση των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών στη χρηματοδότηση, βελτιωμένο καταμερισμό των κινδύνων και αποτελεσματικότερη αξιοποίηση των παραγωγικών πόρων.

2) Τα λεγόμενα **«παράγωγα»** (δηλαδή μια νέα κατηγορία συνθέτων χρηματοοικονομικών προϊόντων που βασίζονται σε, ή «παράγονται» από, παραδοσιακά χρεόγραφα, μετοχικούς τίτλους, συνάλλαγμα κ.λπ.), έχουν παρουσιάσει **εκπληκτική εξέλιξη**, καθώς η συνολική ονομαστική αξία τους σχεδόν εικοσαπλασιάστηκε μεταξύ του 1995 και του 2006, οπότε έφθασε τα 327 τρισ. δολάρια ή περίπου 600% του παγκόσμιου ΑΕΠ, ενώ το 1980 ήταν αμελητέα. Τα παράγωγα έχουν μεταβάλει ριζικά τις δυνατότητες διαχείρισης κινδύνου. Ταυτόχρονα, όμως, ίσως έχουν ευνοήσει τον εφησυχασμό και τις ριψοκίνδυνες

συμπεριφορές, ενώ έχουν μειώσει τη διαφάνεια της χρηματοοικονομικής αγοράς, καθώς η πληροφόρηση για τα συμβαλλόμενα μέρη δεν είναι επαρκής (αντίθετα από ό,τι ισχύει για τα τραπεζικά δάνεια).

3) Δύο τύποι αμοιβαίων κεφαλαίων επενδυτικού χαρακτήρα παίζουν ένα σημαντικό και συνεχώς αυξανόμενο ρόλο στις διεθνείς χρηματοοικονομικές αγορές. Πρόκειται για τα **αμοιβαία κεφάλαια υψηλής μόχλευσης (hedge funds)** και για τα **ιδιωτικά μετοχικά κεφάλαια (private equity funds)**. Τα hedge funds επενδύουν επιθετικά με κίνητρο το βραχυχρόνιο κέρδος. Τα private equity funds συχνά εξαγοράζουν επιχειρήσεις εισηγμένες στο Χρηματιστήριο: αυτό το κάνουν με υψηλή μόχλευση (δηλαδή με χρησιμοποίηση δανειακών κεφαλαίων) και συχνά σε συνεργασία με άλλους επενδυτές όπως ασφαλιστικά ταμεία και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, στη συνέχεια αναδιοργανώνουν τις επιχειρήσεις, αυξάνουν το χρέος τους για να αφαιρέσουν κεφάλαιο και να ενισχύσουν την πειθαρχία της αγοράς, και τελικά τις μεταπωλούν με κέρδος, κυρίως μέσω επανεισαγωγής στο Χρηματιστήριο. Η δραστηριοποίηση των hedge funds και των private equity funds έχει ενισχύσει τους μετόχους έναντι των διοικήσεων των επιχειρήσεων - ιδίως διότι ακόμη και οι μεγαλύτερες επιχειρήσεις μπορούν πλέον να εξαγοραστούν από private equity funds τα οποία διαθέτουν πολλούς πόρους. Το 2006 η τοποθέτηση νέων κεφαλαίων στα private equity funds υπερέβη τα 400 δισ. δολάρια. Ταυτόχρονα όμως, οι επιχειρήσεις αυτές, λόγω του αυξημένου χρέους τους, έχουν γίνει πιο ευπαθείς σε ενδεχόμενες δυσμενείς διαταραχές.

4) Οι τράπεζες **έχουν διευρύνει** τόσο το **φάσμα των δραστηριοτήτων** τους όσο και τη **γεωγραφική βάση** τους, προκειμένου να **αξιοποιήσουν τις οικονομίες κλίμακας και εύρους δραστηριοτήτων** (economies of scale and scope) και να **διασπείρουν τους κινδύνους**. Ενδεικτικά να αναφερθεί ότι, η αξία των συγχωνεύσεων και εξαγορών στον χρηματοπιστωτικό τομέα το 2006 αυξήθηκε κατά 50% και έφθασε το ποσό των 900 δισ. δολαρίων, από το οποίο σχεδόν το μισό αφορούσε διασυνοριακές συναλλαγές. Ταυτόχρονα, όπως προαναφέρθηκε, οι τράπεζες έχουν επεκταθεί σε μη παραδοσιακά τραπεζικές δραστηριότητες (όπως τη διαχείριση περιουσιακών στοιχείων, τις συναλλαγές σε τίτλους και την ασφάλιση), ενώ συχνά παρέχουν χρηματοδότηση σε hedge funds και σε private equity funds. Η διασυνοριακή επέκταση έχει συνήθως πολλαπλά οφέλη για ένα πιστωτικό ίδρυμα, ειδικότερα ως προς την κερδοφορία και τους δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας. Αλλά

δεν είναι κατ' ανάγκη αληθές ότι η διασυνοριακή δραστηριότητα έχει μειώσει το συστημικό κίνδυνο, δηλαδή τον κίνδυνο για τα ιδρύματα αυτά ως σύνολο, ιδίως τον κίνδυνο που μπορεί να προέλθει από εξαιρετικά δυσμενείς διαταραχές. Ειδικότερα για τις χώρες υποδοχής, η παρουσία ισχυρών ξένων τραπεζών φαίνεται να περιορίζει το ενδεχόμενο παραδοσιακών εγχώριων τραπεζικών κρίσεων. Όμως, οι ξένες τράπεζες μπορούν να μεταδώσουν διαταραχές που έχουν επηρεάσει αρχικά τις μητρικές τους τράπεζες. Τέτοιες διαταραχές είναι συχνά πιο δύσκολο να αντιμετωπιστούν, ή ακόμη και να προβλεφθούν, από τις τοπικές εποπτικές Αρχές.

1.2.7 Οι συνέπειες των εξελίξεων

Οι εξελίξεις στον διεθνή χρηματοπιστωτικό τομέα έχουν αναμφισβήτητα σημαντικές θετικές συνέπειες για την παγκόσμια οικονομία. Η χρηματοοικονομική εμβάθυνση έχει συμβάλει στην αύξηση της παραγωγικότητας, τη χρηματοδότηση νέων δραστηριοτήτων και την οικονομική ανάπτυξη. Επίσης, η δραστηριοποίηση των **hedge funds** και των **private equity funds** έχει συμβάλει στην αύξηση της αποτελεσματικότητας του κεφαλαίου μέσω της επιβολής της πειθαρχίας της αγοράς στις διοικήσεις των επιχειρήσεων. Εξ άλλου, χάρη στα νέα σύνθετα προϊόντα έχουν βελτιωθεί οι δυνατότητες διαχείρισης κινδύνων. Το θετικό χαρακτηριστικό των πιστωτικών παραγώγων είναι ότι, όπως προαναφέρθηκε, δίνουν τη δυνατότητα στις τράπεζες να μεταφέρουν κινδύνους σε ιδρύματα που είναι περισσότερο προετοιμασμένα να τους διαχειριστούν, όπως ασφαλιστικά και αντισταθμιστικά ταμεία και ασφαλιστικές εταιρίες.

Από την άλλη πλευρά, οι εξελίξεις συνεπάγονται σοβαρές προκλήσεις για τις εποπτικές Αρχές. Οι ευνοϊκές μακροοικονομικές συνθήκες των τελευταίων ετών έχουν καλλιεργήσει προσδοκίες μακροοικονομικής σταθερότητας και έχουν αυξήσει τη διάθεση των επενδυτών να αναλαμβάνουν κινδύνους, όπως αυτό φαίνεται από τα χαμηλά ασφάλιστρα πιστωτικού κινδύνου που ενσωματώνονται στα επιτόκια, καθώς και από την αυξημένη έκδοση χρέους υψηλών αποδόσεων (και υψηλού κινδύνου). Αυτό με τη σειρά του έχει ενθαρρύνει περαιτέρω την **ανάπτυξη τεχνικών διαμερισμού και διασποράς των κινδύνων** στην ευρύτερη χρηματοοικονομική αγορά. Συγκεκριμένα, πολλές τράπεζες έχουν αναπτύξει την πρακτική της «δημιουργίας (δανείων) και διανομής (κινδύνων)» («originate and distribute»). Βάσει

της πρακτικής αυτής, οι τράπεζες παρέχουν δάνεια αλλά κατόπιν, χρησιμοποιώντας παράγωγα και άλλα προϊόντα, διανέμουν το μεγαλύτερο μέρος των κινδύνων που συνδέονται με τα δάνεια αυτά σε τελικούς επενδυτές, όπως ταμεία συντάξεων, ασφαλιστικές εταιρείες, αμοιβαία κεφάλαια και άλλες τράπεζες. Ωστόσο, αυτές οι αγορές μπορεί να μην είναι επαρκώς ρευστές, ενώ οι στρατηγικές συναλλαγών εξαρτώνται από ιδιαίτερα πολύπλοκα υποδείγματα αποτίμησης. Με αποτέλεσμα, σε περίπτωση που προκύψει κάποιο πρόβλημα, κάθε προσπάθεια μείωσης της έκθεσής τους στους κινδύνους να μεγιστοποιήσει αντί να αντιμετωπίσει το πρόβλημα. Η τιτλοποίηση είναι μία άλλη μορφή μεταφοράς πιστωτικών κινδύνων.

Οι εξελίξεις που σημειώθηκαν στο διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα, κατέστησαν πολλά από τα πλεονεκτήματα των τραπεζών ή χωρίς νόημα ή πολύ λιγότερο σημαντικά συγκριτικά με το παρελθόν. Οι σπουδαιότερες από αυτές τις εξελίξεις με τις αντίστοιχες συνέπειές τους ήταν οι ακόλουθες:

Πρώτον, η απελευθέρωση του τραπεζικού συστήματος από τις λεπτομερείς διοικητικές παρεμβάσεις του παρελθόντος και η όξυνση, κατά συνέπεια, του ανταγωνισμού μεταξύ των τραπεζών είχαν ως αποτέλεσμα να σημειώσει αύξηση το κόστος άντλησης των κεφαλαίων από την πλευρά των τραπεζών. Δεύτερον, η θεαματική τεχνολογικά ανάπτυξη, είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ανεξάρτητων φορέων εκτίμησης του βαθμού πιστωτικής φερεγγυότητας (credit rating agencies) των δανειζόμενων επιχειρήσεων. Με τον τρόπο αυτό κατέστη πολύ μικρότερης σημασίας το αντίστοιχο πλεονέκτημα των τραπεζών. Τρίτον, η αύξηση του αριθμού και του ειδικού βάρους των θεσμικών επενδυτών στον χώρο της κεφαλαιαγοράς οδήγησε στην αύξηση της δυνατότητας έμμεσης συμμετοχής των ιδιωτών επενδυτών. Έτσι, υπάρχει η δυνατότητα διαφοροποίησης και, επομένως, μείωσης του αναλαμβανόμενου κινδύνου από την πλευρά του καταθέτη – επενδυτή. Και τέταρτον, η μακροχρόνια σχέση που αναπτύσσουν οι τράπεζες με τις επιχειρήσεις επιτυγχάνει μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα και ευελιξία στην αναζήτηση λύσης ενδεχόμενων προβλημάτων που μπορεί να προκύψουν, γεγονός που είναι πολύ σημαντικό κυρίως στην περίπτωση των μικρότερων επιχειρήσεων. Για τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις, όμως, και ιδιαίτερα για αυτές που έχουν υψηλό βαθμό πιστωτικής φερεγγυότητας, το πλεονέκτημα του έμμεσου δανεισμού από την πλευρά των καταθετών δεν είναι τόσο σημαντικό, καθώς ο πιστωτικός κίνδυνος που αναλαμβάνουν οι τελευταίοι είναι περιορισμένος, εάν χρηματοδοτηθούν άμεσα από την κεφαλαιαγορά.

1.2.8 Κίνδυνοι χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων

Εν κατακλείδι, κρίνεται σκόπιμη η *συνοπτική* αναφορά στους *σημαντικότερους* κινδύνους που διέπουν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, προκειμένου να είναι ευκολότερη η κατανόηση των εννοιών που θα ακολουθήσουν σε επόμενα κεφάλαια.

- *Συστημικός Κίνδυνος*, αφορά το σύνολο όχι μιας μεμονωμένης αγοράς, αλλά όλων των χρηματοπιστωτικών αγορών και, κατ' επέκταση, ολόκληρου του οικονομικού συστήματος. Πιο συγκεκριμένα, οφείλεται στη μεγάλη αλληλεξάρτηση των διαφόρων αγορών, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα, ενδεχόμενα προβλήματα σε μία από αυτές να μεταδίδονται και στις υπόλοιπες. (Αλεξάκης, 1999)

- *Πιστωτικός Κίνδυνος,* ορίζεται ως η πιθανή ή αναμενόμενη ζημιά που προέρχεται από την αδυναμία των δανειζόμενων να επιστρέψουν τα κεφάλαια ή/και τους τόκους των κεφαλαίων που δανείστηκαν, δηλαδή από την αδυναμία να εκπληρώσουν τις συμβατικές τους υποχρεώσεις (εκτενής αναφορά στο τρίτο κεφάλαιο).

- *Λειτουργικός Κίνδυνος,* εμπεριέχεται σε όλες τις δραστηριότητες μιας τράπεζας και αποτελεί τη ζημία που μπορεί να προκύψει από αποτυχία των εσωτερικών διαδικασιών, των συστημάτων ή του ανθρώπινου παράγοντα.

- *Κίνδυνος Ρευστότητας,* συνδέεται με την έλλειψη ρευστότητας βραχυχρονίως σε μια τράπεζα για την αντιμετώπιση των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων. Με άλλα λόγια, η τράπεζα δε δύναται να αντλήσει τα απαραίτητα κεφάλαια είτε μέσω αύξησης κάποιων στοιχείων του παθητικού της είτε μέσω ρευστοποίησης (με λογική ζημιά) ορισμένων στοιχείων του ενεργητικού της. (Κοσμίδου, 2009)

- *Κίνδυνος αγοράς*, ο κίνδυνος που προέρχεται από μία ενδεχόμενη μεταβολή των επιτοκίων, των τιμών των μετοχών, των συναλλαγματικών ισοτιμιών, των τιμών των εμπορευμάτων ή των παραγώγων προϊόντων, που μπορεί να οδηγήσει στη μεταβολή της απόδοσης ή/και της αξίας των χρηματοοικονομικών προϊόντων στα οποία έχει ανοικτές θέσεις ένας επενδυτής, με αποτέλεσμα να υποστεί ζημίες. Αναφέρεται ότι ο κίνδυνος

αγοράς εμπεριέχει (α) τον κίνδυνο επιτοκίων, (β) το συναλλαγματικό κίνδυνο και (γ) τον κίνδυνο πληθωρισμού. (Αγγελόπουλος, 2008)

- *Ειδικός Κίνδυνος,* οφείλεται σε ιδιαίτερους λόγους για κάθε πιστωτικό ίδρυμα, που σημαίνει ότι μπορεί να εξαλειφθεί ή τουλάχιστον να περιορισθεί με τη διαφοροποίηση του χαρτοφυλακίου. Αναφέρεται ότι εμπεριέχει τον επιχειρηματικό και τον χρηματοοικονομικό κίνδυνο (Γαλιάτσος, 2008)

1.2.9 Συμπέρασμα

Τις τελευταίες τρεις δεκαετίες η διαδικασία της χρηματοοικονομικής καινοτομίας έχει προσφέρει στον επιχειρηματικό και χρηματοοικονομικό τομέα μια πλειάδα καινοτομικών χρηματοοικονομικών προϊόντων και διαδικασιών, διευρύνοντας τις επιλογές των συμμετεχόντων στις αγορές και συμβάλλοντας στην γενικότερη οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Καθώς το διεθνές περιβάλλον μεταβάλλεται, και καθώς ολοένα εντείνεται ο ανταγωνισμός στον τομέα των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, οι συμμετέχοντες στις αγορές θα αναζητούν νέους τρόπους για να διεκπεραιώσουν τις συναλλαγές τους πιο αποτελεσματικά. Ωστόσο, η αλόγιστη χρήση των ‘καινοτομιών’ οδήγησε στην παγκόσμια οικονομική κρίση της οποίας τα χαρακτηριστικά θα περιγραφούν στην επόμενη θεματική ενότητα.

1.3 ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

1.3.1 Εισαγωγή

Στην παρούσα ενότητα θα παρουσιαστούν τα χαρακτηριστικά της τρέχουσας διεθνούς οικονομικής κρίσης και θα επιχειρήσουμε να εντοπίσουμε τις αδυναμίες του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος. Ιδιαίτερη αναφορά θα λάβει χώρα σχετικά με τα βασικά αίτια της κρίσης και το ρόλο των κεντρικών τραπεζών στην εξέλιξή της με τη μορφή που βιώνουμε σήμερα. Τέλος, θα παρουσιαστούν οι συνέπειες μετά την κατάρρευση της επενδυτικής τραπεζικής καθώς και τις ευρύτερες επιπτώσεις της υφιστάμενης κρίσης στην πραγματική οικονομία.

1.3.2 Χαρακτηριστικά της τρέχουσας διεθνούς οικονομικής κρίσης

Οι εξελίξεις στο διεθνές τραπεζικό σύστημα από τις αρχές Αυγούστου 2007 έως σήμερα μπορούν με άνεση να χαρακτηριστούν ως πρωτοφανείς και καταιγιστικές. Βρισκόμαστε εν μέσω μιας χρηματοοικονομικής κρίσης που παρόμοιά της δεν υπήρξε από τη μεγάλη ύφεση της δεκαετίας του 1930. Η **Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση του 2007** είναι μια παγκόσμια κατάσταση απειλούμενης οικονομικής ύφεσης στον ευρύτερο χρηματοπιστωτικό και τραπεζικό τομέα με γενεσιουργό χώρα τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Η κρίση που έχει πλήξει την παγκόσμια οικονομία είναι η πέμπτη του είδους της στους δύο αιώνες οικονομικής ιστορίας. Καθεμία από τις προηγούμενες μακροχρόνιες κρίσεις (1815-1845, 1873-1896, 1920-1940 και 1970-1980) διαθέτει το δικό της αποτύπωμα, που είναι συνάρτηση του εκάστοτε ισχύοντος κοινωνικοπολιτικού πλαισίου. Ωστόσο, όλες έχουν την ίδια γενεσιουργό αιτία, την πτώση της κερδοφορίας, συνέπεια της οποίας οι νέες επενδύσεις, από ένα σημείο και μετά, να αποφέρουν ισχνά ή ακόμη και αρνητικά κέρδη, με αποτέλεσμα να εξανεμίζεται το κίνητρο για επένδυση, να μειώνεται η παραγωγή και να αυξάνεται η ανεργία.

Αυτό, όμως, που δυσκολεύει ιδιαίτερα την ανάγνωση της τρέχουσας συγκυρίας, πέρα από την ταχύτητα των εξελίξεων, είναι ότι γενεσιουργός αιτία της εξελισσόμενης κρίσης δεν είναι ένα μεμονωμένο γεγονός, αλλά η συνδυασμένη και συγχρονισμένη επίδραση πολλών παραγόντων πάνω στην παγκόσμια οικονομία. Η φύση της τρέχουσας κρίσης είναι ιδιαίτερα ασυνήθιστη. Η σημερινή κρίση δεν περιορίζεται σε μια συγκεκριμένη εταιρία ή σε ένα συγκεκριμένο τομέα του

χρηματοοικονομικού συστήματος, αλλά έχει οδηγήσει ολόκληρο το σύστημα στα πλαίσια της κατάρρευσης και συγκρατείται με πολύ μεγάλη δυσκολία. Αναμφισβήτητα, **η εστία της κρίσης** βρίσκεται στο μηχανισμό της συσσώρευσης του κεφαλαίου, αλλά η βάναυση αναδιανομή εισοδημάτων και εξουσιών, που πέτυχαν οι πολιτικές υπέρ του κεφαλαίου, επιτάχυνε την κρίση, ενώ η απορρύθμιση αποχαλίνωσε το μηχανισμό μεγιστοποίησης του κέρδους και έθεσε το σύστημα εκτός τροχιάς. Όμως, ο παράγοντας που προσδίδει στις κοινωνικές διαστάσεις της κρίσης ιδιαίτερο βάθος, έκταση και διάρκεια είναι η ιδιωτικοποίηση και εμπορευματοποίηση των δημόσιων αγαθών.

Καθώς, η παγκοσμιοποίηση στάθηκε η επικρατούσα τάση στη διεθνή οικονομία των δύο τελευταίων δεκαετιών, αυτή είναι σήμερα το κύριο πεδίο στο οποίο εγγράφεται η τρέχουσα οικονομική κρίση. Είναι η πρώτη «πραγματικά παγκόσμια κρίση της νέας εποχής», σύμφωνα με τον Στιβ Ρόουτς, πρόεδρο της ασιατικής Μόργκαν Στάνλεϊ. Οι προηγούμενες, ιδίως εκείνη του 1930, ήταν «εθνικές» που «διεθνοποιήθηκαν», ενώ η σημερινή απορρέει κατ' ευθείαν από τη στρεβλή και λανθασμένη διάρθρωση του παγκοσμίου συστήματος.

1.3.3 Οι αδυναμίες του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος

Δεν υπάρχει αμφιβολία, ότι η σημερινή κρίση έφερε στην επιφάνεια μια σειρά από σοβαρές αδυναμίες που υπήρχαν στη λειτουργία του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού και οικονομικού συστήματος. Λάθη σοβαρά που γίνονταν επί σειρά ετών στο ρυθμιστικό πλαίσιο και σε πολιτικές που διατηρήθηκαν για πολλά χρόνια και συνέβαλαν στη μεγέθυνση του προβλήματος. Αναφέρεται ότι υπήρξε σοβαρή υποβάθμιση των οικονομικών κινδύνων στην αποτίμηση των χρηματοπιστωτικών περιουσιακών στοιχείων και οι σχετικές «φούσκες» διατηρήθηκαν για μεγάλο χρονικό διάστημα, χάρη στην άφθονη ρευστότητα που δημιουργούσε το ίδιο το χρηματοπιστωτικό σύστημα. (Αλογοσκούφης, 2008)

Παράλληλα, μακροοικονομικές ανισορροπίες αναπτύχθηκαν στην παγκόσμια οικονομία, χωρίς καμιά σοβαρή προσπάθεια αντιμετώπισής τους με συντονισμένη δράση. Επιπλέον, μολονότι οι οικονομίες έγιναν πολύ περισσότερο αλληλεξαρτημένες απ' ό, τι στο παρελθόν, οι αναδυόμενες οικονομίες που καλύπτουν

όλο και μεγαλύτερο ποσοστό του παγκόσμιου εισοδήματος, δεν εντάχθηκαν επαρκώς στο σύστημα της παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης. (Αλογοσκούφης, 2008)

Οι αδυναμίες αυτές ήταν εμφανείς και στις μικρότερες κρίσεις που είχαν στο παρελθόν εκδηλωθεί. Αυτό που κάνει την παρούσα κρίση μοναδική, είναι το γεγονός ότι έχει επηρεάσει την καρδιά της αμερικανικής οικονομίας και του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος, με τεράστιο αντίκτυπο σε όλον τον κόσμο. Η κρίση δεν αφορά το χρέος ορισμένων αναδυόμενων οικονομιών, όπως στις αρχές της δεκαετίας του ’80, αλλά τον πυρήνα της νέας παγκόσμιας οικονομίας. Και είναι αναμενόμενο, όταν σπάει μία τεράστια και παγκόσμια χρηματοπιστωτική «φούσκα», η παγκόσμια οικονομία να έχει μεγάλο πρόβλημα.

1.3.4 Βασικά αίτια της κρίσης

Στα χρόνια που προηγήθηκαν της κρίσης, τα μακροχρόνια επιτόκια είχαν παραμείνει σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα για μεγάλο χρονικό διάστημα, γεγονός που συνέβαλε καθοριστικά στην έκρηξη της στεγαστικής πίστης σε ένα μεγάλο αριθμό ανεπτυγμένων αλλά και αναπτυσσόμενων οικονομιών. Ταυτόχρονα, στο διάστημα πριν από την κρίση, παρατηρήθηκε ένα μεγάλο κύμα εισαγωγής και χρήσης καινοτόμων χρηματοπιστωτικών παραγώγων, τα οποία έκαναν πολύ δημοφιλές το μοντέλο της «**τιτλοποίησης**», το οποίο δίνει τη δυνατότητα στις τράπεζες να μεταβιβάζουν σε τρίτους τα δάνεια που έχουν εκχωρήσει, αντί να τα παρακρατούν μέχρι την αποπληρωμή τους.

Επιπρόσθετα, το σταθερό μακροοικονομικό περιβάλλον και οι περιορισμένες διακυμάνσεις των αγορών είχαν οδηγήσει μεγάλη μερίδα επενδυτών στην ανάληψη ολοένα και πιο ριψοκίνδυνων θέσεων μέσα σε ένα γενικευμένο κλίμα αυξημένης διάθεσης ανάληψης επενδυτικών κινδύνων. Μεμονωμένα καθεμία από τις εξελίξεις αυτές θα μπορούσε να έχει σημαντική θετική επίδραση στην οικονομική δραστηριότητα και ανάπτυξη. Ωστόσο, ο συνδυασμός των δυνάμεων αυτών συντέλεσε στη δημιουργία ενός εκρηκτικού μείγματος, το οποίο μας οδήγησε στη σημερινή κρίση, η οποία έφτασε στο απόγειό της το Σεπτέμβρη του 2008, με την κατάρρευση της **Lehman Brothers** (Λεκκός, 2009).

Πολλά έχουν γραφτεί γύρω από το ποιες είναι οι αιτίες αυτές που μας οδήγησαν στην ημέρα της κρίσης. Συνοπτικά θα ακολουθήσει μια αναφορά, εστιάζοντας σε κάποιες βασικές αιτίες.

Βασικό παράγοντα αποτελεί η **ιδιαίτερα υψηλή μόχλευση**, η οποία επικράτησε στο σύνολο του τραπεζικού συστήματος επιτρέποντας με εικονικές αξίες τη δημιουργία πλούτου. Επιπρόσθετα, η «ανεξέλεγκτη» ανάπτυξη της χρηματοοικονομικής μηχανικής, η οποία επέτρεψε ακόμη και σε προϊόντα, τα οποία φαινομενικά εμπεριείχαν χαμηλό επενδυτικό κίνδυνο (ομόλογα, εναλλακτικά των καταθέσεων προϊόντα), να μεταλλάσσονται σε προϊόντα υψηλού κινδύνου. Η ιδιαίτερα χαλαρή νομισματική πολιτική των Κεντρικών Τραπεζών της Δύσης αποτελεί έναν ακόμη παράγοντα, καθώς οι επενδυτές ολοένα και περισσότερο προσπαθούσαν να ανιχνεύσουν επενδυτικές ευκαιρίες (κυρίως μέσω των χρηματιστηρίων) που θα τους εξασφάλιζαν υψηλότερες αποδόσεις αψηφώντας, σαν υπνωτισμένοι, τον επενδυτικό κίνδυνο. Εξίσου σημαντική αιτία αποτέλεσε η δημιουργία ασφαλιστικών προγραμμάτων, τα οποία στηρίζονταν σε μεγάλο βαθμό στις προαναφερόμενες κατηγορίες επενδύσεων χρησιμοποιώντας μόχλευση.

Τελευταίος, αλλά ίσως και σημαντικότερος παράγοντας, είναι η έμμεση προσπάθεια του όλου συστήματος να μετατρέψει το μεγαλύτερο δυνατό μέρος του πληθυσμού σε **ιδιοκτήτη ακίνητης περιουσίας**, δημιουργώντας τη λεγόμενη «κρίση των subprimes δανείων - 2007». Πρόκειται για στεγαστικά δάνεια που χρηματοδοτούν πέραν του 100% της αξίας του ακινήτου, καθώς επίσης και δάνεια με υψηλότερο επιτόκιο σε μη φερέγγυους δανειολήπτες. Αυτό σημαίνει ότι χορηγούνταν σε δανειολήπτες με μεγάλη πιθανότητα να μην μπορέσουν να είναι συνεπείς στην αποπληρωμή τους, είτε γιατί είχαν χαμηλό εισόδημα, είτε γιατί δεν είχαν μόνιμη εργασία. Επιπλέον, οι τόκοι ήταν εξαιρετικά υψηλοί αλλά και κυμαινόμενοι, δίνοντας το έναυσμα δημιουργίας ενός κερδοσκοπικού συστήματος γύρω από αυτά. Με μόνο στόχο την επίτευξη κέρδους, τα δάνεια χορηγήθηκαν στα αμερικανικά νοικοκυριά, χωρίς προηγουμένως οι τράπεζες να αξιολογήσουν σωστά τη δυνατότητα αποπληρωμής τους. Αυτό σε συνδυασμό με την κρίση της αγοράς ακινήτων και την πτώση των τιμών επέφερε μία γενικευμένη κρίση. Ακολούθησαν χιλιάδες εξώσεις και κατασχέσεις σπιτιών, η πώληση των οποίων απλά επιδείνωσε την κατάσταση. Μέσα από αλυσιδωτές αντιδράσεις η ύφεση της αμερικανικής οικονομίας θεωρήθηκε πλέον δεδομένη. (Μαρμάρου, 2008)

Άμεσο και πρωταρχικό αποτέλεσμα της εν λόγω ύφεσης ήταν η αύξηση του κόστους χρήματος παρουσίασε καθώς και η απροθυμία αυτών που το κατείχαν να το δανείσουν. Παράλληλα, αρκετές τράπεζες ανά την υφήλιο παρουσίασαν ρευστοτικό πρόβλημα, ενώ τα περιθώρια κέρδους των επιτοκίων παρουσίασαν αξιοσημείωτη αύξηση. Ουσιαστικά, η κρίση στην αμερικανική οικονομία σαν ντόμινο άρχισε να αποσταθεροποιεί τις αδύνατες οικονομίες της Ευρώπης τη μια μετά την άλλη.

Την παρούσα περίοδο και μεσούσης της κρίσης, όλη αυτή η **αβεβαιότητα** και η **ενίσχυση του κόστους του χρήματος**, έχουν ήδη ή αναμένεται να επιφέρουν τα παρακάτω αποτελέσματα:

- Ενίσχυση της ανεργίας
- Περιορισμό του πληθωρισμού
- Αδυναμία πρόσβασης επιχειρήσεων σε κεφάλαια κίνησης
- Μείωση της παραγωγικής δυνατότητας κάθε οικονομίας
- Περιορισμό των εισαγωγών / εξαγωγών
- Μείωση των επενδύσεων και των διεθνών κινήσεων κεφαλαίων (foreign direct investment)
- Απομείωση των συναλλαγματικών διαθεσίμων των χωρών
- Ενίσχυση του μεταναστευτικού ρεύματος
- Οριακή ή και αρνητική ανάπτυξη του Α. Ε. Π.
- Ενίσχυση του δημόσιου ελλείμματος
- Μικρή ενίσχυση ή ακόμα και μείωση των μισθών
- Επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας

Όπως γίνεται αντιληπτό, η πτώχευση της Lehman Brothers, η μη διάσωσή της και η εν τέλει κατάρρευσή της ήταν το σύμπτωμα και όχι το αίτιο της επερχόμενης πιστωτικής κρίσης και οικονομικής δυσπραγίας. Η χρηματοοικονομική κρίση ήταν συνέπεια της δυσλειτουργίας του σύγχρονου διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος, του υπερβολικά μεγάλου μεγέθους και του σύνθετου χαρακτήρα των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, της μεγάλης αλληλεξάρτησής τους, των προβληματικών μεθόδων δανεισμού και της συστηματικής αποφυγής επιβολής

ρυθμίσεων για τον έλεγχο των νέων επενδυτικών προϊόντων. Ειδικότερα, η απαρχή της κρίσης αναζητείται στη συνισταμένη πολλών παραγόντων:

• **Πρώτον**, στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα είχαν συσσωρευθεί σημαντικές μακροοικονομικές ανισορροπίες. «Η παγκόσμια υπερπροσφορά (global glut) αποταμίευσης κυρίως από την Ασία και το αμερικανικό έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών» δημιούργησαν συνθήκες υπερβάλλουσας ρευστότητας οι οποίες, σε συνδυασμό με μια διευκολυντική νομισματική πολιτική, οδήγησαν σε χαμηλά επιτόκια χορηγήσεων και ταχεία άνοδο των τιμών των χρηματιστηριακών αξιών, που δεν άφησε ανεπηρέαστη την αγορά ακινήτων. Εξάλλου, η αθρόα εισροή φθηνών δανειακών κεφαλαίων προς ταχέως αναπτυσσόμενες οικονομίες, όπως οι χώρες της «Νέας Ευρώπης», αλλά και η Ιρλανδία και η Ισλανδία, διευκόλυνε την πιστωτική επέκταση, η οποία με τη σειρά της τροφοδότησε τον υψηλό ρυθμό ανάπτυξης που γνώρισαν οι χώρες αυτές τα χρόνια πριν από την κρίση.

• **Δεύτερον**, σημαντικές διαρθρωτικές μεταβολές, όπως η απελευθέρωση των αγορών στη δεκαετία του 1990 και τα νέα χρηματοοικονομικά προϊόντα, εξασθένισαν την διαδικασία της διαχείρισης κινδύνων και αύξησαν το βαθμό μόχλευσης.

• **Τρίτον**, η κρίση ανέδειξε σοβαρές ατέλειες του συστήματος εποπτείας. Συγκεκριμένα, αποκάλυψε σοβαρά προβλήματα επικοινωνίας και ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των εποπτικών αρχών, τόσο σε διασυνοριακό επίπεδο όσο και μέσα σε κάθε χώρα. Μέχρι τώρα, έμφαση δινόταν κυρίως στη μικροπροληπτική εποπτεία (micro-prudential supervision), δηλαδή στην εποπτεία των επιμέρους πιστωτικών ιδρυμάτων, και λιγότερο στη μακροπροληπτική εποπτεία (macro-prudential surveillance), η οποία εστιάζεται στους συστημικούς κινδύνους, δηλαδή στους κινδύνους που απορρέουν από τις διασυνδέσεις και αλληλεξαρτήσεις των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, των αγορών και της μακροοικονομικής συγκυρίας.

• **Τέταρτον**, τόσο οι μέτοχοι όσο και τα διευθυντικά στελέχη κυριαρχούνταν από κίνητρα που οδηγούσαν στην αποσταθεροποίηση του συστήματος. Από τη μια πλευρά, εξαιτίας της επιδίωξής τους για υψηλές βραχυπρόθεσμες ανταμοιβές και της αδιαφορίας τους για τη μακροχρόνια απόδοση των επιλογών τους, απέτυχαν να εκτιμήσουν ρεαλιστικά το είδος και το μέγεθος των κινδύνων που αναλάμβαναν. Από τη άλλη πλευρά, ο επιμερισμός του κινδύνου σε όλο το τραπεζικό σύστημα δημιουργούσε την ψευδαίσθηση του περιορισμού του.

• **Τέλος**, σημαντικό μερίδιο ευθύνης φέρουν οι εταιρίες αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας, οι οποίες, ελλείψει ιστορικής πληροφόρησης, βαθμολογούσαν τα νέα και πολυσύνθετα παράγωγα προϊόντα εξομοιώνοντάς τα με τα κρατικά ομόλογα υψηλής διαβάθμισης, με συνέπεια οι επενδυτές να υποεκτιμούν και να υποτιμολογούν τον κίνδυνο.

1.3.5 Ο ρόλων των κεντρικών τραπεζών

Έντονη κριτική έχει ασκηθεί και στην νομισματική πολιτική που ακολούθησαν οι κεντρικές τράπεζες. Υποστηρίζεται ότι, η ιδιαίτερα χαλαρή νομισματική πολιτική της Ομοσπονδιακής Κεντρικής Τράπεζας (FED) για ικανό χρονικό διάστημα ευθύνεται για την εμφάνιση υπερβολικής ρευστότητας και «μόχλευσης» (leverage), με αποτέλεσμα την εμφάνιση ανισορροπιών και, τελικά, «φούσκας» στην αγορά κατοικίας. Η FED θεωρείται από πολλούς ειδικούς υπαίτια για την κρίση στην αγορά κατοικίας, καθώς **διατήρησε τα επιτόκια σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα** για μεγάλο χρονικό διάστημα, δημιουργώντας στους δανειστές την ψευδαίσθηση της εύκολης μακροχρόνιας αποπληρωμής των δανείων. Επίσης, τα χαμηλά επιτόκια και οι χαμηλές αποδόσεις των «παραδοσιακών επενδύσεων» οδήγησαν τους συμμετέχοντες στις χρηματοπιστωτικές αγορές στην ανάληψη υψηλών κινδύνων δια των διαφόρων καινοτομικών χρηματοπιστωτικών μέσων (financial innovation), χωρίς να επιδεικνύουν τη δέουσα προσοχή για τη στάθμιση ή/και αντιστάθμιση αυτών των κινδύνων. Το επιχείρημα που αντιπαραβάλει η αμερικάνικη κεντρική τράπεζα στην κριτική αυτή ήταν ο φόβος του ενδεχόμενου αποπληθωρισμού την περίοδο εκείνη.

Από την άλλη μεριά, η ΕΚΤ θεωρείται υπεύθυνη για την επέκταση της χρηματοοικονομικής κρίσης στην Ευρώπη, την οποία φάνηκε να αγνοεί διατηρώντας τα επιτόκια σε υψηλά επίπεδα. Η FED, από το φθινόπωρο του 2007, μείωσε τα επιτόκια με στόχο την αύξηση της ρευστότητας στην αγορά με τη βεβαιότητα, όμως, ότι δε θα δημιουργηθούν πληθωριστικές τάσεις καθώς αντισταθμίζονται από τη μείωση του τραπεζικού χρήματος. Αντίθετα, η ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα θέτοντας ως πρωταρχικό της στόχο την αντιμετώπιση των πληθωριστικών τάσεων αύξησε τα επιτόκια της υπερεκτιμώντας τις ικανότητες της ισχυρής οικονομίας. Άμεση συνέπεια ήταν η σταδιακή υποτίμηση του δολαρίου σε σχέση με το ευρώ και η εκτίναξη των

τιμών του πετρελαίου και των τροφίμων. Συνεπώς, η εξέλιξη αυτή σε συνδυασμό με την πιστωτική στενότητα συνέβαλλε στην ανατροπή της αναπτυξιακής δυναμικής των οικονομιών της ευρωζώνης. Η μη κοινή οικονομική πολιτική που εφάρμοσαν οι δύο κεντρικές τράπεζες, όχι μόνο δε βοήθησαν να αντιμετωπιστεί η κρίση, αλλά χειροτέρεψαν την παγκόσμια οικονομία.

Ακόμη, το ισχύον **πλαίσιο «δημιουργίας προς διάθεση»** (originate to distribute) λειτουργούσε με τέτοιο τρόπο ώστε οι τράπεζες να έχουν κάθε κίνητρο να ομαδοποιούν και τιτλοποιούν (securitization) μεμονωμένα δάνεια τα οποία διέθεταν στους επενδυτές. Επίσης, το ισχύον «λειτουργικό» (functional) κανονιστικό πλαίσιο, που διέπει τη λειτουργία της χρηματοπιστωτικής αγοράς, έχει πλέον ξεπεραστεί και οι εποπτικές αρχές δεν το αντιλήφθηκαν έγκαιρα ή δεν επέδειξαν τη δέουσα προσοχή στην παραβίασή του.

Επιπρόσθετα, η υπερβολική ρευστότητα οδήγησε τους διαχειριστές κεφαλαίων να αναλαμβάνουν συνεχώς περισσότερους κινδύνους. Στην προσπάθειά τους για μεγιστοποίηση των κερδών, προχώρησαν σε ευρεία έκθεση σε **«δομημένα προϊόντα»** που τηρούνταν εκτός των ισολογισμών των τραπεζών, ενώ χρησιμοποιούνταν ευρέως για το μετασχηματισμό της ωριμότητας (maturity) του χαρτοφυλακίου. Η επιτυχία αυτού του μοντέλου βασίστηκε σε, υποτίθεται, πολύ εξελιγμένα συστήματα διαχείρισης κινδύνου και στην αξιολόγηση όλων αυτών των προϊόντων και των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων από τις εταιρείες αξιολόγησης πιστοληπτικού κινδύνου (rating agencies), ενώ ήταν φανερό ότι υπήρχαν πολλές περιπτώσεις παραβίασης του ισχύοντος κανονιστικού πλαισίου π.χ. λόγω «σύγκρουσης συμφερόντων» (conflict of interest) .

Συνοπτικά, τα αίτια της τρέχουσας χρηματοοικονομικής κρίσης που πλήττει την παγκόσμια οικονομία είναι τα εξής:

- Διαρκής άνοδος του ΑΕΠ (Ακαθάριστου Εγχωρίου Προϊόντος) και των χρηματιστηρίων από το 2002 έως το τέλος του 2007.
- Αύξηση τιμών μετοχών και ακινήτων πολύ πάνω από τις ιστορικές μέσες τιμές.
- Αναζήτηση αφορμών για «διόρθωση», αφενός λόγω της μεγάλης διάρκειας και έντασης του προηγούμενου ανοδικού κύκλου (2002-2007), όπου οι χρηματιστηριακοί δείκτες είχαν ξεπεράσει τα προηγούμενα μέγιστα και οι

τιμές των ακινήτων είχαν φθάσει σε υψηλά επίπεδα, και αφετέρου λόγω του μεγάλου ελλείμματος στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών των ΗΠΑ.

- Χαλάρωση εποπτείας στο χρηματοπιστωτικό σύστημα με αιχμή την κατάργηση της νομοθεσίας Glass-Steagall του 1933.
- Έλλειψη εποπτείας του «σκιώδους» χρηματοπιστωτικού συστήματος (hedge funds κτλ.), σε συνδυασμό με την αυξανόμενη παρουσία εξωχώριων (offshore) κέντρων.
- Περιορισμένη εμβέλεια των κανόνων κεφαλαιακής επάρκειας της Βασιλείας, οι οποίοι προσαρμόστηκαν στις ανάγκες των εμπορικών τραπεζών και όχι των εποπτικών αρχών (regulators capture).
- Έλλειψη συντονισμού μεταξύ των διεθνών εποπτικών κέντρων του χρηματοπιστωτικού συστήματος.
- Σύστημα κινήτρων και αμοιβών που ενθάρρυνε την υπερβολική ανάληψη κινδύνων, τις βραχυπρόθεσμες αποδόσεις και τον υπερβολικό δανεισμό.
- Έλλειψη διαφάνειας και εισαγωγή πολύπλοκων παράγωγων προϊόντων. Μη συμμετρική πληροφόρηση αγοραστών και πωλητών.
- Χρήση, από τις τράπεζες, πολύπλοκων μαθηματικών υποδειγμάτων για τον υπολογισμό των πιστωτικών κινδύνων και των κινδύνων αγοράς χωρίς ορθό υπολογισμό του συστημικού κινδύνου.
- Ενθάρρυνση «τιτλοποιήσεων», που μείωσε τα κίνητρα για αυστηρή διαχείριση κινδύνων.
- «Προ-κυκλικότητα» των κανόνων κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών.
- Υπερβολικά χαλαρή νομισματική πολιτική στις Η.Π.Α. για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα μετά το 2001.
- Διεθνείς οικονομικές ανισορροπίες, όπως κυρίως εκφράζονται στα ισοζύγια τρεχουσών συναλλαγών των Η.Π.Α. και της Κίνας.

1.3.6 Η εξέλιξη της κρίσης

Η τρέχουσα κρίση στις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές ξεκίνησε το 2007 από την μη προβλεφθείσα αδυναμία εκπλήρωσης υποχρεώσεων στην αγορά στεγαστικής πίστης μειωμένης εξασφάλισης (sub-prime mortgage market) των ΗΠΑ και επεκτάθηκε διεθνώς. Τα πρώτα σημάδια της κρίσης είχαν εμφανιστεί στις αυξημένες προβλέψεις αδυναμίας συλλογής χρηματοοικονομικών απαιτήσεων που χαρακτήρισαν τους ισολογισμούς των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων το 2006. Αυτό που τελικά προκάλεσε την αρχική αναστάτωση που εξελίχθηκε σε κρίση ήταν τα επίμονα προβλήματα στις αγορές τιτλοποιημένων χρηματοοικονομικών απαιτήσεων, οι οποίες αναπτύχθηκαν τα τελευταία χρόνια για την ικανοποίηση απαιτήσεων υψηλότερης απόδοσης επενδύσεων. Η επιβεβαίωση των αρνητικών προβλέψεων στην αγορά τιτλοποιημένων στεγαστικών δανείων μειωμένης εξασφάλισης στις ΗΠΑ κατέστησε διεθνώς σαφές ότι τα σύνθετα αυτά χρηματοπιστωτικά μέσα χαρακτηρίζονταν από περιορισμένη διαφάνεια, αβεβαιότητα στην αποτίμηση, και τελικά σημαντικό κίνδυνο δυνητικής κεφαλαιακής επάρκειας.

Παγκόσμιοι χρηματοπιστωτικοί κολοσσοί με έκθεση στην αγορά κατοικίας χαμηλής εξασφάλισης (sub-prime market) αρχίζουν να καταγράφουν σταδιακά ζημίες. Οι μεν εμπορικές τράπεζες, σε μια προσπάθεια διάσωσης του κύρους τους, απορροφούν και ενσωματώνουν τα ζημιογόνα πλέον ομόλογα στον ισολογισμό τους, οι δε επενδυτικοί οίκοι έρχονται αντιμέτωποι με την απομείωση των στοιχείων αυτών και κατ' επέκταση του ενεργητικού τους που τους επέτρεπε να καταγράφουν υπερκανονικά κέρδη τα προηγούμενα έτη. Αποτέλεσμα είναι η δημιουργία ενός κλίματος αβεβαιότητας για την έκταση των υποτιμημένων αυτών στοιχείων (ομολόγων) στο χρηματοπιστωτικό σύστημα που δυναμιτίζει τις συνθήκες εμπιστοσύνης στην διατραπεζική αγορά, εκτοξεύει τα διατραπεζικά επιτόκια (LIBOR, EURIBOR) και δημιουργεί ένα κλίμα πιστωτικής ασφυξίας. Αντιμέτωπες με το φαινόμενο μιας διευρυμένης πιστωτικής κρίσης οι διοικήσεις των κεντρικών τραπεζών τόσο σε Αμερική όσο και σε Ευρώπη μεταβιβάζουν ρευστότητα στην αγορά, ενώ η FED αρχίζει να επιδίδεται σε μια διαρκή και σταδιακή υποχώρηση του βραχυπρόθεσμου κεντρικού επιτοκίου στοχεύοντας στην επαναφορά της ισορροπίας στην πιστωτική αγορά. Πολλές τράπεζες, με μεγάλη χρηματοοικονομική μόχλευση στον ισολογισμό τους, αρχίζουν να αντιμετωπίζουν προβλήματα, καθώς βρίσκονται στην δίνη ενός εντεινόμενου επιτοκιακού κινδύνου προερχόμενου από τα υψηλά

διατραπεζικά επιτόκια, και αδυνατούν να αποπληρώσουν το χρέος τους που σε ορισμένες περιπτώσεις τους οδηγούν σε ζημίες και σε ακραίες καταστάσεις στην χρεοκοπία ή στην κρατικοποίηση (Northern Rock).

Σε πολύ απλούς όρους, η τρέχουσα χρηματοπιστωτική κρίση ξεκίνησε και εξελίχθηκε ως εξής:

Πρώτον, ήδη από τη δεκαετία του 1980 οι τράπεζες άρχισαν να πωλούν στεγαστικά τους δάνεια σε εταιρείες ειδικού σκοπού, οι οποίες εκδίδουν επί αυτών των δανείων ομόλογα, τα οποία στη συνέχεια πωλούν στο ευρύ επενδυτικό κοινό. Πρόκειται για την πρακτική της «**τιτλοποίησης απαιτήσεων**» (ή «τραπεζικού μοντέλου παραγωγής και διανομής»), η οποία θεωρείται ευρύτατα μια ορθή τραπεζική πρακτική, καθώς μειώνει μια σειρά από κινδύνους στο τραπεζικό χαρτοφυλάκιο. Κατά τη διάρκεια, όμως, των τελευταίων ετών η πρακτική αυτή έλαβε μεγάλες διαστάσεις, που είχαν ως τελικό αποτέλεσμα την έκδοση ομολόγων, τα γνωστά **«τοξικά ομόλογα»**, που βασίζονταν σε ομάδες ομολόγων που είχαν εκδοθεί βάσει της τιτλοποίησης. Αυτά τα ομόλογα δεν αποτελούσαν συνήθως αντικείμενο διαπραγμάτευσης σε δευτερογενή αγορά και, επομένως, δεν υπήρχαν γι' αυτά πάντοτε τιμές. Επιπλέον, η πιστοληπτική ικανότητα του εκδότη τους βασιζόταν στην αξιολόγηση που έδιναν οι εξειδικευμένοι οίκοι αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας, κάτω από συνθήκες που αποδείχθηκε ότι δεν ήταν πάντοτε ορθές. Συνεπώς, υπήρχε **πρόβλημα αδιαφάνειας** τιμών και εσφαλμένης εκτίμησης του πιστωτικού κινδύνου.

Δεύτερον, είναι γνωστό ότι ο ομολογιούχος εισπράττει περιοδικά τόκους, η πληρωμή των οποίων βασίζεται στο ότι ο αρχικός οφειλέτης (αυτός που πήρε το στεγαστικό δάνειο) θα πληρώσει τη δόση του χωρίς πρόβλημα. Όταν, λοιπόν, στις ΗΠΑ οι δανειολήπτες στεγαστικών δανείων, τα οποία είχαν τιτλοποιηθεί, άρχισαν να μην εκπληρώνουν τις δανειακές τους υποχρεώσεις (για λόγους που αφορούσαν τόσο τους όρους χορήγησης των δανείων όσο και τις συνθήκες της οικονομίας της χώρας), οι ομολογιούχοι βρέθηκαν να έχουν στην κατοχή του τίτλους με **πολύ χαμηλή αποτίμηση**.

Τρίτον, κάτοχοι τέτοιων τίτλων, και μάλιστα σε μεγάλη έκταση, ήταν και ορισμένες ξένες τράπεζες (δηλαδή αυτές που εκτέθηκαν στην κρίση), όπως και

θυγατρικές τους, στις οποίες οι τράπεζες είχαν δώσει εγγυήσεις αγοράς των τίτλων αν αυτές αντιμετώπιζαν **προβλήματα ρευστότητας**. Κάτω από αυτές τις συνθήκες:

- οι εν λόγω ξένες τράπεζες βρέθηκαν εκτεθειμένες σε σοβαρά προβλήματα τόσο φερεγγυότητας (διότι έπρεπε να καταγράψουν ζημίες από τα ομόλογα), όσο και ρευστότητας (που όφειλαν στις θυγατρικές τους),
- με τη σειρά του αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να αρχίσουν να ανεβαίνουν τα επιτόκια στη διατραπεζική αγορά,
- με περαιτέρω συνέπεια όσες τράπεζες είχαν μεγάλη εξάρτηση από αυτή την αγορά να αντιμετωπίσουν νέα προβλήματα ρευστότητας και ορισμένες να περιέλθουν σε κατάσταση αφερεγγυότητας.

Το μέγεθος της κρίσης αυτής και οι συνολικές επιπτώσεις της παραμένουν ακόμα αβέβαιες, αν και όλοι πλέον θεωρούν ότι πρόκειται για τη μεγαλύτερη χρηματοπιστωτική κρίση μετά το «κραχ» του 1929.

1.3.7 Συνέπειες μετά την κατάρρευση της επενδυτικής τραπεζικής

«*Ενας καινούργιος κόσμος ανατέλλει μετά την κατάρρευση της επενδυτικής τραπεζικής*». Η φράση ανήκει σε έλληνα τραπεζίτη ο οποίος κλήθηκε να σχολιάσει την επόμενη ημέρα, μετά τη χρεοκοπία της Lehman Brothers, την εξαγορά των Merrill Lynch και Bear Stearns από τις Bank of America και JP Morgan αντιστοίχως και τη μετατροπή των Morgan Stanley και Goldman Sachs σε παραδοσιακές εμπορικές τράπεζες. Η κατάρρευση και εξαφάνιση των μεγαλύτερων αμερικανικών επενδυτικών τραπεζών με τη μορφή που ήταν γνωστές έως πρόσφατα όχι μόνο έχει ταρακουνήσει συθέμελα το παγκόσμιο τραπεζικό σύστημα αλλά δημιουργεί νέα δεδομένα και κανείς δεν μπορεί να προβλέψει με ακρίβεια την επόμενη ημέρα.

Και τούτο διότι οι επενδυτικές τράπεζες ήταν το τούρμπο στον κινητήρα του παγκόσμιου τραπεζικού και οικονομικού συστήματος: **υπερτροφοδοτούσαν** το σύστημα με μετρητά. Και αυτό το πετύχαιναν μέσω των σύνθετων επενδυτικών προϊόντων που είχαν δημιουργήσει και τα οποία έδιναν τη δυνατότητα να επενδύσει κανείς ποσά πολλαπλάσια των κεφαλαίων που διέθετε (leverage), αλλά και του ειδικού καθεστώτος με το οποίο λειτουργούσαν. Αντίθετα με τις εμπορικές τράπεζες που λειτουργούν υπό το αυστηρό πλαίσιο των κεντρικών τραπεζών, οι επενδυτικές

τράπεζες ήταν στην ουσία ανεξέλεγκτες καθώς έκαναν πράγματα και αναλάμβαναν κινδύνους τους οποίους οι κεντρικές τράπεζες, όπως αποδείχθηκε, δεν μπορούσαν να αντιληφθούν.

Μη έχοντας καταθέσεις δανείζονταν κεφάλαια από τη διατραπεζική αγορά, και στην ουσία έκαναν μπίζνες με τα χρήματα άλλων. Δηλαδή, η Lehman Brothers δανειζόταν, για παράδειγμα, τα χρήματα των καταθετών της Citibank και στη συνέχεια τα δάνειζε σε hedge funds, επενδυτικά κεφάλαια κτλ. Με την απόφασή της η κεντρική τράπεζα των ΗΠΑ (Fed) να μετατρέψει τις επενδυτικές τράπεζες Goldman Sachs και Morgan Stanley σε εμπορικές τράπεζες τις αναγκάζει να αντλήσουν καταθέσεις αντί να δανείζονται από άλλες τράπεζες για να εκτελέσουν τις εργασίες τους. Στην ουσία τις προτρέπει: «Πείστε τους καταθέτες ότι ο τρόπος που χρησιμοποιείτε τα χρήματά τους είναι ασφαλής για να σας τα εμπιστευθούν». Κυρίως όμως τις εντάσσει στο πλαίσιο ελέγχων και αποτύπωσης των οικονομικών στοιχείων τους που έχουν και οι εμπορικές τράπεζες και έτσι τους αφαιρεί τη δυνατότητα του leverage. Και με το σβήσιμο του τούρμπο, ο κινητήρας κινδυνεύει να «παραδώσει πνεύμα».

Μεταφορικά η κατάσταση στην οποία βρίσκεται σήμερα το τραπεζικό σύστημα και η οικονομία εν γένει παρομοιάζεται με ένα ισχυρό έμφραγμα του μυοκαρδίου. Οπως και στην περίπτωση του εμφράγματος όπου η καρδιά σταματά να τροφοδοτείται με οξυγόνο και νεκρώνεται έτσι και στην περίπτωση των τραπεζών η πιστωτική κρίση που πλήττει πάνω από έναν χρόνο το παγκόσμιο τραπεζικό σύστημα έχει διακόψει την τροφοδοσία του με μετρητά, που είναι το οξυγόνο του, και το έχει νεκρώσει. Τα μέτρα σωτηρίας που προωθεί η αμερικανική κυβέρνηση μοιάζουν με το ηλεκτροσόκ που κάνουν οι γιατροί στον ασθενή που έχει υποστεί το έμφραγμα προκειμένου να επαναλειτουργήσει η καρδιά του. Το πακέτο των 700 δισ. ευρώ, που είναι διπλάσιο του ΑΕΠ της Ελλάδας, αντιστοιχεί δηλαδή σε αυτά που παράγει η ελληνική οικονομία σε δύο χρόνια, μένει να αποδειχθεί αν είναι ικανό να θέσει και πάλι σε λειτουργία το παγκόσμιο πιστωτικό σύστημα.

Και όπως συμβαίνει ύστερα από ένα ισχυρό έμφραγμα έτσι και στην περίπτωση των τραπεζών ο ασθενής δεν αναμένεται να επανέλθει άμεσα, αν επανέλθει φυσικά, στην προγενέστερη φυσική του κατάσταση. Οπου ασθενής στην προκειμένη περίπτωση είναι το τραπεζικό σύστημα και η οικονομία εν γένει. Αυτό σημαίνει ότι το σύστημα δεν θα μπορέσει να «τρέξει» με τους ρυθμούς του

παρελθόντος. Ως εκ τούτου όλες οι αξίες που έχουν στο ενεργητικό τους οι τράπεζες διεθνώς (είτε πρόκειται για δάνεια είτε για ομόλογα, μετοχές κτλ.) θα υποτιμηθούν. Δηλαδή οι τράπεζες, συμπεριλαμβανομένων των ελληνικών, θα υποστούν τεράστιες ζημιές, τις οποίες θα πρέπει να διαγράψουν από τα κεφάλαιά τους τα επόμενα χρόνια. Σημαίνει λιγότερες θέσεις εργασίας στον κλάδο, πρωτίστως όμως επιβράδυνση της ανάπτυξης, καθώς τα τελευταία χρόνια τα δανεικά κινούσαν τα επιχειρηματικά deals και την ιδιωτική κατανάλωση που συντηρούσε τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης.

Η κατάρρευση των επενδυτικών τραπεζών και η εξαφάνιση των εργαλείων που χρησιμοποιούσαν οι τραπεζίτες για να αντλούν ρευστότητα έχουν ως αποτέλεσμα την επιστροφή στην παραδοσιακή τραπεζική, δηλαδή στην άντληση καταθέσεων για τη χορήγηση δανείων και τη χρηματοδότηση της ανάπτυξης των τραπεζικών ομίλων. Στην Ελλάδα οι καταθέσεις δεν αρκούν για να χρηματοδοτήσουν την άνοδο των δανείων. Σήμερα τα δάνεια προς ιδιώτες και επιχειρήσεις είναι περισσότερα από τις καταθέσεις. Αυτά τα επιπλέον 10 -15 δισ. ευρώ ετησίως οι τράπεζες τα αντλούσαν από τη χονδρική αγορά χρήματος. Με τις στρόφιγγες της χρηματοδότησης να παραμένουν κλειστές, είναι προφανές ότι οι ελληνικές τράπεζες τα επόμενα χρόνια θα χορηγήσουν λιγότερα δάνεια, τα οποία βέβαια θα είναι ακριβότερα, με συνέπεια να πληγούν η οικονομική δραστηριότητα και η κατανάλωση. Διότι στην Ελλάδα η άνοδος του ΑΕΠ τα τελευταία χρόνια στηρίζεται στην κατανάλωση, η οποία συντηρείται με δανεικά, είτε αυτά αφορούν στεγαστικά είτε καταναλωτικά δάνεια και κάρτες. (Γ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, «Η ζωή μετά το έμφραγμα», ΤΟ ΒΗΜΑ, Κυριακή 28 Σεπτεμβρίου 2008)

1.3.8 Οι ευρύτερες επιπτώσεις της τρέχουσας κρίσης

Απότοκος της κρίσης

Βιώνουμε το τέλος μιας εποχής στην παγκόσμια οικονομία. Της εποχής της κυριαρχίας των αγορών χρήματος και κεφαλαίου, η οποία χαρακτηρίστηκε από χαλαρή έως ανύπαρκτη εποπτεία, ελάχιστη κρατική παρέμβαση, αστρονομικές αμοιβές στελεχών, αποσύνδεση των χρηματιστηριακών αξιών από την αύξηση της παραγωγικότητας, ανάληψη υπερβολικών κινδύνων και περιορισμένη διαφάνεια. Στο τέλος αυτής της εποχής, δηλαδή στις μέρες μας, ο κόσμος αυτός κατέρρευσε. Οι αρνητικές συνέπειες είναι σημαντικές για την παγκόσμια οικονομία, για όλους τους

πολίτες. Ήδη παρατηρούνται έντονα **σημάδια επιβράδυνσης των ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης στις χώρες του ΟΟΣΑ**, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα.

Είναι πλέον γεγονός ότι, η παγκόσμια οικονομία συνεχίζει να πορεύεται εν μέσω της μεγαλύτερης χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η παρούσα κρίση είναι τόσο σοβαρή, επειδή στο επίκεντρό της βρίσκεται το χρηματοπιστωτικό σύστημα, με αποτέλεσμα οι επιδράσεις της να μεταδοθούν γρήγορα σε όλους τους τομείς οικονομικής δραστηριότητας και σε όλες τις χώρες. Η τρέχουσα χρηματοοικονομική κρίση έχει πιο σοβαρές και μακροχρόνιες επιπτώσεις από παρόμοιες κρίσεις του παρελθόντος. Ιστορικά έχει παρατηρηθεί ότι, μετά από μια χρηματοπιστωτική κρίση που έχει επίκεντρο το τραπεζικό σύστημα και εκδηλώνεται υπό συνθήκες ραγδαίας αύξησης των πιστώσεων και ταχείας ανόδου των τιμών των περιουσιακών στοιχείων, είναι πιθανό να επακολουθήσει σοβαρή οικονομική ύφεση. Αυτό συνέβη και με την παρούσα κρίση. Οι συνέπειες της κρίσης μεγεθύνθηκαν από την κατάρρευση της εμπιστοσύνης των επιχειρήσεων και των καταναλωτών.

Πριν εκδηλωθεί η παρούσα κρίση, όλες οι οικονομικές μονάδες (επενδυτές, αποταμιευτές, επιχειρήσεις και νοικοκυριά) προσδοκούσαν ένα λαμπρό μέλλον και πωλούσαν χωρίς δυσκολία αξίες υψηλού κινδύνου, καθώς οι αγοραστές υποτιμολογούσαν τον κίνδυνο. Το αποτέλεσμα ήταν να εμφανιστεί χρηματιστηριακή «φούσκα», που επηρέασε αρνητικά τις τιμές των ακινήτων και αύξησε το βαθμό μόχλευσης των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Η κρίση προκάλεσε γρήγορα τριγμούς στο παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα και ανέδειξε τις σοβαρές αδυναμίες του. **Οι τιμές των αξιών κατέγραψαν ελεύθερη πτώση** και έγιναν εξαιρετικά ευμετάβλητες στο άκουσμα —από τους επενδυτές— κάθε «νέας είδησης». Η έλλειψη εμπιστοσύνης οδήγησε στην επιβολή υψηλών επισφαλίστρων κινδύνου και, συνεπώς, στη διαμόρφωση των επιτοκίων δανεισμού στη διατραπεζική αγορά σε ασυνήθιστα υψηλά επίπεδα. Η πιστωτική κρίση γρήγορα μεταδόθηκε και στον πραγματικό τομέα, με μείωση της παραγωγής και με την αναβολή προγραμματισμένων επενδυτικών σχεδίων.

Από το καλοκαίρι του 2007 έως το Σεπτέμβριο του 2008 η παγκόσμια οικονομία δέχθηκε την ταυτόχρονη επίδραση από δύο αντίρροπες δυνάμεις. Πρώτον, την απαξίωση των περιουσιακών στοιχείων (ακινήτων και μετοχών) στις χώρες υψηλού εισοδήματος και δεύτερον, τη ραγδαία και συνεχή αύξηση των τιμών των

εμπορευμάτων (τροφίμων, μετάλλων και πετρελαίου), που προκάλεσε διατροφική και ενεργειακή κρίση. Από τη μια πλευρά, η πιστωτική κρίση έπληξε τις αξίες των ακινήτων (τόσο ως περιουσιακών στοιχείων όσο και ως εξασφαλίσεων για δάνεια) και κατά συνέπεια περιόρισε την κατανάλωση των νοικοκυριών και τη ρευστότητα και την κερδοφορία των τραπεζών. Οι τράπεζες προχώρησαν σε εκτεταμένες διαγραφές δανείων και σε μείωση της απασχόλησης.

Από την άλλη πλευρά, ο πληθωρισμός των τιμών των βασικών εμπορευμάτων αντανακλούσε εν μέρει κερδοσκοπικές κινήσεις των επενδυτών που προσπαθούσαν να καλυφθούν (hedging) έναντι του φθίνοντος δολαρίου, ενώ δεν είναι ακόμη ξεκάθαρο σε ποιο βαθμό αποτελούσε πρόσκαιρο πληθωρισμό κόστους ή ήταν συνέπεια μιας μονιμότερης, δομικής αλλαγής στη διεθνή ζήτηση και τον καταμερισμό εργασίας. Η σημαντική πτώση, από το Σεπτέμβριο του 2008, των διεθνών τιμών ενέργειας και τροφίμων λειτούργησε ως πρόδρομος δείκτης της επερχόμενης ύφεσης.

Οι οικονομικές συνθήκες επιδεινώθηκαν ραγδαία το 2008, ιδίως το τελευταίο τρίμηνο, επηρεάζοντας δυσμενώς τις προοπτικές για την παραγωγή, την απασχόληση και τις διεθνείς εμπορικές συναλλαγές σε όλες τις περιοχές του κόσμου. Στη φάση που διανύουμε, η χρηματοπιστωτική και μακροοικονομική κρίση τροφοδοτούν η μία την άλλη σχηματίζοντας ένα φαύλο κύκλο: η χρηματοπιστωτική αστάθεια συμπιέζει τη δραστηριότητα του πραγματικού τομέα της οικονομίας και, με τη σειρά της, η υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας προσθέτει προσκόμματα στις ήδη διαταραγμένες λειτουργίες του χρηματοπιστωτικού τομέα. Το γεγονός αυτό μεταθέτει χρονικά την εξομάλυνση των συνθηκών χρηματοδότησης των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών και δυσχεραίνει την ταχεία έξοδο από την κρίση. Είναι αλήθεια ότι υπήρξαν ενδείξεις ηπιότερης επιβράδυνσης ή και σταδιακής σταθεροποίησης της οικονομικής δραστηριότητας στις ΗΠΑ και στην Ευρώπη, με αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας αίσθησης αισιοδοξίας ότι η ανάκαμψη μπορεί να ξεκινήσει νωρίτερα από ό,τι αναμενόταν. Οι ενδείξεις αυτές, ωστόσο, δεν προδικάζουν κατ' ανάγκη τη γρήγορη επιστροφή στην ανάπτυξη. Ο βαθμός αβεβαιότητας για την πορεία της παγκόσμιας και της ευρωπαϊκής οικονομίας παραμένει υψηλός.

Την τελευταία διετία το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα παρακολουθεί την εξέλιξη μιας κρίσης της οποίας οι προεκτάσεις δεν έχουν ακόμα καθορισθεί. Η διεθνής κρίση έχει δημιουργήσει τρία κύρια προβλήματα: Έλλειψη ρευστότητας,

αφερεγγυότητα και απομόχλευση. Η **απομόχλευση** είναι αυτή που μεταφέρει την κρίση από τον χρηματοοικονομικό χώρο στην πραγματική οικονομία και πηγάζει από τα προηγούμενα δύο προβλήματα, την **αφερεγγυότητα** και την **έλλειψη ρευστότητας**. Απομόχλευση σημαίνει ότι οι τράπεζες προσπαθούν να περιορίσουν το μέγεθός τους μέσω των δανείων τους επειδή δεν δύνανται να βρουν τα απαραίτητα κεφάλαια για να υποστηρίξουν τις δραστηριότητές τους. Έτσι, περιορίζουν τις πιστώσεις και οδηγούν τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά σε συρρίκνωση των δραστηριοτήτων τους, γεγονός που σημαίνει μείωση του προσωπικού, αύξηση της ανεργίας, λιγότερο εισόδημα και επιμήκυνση της ύφεσης.

Όπως ήταν αναμενόμενο, η ανασφάλεια που προκάλεσε η κρίση μεταφέρεται στις χρηματαγορές και το επενδυτικό κοινό. Η διεθνής κρίση έχει πλήξει την καρδιά του χρηματοπιστωτικού κλάδου, στερώντας από την κινητήριο δύναμη: τη ρευστότητα. Τα μικρότερα πιστωτικά ιδρύματα είναι τα πρώτα που επιβαρύνονται καθώς έχουν μικρότερη δυνατότητα άντλησης κεφαλαίων και ακόμη πιο αυξημένο κόστος χρηματοδότησης από τους μεγάλους ομίλους. Γενικότερες πιέσεις που προέρχονται από τους διεθνείς εποπτικούς κανόνες, αρχής γενομένης από τη Βασιλεία ΙΙ, είχαν δημιουργήσει, πριν ακόμη από την κρίση, ασφυκτικό περιβάλλον για τις μικρομεσαίες τράπεζες.

Μεγάλες επενδυτικές τράπεζες, ασφαλιστικοί οργανισμοί και πολυεθνικές εταιρείες με έκθεση στην αγορά των **sub-prime loans**, παρατηρούν τις μετοχές τους να σημειώνουν ιστορικά χαμηλά επίπεδα, συμπαρασύροντας ταυτόχρονα τους γενικούς δείκτες των ΗΠΑ και Μ. Βρετανίας και με αβέβαιες τις έως τότε προεκτάσεις στον υπόλοιπο κόσμο και την πραγματική οικονομία. Τον Μάρτιο του 2008, ο χρηματοοικονομικός οργανισμός Bear Stearns βρίσκεται στο χείλος της χρεοκοπίας (εξαγοράζεται από την J.P Morgan προς $10/μετοχή, ενώ πριν την κρίση η τιμή της διαπραγματευόταν προς $100/μετοχή), καθώς αδυνατεί να αντλήσει κεφάλαια από την φειδωλή αγορά.

Η κατάσταση οξύνεται με την χρεοκοπία της μεγάλης επενδυτικής τράπεζας Lehman Brothers, την εξαγορά των RBS και Fortis από τις κυβερνήσεις τους, τη μετατροπή των Goldman Sachs και Morgan Stanley σε εταιρείες συμμετοχών υπό την εποπτεία της FED, και την χρεοκοπία ενός μεγάλου συνόλου χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων παγκοσμίως. Παράλληλα ο κρατικός παρεμβατισμός ανακτά έδαφος προκειμένου να διασωθούν το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα και η

οικονομία. Η κρίση κλονίζει την πραγματική οικονομία που εκφράζεται και μέσω της αδυναμίας του επιχειρηματικού κόσμου να αντλήσει κεφάλαια, ίδια ή δανειακά, αναγκαία για την εύρυθμη λειτουργία του. Άμεση συνέπεια ήταν να συρρικνωθούν η παραγωγή, το εμπόριο και η κατανάλωση, αυξάνοντας την ανεργία και μειώνοντας το εθνικό εισόδημα των χωρών. Τέλος, και το διεθνές εμπόριο πλήττεται σημαντικά παρασύροντας την ναυτιλία, τις εξαγωγές και το τουριστικό συνάλλαγμα. Έτσι συμπληρώνεται το σκηνικό συμβάλλοντας στη γρήγορη επιδείνωση της ύφεσης και επιτείνοντας την μεγάλη αβεβαιότητα στην παγκόσμια αγορά σχετικά με την διάρκεια της κρίσης.

Οι διεθνείς διασυνδέσεις και το μέγεθος του χρηματοπιστωτικού συστήματος συνεπάγονται ότι η κρίση έχει ισχυρές αρνητικές πολλαπλασιαστικές επιπτώσεις σε όλους τους συμμετέχοντες. Η εμπειρία από το παρελθόν διδάσκει ότι κρίσεις αυτού του είδους έχουν σοβαρές και σχετικά μακροχρόνιες επιπτώσεις στις οικονομίες, στο ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης, στην απασχόληση και το διεθνές εμπόριο. Όλα τα οικονομικά μεγέθη εξελίσσονται σήμερα αρνητικά: **διόγκωση της ανεργίας, διάβρωση του πραγματικού εισοδήματος, πτώση των χρηματιστηριακών αξιών, άνευ προηγουμένου 'πιστωτικό σφίξιμο' της οικονομίας από τις τράπεζες**. Από αυτή την αρνητική εξέλιξη, αναμένεται και μια «θετική» συνέπεια: οι καταναλωτές περιορίζουν την αλόγιστη κατανάλωση επί πιστώσει και καλούνται να προσαρμοσθούν σε περισσότερο σώφρονες συμπεριφορές, βασισμένες στα πραγματικά εισοδήματά τους.

Μια από τις σημαντικότερες επιπτώσεις είναι η μείωση των ρυθμών χρηματοδότησης των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών από τις τράπεζες λόγω των προβλημάτων κεφαλαιακής επάρκειας και ρευστότητας που αυτές αντιμετωπίζουν, τα οποία προβλήματα (και η διαιώνισή τους) οδηγούν σε σημαντική μείωση τους ρυθμούς ανάπτυξης του ενεργητικού τους. Αυτή η απότομη διακοπή της ροής των πόρων, η οποία μάλιστα ακολουθεί μια περίοδο αφθονίας πόρων και χαμηλών επιτοκίων σε επιχειρήσεις, νοικοκυριά αλλά και στο δημόσιο τομέα, αποτελεί μια από τις σημαντικότερες απειλές για την οικονομική ανάπτυξη. Η διακοπή αυτή δεν είναι το αποτέλεσμα στενότητας πόρων παγκοσμίως, αλλά (α) της ξαφνικής αλλαγής της στάσης των δανειστών έναντι των δανειζομένων λόγω του φόβου (κινδύνου) μη δυνατότητας εκπλήρωσης των υποχρεώσεών τους, (β) των προβλημάτων κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών λόγω των υψηλών απωλειών κεφαλαίων που

προέκυψαν από τις ζημίες που υπέστησαν, αφενός από τα προβληματικά δάνεια, τα οποία παρείχαν χωρίς φειδώ σε πιστούχους αμφιβόλου φερεγγυότητας, και αφετέρου από τις επενδύσεις χαρτοφυλακίου υψηλού ρίσκου που πραγματοποίησαν και (γ) της «προ-κυκλικότητας» των κανόνων για την κεφαλαιακή επάρκεια, που τώρα, εν μέσω της κρίσης, απαιτούν σημαντικά, πρόσθετα κεφάλαια για το τραπεζικό σύστημα, χωρίς να έχουν μεριμνήσει γι' αυτά στην ανοδική φάση του οικονομικού κύκλου**.**

Παρόλο που κανείς δεν είχε προβλέψει εγκαίρως τον κίνδυνο, σήμερα πλέον όλοι αναγνωρίζουν ως «πηγή του κακού» τη στρεβλή λειτουργία του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος. Με αποτέλεσμα σήμερα να παρακολουθούμε μεγάλες επιχειρήσεις να καταρρέουν ή να κρατικοποιούνται, μείωση ή και παύση της παραγωγικής διαδικασίας, εκατομμύρια εργαζομένους να χάνουν τη θέση τους ή να δέχονται μείωση των αποδοχών τους, με παράλληλη πτώση στα κέρδη και τις πωλήσεις επιχειρήσεων. Έχουμε γίνει μάρτυρες τεράστιων αλλαγών στον τρόπο λειτουργίας των επιχειρήσεων, στις καταναλωτικές συνήθειες των πολιτών, στις πολιτικές των εθνικών κυβερνήσεων, στον τρόπο που αντιμετωπίζουμε πλέον την εργασία, την οικονομία, το μέλλον.

Συνοπτικά, τα αποτελέσματα της διεθνούς κρίσης είναι τα ακόλουθα:

- Κατάρρευση μεγάλων τραπεζών (Lehman Brothers) και στήριξη άλλων με κολοσσιαία ποσά, λόγω, κυρίως, των ζημιών από προβληματικά στεγαστικά δάνεια και σχετιζόμενες με αυτά επενδύσεις.
- Αβεβαιότητα για το μέγεθος των συνολικών ζημιών ($2,2 τρισ., $3,0 τρισ., $4,1 τρισ. ή περισσότερο;).
- Φαύλος κύκλος απομόχλευσης: Μείωση τιμών περιουσιακών στοιχείων, ζημίες τραπεζών, μείωση κεφαλαίων τραπεζών, μείωση δανεισμού, μείωση ιδιωτικής δαπάνης (κατανάλωσης, επενδύσεων), αύξηση ανεργίας, μείωση ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης και ούτω καθεξής.
- Φόβος και υπερβολικός συντηρητισμός, όταν πριν από ένα χρόνο κυριαρχούσε η ευφορία και η ανάληψη υπερβολικών κινδύνων.
- Διεθνής ύφεση και αύξηση ανεργίας.
- Ορθή η αντίδραση από τις κεντρικές τράπεζες και τις κυβερνήσεις. Το κράτος «σώζει» τις αγορές, τις τράπεζες και τις επιχειρήσεις, όπως δίδαξε ο Keynes

και οι επίγονοί του. Το κράτος αυξάνει τις δημόσιες δαπάνες ενώ ο ιδιωτικός τομέας μειώνει τις δαπάνες του.

- «Πακέτα» διάσωσης τραπεζών, δημοσιονομική επέκταση, αύξηση προσφοράς ρευστότητας από τις κεντρικές τράπεζες ακόμα και με «ανορθόδοξα» μέσα.
- Η κρίση ως ευκαιρία για ένα καλύτερο οικονομικό και κοινωνικό σύστημα: Τόνωση ηθικών αξιών, «χρυσή τομή» μεταξύ κράτους και αγοράς, μεταξύ ατομικού και συλλογικού συμφέροντος (σημασία της παιδείας).
- Πρώτα ενθαρρυντικά «θεσμικά» στοιχεία: Ενδείξεις κατάργησης φορολογικών παραδείσων, χαλάρωση του τραπεζικού απορρήτου. Η Σύνοδος των G-20 στο Λονδίνο στις 2 Απριλίου 2009 έθεσε τις βάσεις για συντονισμένη έξοδο από την κρίση μέσω της αύξησης των πόρων του ΔΝΤ, της νέας αρχιτεκτονικής του χρηματοπιστωτικού συστήματος, της αποφυγής του προστατευτισμού και, κυρίως, της διατυπωμένης βούλησης για ενεργό παρέμβαση προκειμένου να μην επαναληφθούν τα λάθη του παρελθόντος (Σύνοδος G-20 του 1933).

1.3.9 Η επίδραση της κρίσης στην πραγματική οικονομία

Εδώ και δύο περίπου χρόνια, βρίσκεται σε εξέλιξη η χειρότερη οικονομική κρίση που γνώρισε ο κόσμος από το 1929 και μετά. Μια κρίση, η οποία ξεκίνησε από τις Η.Π.Α., με τη μορφή της χρηματοπιστωτικής αναταραχής και μέσα από μια σειρά αλυσιδωτών επιπτώσεων, μεταφέρθηκε με πρωτοφανή ένταση στην πραγματική οικονομία όλου σχεδόν του πλανήτη.

Η πραγματική οικονομία αφορά στα εισοδήματα όλων μας, την απασχόληση και την κατανάλωσή μας. Όταν μια τέτοια τραπεζική και χρηματοοικονομική κρίση αρχίσει να επηρεάζει και να μειώνει το διαθέσιμο εισόδημα και την κατανάλωση μας τότε λέμε ότι έχουμε πλέον κρίση και στην πραγματική οικονομία. Η μετάδοση της τραπεζικής κρίσης στην πραγματική οικονομία και την καθημερινότητα μας δεν είναι δύσκολο να γίνει όταν η πρώτη είναι ευρείας κλίμακας. Το άμεσο αποτέλεσμα της τραπεζικής κρίσης που διανύουμε είναι η έλλειψη ρευστότητας και η συνεπακόλουθη **αύξηση των επιτοκίων**. Τη ρευστότητα οι τράπεζες την αντλούν από την αγορά (καταθέτες) αλλά και από τη διατραπεζική αγορά (δανειακή αγορά μεταξύ των τραπεζών). Η διατραπεζική αγορά δε λειτουργεί διότι οι τράπεζες δεν εμπιστεύονται

η μία την άλλη, διότι δε γνωρίζουν την πραγματική τους οικονομική κατάσταση και έτσι αναγκάζονται να καταφεύγουν μόνο στους καταθέτες παρέχοντας υψηλά επιτόκια για να τους δελεάσουν. Έτσι παρατηρείται το φαινόμενο να έχουμε μειωμένο ρευστό στην αγορά, το οποίο δίδεται με το σταγονόμετρο στους δανειολήπτες με υψηλά επιτόκια.

Λόγω της κρίσης και της συνεπαγόμενης αβεβαιότητας στον τραπεζικό χώρο οι καταθέτες φοβούμενοι την απώλεια των καταθέσεών τους αποσύρουν μαζικά τα χρήματά τους έτσι ώστε να τα προστατεύσουν από πιθανή πτώχευση της τράπεζας. Άμεσο αποτέλεσμα είναι φυσικά η μείωση της ρευστότητας των τραπεζών, η μείωση των χρηματικών τους διαθεσίμων δηλαδή για δανεισμό στις οικονομικές μονάδες που τον χρειάζονται για κατανάλωση ή για την εκτέλεση κερδοφόρων επενδυτικών πλάνων. Ο δανεισμός μειώνεται στην οικονομία και αυτό σημαίνει μείωση της κατανάλωσης, μείωση των επενδύσεων και μείωση της απασχόλησης. Αυτό που συμβαίνει π.χ. στην αμερικανική οικονομία στις μέρες μας λόγω της μειωμένης ρευστότητας των τραπεζών είναι ότι αυτές είναι πλέον πολύ φειδωλές στην παροχή δανείων, τόσο καταναλωτικών όσο και επιχειρηματικών. Η μείωση του δανεισμού για καταναλωτικούς σκοπούς σημαίνει άμεσα την **κατακόρυφη πτώση της ζήτησης** και των πωλήσεων των αγαθών που πωλούνται μέσω δανείων, πιστωτικών καρτών και γενικότερα μέσω καταναλωτικής πίστης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιας αγοράς είναι αυτή των **αυτοκινήτων**, τα οποία στις ΗΠΑ όπως και στην Ευρώπη στην συντριπτική τους πλειοψηφία πωλούνται μέσω καταναλωτικών δανείων ή χρηματοδοτικής μίσθωσης (leasing).

Αυτή είναι και η αιτία των έντονων προβλημάτων που αντιμετωπίζει η αυτοκινητοβιομηχανία στις ΗΠΑ αλλά και στην Ευρώπη καθώς οι ευρωπαϊκές αυτοκινητοβιομηχανίες πωλούν στις ΗΠΑ σημαντικό μερίδιο της παραγωγής τους. Παρατηρείται μια δραματική πτώση των πωλήσεων για τα επιβατικά και για τα πολύ δημοφιλή στην αμερικανική αγορά SUV. Για τον λόγο αυτό βλέπουμε να αντιδρούν οι επιχειρήσεις αυτές με μείωση της παραγωγής (γαλλικά και γερμανικά εργοστάσια κλείνουν για δύο-τρεις εβδομάδες) λόγω μείωσης των πωλήσεων, και αναπόφευκτα σημειώνεται και μείωση του εργατικού δυναμικού με προσωρινές ή μόνιμες απολύσεις υπαλλήλων όπως βλέπουμε σε Γαλλία, Γερμανία, Αγγλία, κλπ.

Πέραν της κατανάλωσης, όμως, η οποία πλήττεται από την έλλειψη ρευστότητας των τραπεζών, πλήττεται και η προσφορά. Δεν υπάρχουν δανεικά

κεφάλαια όπως είδαμε παραπάνω για επενδύσεις καθώς οι τράπεζες θέλουν να διατηρούν την όποια ρευστότητα έχουν προκειμένου να μπορούν να εξυπηρετούν τους αποταμιευτές τους όταν θέλουν να κάνουν αναλήψεις των χρημάτων τους. Πλέον δεν μπορούν να βασιστούν στην διατραπεζική αγορά, καθώς σε περιβάλλον κρίσης δεν υπάρχουν διαθέσιμα κεφάλαια για δανεισμό από άλλα χρηματοδοτικά ιδρύματα. Το να μη δίνονται δάνεια όμως στις επιχειρήσεις για να πραγματοποιήσουν τα επενδυτικά προγράμματα που είχαν καταρτίσει σημαίνει μείωση των επενδύσεων, της παραγωγής, αλλά και της απασχόλησης. Έτσι, η οικονομία δεν επιτυγχάνει τους ρυθμούς ανάπτυξης που ήταν αναμενόμενοι πριν την κρίση και περνάει στη φάση που οι οικονομολόγοι ονομάζουν ύφεση. Η κρίση πλέον περνάει στην πραγματική οικονομία και την αισθανόμαστε στην καθημερινή μας ζωή μέσω της ανεργίας και των χαμηλών εισοδημάτων.

Η επίδραση της τρέχουσας κρίσης στην πραγματική οικονομία ασκείται κυρίως **μέσω των επιπτώσεών της στα νομισματικά μεγέθη**, **την πιστωτική επέκταση** και **την εν γένει επενδυτική δραστηριότητα των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων**. Στο πλαίσιο αυτό αναλύονται παρακάτω οι παράμετροι αυτοί.

Ο **πρώτος δίαυλος**, λοιπόν, μέσω του οποίου η κρίση επηρεάζει την πραγματική οικονομία είναι τα επιτόκια. Ωστόσο, η μείωση του βασικού βραχυχρόνιου επιτοκίου από τις κεντρικές τράπεζες δεν έχει τις επιθυμητές συνέπειες διότι, λόγω της συναλλακτικής εμπλοκής, δεν συνοδεύεται από αντίστοιχη μείωση του κόστους χρήματος στη διατραπεζική αγορά, ενώ η επίπτωσή της στις αποφάσεις εταιριών και ιδιωτών για κατανάλωση και επενδύσεις και τελικά στην πραγματική οικονομική δραστηριότητα και τον πληθωρισμό δεν είναι πάντοτε σαφής, καθώς εξαρτάται από την ευελιξία στο ονομαστικό κόστος εργασίας. Η επίδραση της μεταβολής του βασικού επιτοκίου της κεντρικής τράπεζας είναι εντονότερη α) όσο μεγαλύτερο είναι το ποσοστό της συνολικής αξίας καταθέσεων και χορηγηθέντων δανείων στο σύνολο του ενεργητικού και παθητικού, αντίστοιχα, στον ισολογισμό των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, και β) όσο ταχύτερη είναι η προσαρμογή από τα ιδρύματα των επιτοκίων που προσφέρουν για καταθέσεις και ζητούν για χορηγήσεις, εξαρτώμενη με τη σειρά της από την έκθεση του ανταγωνισμού μεταξύ των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, από το γενικό επίπεδο χρηματοπιστωτικής διαμεσολάβησης στην οικονομία, και από την υφιστάμενη κατάσταση των ισολογισμών των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων αλλά και των πελατών τους.

Ο **δεύτερος δίαυλος** μέσω του οποίου η κρίση επηρεάζει την πραγματική οικονομία, και ο οποίος λειτουργεί συμπληρωματικά ως προς τον πρώτο, είναι οι επιπτώσεις της μεταβολής στη συνολική δραστηριότητα τιτλοποίησης χρηματοοικονομικών απαιτήσεων και χρηματοοικονομικής καινοτομίας γενικότερα από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα πάνω στις τρέχουσες αποτιμήσεις των χορηγηθέντων δανείων στη δευτερογενή αγορά, και τελικά πάνω στην ευαισθησία με την οποία τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα με συγκριτικά υψηλό ποσοστό δραστηριότητας σε τιτλοποιήσεις και συναλλαγές επί πιστωτικών παραγώγων, αναπροσαρμόζουν τα επιτόκια καταθέσεων και χορηγήσεών τους.

Ο **τρίτος δίαυλος** είναι η πιστωτική συμπεριφορά των ίδιων των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, η οποία εξαρτάται από την εν γένει αποτελεσματική λειτουργία της πιστωτικής αγοράς, την τυχόν παρουσία εμποδίων και αγκυλώσεων στην πιστωτική επέκταση, αλλά και την έκταση και ευκολία αμοιβαίας υποκατάστασης μεταξύ χρηματοοικονομικών και μη χρηματοοικονομικών απαιτήσεων / υποχρεώσεων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Η επίδραση του πιστωτικού διαύλου είναι εντονότερη όσο ευκολότερη είναι η υποκατάσταση εναλλακτικών, προς τις καταθέσεις, πηγών άντλησης κεφαλαίων από τα ιδρύματα, και όσο ευκολότερη είναι η υποκατάσταση εναλλακτικών πηγών άντλησης πιστώσεων από τους δυνητικούς οφειλέτες, ιδιαίτερα τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά (που δεν έχουν συνηθίσει στην εναλλαγή). Ο πιστωτικός δίαυλος λειτουργεί αφενός μέσω του επηρεασμού των ισολογισμών των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων (περιορισμένη επίδραση) και αφετέρου μέσω του επηρεασμού των ισολογισμών των οφειλετών τους (ευρεία επίδραση).

Δεδομένου ότι η εμφάνιση νέων σύνθετων χρηματοπιστωτικών μέσων έχει παράγει στις αγορές νέα εργαλεία αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας οφειλετών, η αύξηση πληροφόρησης στις πιστωτικές αγορές μπορεί να αποτρέψει την απελευθέρωση του εξωτερικού ασφαλίστρου κινδύνου χρηματοδότησης και ως εκ τούτου να περιορίσει την αποτελεσματικότητα του δεύτερου διαύλου (χρηματοπιστωτική επέκταση).

Ο **τέταρτος δίαυλος**, ο οποίος λειτουργεί συμπληρωματικά προς τον προηγούμενο, είναι: 1) η επίδραση της πώλησης των συμβατικών δικαιωμάτων που απολαμβάνουν τα υποκείμενα της τιτλοποίησης χρηματοπιστωτικά μέσα (πχ. δάνεια) πάνω στους ισολογισμούς των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και της ρευστότητάς

τους, 2) η δυνατότητα περαιτέρω μεταφοράς πιστωτικού κινδύνου στοιχείων εκτός ισολογισμού και συνεπώς η περαιτέρω διευκόλυνση της πιστωτικής επέκτασης των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, και 3) η έκταση στην οποία η κατάλληλη χρήση εσωτερικών συστημάτων διαχείρισης κινδύνων θα συμβάλει στην ανακατανομή και διάχυση του πιστωτικού κινδύνου των τραπεζών, επιτρέποντας την βελτίωση των ισολογισμών τους και την πιστωτική τους επέκταση.

Ο **πέμπτος δίαυλος** μέσω του οποίου η κρίση επηρεάζει την πραγματική οικονομία είναι η συμπεριφορά ανάληψης επενδυτικού κινδύνου των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, η οποία καθορίζεται από α) την μεταβολή στην αξία των εγγυήσεων που διατηρούν τα ιδρύματα, στις χρηματιστηριακές τιμές και ταμειακές εισροές που επηρεάζουν αναπόφευκτα την συνολική συμπεριφορά των αγορών της εθνικής οικονομίας, η οποία είναι εντονότερη εάν η συσχέτιση διακυμάνσεων μεταξύ πιστωτικού κύκλου και χρηματιστηριακού κύκλου είναι υψηλή, και β) την έκταση στην οποία η μεταβολή χρηματιστηριακών τιμών θα επιφέρει απόκλιση μεταξύ πραγματοποιηθέντων και επιθυμητών ονομαστικών αποδόσεων, οδηγώντας τους θεσμικούς επενδυτές σε συνεχιζόμενη ρευστοποίηση τίτλων «αμφίβολης» ποιότητας, η ένταση της οποίας εξαρτάται από το επίπεδο δανεισμού τους και την ασφάλεια που παρέχει η κεντρική τράπεζα.

Η αποτελεσματικότητα του πέμπτου διαύλου επηρεασμού της πραγματικής οικονομίας θα εξαρτηθεί από την έκταση της χρηματοοικονομικής καινοτομίας και την υιοθέτηση αλλαγών στο ρυθμιστικό πλαίσιο κεφαλαιακής επάρκειας (κανόνες Βασιλείας ΙΙ), οι οποίες θα επηρεάσουν την γενική αντίληψη και θα ενισχύσουν το ρόλο της αποτίμησης και διαχείρισης κινδύνου από τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς. Ωστόσο, η υιοθέτηση εσωτερικών υποδειγμάτων διαχείρισης κινδύνου που βασίζονται στην τρέχουσα (mark-to-market) αποτίμηση χρηματοπιστωτικών μέσων δεν είναι ο κατάλληλος οδηγός επενδυτικής συμπεριφοράς των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων σε περιόδους ανωμαλίας των αγορών.

Με βάση στοιχεία της ECB κατά τη διάρκεια της πρόσφατης περιόδου χαμηλών επιτοκίων και έντονης δραστηριότητας μεταφοράς πιστωτικού κινδύνου, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα της ευρωζώνης, όχι μόνο αύξησαν τη χορήγηση πιστώσεων σε εταιρίες του μη χρηματοοικονομικού τομέα περισσότερο από το αναμενόμενο βάσει των εξελίξεων στα θεμελιώδη μεγέθη τους, όπως η επένδυση παγίου κεφαλαίου, η εσωτερική χρηματοδότηση και το κόστος κεφαλαίου, οι οποίοι

παραδοσιακά εξηγούν την αύξηση πιστώσεων αρκετά καλά, αλλά επίσης επέδειξαν πιστωτική συμπεριφορά αυξημένου κινδύνου, η οποία αντιστράφηκε στα μέσα του 2007 με το ξέσπασμα της κρίσης.

Είναι γεγονός ότι τα εμπειρικά αυτά συμπεράσματα έχουν παραχθεί κυρίως επί στατιστικών δειγμάτων που καλύπτουν μια περίοδο υψηλής δραστηριότητας τιτλοποίησης και συναλλαγών σε πιστωτικά παράγωγα. Ως εκ τούτου, δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι τα συμπεράσματα αυτά ισχύουν μόνο κατά τη διάρκεια των περιόδων χαμηλής αστάθειας στις αγορές, άφθονης ρευστότητας και μετρίων επιπέδων κινδύνου. Πράγματι, τα πρόσφατα γεγονότα έχουν δείξει ότι κατά τη διάρκεια περιόδων ανωμαλίας των αγορών, οι αγορές τιτλοποιημένων προϊόντων και πιστωτικών παραγώγων μπορούν να βαλτώσουν.

1.3.10 Συμπέρασμα

Τα ερωτήματα σχετικά με τις επιπτώσεις των νέων χρηματοπιστωτικών μέσων και τη μεταβαλλόμενη φύση της μεσολαβητικής χρηματοπιστωτικής δραστηριότητας αναζωπυρώθηκαν κατά την τρέχουσα κρίση. Οι πρόσφατες ενδείξεις της αντίληψης των αγορών τονίζουν ότι το 70 – 80% των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, που ασκούν δραστηριότητα τιτλοποίησης απαιτήσεων, αποκρίθηκε ότι τρέχουσες δυσκολίες στην άντληση κεφαλαίων μέσω τιτλοποίησης θα παρακώλυαν την χορήγηση πιστώσεων σε χαμηλό ή υψηλό βαθμό (ECB Bulletin, 8/2008). Αν και η επιβράδυνση στη δραστηριότητα τιτλοποίησης απαιτήσεων δεν αναμένεται να είναι μόνιμη ούτε να καταργηθεί, η δραστηριότητα μάλλον θα λάβει διαφορετικές μορφές στο μέλλον, ενδεχομένως ως αποτέλεσμα ενός συνδυασμού νέων ρυθμιστικών απαιτήσεων και μεταβαλλόμενων πρακτικών αγοράς.

Σε κάθε περίπτωση, η τρέχουσα κρίση έχει δείξει ότι η επίδραση των χρηματοοικονομικών καινοτομιών και ο μεσολαβητικός ρόλος των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων χαρακτηρίζεται από συνεχή μετασχηματισμό. Ειδικότερα, η δυνατότητα και προθυμία των ιδρυμάτων να διαχωρίσουν, μετασχηματίσουν και πουλήσουν πρόσθετο πιστωτικό κίνδυνο βρίσκεται αποφασιστικά αντιμέτωπη με την ομαλή λειτουργία των πιστωτικών αγορών. Στο πλαίσιο αυτό, η γενική επίδραση ενός στεγνώματος στις αγορές μεταφοράς πιστωτικού κινδύνου στην πραγματική οικονομία απαιτεί καλύτερη κατανόηση. Είναι

δύσκολο να εξακριβωθεί a priori η αντίδραση του χρηματοπιστωτικού συστήματος στην τρέχουσα κρίση και η επίδραση της αντίδρασης αυτής στην πραγματική οικονομία. Το πιθανότερο είναι το χρηματοπιστωτικό σύστημα να χαρακτηριστεί από ένα ορισμένο βαθμό παραδοσιακής ανα-διαμεσολάβησης και ανα-κεφαλαιοποίησης, η έκταση των οποίων εξαρτάται ουσιαστικά από την οικονομική ευρωστία των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και την ασκούμενη δημόσια πολιτική.

Η μείωση αποδοτικότητας των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων έχει προέλθει κυρίως από τις **αναπροσαρμογές αποτίμησης** (με βάση τρέχουσες τιμές) των εμπορεύσιμων χρηματοοικονομικών τους στοιχείων και από το αυξανόμενο κόστος αντιστάθμισης πιστωτικού κινδύνου και όχι από τις κεφαλαιακές απώλειες στα χαρτοφυλάκια δανείων τους. Αυτό σημαίνει, επίσης, ότι μέχρι τώρα η επίδραση της κρίσης στον μη χρηματοοικονομικό τομέα της ευρωπαϊκής οικονομίας είναι ακόμη περιορισμένη.

1.4 Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΗΝ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

1.4.1 Εισαγωγή

Με δεδομένο ότι η κρίση έχει παγκόσμιες διαστάσεις και ότι η μείωση της ζήτησης διεθνώς θα πλήξει ανεξαιρέτως όλες τις χώρες, είναι φυσικό ότι θα πλήξει στον έναν ή στον άλλο βαθμό και την Ελλάδα. Σε μια κρίσιμη περίοδο για την οικονομική κατάσταση ολόκληρου του πλανήτη, η Ελλάδα πρωταγωνιστεί αρνητικά αναφορικά με το δημόσιο έλλειμμα που τη χαρακτηρίζει. Για την ακρίβεια, μετά το 2004, όταν και κλιμακώθηκε το ελληνικό δημόσιο έλλειμμα, και μέχρι σήμερα, η Ελλάδα έχει βρεθεί στη πιο δυσμενή οικονομική θέση τα τελευταία πέντε χρόνια, αυξάνοντας σταδιακά το έλλειμμά της και προκαλώντας τη δυσφορία των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μέσα στα πλαίσια αυτά, οι πρωτογενείς και δευτερογενείς αγορές ομολόγων επηρεάστηκαν σημαντικά και έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην κλιμάκωση του ελλείμματος. Η ενότητα αυτή θα ασχοληθεί με το ελληνικό δημόσιο έλλειμμα από το 2004 μέχρι το 2010, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη των πρωτογενών και δευτερογενών αγορών ομολόγων κατά τη συγκεκριμένη περίοδο.

1.4.2 Το ελληνικό δημοσιο έλλειμμα

Το δημόσιο χρέος αποτελεί μακράν το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η ελληνική οικονομία τα τελευταία πέντε χρόνια, λόγω του μεγάλου μεγέθους του σε απόλυτες τιμές. Το σημαντικότερο είναι ότι όσο υπάρχουν **ελλειμματικοί προϋπολογισμοί**, το δημόσιο έλλειμμα είναι δύσκολο να καλυφθεί, καθώς μείωση του ελλείμματος σημαίνει αυτόματα αύξηση του κρατικού δανεισμού από ξένες χώρες και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ). Έτσι, το κόστος δανεισμού αυξάνεται και η άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής γίνεται ολοένα και δυσκολότερη. Μετά το 2004, όταν και το δημόσιο έλλειμμα κλιμακώθηκε, η Ελλάδα πληρώνει δάνεια περίπου 10 δισ. ευρώ ετησίως, ποσό το οποίο χρόνο με το χρόνο αυξάνεται, καθώς τα επιτόκια παρουσιάζουν ανοδικές τάσεις (www.laosver.gr).

Σε σχέση με το 2004, κάθε Έλληνας πολίτης χρωστάει περίπου 55 % παραπάνω κατά το 2009, ώστε να αποπληρώσει το δημόσιο χρέος της χώρας. Πιο συγκεκριμένα, ενώ το 2004 το κατά κεφαλήν μερίδιο του δημοσίου χρέους αντιστοιχούσε σε 15.284 ευρώ, σήμερα το ποσό αυτό ανέρχεται σε πάνω από 23.000 ευρώ (στα τέλη του 2008 το ποσό αυτό ανέρχεται σε 21.500 ευρώ). Είναι γεγονός πως στις αρχές του 2009, το ελληνικό κράτος δανείστηκε 47,6 δισ. ευρώ, ενώ οι τόκοι που καταβάλλονται ολοένα και αυξάνονται (www.enet.gr). Αν και οι πρόσφατες ανακοινώσεις αντικατοπτρίζουν μια σχετικά καλύτερη κατάσταση της χώρας σε σχέση με το 2008 (μείωση του ΑΕΠ 0,9% το 2009 και στασιμότητα το 2010), το μέλλον αναμένεται ιδιαίτερα δυσοίωνο, εάν αναλογιστεί κανείς πως το δημόσιο έλλειμμα έκλεισε το 2009 στο 5 % περίπου του ΑΕΠ, ενώ οι προβλέψεις για το 2010 αντιστοιχούν σε ποσοστό 5.7 % (www.enet.gr).

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, πέρα από άστοχες οικονομικές και δημοσιονομικές πολιτικές, το δημόσιο έλλειμμα της Ελλάδας επιδεινώθηκε κυρίως λόγω του αυξημένου κόστους δανεισμού από τρίτους, αλλά και της μεγάλης χρηματοπιστωτικής κρίσης που έπληξε το παγκόσμιο οικονομικό περιβάλλον. Σύμφωνα με την ακαδημαϊκή θεωρία αναφορικά με τη χρηματοοικονομική πρόοδο των κρατών, είναι φυσιολογικό πως μια οικονομική κρίση, η οποία επηρεάζει άμεσα τη διαθέσιμη ρευστότητα, πλήττει κυρίως τις μικρότερες χώρες, με μικρότερο οικονομικό μέγεθος, σε σχέση με τις μεγαλύτερες και πιο αναπτυγμένες χώρες.

Άλλωστε, ο άγραφος νόμος των κεφαλαιαγορών προστάζει πως η μειωμένη ρευστότητα και η μαζική αποεπένδυση κεφαλαίων για κλείσιμο θέσεων στρέφουν τα κεφάλαια σε τίτλους χωρών όσο το δυνατόν μεγαλύτερου μεγέθους (Τσιμπρής, 2008).

Όπως θα αναλυθεί διεξοδικότερα και σε επόμενη ενότητα, **κύριο μέρος του δημοσίου χρέους της Ελλάδας έχει αποτελέσει και η αγορά ομολόγων δημοσίου από ξένους επενδυτές**. Το πρότυπο ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας ουσιαστικά στηρίζεται στο συνεχή δανεισμό του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, αλλά και στην επιδότηση των παραγωγικών μονάδων για την παραγωγή και προώθηση προϊόντων με ακριβά κοστολόγια και χαμηλή συγκριτικά ποιότητα. Το πρότυπο αυτό είναι γεγονός ως έχει πλέον εξαντλήσει τα όριά του. Και το χειρότερο είναι πως, τουλάχιστον για την ώρα, οι ξένοι επενδυτές δεν έχουν αντιληφθεί τη θέληση των εκάστοτε κυβερνήσεων για ριζικές αλλαγές, αλλά διακρίνουν διαρκείς οικονομικές αδυναμίες, οι οποίες, λόγω της παγκόσμιας κρίσης, επιδεινώνονται. Έτσι, αντί να προτιμούν ελληνικά ομόλογα, οι επενδυτές στρέφουν την προσοχή τους αλλού, και ιδιαίτερα στη Γερμανία (www.tovimaonline,gr).

Σύνθεση χρέους σε ευρώ της κεντρικής κυβέρνησης

την πενταετία 2004- 2009

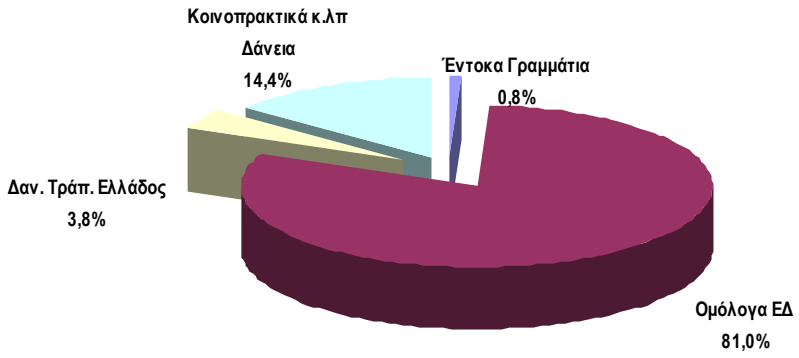

Η πορεία του δημοσίου χρέους και του δημοσίου ελλείμματος, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Ένωση.

ΕΤΗ	ΕΚΑΤ. ΕΥΡΩ	ΩΣ % ΑΕΠ
2000	140.971	103,2
2004	183.157	98,6
2008	237.181	97,6
2009*	254.293	103,4
2010*	272.810	108,0
ΑΥΞΗΣΗ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ		
ΠΕΡΙΟΔΟΙ	ΣΕ ΕΚΑΤ. ΕΥΡΩ.	ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ
2001-2004	42.186	29,9
2005-2008	54.024	29,5
2009-2010*	35.629	15,0
ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΑ		
ΠΕΡΙΟΔΟΙ	ΣΕ ΕΚΑΤ. ΕΥΡΩ.	ΩΣ % ΑΕΠ
2001-2004	-37.685	-5,7
2005-2008	-36.510	-4,1
2009-2010*	-26,941	-5,4

* Σύμφωνα με τις προβλέψεις της Ε.Ε.

(Πηγή: www.enet.gr).

1.4.3 Η επίδραση του δημοσίου ελλείματος στην αγορά ομολόγων της χώρας

Ως προς την **πρωτογενή αγορά**, στην Ελλάδα, η διαρκής τάση μείωσης των ελλειμμάτων και η ανάγκη για αναχρηματοδότηση παλαιών δανείων οδήγησε στην ανάπτυξη της εν λόγω αγοράς, με έντονη εκδοτική δραστηριότητα ομολόγων. Είναι χαρακτηριστικό πως η ανάπτυξη της πρωτογενούς αγοράς ήταν τέτοια που στα μέσα του 2005 είχε καλύψει από μόνη της το μεγαλύτερο μέρος των δανείων που είχε λάβει η χώρα από το εξωτερικό. Τα ομόλογα που εκδόθηκαν αφορούν σε διάρκειες των 3,5 και 10 ετών, ενώ τα χαμηλά επιτόκια κατά το έτος 2004 έδωσαν τη δυνατότητα για την έκδοση ομολόγου με απόδοση πέραν των 30 ετών. Παράλληλα,, ο μεσοσταθμικός συντελεστής κάλυψης του αρχικά εκδιδόμενου ποσού (coverage ratio) αυξήθηκε ακόμα περισσότερο κατά το τρέχον έτος σε 3,84 έναντι 2,97 το 2004, καταδεικνύοντας την περαιτέρω ενίσχυση του αγοραστικού ενδιαφέροντος και της εμπιστοσύνης των ελλήνων και ξένων επενδυτών για τίτλους του Ελληνικού Δημοσίου.

Όσον αφορά τη **δευτερογενή αγορά**, αν και η πορεία είναι γενικά ικανοποιητική, ακολούθησε φθίνουσα πορεία σε σχέση με το 2004. Η

συναλλαγματική δραστηριότητα στην εν λόγω αγορά χαρακτηρίστηκε κυρίως από την έκδοση τίτλων μεγάλης διάρκειας (10 ετών), το οποίο και αποτέλεσε πόλο έλξης για μεγαλύτερες επενδύσεις. Σημαντικά βήματα πραγματοποιήθηκαν στην ΗΔΑΤ για εξάλειψη των πλασματικών συναλλαγών και των ακυρώσεων συναλλαγών εξαιτίας τεχνικών λαθών. Τέλος, ολοκληρώθηκαν οι ενέργειες για την εναρμόνιση, από 1/1/2006, των εκθέσεων που υποβάλλουν οι Βασικοί Διαπραγματευτές Αγοράς για τη συναλλακτική τους δραστηριότητα στην πρωτογενή και δευτερογενή αγορά τίτλων, ύστερα από σχετική πρωτοβουλία της Economic Financial Committee της Ευρωπαϊκής Ένωσης (www.enet.gr).

Το τεράστιο δημόσιο χρέος του ελληνικού κράτους επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τις αγορές ομολόγων, με πιο χαρακτηριστική συνέπεια αυτή της φυγής των ξένων επενδυτών. Η εξήγηση της συνέπειας αυτής είναι ότι ενώ το δημόσιο έλλειμμα γενικά μειώνεται ως ποσοστό του ΑΕΠ της χώρας, σε απόλυτες τιμές συνεχίζει να αυξάνεται. Πιο συγκεκριμένα, ενώ στις αρχές του 2004 ανερχόταν σε 168 περίπου δις. ευρώ, στο τέλος του 2008 έφτασε τα 229 δις. ευρώ, μια αύξηση λίγο μικρότερη από 40 %. Είναι γεγονός πως η μείωση του δημοσίου ελλείμματος ως ποσοστό του ΑΕΠ της χώρας οφείλεται ως ένα βαθμό σε κάποιες επιτυχημένες αναπτυξιακές πολιτικές, οι απόλυτοι αριθμοί δεν προσφέρουν μεγάλη αισιοδοξία.

Ταυτόχρονα, ο διαχωρισμός του δημοσίου χρέους σε αυτό της κεντρικής και αυτό της γενικής κυβέρνησης αποκαλύπτει πως το χρέος της κεντρικής κυβέρνησης αυξάνεται με ταχύτερους ρυθμούς. Πιο συγκεκριμένα, ενώ στις αρχές του 2004 βρισκόταν περίπου στα 184 δισ. ευρώ, σήμερα ανέρχεται στα 261 δις. ευρώ, κάτι που αναδεικνύει το έντονο δημοσιονομικό πρόβλημα της Ελλάδας. Για το λόγο αυτό, οι ξένοι επενδυτές παρακολουθούν με αυξημένη προσοχή το χρέος της κεντρικής κυβέρνησης. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον μέσα στα πλαίσια αυτά παρουσιάζουν τα ομόλογα, τα οποία δεν συνυπολογίζονται στο χρέος της κεντρικής κυβέρνησης. Η αξία τους μάλιστα αυξάνεται, καταγράφοντας αύξηση περίπου 100 % από το 2004 μέχρι τις αρχές του 2009, κάτι που δίνει μια πολύ αισιόδοξη πνοή στη δημοσιονομική κατάσταση της χώρας. Η αύξηση αυτή εξηγείται από το γεγονός ότι το Δημόσιο καλύπτει τις οφειλές του προς τα δημόσια ταμεία μέσω των ομολόγων. Έτσι, το συγκεκριμένο έξοδο μετατρέπεται σε έσοδο, το οποίο αυτομάτως μειώνει το έλλειμμα και δεν το επηρεάζει αρνητικά (www.ekathimerini.gr).

Πέρα από αυτό, όμως, τα κρατικά ομόλογα αποτελούν τον πιο βασικό παράγοντα για την εξέλιξη του χρέους και της ελληνική οικονομίας γενικότερα, καθώς αποτελούν ενέχυρο για τους ξένους επενδυτές. Πιο συγκεκριμένα, το μεγάλο δημόσιο χρέος αποτελεί ξεκάθαρο κίνδυνο για ξένες τράπεζες, ασφαλιστικά ιδρύματα, ταμεία και οργανισμοί, καθώς η βιωσιμότητά τους κρίνεται σε μεγάλο βαθμό από τη βιωσιμότητα της ελληνικής οικονομίας. Για το λόγο αυτό, οι ξένοι φορείς στηρίζονται στη βαθμολόγηση των ελληνικών κρατικών ομολόγων από επίσημους οίκους πιστοληπτικής αξιολόγησης, ο ένας από τους οποίους και έχει κρίνει τα κρατικά ομόλογα ως **ομόλογα «πρώτης κατηγορίας»**. Ο κίνδυνος έγκειται στο αν ο κανονισμός αυτός αλλάξει, καθώς οι άλλοι δύο οίκοι κατατάσσουν τα ομόλογα ως «δεύτερης κατηγορίας», η Ελλάδα πιθανότατα να μην μπορέσει ξανά να δανειστεί από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Οι εξελίξεις αυτές καθορίζουν και τη γενικότερη στάση των ευρωπαϊκών χωρών απέναντι στην Ελλάδα και το δημόσιο έλλειμμά της. Αξίζει να σημειωθεί πως κατά την περίοδο από 2004 έως 2009, η χώρα κατέχει το μεγαλύτερο μέρος του ελληνικού χρέους- εκτός βέβαια της Ελλάδας- είναι η Βρετανία, η οποία κατέχει και το 29 % των ομολόγων που εκδόθηκαν στην Ελλάδα την τελευταία πενταετία. Γεγονός, πάντως, είναι πως τα τελευταία χρόνια η ποιότητα των ελληνικών ομολόγων τίθεται υπό αμφισβήτηση από τα ξένα μέσα ενημέρωσης (www.ekathimerini.gr). Σε μια προσπάθεια αντιστροφής του σκηνικού, η Εθνική Τράπεζα το Νοέμβριο του 2009 αύξησε τη θέση της στα ελληνικά ομόλογα σε κάτι λιγότερο από 2 δισ. ευρώ, θεωρώντας υπερβολικές τις αντιδράσεις της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης κατά της ελληνικής οικονομίας (www.in.gr).

Βέβαια, η αβεβαιότητα αναφορικά με τα ελληνικά ομόλογα δεν είναι αποτέλεσμα μόνο του δημοσίου ελλείμματος της χώρας, αλλά οφείλεται και στην **κρίση ρευστότητας**, η οποία εξελίχθηκε σε πιστωτική κρίση στις Η.Π.Α.. Η κρίση αυτή, όπως ήταν αναμενόμενο, επεκτάθηκε και στην ευρωζώνη, με αποτέλεσμα η

διατραπεζική ρευστότητα στα κράτη- μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης να διακοπεί απότομα, δημιουργώντας τεράστια προβλήματα ανάπτυξης και επιβίωσης των εθνικών οικονομιών. Όπως ήταν φυσικό, η εξέλιξη αυτή έπληξε τους επενδυτές και την εμπιστοσύνη τους, προκαλώντας ισχυρή πτώση στις χρηματιστηριακές αγορές, καθώς και μείωση του όγκου συναλλαγών στις αγορές ομολόγων (www.laosver.gr).

Ένα άλλο χαρακτηριστικό της ανάπτυξης της ελληνικής αγοράς ομολόγων σε σχέση με το δημόσιο έλλειμμα είναι πως η κυβέρνηση αποφάσισε να μειώσει τη μέση διάρκεια αυτών που εκδόθηκαν κατά το 2009. Ο λόγος για την ενέργεια αυτή είναι ότι η κυβέρνηση επιθυμούσε να μειώσει το χρόνο οφειλής της σε ξένους δανειστές, μια που η απόδοση των ελληνικών ομολόγων κατά το 2009 έχει βελτιωθεί σημαντικά. Με τον τρόπο αυτό, μειώνεται η γενικότερη αβεβαιότητα, η οποία προέρχεται από μακρόχρονους δανεισμούς. Έτσι, σε αντίθεση με το 2008, όταν η διάρκεια των ομολόγων ήταν περίπου 8 χρόνια, σήμερα έχει μειωθεί στα 5,5 χρόνια.

Η Ελλάδα, ευρισκόμενη στο μέσον της διεθνούς κρίσης, υφίσταται τις συνέπειές της. Η πρώτη παρατήρηση που μπορεί να κάνει κάποιος είναι ότι η συμμετοχή της στην Ευρωζώνη αποδεικνύεται ευεργετική. Όχι μόνο η Ελλάδα πέτυχε το δεύτερο υψηλότερο ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης στην Ευρωζώνη τα τελευταία χρόνια, αλλά τώρα, εν μέσω της κρίσης, το ευρώ της παρέχει σημαντική προστασία. Χώρες εκτός Ευρωζώνης έχουν υποστεί τις αρνητικές συνέπειες της κρίσης με έναν ιδιαίτερα έντονο τρόπο. Η συμμετοχή, όμως, της Ελλάδας στην Ευρωζώνη δεν ήταν αρκετή για να προστατεύσει την ελληνική οικονομία από τη μεγάλη διεύρυνση των

επιτοκιακών περιθωρίων δανεισμού (spreads) του δημοσίου και των τραπεζών. Αυτό συνέβη, πρώτον, διότι η διεθνής κρίση συνέβαλε στην εστίαση των διεθνών αγορών χρήματος και κεφαλαίου στις στρεβλώσεις της ελληνικής οικονομίας, και ιδιαίτερα στα υψηλά «δίδυμα» ελλείμματα (ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και γενικής κυβέρνησης) και αντιστοίχως στο υψηλό εξωτερικό και δημόσιο χρέος, και δεύτερον, διότι στην παράγωγο αγορά ασφαλιστηρίων συμβολαίων χρέους (CDS), δεν ασφαλίζονται μόνο κάτοχοι ομολόγων έναντι ενδεχόμενου κινδύνου χρεοκοπίας χωρών ή επιχειρήσεων, αλλά δραστηριοποιούνται και κερδοσκόποι που στοιχηματίζουν ότι θα διαλυθεί η Ευρωζώνη.

1.4.4 Ο αντίκτυπος της κρίσης στην πραγματική ελληνική οικονομία

Στην Ελλάδα, το 2007 ο ρυθμός ανάπτυξης ήταν 4%, οι προβλέψεις για το 2008 είναι μεταξύ 3,1% και 3,3% και για το 2009, το ΔΝΤ προβλέπει 2% ενώ η κυβέρνηση στο προσχέδιο του Προϋπολογισμού, 3%. Η Ελλάδα θα επηρεαστεί από την κρίση κυρίως μέσω δύο καναλιών. Πρώτον, από την χαμηλότερη οικονομική δραστηριότητα στο εξωτερικό, η οποία σημαίνει χαμηλότερες εξαγωγές, χαμηλότερα έσοδα από τον τουρισμό, λιγότερες επενδύσεις από ξένους και χαμηλότερα ναύλα. Δεύτερο κανάλι επίδρασης είναι τα υψηλότερα επιτόκια λόγω των διεθνών προβλημάτων ρευστότητας, κάτι που συνεπάγεται μικρότερη πιστωτική επέκταση, χαμηλότερη κατανάλωση και επενδύσεις. Η ελληνική τραπεζική αγορά, επίσης, ενδέχεται να αντιμετωπίσει προβλήματα στην περίπτωση που δεν τεθούν υπό έλεγχο και συνυπολογισθούν δύο εν δυνάμει προβλήματα: η υπερχρέωση των ελληνικών νοικοκυριών και η υπερτιμημένη αγορά ακινήτων. Η Ελλάδα, όμως, θα αποφύγει τραπεζικές χρεοκοπίες και απότομους περιορισμούς στις παρεχόμενες πιστώσεις, που προέρχονται από την έλλειψη φερεγγυότητας.

Ως προς την πραγματική οικονομία της χώρας μας, η κρίση έχει αρχίσει να εκδηλώνεται πραγματικά σε όρους αγοράς και αντικατοπτρίζεται κυρίως στην **στάση των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών**. Η ανάδειξη των ελλειμμάτων στα ισοζύγια τρεχουσών συναλλαγών σε κίνδυνο, αποτελεί ανησυχητική ένδειξη για την Ελλάδα. Οπωσδήποτε, στην ελληνική οικονομία δεν είχαμε τη δημιουργία φούσκας ούτε στην αγορά ακινήτων, ούτε στην πιστωτική επέκταση, κατάσταση που χαρακτηρίζει τις οικονομίες των χωρών που σήμερα αντιμετωπίζουν τα μεγαλύτερα προβλήματα.

Ήδη, όμως, οι ενδείξεις της κρίσης έχουν αρχίσει να γίνονται εμφανείς σε διάφορους τομείς της οικονομίας. Τα πραγματικά προβλήματα της κρίσης διαφάνηκαν στην ελληνική οικονομία, με την άνοδο των επιτοκίων και το συντηρητισμό του χρηματοπιστωτικού συστήματος να πλήττει δανειολήπτες, μικρομεσαίες επιχειρήσεις, την αγοραστική συμπεριφορά των καταναλωτών και λοιπές πτυχές της αγοράς, με άμεσο αντίκτυπο στην οικονομία. Πολλοί δείκτες της οικονομικής συγκυρίας καταγράφουν υποχώρηση των τιμών τους, σε σχέση με τα περυσινά επίπεδά τους. Η ελληνική οικονομία είναι ευάλωτη στις κρίσεις, διότι η παραγωγική βάση είναι ισχνή, η εξάρτηση από το κερδοσκοπικό κεφάλαιο είναι μεγάλη και η δομή της εύθραυστη, αφού οι βασικοί της τομείς, όπως ναυτιλία, τουρισμός, οικοδομή, είναι οι πιο εκτεθειμένοι στην κρίση. Σημειώθηκε σημαντική κάμψη της οικοδομικής δραστηριότητας , καθώς και μείωση του τζίρου του λιανικού εμπορίου.

Επιπλέον, **η κρίση επεκτείνεται και στο κοινωνικό κράτος**, με χαρακτηριστικό παράδειγμα το τι συμβαίνει σήμερα στο χώρο της υγείας, ενώ σε δύσκολη οικονομικά θέση βρίσκονται και τα ασφαλιστικά ταμεία. Το δυστύχημα είναι ότι η διεθνής κρίση συναντάται με εσωτερικές αδυναμίες που προετοιμάζουν μια κρίση ευρύτερη, με το ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης να υποχωρεί κάτω από το 2% του ΑΕΠ. Στην Ελλάδα η κρίση φέρνει στην επιφάνεια και στην προσοχή των διεθνών επενδυτών τις αυτόχθονες μακροχρόνιες αδυναμίες της χώρα μας, δηλαδή τα διπλά ελλείμματα, τα οποία αυξάνουν τον κίνδυνο μακροχρόνιας στασιμότητας. Συνεπώς, η μεγαλύτερη πρόκληση για τη χώρα στη δύσκολη αυτή συγκυρία είναι η αποτελεσματική αντιμετώπιση της κρίσης, δεδομένων των μακροχρόνιου χαρακτήρα, διαρθρωτικών αδυναμιών της ελληνικής οικονομίας, που αποτυπώνονται:

- στο υψηλό ποσοστό δημόσιου χρέους και τα μεγάλα δημοσιονομικά ελλείμματα
- στο διευρυνόμενο έλλειμμα του ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών
- στην εμμονή του δομικού πληθωρισμού σε ανώτερα από το μέσο όρο της ευρωζώνης επίπεδα
- στους σχετικά χαμηλούς ρυθμούς αποταμίευσης και επενδύσεων και
- στα σχετικά υψηλά ποσοστά ανεργίας, ιδιαίτερα των νέων.

Παρατηρείται συνεχής επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας, **αναποτελεσματικότητα του φορο-εισπρακτικού μηχανισμού**, των δημοσίων δαπανών και του κοινωνικού κράτους, μεγάλη εξάρτηση από δανεισμό, μεγάλη διστακτικότητα, έως αποχή, για επενδύσεις.

Σήμερα, η κρίση φέρνει τη χώρα αντιμέτωπη με το ερώτημα της σωστής περαιτέρω αναπτυξιακής στρατηγικής της. Η περίπτωση της ελληνικής οικονομίας είναι ιδιάζουσα. Από τη μια πλευρά, η χώρα δοκιμάζεται από τεράστιες μακροχρόνιες ανισορροπίες, όπως το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας, που απεικονίζεται στον υψηλότερο ελληνικό πληθωρισμό και το τεράστιο έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών. Από την άλλη, η χώρα μπορεί να ξεπεράσει την κρίση με τις λιγότερες δυνατές απώλειες σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες. **Αιτία** είναι η ευρωστία του εγχώριου τραπεζικού συστήματος, το οποίο απορρόφησε μέρος των κλυδωνισμών ήδη το 2008. Όμως, για να μειωθούν οι αρνητικές παρενέργειες της κρίσης απαιτείται άμεση ενεργοποίηση των ελληνικών αρχών: ο ρυθμός αύξησης των δανείων προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά δεν πρέπει να μειωθεί δραματικά, οι δημόσιες επενδύσεις πρέπει να πολλαπλασιαστούν, ενώ η κατανάλωση να διατηρηθεί στους ρυθμούς του 2%.

Η ελληνική οικονομία επηρεάζεται αναπόφευκτα από τη διεθνή χρηματοοικονομική κρίση και το ερώτημα είναι πόσο. Ένα φαινόμενο ντόμινο στις αναπτυσσόμενες οικονομίες θα ήταν ιδιαίτερα επώδυνο για την ελληνική οικονομία, ιδιαίτερα αφού η κρίση έχει ήδη επεκταθεί στη Νότιο-Ανατολική Ευρώπη, όπου κατευθύνεται το ένα τρίτο των εξαγωγών μας και οι ελληνικές επιχειρήσεις έχουν σημαντική παρουσία. Μέχρι σήμερα, η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση δεν έχει επηρεάσει την ελληνική οικονομία τόσο όσο άλλες ευρωπαϊκές χώρες, ακριβώς επειδή ξεκίνησε στο χρηματοοικονομικό τομέα, εκεί όπου οι μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα έγιναν ήδη εδώ και πολύ καιρό. Όμως, η κρίση μπορεί να χτυπήσει την Ελλάδα έντονα στο μέλλον, εφόσον οι επιπτώσεις της περάσουν από τον χρηματοπιστωτικό τομέα στην πραγματική οικονομία. Για να αποφευχθεί η μετάδοση αυτή είναι σημαντικό να συνεχιστεί ο δανεισμός και να ενεργοποιηθεί το πακέτο των €28 δις, που έχει προταθεί από την ελληνική κυβέρνηση.

Το μόνο σίγουρο είναι ότι οι συνέπειες αυτής της κρίσης στην Ελλάδα θα αποτυπωθούν με την **αύξηση της φορολογίας** στα χαμηλά και μεσαία εισοδηματικά στρώματα, την μείωση των δημοσίων δαπανών και των πραγματικών μισθών, την

μείωση της κατανάλωσης και κατ' επέκταση την αύξηση του ποσοστού ανεργίας, σε μια μακρά περίοδο χαμηλής ή μηδενικής ανάπτυξης. Το ερώτημα, επομένως, που τίθεται είναι ποιες θα πρέπει να είναι οι παρεμβάσεις προκειμένου να ξεπεραστεί η κρίση και η χώρα να ανακάμψει μπαίνοντας σε μία νέα αναπτυξιακή πορεία με ισχυρή προοπτικ

Το βασικό πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας σήμερα είναι τα ερωτηματικά και η αβεβαιότητα που δημιουργούνται γύρω από τη βιωσιμότητα του τρέχοντος αναπτυξιακού και κοινωνικού προτύπου. Η κρίση απλώς ανέδειξε και φώτισε προβλήματα, τα οποία η μακροχρόνια επιτυχής αναπτυξιακή πορεία της χώρας από το 1995 και μετά και η διεθνής οικονομική ευφορία συγκάλυπταν. Η αύξηση των spreads των ομολόγων του Ελληνικού δημοσίου είναι απλώς μια αντανάκλαση, υπερβολικά έντονη ίσως, αυτών των προβλημάτων, τα οποία φωτίστηκαν από την κρίση.

Για την Ελλάδα, η οποία πρέπει να αισθάνεται αρκετά τυχερή που συμμετέχει στην Ευρωζώνη αν αναλογιστεί κάποιος τι θα της συνέβαινε εάν βρισκόταν εκτός, τα μαθήματα από τη διεθνή οικονομική κρίση είναι πολλά. Τα άμεσα σχετίζονται με την ανάγκη επίτευξης δημοσιονομικής επάρκειας στις ευνοϊκές φάσεις του οικονομικού κύκλου προκειμένου να αντιμετωπίζονται οι δυσκολίες στις πτωτικές φάσεις, το ρόλο των εποπτικών αρχών, της εταιρικής διακυβέρνησης και γενικά με τη θεσμική συγκρότηση της οικονομίας. Τα έμμεσα σχετίζονται με την ανάγκη ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας και ευελιξίας της οικονομίας, παράλληλα με την ενίσχυση του κοινωνικού κράτους για την προστασία των πλέον αδύναμων πολιτών από τις συνέπειες της κρίσης. Η κρίση καθιστά την εφαρμογή ενός νέου αναπτυξιακού και κοινωνικού προτύπου άμεση προτεραιότητα. Το νέο αυτό πρότυπο πρέπει να στηριχθεί σε **τέσσερις άξονες** (α) σε προσαρμογή της συνολικής ζήτησης, κυρίως των δημοσίων οικονομικών και του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, (β) σε ενίσχυση της συνολικής προσφοράς μέσω της ανταγωνιστικότητας, (γ) στη θεσμική ανασυγκρότηση προς την κατεύθυνση της βελτίωσης της λειτουργίας του κράτους δικαίου, (δ) στο πιο αποτελεσματικό κοινωνικό κράτος.

Είναι σκόπιμο, επομένως, να αντιμετωπίσουμε την πρόσφατη κρίση ως ευκαιρία ανάλυσης των αδυναμιών του τρέχοντος αναπτυξιακού προτύπου και διατύπωσης ενός νέου, στην ουσία ενός μακροπρόθεσμου προγράμματος

δημοσιονομικής, διαρθρωτικής και θεσμικής προσαρμογής. Με το πρόγραμμα αυτό **πρέπει να επιδιωχθεί η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης της διεθνούς οικονομικής κοινότητας στην ελληνική οικονομία**.

1.4.5 Υπερχρέωση των ελληνικών νοικοκυριών και θεώρηση της εξεύρεσης λύσης

Σε συνέχεια των όσων προαναφέρθησαν, ο κ. Παπαδάκης, υποδιοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος, έθιξε σε Ημερίδα του Υπουργείου Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας τον 3^{ο}/2010 το μείζον θέμα της υπερχρέωσης των νοικοκυριών και το πώς αυτό αντιμετωπίζεται όχι μόνο στη χώρα μας και μόνο σε συνθήκες αστάθειας, όπως της τρέχουσας οικονομικής συγκυρίας, αλλά και διεθνώς.

Στην εν λόγω ομιλία αναφέρθηκε ότι παντού στον κόσμο, η αντιμετώπιση της υπερχρέωσης των νοικοκυριών απαιτεί ειδικούς χειρισμούς και μέριμνα, ακόμη και σε περιόδους οικονομικής άνθησης. Πολύ περισσότερο, όμως, όταν η οικονομία διανύει φάση αυξημένων προκλήσεων. Διότι σε περιόδους μακροοικονομικής ύφεσης, η ικανότητα των καταναλωτών να παραμένουν οικονομικά δραστήριοι και παραγωγικοί, χωρίς να τους πιέζουν ανυπέρβλητα δανειακά βάρη, δεν αποτελεί μόνο μια θεμιτή κοινωνική απαίτηση για λόγους δικαιοσύνης και αλληλεγγύης, αλλά έχει μεγάλη σημασία για την επίσπευση της στροφής προς την ανάκαμψη.

Σημειώθηκε ότι μέχρι σήμερα στη χώρα μας ένα νομοθετικό κενό για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του προβλήματος, καθώς στο ζήτημα της υπερχρέωσης των νοικοκυριών το ελληνικό πτωχευτικό δίκαιο παρουσίαζε κενά σε σύγκριση με τη νομοθεσία άλλων χωρών. Το εν λόγω κενό επίκειται να καλυφθεί πολύ σύντομα, καθώς αναφέρεται ότι το Υπουργείο Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας βρίσκεται ήδη σε προχωρημένο στάδιο επεξεργασίας του σχετικού νομοσχεδίου. Παράλληλα, υπήρχε και εξακολουθεί να υπάρχει ένα γενικότερο **«έλλειμμα πληροφόρησης»** όσον αφορά τις βέλτιστες πρακτικές αντιμετώπισης της πηγής του προβλήματος, που είναι η *πρόληψη* της υπερχρέωσης. Η πρόληψη, εντούτοις, δεν είναι μόνο θέμα νόμων καθώς για την αποτελεσματική πρόληψη πρέπει οι νομοθετικές διατάξεις να στηρίζουν τις βέλτιστες πρακτικές. Συνδέεται, λοιπόν, άμεσα με την ικανότητα και δυνατότητα των πιστωτικών ιδρυμάτων να εφαρμόζουν ορθολογικά κριτήρια κατά τη διαδικασία αξιολόγησης της

πιστοληπτικής ικανότητας των πιστούχων, ενώ κρίνεται απαραίτητη μια διαρκής διαδικασία εκπαίδευσης και ορθής πληροφόρησης, που πρέπει να λαμβάνει ο πολίτης συνεχώς, ξεκινώντας, μάλιστα, από νεαρή ηλικία.

Τονίστηκαν τους κινδύνους που ελλοχεύουν για το τραπεζικό σύστημα από την υπερχρέωση των καταναλωτών αλλά και τα οφέλη που μπορούν να προκύψουν από τη ρύθμιση των χρεών, όσον αφορά την «ασφάλεια των τραπεζών». Το ζήτημα αυτό χαρακτηρίζεται μείζον, επισημαίνει, καθώς ασφάλεια των τραπεζών σημαίνει πρωτίστως και πάνω από όλα «ασφάλεια των καταθετών», δηλαδή των χρημάτων και των αποταμιεύσεων που οι πολίτες έχουν εμπιστευτεί στις τράπεζες.

Αναφορικά με τις ρυθμίσεις των καθυστερούμενων δανείων, ο ομιλητής δηλώνει ότι από πολλές απόψεις έχει κεφαλαιώδη σημασία να δίνεται, όταν και εφόσον χρειάζεται και πάντα με τους ενδεδειγμένους τρόπους και όρους, η δυνατότητα σε υπερχρεωμένους καταναλωτές να ακολουθήσουν ένα πρόγραμμα εξόφλησης οφειλών, το οποίο να είναι εύλογο αλλά και χωρίς ανεπιθύμητες παρενέργειες. Διότι η αντικειμενική αδυναμία ενός καταναλωτή να εξυπηρετεί κανονικά τις υποχρεώσεις του έχει πρώτα απ' όλα δυσμενέστατες συνέπειες για τον ίδιο, αλλά παράλληλα αποστερεί ρευστότητα και πόρους από την υπόλοιπη οικονομία. Και, σε περίπτωση που η αδυναμία εμπρόθεσμης αποπληρωμής γενικεύεται, αυτό ανεξαρτήτως αιτιών εγκυμονεί κινδύνους για τη ρευστότητα του συνολικού τραπεζικού συστήματος και κατά συνέπεια ολόκληρης της οικονομίας. Διότι στα τραπεζοκεντρικά πιστωτικά συστήματα, όπως είναι το δικό μας, οι τράπεζες αποτελούν τη μοναδική πηγή άντλησης ρευστότητας και δανείων από τους καταναλωτές και τις μικρομεσαίες ιδίως επιχειρήσεις.

Επισημαίνεται, κατόπιν, ότι είναι ιδιαίτερα σημαντικό να εφαρμόζονται για τη ρύθμιση χρεών κανόνες χρηστοί, δηλαδή διαφανείς, δίκαιοι και ρεαλιστικοί. Είναι απολύτως επιβεβλημένο να παρέχεται κάθε δυνατή βοήθεια στους καλόπιστους δανειολήπτες, δηλαδή εκείνους που ακουσίως και για μη προβλέψιμες αιτίες έχουν περιέλθει σε αδυναμία εξυπηρέτησης των οφειλών τους. Πρέπει όμως, ταυτόχρονα, η αρωγή που προβλέπει ο νόμος και προστατεύουν οι θεσμοί, να μην αποτελεί επιλογή ευκαιρίας για τους κακόπιστους οφειλέτες και να μην παρέχεται σε δανειολήπτες που στην πραγματικότητα δεν τη χρειάζονται. Τέλος, ο κ. Παπαδάκης τονίζει ότι το είδος της αρωγής που παρέχεται δεν πρέπει να έχει ως παρενέργεια τον περιορισμό της

ροής πιστώσεων προς τους καλόπιστους και φερέγγυους οφειλέτες, οι οποίοι την έχουν πραγματικά ανάγκη.

1.4.6 Συμπέρασμα

Όπως προκύπτει από την ανάλυση αυτής της θεματικής ενότητας, το δημόσιο έλλειμμα αποτελεί το μεγαλύτερο πρόβλημα για την εθνική οικονομία της Ελλάδας. Όντως, όπως φανερώνουν οι απόλυτοι αριθμοί, το δημόσιο χρέος της χώρας έχει αυξηθεί δραματικά από το 2004 έως το 2009, οδηγώντας την οικονομία σε μεγάλη ύφεση. Στο μεταξύ, η διεθνής οικονομική κρίση που πλήττει όλες τις χώρες του πλανήτη δυσχεραίνει ακόμη περισσότερο την οικονομική κατάσταση του κράτους, καθώς η έλλειψη ρευστότητας αποτελεί εμπόδιο στην αποπληρωμή των υπέρογκων δανείων, τα οποία συνοδεύονται από ολοένα αυξανόμενα επιτόκια. Οι πιέσεις από τα υπόλοιπα κράτη- μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ολοένα και μεγαλύτερη, ενώ δεν λείπουν οι σκληρές επικρίσεις για την οικονομική πορεία της χώρας από αυτές που έχουν ουσιαστικά κληρονομήσει μέρος του δημοσίου ελλείμματος, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αυτό της Βρετανίας.

Μοναδική όαση μέσα στη δύσκολη πενταετία 2004- 2009 αποτελεί η ανάπτυξη των πρωτογενών και δευτερογενών αγορών ομολόγων, τα οποία για την ώρα έχουν κερδίσει την εμπιστοσύνη των ξένων επενδυτών, λόγω της καλής βαθμολόγησής τους από αρμόδιους φορείς. Πρόσφατα, βέβαια, ο συνδυασμός της παγκόσμιας κρίσης και τους ελληνικού δημοσίου ελλείμματος έχει κλονίσει την εμπιστοσύνη των επενδυτών, από τη στιγμή μάλιστα που ο κανονισμός βαθμολόγησης των ομολόγων τείνει να αλλάξει, θεωρώντας τα ελληνικά κρατικά ομόλογα ως «δεύτερης κατηγορίας». Το μέλλον για τη ώρα προβλέπεται δυσοίωνο, παρά τη μικρή του δημοσίου χρέους σε σχέση με το ΑΕΠ που επετεύχθη το 2010. Είναι πλέον θέμα σωστής οικονομικής διαχείρισης και σωστών επιλογών, ώστε να βγει η χώρα από το αδιέξοδο και να μειώσει το έλλειμμά της, μειώνοντας κατά το δυνατόν το ύψος και τα επιτόκια των δανεισμών.

1.5 ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΕ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΥΦΕΣΗΣ

1.5.1 Εισαγωγή

Στην παρούσα ενότητα θα παρουσιαστεί η δομή του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος και οι εξελίξεις που έλαβαν χώρα στο ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα κατά τις τελευταίες 10ετίες. Εν συνεχεία, θα επιχειρήσουμε να αξιολογήσουμε τη 'θέση' των ελληνικών τραπεζών 'εν καιρώ κρίσης' και, τέλος, θα εστιάσουμε στην επιδείνωση των χαρτοφυλακίων τους (τομέας ο οποίος θα διερευνηθεί αναλυτικότερα στο ερευνητικό κομμάτι της διπλωματικής).

1.5.2 Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα

Σύμφωνα με την καταργηθείσα Πρώτη Τραπεζική Οδηγία (οδηγία 77/780/ΕΟΚ), ως Πιστωτικό Ίδρυμα ορίζεται «*επιχείρηση της οποίας η δραστηριότητα συνίσταται στο να δέχεται καταθέσεις από το κοινό ή άλλα επιστρεπτέα κεφάλαια και να χορηγεί πιστώσεις για λογαριασμό της*».

Τα πιστωτικά ιδρύματα συνιστούν πλέον ένα από τα δομικά στοιχεία κάθε οικονομίας και μέσω των λειτουργιών που επιτελούν συμμετέχουν ενεργά, στηρίζοντας τους φορείς της αναπτυξιακής διαδικασίας. Το πρώτο πιστωτικό ίδρυμα που ιδρύθηκε και λειτούργησε στην Ελλάδα ήταν η Ιονική Τράπεζα (1834) και ακολούθησε η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, η οποία ιδρύθηκε το 1841. Έκτοτε και μέχρι σήμερα, οι Τράπεζες από ανταλλάκτες και εκδότες χρημάτων έχουν εξελιχθεί στους σπουδαιότερους συλλέκτες και διανομείς των χρηματοοικονομικών πληροφοριών στο οικονομικό σύστημα.

Το θεσμικό πλαίσιο των Τραπεζών στη χώρα μας άρχισε να διαμορφώνεται με το Νόμο 5076/1931 «περί Ανωνύμων Εταιριών και Τραπεζών», στο άρθρο 10 παρ.1 του οποίου ορίζεται ότι «*Τράπεζαι είναι αι επιχειρήσεις αίτινες, ανεξαρτήτως ετέρου σκοπού αυτών, δέχονται κατ' επάγγελμα καταθέσεις χρημάτων ή άλλων αξιών*». Το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των τραπεζών, ωστόσο, είναι μεταβλητό καθώς τα ιδρύματα είναι υποχρεωμένα να αναπροσαρμόζονται συναρτήσει των θεσμικών μεταβολών που επιβάλλει το επιχειρηματικό περιβάλλον. Κατά συνέπεια, οι τράπεζες λειτουργούν πλέον περισσότερο με ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια έχοντας

απομακρυνθεί σταδιακά από τον προγενή τους χαρακτήρα, προχωρώντας σε ριζοσπαστικές αποφάσεις, διαμορφώνοντας διαφορετικό προφίλ αναφορικά τόσο με την αποστολή τους και τη λειτουργία τους, όσο και με την οργανωτική δομή και στρατηγική τους. Συνηθίζεται να αναφέρεται, πλέον, ότι μιλάμε για την τράπεζα πολλαπλών δραστηριοτήτων (universal banking). (Αγγελόπουλος, 2008)

1.5.3 Εξελίξεις στο Ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα

Μέχρι τη δεκαετία του 1980, στην ελληνική τραπεζική αγορά ο ανταγωνισμός ήταν ανύπαρκτος, καθώς οι επενδυτικές πολιτικές και τα επιτόκια καταθέσεων και χορηγήσεων καθορίζονταν από την Τράπεζα της Ελλάδος. Μέχρι εκείνη τη περίοδο το τραπεζικό σύστημα της χώρας μας χαρακτηριζόταν από υψηλό κρατικό παρεμβατισμό και έλλειψη δημιουργικότητας και παραγωγικότητας, και φυσικά αδυνατούσε να ανταπεξέλθει στο διεθνές περιβάλλον ανταγωνισμού που δημιουργούνταν τότε, ενισχυόμενες από τις προσπάθειες που κατέβαλλε η Ευρωπαϊκή Ένωση. Επιπλέον, εξαιτίας της αυστηρής καθοδήγησης από την Τράπεζα της Ελλάδος, δεν σχεδιάστηκαν νέα προϊόντα και υπηρεσίες, οι καινοτομικές δράσεις ήταν μηδαμινές, ενώ δεν σημειώθηκε τεχνολογική πρόοδος.

Για αρκετά χρόνια και μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1990, το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα λειτουργούσε κάτω από ένα ασφυκτικό καθεστώς γραφειοκρατικών κανόνων και ρυθμίσεων, που ελαχιστοποιούσαν σημαντικά τους βαθμούς ελευθερίας των πιστωτικών ιδρυμάτων, την ανάπτυξη εργασιών και τον ανταγωνισμό. Οι περιορισμοί ίσχυαν τόσο για τις καταθέσεις όσο και για τις χορηγήσεις. Το κράτος, είτε άμεσα είτε έμμεσα, είχε κυρίαρχη παρουσία στο χρηματοπιστωτικό χώρο, ελέγχοντας σημαντικό αριθμό τραπεζών, ενώ μέσω των πολιτικών που επέβαλλε στα πιστωτικά ιδρύματα διαμόρφωνε ουσιαστικά τη σύνθεση του ενεργητικού τους και επιχειρούσε να εξασφαλίσει με ευνοϊκούς όρους την χρηματοδότηση μεγάλων δημοσιονομικών ελλειμμάτων από το τραπεζικό σύστημα. Ακόμη, οι αυστηροί περιορισμοί που υπήρχαν στην κίνηση κεφαλαίων από και προς την Ελλάδα και ο χαμηλός βαθμός άνθισης της εγχώριας χρηματαγοράς και κεφαλαιαγοράς, υπήρξαν ανασταλτικός παράγοντας για τη διεθνοποίηση του ελληνικού χρηματοπιστωτικού χώρου και το βαθμό ανταγωνισμού που τον χαρακτήριζε.

Από το τέλος της δεκαετίας του '80 σημειώθηκαν ραγδαίες και δομικές αλλαγές στην Ελλάδα όσον αφορά τον **εκσυγχρονισμό** και την **απελευθέρωση** του χρηματοπιστωτικού χώρου. Οι σημαντικές αλλαγές, που ήταν αποτέλεσμα της πίεσης από την αποκανονικοποίηση και, γενικότερα, από την απελευθέρωση των αγορών, αποτέλεσαν την βασική προϋπόθεση για την **όξυνση του ανταγωνισμού** μεταξύ των τραπεζικών και των λοιπών πιστωτικών ιδρυμάτων. Ο ανταγωνισμός οξύνθηκε υπό την πίεση τεσσάρων βασικών δυνάμεων, της αποκανονικοποίησης / επανακανονικοποίησης (deregulation / reregulation), της χρηματιπιστωτικής καινοτομίας (financial innovation), της αποδιαμεσολάβησης / τιτλοποίησης (disintermediation / securitization) και της διεθνοποίησης (internationalization).

Οι προαναφερόμενες δυνάμεις επηρέασαν καθοριστικά τη δομή του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος. Η επέκταση των ασφαλίσεων και η γεωγραφική εξάπλωση των αγορών είναι προεκτάσεις στους τομείς της ανάπτυξης νέων προϊόντων και του διεθνούς ανταγωνισμού. Στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια δημιουργήθηκαν νέες τράπεζες και μεγεθύνθηκαν οι παλιές μέσω συγχωνεύσεων και εξαγορών, αναπτύχθηκαν χιλιάδες νέα χρηματοοικονομικά προϊόντα και υπηρεσίες και διευρύνθηκαν οι τραπεζικές δραστηριότητες σε νέους τομείς. Ακόμη, εκσυγχρονίστηκαν οι υποδομές, οι διαδικασίες, το εποπτικό πλαίσιο και η διαχείριση κινδύνων, εξυγιάνθηκαν τα χαρτοφυλάκια των υπό κρατικό έλεγχο τραπεζών και εκσυγχρονίστηκε το θεσμικό και νομικό πλαίσιο της κεφαλαιαγοράς. Επίσης, αναπτύχθηκαν οι αγορές χρήματος και κεφαλαίου και με την επέκτασή τους κυρίως στις βαλκανικές χώρες διεθνοποιήθηκαν σε κάποιο βαθμό οι ελληνικές τράπεζες.

Παράλληλα, η διαμόρφωση ευνοϊκών μακροοικονομικών συνθηκών με προγράμματα σταθεροποίησης και την ένταξη της χώρας στην ευρωζώνη, με την μείωση των επιτοκίων, με την συναλλαγματική σταθερότητα, με τον περιορισμό των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, με τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης της οικονομίας και με τον θεσμικό εκσυγχρονισμό των αγορών, συντέλεσαν στην ανάπτυξη των τραπεζικών εργασιών με εντυπωσιακούς ρυθμούς.

Οι μεταβολές αυτές **μεταμόρφωσαν την μορφολογία του ελληνικού χρηματοπιστωτικού χώρου και συνέβαλαν τόσο στη διαμόρφωση της μεσομακροπρόθεσμης στρατηγικής των πιστωτικών ιδρυμάτων, όσο και στην εξέλιξη της μελλοντικής κερδοφορίας τους.**

1.5.4 Αλλαγές μετά την είσοδο της χώρας στην Ευρωζώνη

Ο τραπεζικός τομέας στην Ελλάδα έχει γνωρίσει πολλές αλλαγές κατά την τελευταία δεκαετία, ιδίως μετά από την είσοδο της χώρας στην Ευρωζώνη την 01 Ιανουαρίου 2002. Η εναρμόνιση των Ευρωπαϊκών τραπεζικών κανονισμών και η απελευθέρωση του τραπεζικού τομέα δημιούργησε μία νέα προοπτική και ένα νέο περιβάλλον λειτουργίας για τις τράπεζες και τα υπόλοιπα πιστωτικά ιδρύματα.

Μετά τη θεσμική απελευθέρωση του εγχώριου χρηματοπιστωτικού τομέα το 2003, οι Ελληνικές εμπορικές τράπεζες λειτουργούν και θα συνεχίσουν να λειτουργούν, σε ένα περιβάλλον διαρκών αλλαγών και οξυμένου ανταγωνισμού. Το ερώτημα που τίθεται είναι με ποια μέσα οι Ελληνικές τράπεζες θα αντιμετωπίσουν την ενδυνάμωση του ανταγωνισμού;

Την τελευταία δεκαετία τα εγχώρια ιδρύματα έγιναν περισσότερο πελατοκεντρικά, επιδίωξαν να ορθολογικοποιήσουν τις δραστηριότητές για τη μείωση του λειτουργικού τους κόστους, ενέτειναν τις μεταξύ τους εξαγορές και συγχωνεύσεις, προώθησαν τις ιδιωτικοποιήσεις και ανέπτυξαν στρατηγικές συμμαχίας με μεγάλες ευρωπαϊκές τράπεζες. Ανάλογη προβλέπεται να είναι και η συνέχεια, με διαφορετικούς ρυθμούς και ιδιαιτερότητες κάθε φορά.

Σύμφωνα με στοιχεία της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών (2009), στις 31 Δεκεμβρίου 2008, δραστηριοποιούνταν στην Ελληνική αγορά 42 τράπεζες και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, τα οποία διέθεταν 3.261 καταστήματα και απασχολούσαν 63.611 άτομα. Από αυτά τα μεγαλύτερα είναι η Εθνική Τράπεζα, η Alpha Bank, η Εμπορική, η EFG Eurobank Ergasias και η τράπεζα Πειραιώς, ενώ αρκετές μικρότερες τράπεζες αντιστοιχούν σε μια σημαντική μερίδα της αγοράς και μπαίνουν δυναμικά στην διαδικασία του ανταγωνισμού.

Πιο συγκεκριμένα οι πέντε μεγαλύτερες τράπεζες ελέγχουν το 80% της τραπεζικής αγοράς σε όλες τις κατηγορίες χρηματοδότησης, με το υπόλοιπο να διεκδικούν περίπου 15 ανταγωνιστές. Ωστόσο, το τελευταίο διάστημα παρατηρείται άσκηση επιθετικής πολιτικής από μικρότερες τράπεζες, αλλά και είσοδος νέων παικτών στην αγορά, όπως για παράδειγμα της ισπανικής Banco Santander.

1.5.5 Αξιολόγηση της θέσης των ελληνικών τραπεζών 'εν καιρώ κρίσης'

Στη χώρα μας, η κρίση βρήκε τις ελληνικές τράπεζες σε συγκριτικά καλύτερη θέση, με πολύ μικρή έκθεση σε υψηλού ρίσκου επενδυτικά προϊόντα, ισχυρή καταθετική βάση, επαρκή κεφάλαια και ικανοποιητική ρευστότητα. Και παρά τους ιστορικά ιδιαίτερα υψηλούς ρυθμούς αύξησης των τραπεζικών χορηγήσεων των τελευταίων ετών, τα στοιχεία που διαθέτουμε για τη δανειακή επιβάρυνση νοικοκυριών και επιχειρήσεων δείχνουν, ότι στη χώρα μας η τραπεζική μόχλευση υπολείπεται σημαντικά από τα επίπεδα των περισσότερων οικονομιών της ζώνης του ευρώ. Οι ελληνικές θυγατρικές ξένων τραπεζών δεν αντιμετώπισαν μέχρι σήμερα αξεπέραστα προβλήματα καθώς οι μητρικές τους δεν φαίνεται να επηρεάστηκαν σημαντικά από την κρίση, σε βαθμό που θα επιβάρυνε εξωγενώς το ελληνικό τραπεζικό σύστημα.

Ωστόσο, το πλήγμα για ορισμένες χώρες ενδεχομένως να είναι μεγαλύτερο, εάν οι χρηματοπιστωτικές αγορές εντοπίσουν τον κίνδυνο. Σε αυτή την περίπτωση, η δύσκολη κατάσταση όσον αφορά τις πιστώσεις θα γίνει ακόμη πιο σοβαρή, καθώς θα ασκηθούν πιέσεις στο εγχώριο τραπεζικό σύστημα. Ενδεχομένως να φαίνεται ότι, οι χώρες στη ζώνη του ευρώ προστατεύονται από τέτοιου είδους ακραίες πιέσεις. Αυτό ισχύει, όμως, μόνο εν μέρει. Το κοινό νόμισμα έχει επιτελέσει έως τώρα το βασικό του σκοπό, την εξάλειψη των κρίσεων λόγω συναλλαγματικών ισοτιμιών. Υπάρχουν, όμως, και άλλοι κίνδυνοι. Ο κατάλογος των κινδύνων πιθανώς να μεγαλώσει με τον καιρό όσο οι αγορές επικεντρώνονται σε διαφορετικά κανάλια μετάδοσης των κινδύνων.

Η οικονομική ύφεση ήταν λιγότερο έντονη στην Ελλάδα συγκριτικά με πολλές άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Αυτό όμως οφείλεται σε παράγοντες που, αν δεν αντιμετωπιστούν, θα μειώσουν τις αναπτυξιακές δυνατότητες της χώρας μεσοπρόθεσμα. Ειδικότερα, οι επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας κατά τη διάρκεια της κρίσης αντανακλούν το σχετικά χαμηλό βαθμό εξωστρέφειάς της και την επιδείνωση των δημόσιων οικονομικών, τα οποία ήδη πριν από την εκδήλωση της κρίσης βρίσκονταν σε ανησυχητική κατάσταση.

Πάντως, **ένας παράγοντας ο οποίος στήριξε την ελληνική οικονομία ήταν η υγεία του τραπεζικού συστήματος**. Η δομή και η αποτελεσματικότητα του συστήματος τραπεζικής εποπτείας έχουν συμβάλει ώστε οι επιπτώσεις από τη διεθνή κρίση να είναι πολύ ηπιότερες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τα θεμελιώδη μεγέθη του ελληνικού τραπεζικού συστήματος να έχουν επηρεαστεί σε χαμηλότερο βαθμό από τη διεθνή κρίση, σε σύγκριση με τα τραπεζικά συστήματα άλλων χωρών. Οι ελληνικές τράπεζες δεν είναι εκτεθειμένες σε τοξικά στοιχεία ενεργητικού και η έκθεσή τους στις αναδυόμενες οικονομίες της ΝΑ Ευρώπης έχει παραμείνει σε ελεγχόμενα επίπεδα. Επίσης, είναι μικρή η εξάρτηση των ελληνικών τραπεζών από τις αγορές για την άντληση κεφαλαίων και οι δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας και μόχλευσης είναι ικανοποιητικοί. Την υγεία του ελληνικού τραπεζικού συστήματος επιβεβαίωσε και η άσκηση προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων (stress test) που πραγματοποιήθηκε πρόσφατα σε στενή συνεργασία με το ΔΝΤ.

Οι ελληνικές τράπεζες το 2008 είχαν την **ισχυρότερη κεφαλαιακή επάρκεια σε όλη την παλαιά Ευρώπη των 15**. Σημειώνεται ότι, η επιδείνωση της κρίσης επηρέασε τις ελληνικές τράπεζες, κυρίως επειδή έχουν την ανάγκη δανεισμού στη διατραπεζική αγορά. Έχουν περισσότερα δάνεια από καταθέσεις κυρίως στις γειτονικές χώρες. Η επέκταση αυτή στις γειτονικές χώρες, όμως, ήταν η σωστή επενδυτική στρατηγική, και αποτελεί δείγμα εξωστρέφειας. Οι χώρες αυτές τρέχουν και θα τρέχουν κατά μέσο όρο με υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης από την παλαιά Ευρώπη. Θέλουν και μπορούν να επιτύχουν την πραγματική σύγκλιση. Όποιος επενδύει εκεί, λοιπόν, έχει και υψηλότερη αναμενόμενη απόδοση. Υπάρχει μεγαλύτερο ρίσκο στις χώρες αυτές, αλλά η απόδοση είναι πολλαπλάσια.

Το κράτος και ο ελληνικές εποπτικές αρχές υπήρξαν γρήγορες στην αντίδρασή τους στην επιδείνωση της διεθνούς κρίσης στο τέταρτο τρίμηνο του 2008. Το ελάχιστο εγγυημένο ποσό των καταθέσεων αυξήθηκε σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα, ενώ ανακοινώθηκε και πακέτο διάσωσης του τραπεζικού συστήματος στα πρότυπα της ΕΕ. Το πακέτο αυτό των €28 δισ., ως ποσοστό του ΑΕΠ, ήταν το τρίτο μικρότερο στην ΕΕ και η ελληνική Βουλή ήταν η τελευταία που το θέσπισε σε νόμο, ενώ μέχρι σήμερα το μισό έχει χρησιμοποιηθεί, στοιχεία που δείχνουν ότι το ελληνικό τραπεζικό σύστημα δεν ήταν ούτε είναι υπό την ίδια πίεση, όπως τραπεζικά συστήματα σε άλλες χώρες. Ούτε και φυσικά παρατηρήσαμε χρεοκοπίες τραπεζών

στην Ελλάδα, όπως αλλού. Οι δε πρόσφατοι έλεγχοι κοπώσεως του τραπεζικού συστήματος, από το ΔΝΤ και την Τράπεζα της Ελλάδος, δείχνουν μια πολύ καλύτερη εικόνα από την εικόνα των τραπεζών διεθνώς.

Γενικά, στον τραπεζικό τομέα μια τράπεζα θεωρείται ότι έχει ένα **καλό δείκτη μόχλευσης** όταν αυτός είναι μεγαλύτερος του 5%, δηλαδή από τα €100 που δανείζει τα €5 τουλάχιστον να είναι δικά της (από τα ίδια κεφάλαιά της). Οι εμπορικές και επενδυτικές τράπεζες που χρεοκοπήσαν στην κρίση αυτή των ΗΠΑ, είχαν δείκτη μόχλευσης μικρότερο του 3% και κοντά στο 2%. Συγκριτικά, οι δείκτες μόχλευσης των μεγαλύτερων ελληνικών τραπεζών σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία τους κατά το πρώτο εξάμηνο του 2008 είναι υπερδιπλάσιοι ή και υπερτριπλάσιοι του 2% όπως βλέπουμε στον πίνακα κάτωθεν.

Πίνακας 1

Ποσοστά Μόχλευσης (leverage)		
ΕΘΝΙΚΗ	**9.2**	**%**
ALPHA BANK	**7.3**	**%**
EUROBANK	**6.5**	**%**
ΓΕΝΙΚΗ	**6.3**	**%**
ΑΓΡΟΤΙΚΗ	**6.1**	**%**
MARFIN-EGNATIA	**6.0**	**%**
ΠΕΙΡΑΙΩΣ	**6.0**	**%**

Πηγή: news.in.gr (του κ. Π. Γκόγκα)

Στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα τα πράγματα εμφανίζονται καλύτερα καθώς πέραν του δείκτη μόχλευσης των ελληνικών τραπεζών που φαίνεται αρκετά υψηλός, αυτές επίσης δεν έχουν στηρίξει την ανάπτυξή τους σε αγορές επισφαλών στεγαστικών δανείων όπως οι αμερικανικές. Η παροχή των στεγαστικών δανείων από το ελληνικό τραπεζικό σύστημα γίνεται με πιο αυστηρούς όρους που περιορίζουν σημαντικά τον κίνδυνο αδυναμίας αποπληρωμής.

Η διαδικασία απελευθέρωσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος, αν και χρονοβόρα, απέδωσε τους αναμενόμενους καρπούς, δημιουργώντας προσδοκίες για

μείωση των επιτοκίων και ενίσχυση του ανταγωνισμού μεταξύ των τραπεζών. Η αλληλεπίδραση απελευθέρωσης και εκσυγχρονισμού του χρηματοπιστωτικού συστήματος από τη μια πλευρά και της οικονομικής πολιτικής που οδήγησε στη συμμετοχή της Ελλάδας στην Ευρωζώνη από την άλλη, αποτέλεσε το βασικό μοχλό της δυναμικής της οικονομικής ανάπτυξης τα τελευταία χρόνια και τη βασική ερμηνευτική μεταβλητή των μακροοικονομικών μεγεθών στην Ελλάδα. Σήμερα, το χρηματοπιστωτικό σύστημα καλείται να συμβάλει στην ελαχιστοποίηση των συνεπειών της διεθνούς κρίσης στην ελληνική οικονομία.

Σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα παραμένει κατά βάση υγιές. Όμως, παρά την **περιορισμένη έκθεση** των ελληνικών τραπεζών **σε «τοξικά» στοιχεία ενεργητικού**, ορισμένα χαρακτηριστικά της εγχώριας οικονομίας, σε συνδυασμό με την παρούσα δυσχερή οικονομική συγκυρία, συνεπάγονται κινδύνους που οι τράπεζες είτε ήδη αντιμετωπίζουν, ή ενδέχεται να αντιμετωπίσουν. Οι κίνδυνοι που αντιμετωπίζει σχετίζονται με τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην ποιότητα των δανείων που έχει χορηγήσει, συμπεριλαμβανομένων και των συναλλαγματικών κινδύνων στις χώρες της Βαλκανικής.

Σε διεθνή σύγκριση, ο κίνδυνος για τις ελληνικές τράπεζες είναι μικρότερος, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι είναι μικρός. Συγκεκριμένα:

1. Ο κυριότερος κίνδυνος προέρχεται από την αύξηση των επιτοκίων, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι στη χώρα μας, το 80% περίπου των παλαιών στεγαστικών δανείων είχαν συναφθεί με κυμαινόμενο επιτόκιο. Η αναπόφευκτη αύξηση των μηνιαίων δόσεων, αφενός μειώνει το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών και αυξάνει τον αριθμό αυτών που καθυστερούν τις δόσεις αποπληρωμής και αφετέρου μειώνει την ζήτηση στην αγορά κατοικιών.
2. Άλλος κίνδυνος προέρχεται από το γεγονός ότι πολλές ξένες τράπεζες έχουν σημαντικές θέσεις στο μετοχικό κεφάλαιο των ελληνικών τραπεζών με ότι αυτό συνεπάγεται για το μέλλον της ελληνικής χρηματαγοράς.
3. Η εμφάνιση διαδικασιών κρίσης στο χρηματοπιστωτικό σύστημα στην Ελλάδα, θα βρει την πραγματική οικονομία σε αρκετά δύσκολη θέση, ιδιαίτερα εξαιτίας των επιπτώσεων της ακρίβειας.

1.5.6 Επιδείνωση ποιότητας χαρτοφυλακίων

Στην κρίσιμη περίοδο οικονομικής αστάθειας και έλλειψης ρευστότητας τόσο των επιχειρήσεων όσο και των νοικοκυριών που διανύει η χώρα μας, η ποιότητα των δανειακών χαρτοφυλακίων των τραπεζών έχει επιδεινωθεί σημαντικά, με τους δείκτες καθυστερήσεων να παρουσιάζουν ανησυχητική σταδιακή ανοδική τάση και τις προβλέψεις επισφαλών απαιτήσεων να ακολουθούν την ίδια πορεία. Σύμφωνα με τον κ. Προβόπουλο, η απαρχή της αύξησης των καθυστερήσεων των δανείων ήταν αποτέλεσμα κατά κύριο λόγο της σημαντικής επιδείνωσης στην εξυπηρέτηση των δανείων όχι από τις επιχειρήσεις, αλλά κυρίως από τα νοικοκυριά. Δυσοίωνες, μάλιστα, είναι οι εκτιμήσεις για την εξέλιξη της ποιότητας των δανειακών χαρτοφυλακίων, δεδομένου του αρνητικού ρυθμού που σημειώνει η οικονομική δραστηριότητα στη χώρα μας.

Πιο συγκεκριμένα, η μείωση του εισοδημάτων των εργαζομένων σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα και η επιδείνωση των συνθηκών στην εγχώρια αγορά εργασίας έχουν οδηγήσει σε επίπεδα-ρεκόρ τον αριθμό των νοικοκυριών που δεν μπορούν να αποπληρώσουν στην ώρα τους τις τραπεζικές τους υποχρεώσεις. Σύμφωνα με τις τελευταίες εκτιμήσεις της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών ($9^{ος}$/2010), ένας στους πέντε δανειολήπτες, δηλαδή συνολικά 480 χιλιάδες πελάτες, καθυστερούν την καταβολή των δόσεών τους για διάστημα έως και 3 μήνες, ενώ 41 χιλιάδες νοικοκυριά έχουν κηρύξει στάση πληρωμών για διάστημα άνω των 9 μηνών.

Υπολογίζεται ότι περίπου 45 χιλιάδες στεγαστικά δάνεια που αντιπροσωπεύουν οφειλές ύψους 6 δισ. ευρώ πραγματοποιούν **ληξιπρόθεσμα** τις μηνιαίες τους καταβολές. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός, άλλωστε, ότι σχεδόν το 10% όσων έχουν λάβει στο παρελθόν χρηματοδότηση για την απόκτηση στέγης και το 20% των νοικοκυριών που χρησιμοποίησαν κάποιο πρόγραμμα καταναλωτικής πίστης έχουν ζητήσει έως σήμερα την **αναδιάρθρωση** του χρέους τους.

Η **μεγάλη αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων** είναι επακόλουθο της ύφεσης, καθώς η αύξηση της ανεργίας και η μείωση των εισοδημάτων δεν επιτρέπει την ομαλή αποπληρωμή των υποχρεώσεων τόσο των νοικοκυριών όσο και των επιχειρήσεων. Ωστόσο, σύμφωνα με στελέχη τραπεζών, η κρίση αλλά και οι νομοθετικές πρωτοβουλίες της κυβέρνησης στις αρχές της χρήσης 2010, ενίσχυσαν την κουλτούρα μη πληρωμής καθώς μερίδα πολιτών βλέπουν την κρίση ως ευκαιρία

για να αποφύγουν την εκπλήρωση των υποχρεώσεών τους. Είναι ενδεικτικό ότι ο δείκτης των καθυστερήσεων στα καταναλωτικά δάνεια εκτινάχθηκε στο 16,7% στο τέλος Ιουνίου 2010 και αναμένεται να προσεγγίσει το 20% μέχρι το τέλος της ίδιας χρήσης. Η εκτός ελέγχου πορεία των καθυστερήσεων στην καταναλωτική πίστη, αναφέρεται αυστηρά και επικριτικά από τον Τύπο, αποτυπώνει επίσης την επιπολαιότητα των τραπεζών στις ημέρες της ευφορίας όπου ενέκριναν καταναλωτικά δάνεια και πιστωτικές κάρτες, χωρίς να εφαρμόζουν κανένα αξιόπιστο κριτήριο αξιολόγησης.

1.5.7 Συμπέρασμα

Ιδιαίτερα για την Ελλάδα και τις ελληνικές τράπεζες, το πρόβλημα που αντιμετωπίζουν είναι εντελώς διαφορετικό από ότι οι αντίστοιχες του εξωτερικού. Ενώ, δηλαδή, σε παγκόσμιο επίπεδο η αναποτελεσματική διαχείριση των κινδύνων εκ μέρους των τραπεζών οδήγησε σε αύξηση και σημαντική επιβάρυνση του δημόσιου χρέους των εκάστοτε κυβερνήσεων, στην Ελλάδα συνέβη ακριβώς το αντίθετο. Η επί μακρόν αναποτελεσματική διαχείριση του δημόσιου χρέους της χώρας την οδήγησε στην προσφυγή στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και στην εφαρμογή των συστάσεων αυτού, τηρώντας αυστηρή δημοσιονομική πολιτική, σε μια περίοδο όπου οι προβλέψεις μιλούν για σημαντική υποτίμηση του Α. Ε. Π. (-4%), μείωση στην τουριστική κίνηση έως και 20% και γενικότερη επιδείνωση του οικονομικού κλίματος. Η εν λόγω κατάσταση πιέζει υπέρμετρα τις ελληνικές τράπεζες, παρότι οι τελευταίες δεν είχαν ποτέ σημαντική έκθεση στις αγορές των παραγώγων και των τιτλοποιήσεων, από τις οποίες και ξεκίνησε η διεθνής πιστωτική κρίση.

Ως εκ τούτου, επιβάλλεται, πρωτίστως, να επέλθει η **ισορροπία** στη διαχείριση του ελληνικού δημόσιου χρέους. Δευτερεύουσα, αλλά εξίσου σημαντική ενέργεια θα αποτελέσει η χάραξη διαφορετικών στρατηγικών διαχείρισης κινδύνων από τις ελληνικές τράπεζες με εγκατάλειψη του μιμητισμού και του σχεδόν όμοιου επιχειρηματικού μοντέλου ανάπτυξης που ακολουθήθηκε από το την πλειονότητα του τραπεζικού κόσμου την περασμένη δεκαετία. Υπό αυτό το πρίσμα οι πρόσφατες δηλώσεις του διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας της Ελλάδος περί πιθανών συγχωνεύσεων στο σύστημα είναι επίκαιρες. Επισημαίνεται, άλλωστε, και η

ισχυρότατη εκτίμηση του προέδρου της Alpha Bank περί «δυόμισι» μεγάλων τραπεζών στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα. (Μοναστηριώτης, 2010)

Αναφορικά τώρα με τις **ρυθμιστικές εξελίξεις** σε ευρωπαϊκό επίπεδο, όπως τα νέα πρότυπα ρευστότητας, η ποιότητα των ιδίων κεφαλαίων, η αντιμετώπιση της προκυκλικότητας, ο δείκτης μόχλευσης των τραπεζών και τόσα άλλα, εκτιμάται ότι σε γενικές γραμμές βαίνουν προς τη σωστή κατεύθυνση και ότι οι ελληνικές τράπεζες θα προσαρμοστούν σε αυτές, όπως και οι υπόλοιπες ευρωπαϊκές τράπεζες. Σε κάθε περίπτωση, όμως, φαίνεται αναποτελεσματικό το να προετοιμαζόμαστε για ένα νέο και πιο αμυντικό τρόπο διαχείρισης των εποπτικών απαιτήσεων, αν δεν έχει ήδη προηγηθεί σημαντικής έκτασης στρατηγική αλλαγή στον ίδιο τον τραπεζικό οργανισμό.

Η διαφοροποίηση των επιπτώσεων της κρίσης στις μεγάλες τράπεζες του πλανήτη υπέδειξε ότι *ανέκαμψαν ταχύτερα οι τραπεζικοί οργανισμοί εκείνοι, των οποίων η τεχνογνωσία στη διαχείριση κινδύνων ήταν προηγμένη* έναντι των ανταγωνιστών τους. Ταυτόχρονα, οι ίδιες τράπεζες εκμεταλλεύτηκαν με τον καλύτερο τρόπο τις ευκαιρίες ανάπτυξης που εμφανίστηκαν λόγω της κρίσης, περιορίζοντας δαπάνες εκεί ακριβώς όπου η μέτρηση του κινδύνου το επέτρεψε και αυξάνοντας δαπάνες εκεί όπου έδειχνε οφέλη. Η στρατηγική και το risk management ενώθηκαν, για να επιτευχθεί -σχετικά εύκολα- η έξοδος των τραπεζικών οργανισμών από την πίεση της κρίσης.

Για τις ελληνικές τράπεζες τα πράγματα είναι διαφορετικά. Η αβεβαιότητα του περασμένου έτους, 2010, και πολύ περισσότερο του παρόντος έτους, 2011, αναμένεται να καθοριστεί κυρίως από την ικανότητα της χώρας να αντιμετωπίσει την τοπική κρίση χρέους. Παρόλα αυτά, όμως, εκτιμάται αρκετός ο χρόνος, ώστε να βελτιωθούν οι δομές του risk management στους οργανισμούς τους και να προβούν στις τομές εκείνες που θα τους επιτρέψουν να αντιμετωπίσουν το μέλλον με αισιοδοξία.

Το ζητούμενο των ελληνικών τραπεζών είναι η προσαρμογή τους στο νέο ευρωπαϊκό τραπεζικό περιβάλλον που διαμορφώνεται σε συνδυασμό με την ικανότητά τους να διαχειριστούν γρήγορα και αποτελεσματικά τους ήδη διαφαινόμενους κινδύνους. (Μοναστηριώτης, 2010)

2. ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΕΠΟΠΤΕΙΑ

2.1 ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΕΠΟΠΤΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ

2.1.1 Εισαγωγή

Στην παρούσα ενότητα γίνεται αναφορά στους ελεγκτικούς μηχανισμούς των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, με ιδιαίτερη αναφορά στην Επιτροπή της Βασιλείας και στα όσα αυτή ορίζει.

2.1.2 Μηχανισμοί πρόληψης τραπεζικής αφερεγγυότητας

Ο μοναδικός τομέας ο οποίος υπόκειται σε προληπτικό έλεγχο και εποπτεία, με σκοπό τη διαφύλαξη της ακεραιότητας και της απρόσκοπτης λειτουργίας του, είναι το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Αυτό συμβαίνει εξαιτίας της μεγάλης συμβολής του στο πλαίσιο του ευρύτερου οικονομικού συστήματος, της ανάγκης για την πρόληψη της περιέλευσης των τραπεζών σε καταστάσεις αφερεγγυότητας, αλλά και της ύπαρξης δύο τύπων αδυναμιών που συνδέονται αποκλειστικά μ' αυτόν. Ο **πρώτος** τύπος αφορά την ασύμμετρη πληροφόρηση μεταξύ αγοραστών και πωλητών χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, η οποία είναι εντονότερη για τον τομέα της κεφαλαιαγοράς, και ο **δεύτερος** τύπος το συστημικό κίνδυνο, δηλαδή τη διάδοση των προβλημάτων στο σύνολο του χρηματοπιστωτικού συστήματος και, τελικά, στο σύνολο της οικονομίας. (Αλεξάκης, 1999)

Οι εποπτικές αρχές, εντοπίζοντας και αντιμετωπίζοντας τους διαφόρους κινδύνους με τους οποίους έρχονται αντιμέτωπα τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, προσπαθούν να εμποδίσουν την εμφάνιση αυτών των προβλημάτων με τη σταθερότητα του τραπεζικού συστήματος να αποτελεί τον κυρίαρχο στόχο της εποπτείας. Έτερο στόχο της εποπτείας αποτελεί η κατανόηση από πλευράς πιστωτικών ιδρυμάτων της έννοιας της δυναμικής αξιολόγησης της κεφαλαιακής επάρκειας, σε συνδυασμό με το φαινόμενο της αύξησης των επισφαλειών σε περιόδους οικονομικής επιβράδυνσης. Προς το σκοπό αυτόν πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι επιδράσεις από τις μεταβολές του μακροοικονομικού περιβάλλοντος, έτσι ώστε να υπάρχει επαρκές περιθώριο για την αντιμετώπιση μελλοντικών κινδύνων. Το κυριότερο εργαλείο που χρησιμοποιούν οι ελεγκτικές και οι εποπτικές αρχές είναι η

θέσπιση κανόνων κεφαλαιακής επάρκειας, ώστε να αντιμετωπιστούν οι ενδεχόμενες ζημίες από τη ανάπτυξη των δραστηριοτήτων των χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων.

Το αίτημα για μια συνετή εποπτεία της λειτουργίας του τραπεζικού και χρηματοπιστωτικού συστήματος οφείλεται στην ύπαρξη της ανάγκης για προστασία των αποταμιευτών – καταθετών, των επενδυτών – δανειοληπτών και των μετόχων από τους διάφορους κινδύνους (συστημικός, πιστωτικός, λειτουργικός, ρευστότητας, αγοράς κα.) και, κατά συνέπεια, στην ανάγκη εξάλειψης ή ελαχιστοποίησης της πιθανότητας εμφάνισης σημαντικών κεφαλαιακών ζημιών. Οφείλεται, επίσης, στην ανάγκη πρόληψης της περιέλευσης των τραπεζών σε καταστάσεις αφερεγγυότητας, αλλά και στην ύπαρξη δύο τύπων αδυναμιών, όπως προαναφέρθηκαν. Επίσης, σύμφωνα με τον Karaken (1986), η αποτυχία των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων οφείλεται και στην ένταση του ανταγωνισμού στην αγορά χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, καθώς και στους εξωτερικούς παράγοντες που ασκούν έντονες επιρροές.

Η θέσπιση ενός ρυθμιστικού πλαισίου εποπτείας αποσκοπεί:

- Στην **εξάλειψη** των ενδεχομένων της ανορθόδοξης πρακτικής, των λανθασμένων αποφάσεων και της απάτης από την πλευρά της διοίκησης των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.
- Στην **απομόνωση** των επιδράσεων των ζημιών, που σημειώνει μια τράπεζα, στη λειτουργία των υπόλοιπων τραπεζών, έτσι ώστε να ελαχιστοποιείται η εμφάνιση φαινομένων κρίσεων μεταδοτικού χαρακτήρα ή αιφνίδιων και ανεξέλεγκτων κρίσεων. (Πετράκης, 2000)

Σε γενικές γραμμές, λοιπόν, η εφαρμογή κανόνων εποπτείας επιβάλλεται εξαιτίας των πτωχεύσεων πολλών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, η αποτυχία των οποίων επέφερε σημαντικές παρενέργειες στην ομαλή λειτουργία των αγορών. Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι, η εφαρμογή των εποπτικών κανόνων δημιουργεί ένα «δίχτυ ασφαλείας», το οποίο βοηθά τις Τράπεζες σε περιόδους όπου αντιμετωπίζουν την πιθανότητα πτώχευσης. Ωστόσο, η υιοθέτηση αυτής της οπτικής για την τραπεζική εποπτεία πιθανόν να έχει σημαντικές παρενέργειες, όπως η ανάληψη υπερβολικών κινδύνων και η τυχόν επιβολή πρόσθετων κανονισμών.

Σε κάθε περίπτωση, η εφαρμογή οποιασδήποτε μορφής τραπεζικής εποπτείας προϋποθέτει κόστος, τόσο άμεσο (πχ. μισθοί εποπτών και διοικητικά κόστη για το τραπεζικό ίδρυμα), όσο και έμμεσο (από τις παρενέργειες που προκαλούνται).

Επομένως, η θεωρία της εποπτείας των τραπεζών είναι συνδεδεμένη με τη δημιουργία των βέλτιστων κανονισμών επόπτευσης και, γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο θεωρούνται δεοντολογικοί (Boot και Thakor, 1993). Με άλλα λόγια, προσπαθούν να καθορίσουν τι πρέπει να γίνει, βασιζόμενοι σε συγκεκριμένα υποδείγματα.

Να σημειωθεί ότι, σήμερα η μεθοδολογία την οποία υιοθετούν οι εποπτικές αρχές στηρίζεται στη λειτουργική, και όχι στη θεσμική προσέγγιση, για να ξεπεραστεί το πρόβλημα των διαφορετικών οργανωτικών μορφών των χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων.

Παρακάτω παρουσιάζονται οι πλέον κύριοι εποπτικοί μηχανισμοί των Τραπεζών.

2.1.3 Κεντρική Τράπεζα (Τράπεζα της Ελλάδος)

Η Τράπεζα της Ελλάδος είναι αρμόδια για την εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων, καθώς και ορισμένων κατηγοριών επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα της οικονομίας. Η εποπτεία ασκείται με βάση το πλαίσιο της Βασιλείας ΙΙ, όπως έχει ενσωματωθεί στην ελληνική νομοθεσία, καθώς και με κανόνες που μπορεί να θεσπίζει η ίδια, κυρίως για τη χορήγηση άδειας λειτουργίας, τον έλεγχο της εν γένει φερεγγυότητας, της ρευστότητας, της κεφαλαιακής επάρκειας και της συγκέντρωσης κινδύνων των εποπτευόμενων ιδρυμάτων, της επάρκειας και αποτελεσματικότητας της εταιρικής διακυβέρνησης και των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου, περιλαμβανομένων των διαδικασιών για την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας. Η Τράπεζα της Ελλάδος καθορίζει επίσης κανόνες για τη διαφάνεια και σαφήνεια των όρων των συναλλαγών. Η αρμοδιότητα της εποπτείας περιλαμβάνει την παρακολούθηση της εφαρμογής του σχετικού θεσμικού πλαισίου και τη δυνατότητα λήψης διορθωτικών μέτρων και επιβολής διοικητικών κυρώσεων, περιλαμβανομένης της ανάκλησης της άδειας λειτουργίας των εποπτευόμενων ιδρυμάτων. (www.bankofgreece.gr)

2.1.4 Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς

Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς είναι αρμόδια για την εποπτεία της εφαρμογής των διατάξεων της νομοθεσίας για την κεφαλαιαγορά. Αποτελεί νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου με ίδιους πόρους, λειτουργεί αποκλειστικά χάριν του δημοσίου συμφέροντος και απολαύει λειτουργικής ανεξαρτησίας και διοικητικής αυτοτέλειας. Η λειτουργία της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς δεν βαρύνει τον κρατικό προϋπολογισμό, οι δε πόροι της προέρχονται από τέλη και εισφορές που βαρύνουν τους εποπτευόμενους φορείς. Ο προϋπολογισμός της Επιτροπής συντάσσεται από το Διοικητικό Συμβούλιο και εγκρίνεται από τον Υπουργό Οικονομίας και Οικονομικών. Τα μέλη του Διοικητικού της Συμβουλίου απολαύουν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας, δεσμευόμενα μόνον από το νόμο και τη συνείδησή τους και δεν εκπροσωπούν τους φορείς που τους πρότειναν.

Στόχος της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς αποτελεί η διασφάλιση της ακεραιότητας της αγοράς, ο περιορισμός του συστημικού κινδύνου, και η προστασία του επενδυτικού κοινού με την προώθηση της διαφάνειας.

Στους εποπτευόμενους φορείς της περιλαμβάνονται οι Ανώνυμες Χρηματιστηριακές Εταιρίες και οι Ανώνυμες Εταιρίες Παροχής Επενδυτικών Υπηρεσιών, οι Ανώνυμες Εταιρίες Διαχείρισης Αμοιβαίων Κεφαλαίων, οι Ανώνυμες Εταιρίες Επενδύσεων Χαρτοφυλακίου, οι Ανώνυμες Εταιρίες Επενδύσεων Ακίνητης Περιουσίας και οι Ανώνυμες Εταιρίες Επενδυτικής Διαμεσολάβησης. Οι εισηγμένες εταιρίες στο Χρηματιστήριο Αθηνών εποπτεύονται επίσης από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς ως προς την τήρηση της χρηματιστηριακής νομοθεσίας αναφορικά με τα θέματα νομιμότητας των πράξεων που συνδέονται με την προστασία των επενδυτών.

Είναι, ακόμη, αρμόδια για την έγκριση ενημερωτικών δελτίων όσον αφορά τις ανάγκες πληροφόρησης του επενδυτικού κοινού κατά τη διενέργεια δημοσίων προσφορών και την εισαγωγή κινητών αξιών σε οργανωμένη αγορά. Επιπλέον, έχει την αρμοδιότητα να επιβάλλει διοικητικές κυρώσεις (επίπληξη, χρηματικό πρόστιμο, αναστολή λειτουργίας, αφαίρεση άδειας) σε εποπτευόμενα νομικά και φυσικά πρόσωπα που παραβαίνουν τη νομοθεσία για την κεφαλαιαγορά.

Ως εθνική εποπτική αρχή, η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς συνάπτει διμερείς και πολυμερείς συμφωνίες με άλλες εποπτικές αρχές για την ανταλλαγή εμπιστευτικών πληροφοριών και τη συνεργασία σε θέματα της αρμοδιότητάς της. Σημειώνεται ότι αποτελεί ενεργό μέλος της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Ρυθμιστικών Αρχών της Κεφαλαιαγοράς και του Διεθνούς Οργανισμού Επιτροπών Κεφαλαιαγοράς. (www.hcmc.gr)

2.1.5 Ορκωτοί Ελεγκτές – Λογιστές, μέλη ΣΟΕΛ

Η βασική πληροφόρηση του επενδυτικού κοινού που είναι οι οικονομικές καταστάσεις καταρτίζονται, βάσει των ΔΠΧΠ, με την πλήρη ευθύνη των Διοικήσεων των τραπεζών και ελέγχονται ως προς την ακριβοδίκαια εικόνα που παρουσιάζουν από τους Ορκωτούς Ελεγκτές-Λογιστές μέλη του ΣΟΕΛ.

Η σύσταση και η λειτουργία του Σώματος Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών αποβλέπει στην άσκηση του ελέγχου της οικονομικής διαχειρίσεως των πάσης φύσεως δημοσίων και ιδιωτικών οργανισμών και επιχειρήσεων ή εκμεταλλεύσεων, ανεξαρτήτως της νομικής τους μορφής (ιδρύματος, εταιρείας ή άλλου νομικού προσώπου δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου), από πρόσωπα με αυξημένα επαγγελματικά προσόντα, που ασκούν το έργο τους με διαφάνεια και υπευθυνότητα, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η εγκυρότητα και αξιοπιστία των πορισμάτων των διενεργούντων ελέγχων, σύμφωνα με τα διεθνώς αναγνωρισμένα Ελεγκτικά πρότυπα και τους όρους που τίθενται από την εσωτερική και την κοινοτική νομοθεσία.

Ο τακτικός έλεγχος των οικονομικών καταστάσεων συνίσταται στην εξέταση από Ορκωτό Ελεγκτή - Λογιστή των τηρούμενων βιβλίων και των αναγκαίων νομίμων δικαιολογητικών και παραστατικών στοιχείων και αποβλέπει στην εξακρίβωση του κατά πόσον οι ελεγχθείσες οικονομικές καταστάσεις εμφανίζουν αληθώς την οικονομική θέση της ελεγχόμενης μονάδας κατά την ημερομηνία συντάξεως του ισολογισμού της και τα αποτελέσματα των εργασιών της κατά την ελεγχόμενη περίοδο. Ο Ορκωτός Ελεγκτής - Λογιστής τεκμηριώνει τις παρατηρήσεις και το πόρισμά του με τα φύλλα εργασίας, τα οποία υποχρεούται να διαφυλάσσει επί μία πενταετία από την ημερομηνία εκδόσεως του πιστοποιητικού ελέγχου. Η γνώμη του διενεργήσαντος τον έλεγχο Ορκωτού Ελεγκτή - Λογιστή διατυπώνεται στο

συντασσόμενο από αυτόν "πιστοποιητικό" ή "έκθεση" ελέγχου, τα οποία υποβάλλονται στον εντολέα του ελέγχου. (www.soel.gr)

2.1.6 CEBS

Η Επιτροπή Ευρωπαϊκών Αρχών Τραπεζικής Εποπτείας (CEBS) αποτελείται από υψηλόβαθμους εκπροσώπους των τραπεζικών αρχών εποπτείας των πιστωτικών ιδρυμάτων και των κεντρικών τραπεζών των χωρών της ΕΕ και έχει την έδρα της στο Λονδίνο. Το κύριο καθήκον της είναι να συμβουλεύει την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε θέματα που αφορούν τις τραπεζικές δραστηριότητες, να συνεισφέρει στη συνεπή εφαρμογή των Κοινοτικών Οδηγιών και στην εναρμόνιση των εποπτικών πρακτικών, και να ενισχύει την εποπτική συνεργασία. Σημειώνεται ότι Επιτροπή Ευρωπαϊκών Αρχών Τραπεζικής Εποπτείας και οι εθνικές εποπτικές αρχές οργάνωσαν τον Ιούλιο του 2010 σε στενή συνεργασία με την ΕΚΤ την ευρωπαϊκή άσκηση προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων (stress test). Σκοπός της άσκησης είναι η αξιολόγηση της συνολικής ικανότητας του τραπεζικού τομέα της Ευρωπαϊκής Ένωσης να απορροφήσει τυχόν περαιτέρω σημαντικούς οικονομικούς και χρηματοπιστωτικούς κραδασμούς. Η άσκηση αυτή αποτελεί σημαντικό βήμα στην κατεύθυνση της ενίσχυσης της σταθερότητας του τραπεζικού τομέα στην ΕΕ. (www.cebs.org).

2.2 ΚΡΑΤΙΚΟΣ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΣΜΟΣ

2.2.1 Εννοιολογική προσέγγιση και χρησιμότητα

Ως *κρατικός παρεμβατισμός* ορίζεται το σύνολο των ενεργειών του κράτους, οι οποίες επηρεάζουν τη δραστηριότητα των ιδιωτών και των επιχειρήσεων. Αυτό επιτυγχάνεται με τη διαμόρφωση του νομικού και του θεσμικού πλαισίου μέσα στο οποίο εξασφαλίζεται η λειτουργία των νοικοκυριών / επιχειρήσεων και η ορθολογική συμπεριφορά των ατόμων, ώστε να δρουν δημιουργικά, να αποφεύγονται οι κοινωνικές συγκρούσεις και να διασφαλίζεται κοινωνική συνοχή. *Ο κρατικός παρεμβατισμός έχει στόχο την προστασία των πολιτών και την ομαλή λειτουργία των αγορών και γενικότερα της οικονομίας και στην τραπεζική ασκείται κατά κύριο λόγο μέσω των Υπουργείων του κράτους, της Τράπεζας της Ελλάδος και λοιπών μηχανισμών.*

Ο κρατικός παρεμβατισμός ασκήθηκε σε επιμέρους τομείς της ελληνικής οικονομίας από τα μέσα της δεκαετίας του '20, εναρμονιζόμενος στα πλαίσια της συγκυρίας. Οι βασικοί λόγοι και οι αιτίες που απαιτούν τον κρατικό παρεμβατισμό στον τραπεζικό τομέα είναι συνοπτικά:

- Η διατήρηση της σταθερότητας
- Η αποτελεσματικότητα / αποδοτικότητα
- Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας μέσω υγιούς δραστηριοποίησης
- Η μείωση και η σωστή διαχείριση των κινδύνων
- Η καταστολή / πρόληψη ξεπλύματος χρήματος
- Η διασφάλιση της διαφάνειας σε συναλλαγές και διαδικασίες, για την προστασία κατά κύριο λόγο των πελατών και τέλος,
- Η στήριξη σε περιόδους κρίσης.

Αναφορικά με την τελευταία αιτία, ήτοι τη στήριξη σε περιόδους κρίσης, η ιστορία έχει καταγράψει ότι σε περιόδους ύφεσης και οικονομικής αστάθειας, η σωστή κρατική παρέμβαση δύναται να στρέψει προς τη σωστή κατεύθυνση τις προσπάθειες για ανάκαμψη της οικονομίας.

Πιο συγκεκριμένα, με κοινό παρονομαστή την κατάρρευση της αγοράς ακινήτων, τραπεζικές κρίσεις που συνέβησαν στη διάρκεια των προηγούμενων 40 ετών φαίνεται να επιβεβαιώνουν την επικρατούσα άποψη ότι η κυβερνητική παρέμβαση μετά από μία παρατεταμένη περίοδο πτώσης έχει αποτελέσματα. Πρώτο παράδειγμα η Μεγάλη Ύφεση (κραχ) που χτύπησε τις ΗΠΑ το 1929 και διήρκεσε έως το 1939. Η κυβέρνηση ανακοίνωσε σχέδιο διάσωσης των μικροϊδιοκτητών και των εγγυητριών τραπεζών μέσω του τραπεζικού νόμου έκτακτης ανάγκης το 1933. Ανάλογη κυβερνητική παρέμβαση βοήθησε στην ομαλοποίηση της αγοράς και στην κρίση αποταμίευσης και δανείων του 1986-1995 στις ΗΠΑ, ενώ με νομοθετική ρύθμιση το 1998 και η Ιαπωνία πέτυχε να βελτιώσει την εμπιστοσύνη στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, η οποία είχε πληγεί με το σκάσιμο της «φούσκας» των μετοχών στο τέλος της δεκαετίας του '80.

Αναφορικά με την κρίση των «subprimes» δανείων στις ΗΠΑ, η κυβέρνηση επέδειξε ισχυρή κρατική παρέμβαση αρχικά με την ίδρυση υπηρεσίας εκκαθάρισης του χρηματοπιστωτικού συστήματος από τα «τοξικά» ενυπόθηκα δάνεια, την

απαγόρευση των ανοιχτών πωλήσεων μετοχών (short selling) και τις νέες «ενέσεις» ρευστότητας από κεντρικές τράπεζες. Επιπλέον, κατατέθηκε άμεσα νομοσχέδιο για τη συγκρότηση υπηρεσίας ανάληψης επισφαλών δανείων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν καταρρεύσει, η οποία είχε και την αρμοδιότητα να τροποποιεί ενυπόθηκα δάνεια προς όφελος των δανειοληπτών. Το Υπουργείο Οικονομίας των ΗΠΑ ανακοίνωσε τη σύσταση προσωρινού προγράμματος εγγυήσεων για τα αμερικανικά αμοιβαία κεφάλαια διαχείρισης διαθεσίμων (money market funds), με το οποίο θα μπορούν να διοχετευθούν στις αγορές έως και 50 δισ. δολάρια από το κρατικό Exchange Stabilization Fund, για τη σταθερότητα των αμοιβαίων κεφαλαίων.

Τέλος, όσον αφορά τις νομοθετικές ρυθμίσεις, ο πρόεδρος Μπους δήλωσε ότι πρόκειται για μια «κρίσιμη στιγμή για την αμερικανική οικονομία», τονίζοντας ότι με δεδομένη την κρίση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και τη σημασία τους στην καθημερινότητα των πολιτών, *η κυβερνητική παρέμβαση δεν είναι απλώς αναγκαία αλλά στοιχειώδης προϋπόθεση*. Αναφέρεται ότι έως τον 9ο/2008 το αμερικανικό δημόσιο είχε στηρίξει με 1 τρις. δολάρια το πιστωτικό σύστημα. (www.express.gr)

2.3 Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ

2.3.1 Εισαγωγή στη Βασιλεία

Η επιτροπή της Βασιλείας ξεκίνησε την λειτουργία της το 1973 σε μια περίοδο κατά την οποία η κατάργηση του διεθνούς νομισματικού συστήματος σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών του Bretton Woods το 1973 σηματοδότησε μια περίοδο έντονων διακυμάνσεων και μεταβλητότητας των ισοτιμιών και των επιτοκίων. Αποτέλεσμα αυτού, ήταν οι τράπεζες να καταστούν ιδιαίτερα ευάλωτες στον μέχρι πρότινος άγνωστο κίνδυνο των συναλλαγματικών και επιτοκιακών μεταβολών. Γρήγορα είχαμε τα πρώτα θύματα της νέας εποχής .Το 1974 η γερμανική τράπεζα Bankhaus I.D.Herstatt προκάλεσε μια άνευ προηγουμένου αναστάτωση στη διεθνή τραπεζική αγορά. Η τράπεζα χρεοκόπησε εξαιτίας άστοχων θέσεων σε προθεσμιακές πράξεις συναλλάγματος και προκάλεσε αλυσιδωτές αντιδράσεις στο σύστημα. Το περιστατικό αυτό μαζί με άλλα μικρότερης εμβέλειας , κατέδειξαν την ανάγκη διεθνούς συνεργασίας στον τομέα της τραπεζικής εποπτείας. Προτεραιότητα δόθηκε στην θεσμοθέτηση συνεργασίας ανάμεσα στις νομισματικές και τραπεζικές εποπτείες με στόχο την πρόληψη συστημικών κρίσεων και την διασφάλιση της

σταθερότητας του διεθνούς τραπεζικού συστήματος και οδήγησαν στην σύσταση της περίφημης Επιτροπής της Βασιλείας. Η Επιτροπή της Βασιλείας, η οποία εδρεύει στην ομόνυμη πόλη της Ελβετίας, συστάθηκε το 1974 με μέλη της τις κεντρικές τράπεζες και άλλες εποπτικές αρχές από τα κράτη –μέλη του "Group of ten" την Ελβετία , το Λουξεμβούργο και την Ισπανία. Στην πραγματικότητα συμμετέχουν 10 κράτη- μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι Καναδάς, ΗΠΑ και Ιαπωνία. (Παπαδογιάννης, 2007)

2.3.2 Νομική φύση

Η Βασιλεία :

• Δεν είναι διεθνής οργανισμός αλλά μια de facto οργάνωση χωρίς νομική προσωπικότητα που λειτουργεί με την υποστήριξη της γραμματείας της Τράπεζας Διεθνών Διακανονισμών (Bank of international settlement).

• Οι κανόνες που περιέχονται στις εκθέσεις της δεν έχουν νομική δεσμευτικότητα αλλά αποτελούν γενικές κατευθυντήριες γραμμές καλής πρακτικής.

• Εντούτοις η αποδοχή τους από τις κεντρικές εποπτικές αρχές ανά την υφήλιο είναι εξαιρετικά αυξημένη.

2.4 ΒΑΣΙΛΕΙΑ Ι

Στην ενότητα που ακολουθεί γίνεται λόγος για τις παραμέτρους του πρώτου Συμφώνου της Βασιλείας, τις τροποποιήσεις που ακολούθησαν και, τέλος, τις αδυναμίες του.

2.4.1 Εισαγωγή

Το μείζον ζήτημα που απασχολεί την Επιτροπή της Βασιλείας τα τελευταία έτη είναι η Κεφαλαιακή Επάρκεια των τραπεζών, καθώς από τις αρχές του 1980 η Επιτροπή διαπίστωσε ότι, παράλληλα με την ανάπτυξη των χρηματοοικονομικών κινδύνων, και κυρίως του πιστωτικού κινδύνου -ο οποίος την περίοδο εκείνη αναπτυσσόταν με ταχύτατο ρυθμό- έλαβε χώρα η απαρχή της επιδείνωσης της κεφαλαιακής επάρκειας πλήθους μεγάλων διεθνών τραπεζών.

Προκειμένου, λοιπόν, να **ανακοπεί η επιδείνωση των αποδεκτών μεγεθών της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών**, τουλάχιστον στις χώρες της ομάδας των δέκα, διαμορφώθηκε μια κοινή αντίληψη μεταξύ των μελών της Επιτροπής για την αναγκαιότητα και υιοθέτηση ενός Διεθνούς Συμφώνου (Συνθήκη). Σκοπός αυτού του εγχειρήματος ήταν αφενός η ενδυνάμωση της σταθερότητας του διεθνούς τραπεζικού συστήματος και αφετέρου η απάλειψη κάθε πηγής δημιουργίας αθέμιτου ανταγωνισμού προερχόμενου από τις διαφορές στις ανάγκες και στη μέτρηση της κεφαλαιακής επάρκειας στις διάφορες χώρες. Αποτέλεσμα των παραπάνω ήταν η δημιουργία και δημοσιοποίηση, το Δεκέμβριο του 1987, ενός συμβουλευτικού εγγράφου με σχετικές προτάσεις. Το εν λόγω έγγραφο, έπειτα από μια σειρά παρατηρήσεων, οριστικοποιήθηκε σε ένα σύστημα μέτρησης του κινδύνου, γνωστό ως *Σύμφωνο (Συνθήκη) της Βασιλείας για την Κεφαλαιακή Επάρκεια (Basel Capital Accord ή Basel I)*, το οποίο, αφού εγκρίθηκε από τις αρχές των χωρών της ομάδας των δέκα, δόθηκε για εφαρμογή στις τράπεζες τον Ιούλιο του 1988, ορίζοντας ως τελικό χρόνο εφαρμογής του συστήματος την 31-12-1992. Αξίζει να σημειωθεί ότι από τη δημοσιοποίηση του συμφώνου το 1988 και έπειτα, το έγγραφο υιοθετήθηκε σταδιακά όχι μόνο από χώρες-μέλη της ομάδας των δέκα αλλά και από πολλές άλλες, ιδιαίτερα από χώρες με τράπεζες με διεθνείς δραστηριότητες. (Αγγελόπουλος, 2008)

Το σύστημα εισήγαγε την εφαρμογή ενός πλαισίου **μέτρησης του πιστωτικού κινδύνου** των εντός και εκτός ισολογισμού στοιχείων του ενεργητικού, θέτοντας ταυτόχρονα *ένα ελάχιστο όριο απαιτούμενων εποπτικών κεφαλαίων ίσο με το 8% του σταθμισμένου ενεργητικού (δείκτης φερεγγυότητας).* Με λίγα λόγια, ο συντελεστής φερεγγυότητας είναι ένας αριθμοδείκτης με αριθμητή τα εποπτικά ίδια κεφάλαια (regulatory capital) των πιστωτικών ιδρυμάτων και παρονομαστή το σύνολο των στοιχείων του ενεργητικού και των στοιχείων εκτός ισολογισμού, σταθμισμένων με τον πιστωτικό κίνδυνο.

Τα ίδια κεφάλαια των πιστωτικών ιδρυμάτων για λόγους κεφαλαιακής επάρκειας, δηλαδή ο αριθμητής του κλάσματος, ορίστηκαν από την Επιτροπή, διαφοροποιημένα σε σημαντικό βαθμό από τα λογιστικά ίδια κεφάλαια και για το λόγο αυτό έγιναν γνωστά ως εποπτικά ίδια κεφάλαια. Στα κεφάλαια αυτά, πέραν του μετοχικού κεφαλαίου και των αποθεματικών (κεφάλαια Tier 1) συμπεριλαμβάνονται και κάποιες μορφές ξένων κεφαλαίων, όπως τα ομολογιακά δάνεια μειωμένης εξασφάλισης (κεφάλαια Tier 2). Οι σταθμίσεις των στοιχείων του ενεργητικού

αναφέρονται στον αναλαμβανόμενο πιστωτικό κίνδυνο και είναι τυποποιημένες και ενιαίες για όλα τα πιστωτικά ιδρύματα. Από τις σταθμίσεις προκύπτει το ύψος του σταθμισμένου ενεργητικού και ο παρονομαστής του κλάσματος του δείκτη φερεγγυότητας. (Αγγελόπουλος 2008)

Η εφαρμογή του δείκτη φερεγγυότητας είχε ως αποτέλεσμα, οι εργασίες «εκτός ισολογισμού» να μην ξεφεύγουν από τον έλεγχο των εποπτικών αρχών έτσι ώστε να δίνεται μια ολοκληρωμένη εικόνα των κινδύνων που αναλαμβάνουν οι τράπεζες. Σημειώνεται, επιπλέον, ότι ο εν λόγω δείκτης δεν υπολογίζει το γενικό κίνδυνο, αλλά τον ειδικό, σταθμίζοντας κάθε στοιχείο του ενεργητικού με ένα συντελεστή, ο οποίος αντιπροσωπεύει τον πιστωτικό κίνδυνο του συγκεκριμένου στοιχείου. Στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο νέος δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας εξειδικεύτηκε και εισήχθη με τις Οδηγίες περί συντελεστή φερεγγυότητας και ιδίων κεφαλαίων.

Στην Ελλάδα η εφαρμογή του συμφώνου σχετικά με τα εποπτικά ίδια κεφάλαια εξειδικεύτηκε με την ΠΔΤΕ 2053/92, τα θέματα της στάθμισης του ενεργητικού με την ΠΔΤΕ 2054/18.3.92, ενώ οι δύο πράξεις κωδικοποιήθηκαν σε ενιαίο κείμενο με την ΠΔΤΕ 2524/23.7.2003. (Αγγελόπουλος, 2008).

2.4.2 Τροποποιήσεις και ενσωμάτωση του κινδύνου αγοράς

Πολλοί από τους όρους περί κεφαλαιακής επάρκειας, οι οποίοι τέθηκαν το 1988, τροποποιήθηκαν ή βελτιώθηκαν στη συνέχεια. Έως το 1997, η αρχική συμφωνία τροποποιήθηκε τέσσερις φορές. Οι τρεις πρώτες τροποποιήσεις ήταν τεχνικές και αφορούσαν επιμέρους διατάξεις, ενώ το περιεχόμενο της τέταρτης τροποποίησης οδήγησε στη συμπλήρωση του περιεχομένου του αρχικού συμφώνου, ώστε να καθιερωθεί ένα πλαίσιο κανόνων αναφορικά με την κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών για την κάλυψή τους τόσο έναντι του πιστωτικού κινδύνου, όσο και έναντι των κινδύνων της αγοράς. Τον Ιανουάριο του 1997, λοιπόν, η Επιτροπή εξέδωσε τροποποίηση του πρώτου Συμφώνου για την κεφαλαιακή επάρκεια, ενσωματώνοντας στη συνθήκη του 1988 τους κινδύνους αγοράς που προέρχονται από τις **ανοιχτές θέσεις των τραπεζών** σε (i) συνάλλαγμα, (ii) διαπραγματευόμενους τίτλους χρέους, (iii) μετοχές, (iv) εμπορεύματα, (v) δικαιώματα προαίρεσης. Ως καταληκτική ημερομηνία εφαρμογής των νέων διατάξεων ορίστηκε η 21-12-1997.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση η μέτρηση των κινδύνων αγοράς ρυθμίστηκε με την Οδηγία 96/3, ενώ στη χώρα μας ενσωματώθηκε στο θεσμικό πλαίσιο με το Ν. 2396/1996 και για τις τράπεζες εξειδικεύτηκαν με την ΠΔΤΕ 2397/1997.

Δεδομένης της πρόβλεψης για αντιμετώπιση των κινδύνων αγοράς μόνο για τους διαπραγματευόμενους τίτλους χρέους, οι τράπεζες ήταν υποχρεωμένες έως το τέλος του 1997 να διαχωρίσουν το χαρτοφυλάκιό τους σε εκείνο που κατείχαν για εισόδημα ή επένδυση, το οποίο χαρακτηρίστηκε «επενδυτικό χαρτοφυλάκιο» και σε εκείνο που κατείχαν για μεταπώληση ή για διαπραγμάτευση στις δευτερογενείς αγορές, το οποίο χαρακτηρίστηκε «εμπορικό χαρτοφυλάκιο». (Αγγελόπουλος, 2008)

Ως εκ τούτου, με την ενσωμάτωση και των κινδύνων αγοράς στο υφιστάμενο σύμφωνο **ο δείκτης φερεγγυότητας διαμορφώθηκε, καθώς προστέθηκαν στον παρονομαστή του οι κίνδυνοι αγοράς**. Οι μέθοδοι μέτρησης της επίδρασης των κινδύνων αγοράς στην κεφαλαιακή επάρκεια ήταν τυποποιημένες, λεπτομερώς αναλυόμενες στην τροποποίηση της Συνθήκης. Σημαντική ήταν η πρόβλεψη ότι, αντί των τυποποιημένων μεθόδων, οι τράπεζες μπορούσαν να επιλέξουν εναλλακτικά την ανάπτυξη βάσει αυστηρών ποσοτικών και ποιοτικών κριτηρίων και τη χρήση ενός εσωτερικού συστήματος Αξίας σε Κίνδυνο (Value at Risk-VAR) για τον υπολογισμό των κεφαλαιακών απαιτήσεων από τους αναλαμβανόμενους κινδύνους αγοράς του συνολικά.

2.4.3 Αδυναμίες της Βασιλείας Ι

Η Βασιλεία Ι αποτέλεσε μία ιδανική έναρξη καθώς είχε πολλές θετικές επιπτώσεις στην ευρωστία των τραπεζών αφού οδήγησε στην αύξηση των κεφαλαίων τους. Ωστόσο, πρόκειται για ένα τυποποιημένο σύστημα που επιτρέπει μικρές διαφοροποιήσεις κατά τράπεζα και δεν καλύπτει τις καινοτομίες που παρουσιάσθηκαν στην αγορά (πχ. τιτλοποίηση, πιστωτικά παράγωγα). Η σημαντικότερη αδυναμία που προκύπτει από την εφαρμογή της, είναι η μη αποτελεσματική διαφοροποίηση του πιστωτικού κινδύνου (Ζοπουνίδης, 2009).

Στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης των οικονομιών, οι χρηματοοικονομικοί οργανισμοί καλούνται να ανταποκριθούν σε αυξημένες απαιτήσεις διαχείρισης των χαρτοφυλακίων τους και των στρατηγικών που ακολουθούν, τις οποίες το Σύμφωνο Βασιλείας Ι αδυνατεί να αντιμετωπίσει. Όλα τα παραπάνω είχαν ως αποτέλεσμα στο

συγκεκριμένο Σύμφωνο να ασκηθεί έντονη κριτική, κριτική η οποία εστίαζε κυρίως στην περιορισμένη «ευαισθησία» των συντελεστών στάθμισης πιστωτικού κινδύνου σε σχέση με τον πραγματικά αναλαμβανόμενο κίνδυνο και την, ως απόρροια αυτής, μη σύγκλιση του ύψους των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων με τα ίδια κεφάλαια που διακρατούν οι τράπεζες για προληπτικούς λόγους.

Εν συντομία, παρουσιάζονται παρακάτω ορισμένες από τις βασικότερες ελλείψεις και αδυναμίες που παρουσιάζει το πρώτο Σύμφωνο της Βασιλείας (www.bankofgreece.gr-Γκαργκάνας, 2003):

1. Η ομαδοποίηση στις κατηγορίες στάθμισης για τον πιστωτικό κίνδυνο είναι πολύ συγκεντρωτική και ως ένα βαθμό αυθαίρετη, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει επαρκής διαφοροποίηση με βάση τον πραγματικό πιστωτικό κίνδυνο κάθε χρηματοδοτικού ανοίγματος.

2. Δε λαμβάνονται υπόψη οι λοιποί κίνδυνοι και ειδικότερα, ο λειτουργικός κίνδυνος, δηλαδή κίνδυνος από ανεπάρκεια των πληροφορικών συστημάτων, λάθη κατά τη διεκπεραίωση των συναλλαγών, κατάχρηση κλπ., αλλά εμμέσως θεωρείται ότι οι κεφαλαιακές απαιτήσεις για τον πιστωτικό και τον κίνδυνο αγοράς καλύπτουν και τους λοιπούς κινδύνους.

3. Η εποπτική αντιμετώπιση ορισμένων τεχνικών και προϊόντων δεν είναι επαρκώς εξειδικευμένη, όπως για παράδειγμα η τιτλοποίηση απαιτήσεων και τα πιστωτικά παράγωγα, τεχνικές που έχουν σημειώσει σημαντική ανάπτυξη ως μέσα μεταφοράς πιστωτικού κινδύνου στην αγορά ή σε άλλες εταιρίες, κυρίως τράπεζες και ασφαλιστικές.

4. Το εν λόγω Σύμφωνο όχι μόνο δεν παρέχει κίνητρα στις τράπεζες να αναπτύξουν βελτιωμένα συστήματα διαχείρισης κινδύνων αλλά, αντίθετα, αφενός ενθαρρύνει σε ορισμένες περιπτώσεις την τυπική μόνο συμμόρφωση προς τις διατάξεις και, αφετέρου, υποχρεώνει τις τράπεζες που είχαν αξιόπιστα συστήματα υπολογισμού του πιστωτικού κινδύνου και των απαιτουμένων για την κάλυψή του κεφαλαίων να προβαίνουν σε διπλό υπολογισμό κεφαλαιακών απαιτήσεων, ένα για εσωτερική χρήση και ένα για συμμόρφωση με τις εποπτικές διατάξεις.

2.5 ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΙΙ

2.5.1 Εισαγωγή

Στην παρούσα ενότητα γίνεται λόγος για τις παραμέτρους του δεύτερου Συμφώνου, τους στόχους του, τα οφέλη από την εφαρμογή του καθώς και την κριτική που ασκήθηκε σε αυτό.

2.5.2 Το νέο Σύμφωνο

Η Συνθήκη της Βασιλείας Ι πέτυχε τη δημιουργία μίας ενιαίας μεθοδολογίας αξιολόγησης της κεφαλαιακής επάρκειας. Απόρροια, ωστόσο, των αδυναμιών της Βασιλείας Ι (όπως αυτές περιγράφησαν παραπάνω) και της ανεπάρκειάς της, είναι το νέο κανονιστικό πλαίσιο Βασιλεία ΙΙ (Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework), το οποίο εισάγει ριζικές μεταβολές και καθιστά απαραίτητες κάποιες αλλαγές έναντι των νέων προκλήσεων, με σκοπό την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας αφενός των πιστωτικών ιδρυμάτων και αφετέρου των πελατών τους, κάτι που γίνεται φανερό μέσα από τις επιπτώσεις που αναμένεται να έχει.

Εξαιτίας του γεγονότος ότι οι νέοι κανόνες περιλαμβάνουν και τα αποτελέσματα ευρέος διαλόγου με τους φορείς του χρηματοοικονομικού χώρου και τις εποπτικές αρχές τόσο των χωρών – μελών της Ομάδας των Δέκα όσο και τρίτων χωρών, η Επιτροπή υλοποίησε πιλοτική εφαρμογή σε 350 τράπεζες σε 40 χώρες, τα συμπεράσματα της οποίας αποτέλεσαν βασικό υλικό για τις νέες προτάσεις.

Κατόπιν, ξεκίνησε η διαδικασία διαβούλευσης για την αναθεώρηση του πρώτου Συμφώνου και τον Ιούνιο του 1999 η Επιτροπή, λαμβάνοντας υπόψη τις ραγδαία μεταβαλλόμενες συνθήκες στο χρηματοοικονομικό χώρο, διατύπωσε και εξέδωσε μια νέα πρόταση με τίτλο «*a new capital adequacy*», η οποία αναφέρεται σε ένα ανανεωμένο πλαίσιο κεφαλαιακής επάρκειας, γνωστό ως Βασιλεία ΙΙ, το οποίο αντικαθιστά τη Συνθήκη του 1988. Μετά τη θετική ανταπόκριση στην αρχική πρόταση, ένα νέο αναλυτικό πακέτο για το θέμα δόθηκε στη δημοσιότητα το 2001, και τέθηκε σε πλήρη εφαρμογή το 2007.

Σκοπός της νέας Συμφωνίας είναι να καταστήσει τις ρυθμίσεις, σχετικά με τα επίπεδα του κεφαλαίου που πρέπει να διατηρεί μια τράπεζα και πιο ευαίσθητες όσον αφορά το ύψος του αναλαμβανόμενου κινδύνου. Με τον τρόπο αυτόν αντανακλά την

αυξανόμενη πολυπλοκότητα της αγοράς στη διαχείριση του κινδύνου. (Αγγελόπουλος, 2008)

2.5.3 Στόχοι του Συμφώνου της Βασιλείας ΙΙ

Οι βασικοί στόχοι του Συμφώνου της Βασιλείας ΙΙ είναι συνοπτικά οι εξής:

- Ο προσδιορισμός των βασικών αρχών και κριτηρίων που θα διέπουν τη διαδικασία αξιολόγησης από τις εποπτικές αρχές της πολιτικής και των μηχανισμών των τραπεζών για τη διασφάλιση της κεφαλαιακής τους επάρκειας.
- Η ενίσχυση της σταθερότητας του τραπεζικού συστήματος
- Η απόδοση έμφασης στη διαφάνεια της αγοράς και η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των τραπεζών
- Η επαρκής κάλυψη του συνόλου των χρηματοοικονομικών και μη κινδύνων, βάσει των διατάξεων του $1^{ου}$ και $2^{ου}$ πυλώνα
- Η αντιστοίχιση –κατά το δυνατόν- των ιδίων κεφαλαίων των τραπεζών με τον πιστωτικό κίνδυνο που εμπεριέχεται σε κάθε χρηματοδοτικό άνοιγμα
- Η χρήση των εποπτικά αναγνωριζόμενων μέσων και τεχνικών αντιστάθμισης ή μεταφοράς των πιστωτικών κινδύνων
- Η ενθάρρυνση των τραπεζών για τη χρήση εσωτερικών συστημάτων μέτρησης και διαχείρισης του πιστωτικού κινδύνου
- Η επίτευξη μεγαλύτερης ευαισθησίας ως προς τον κίνδυνο των μεθόδων υπολογισμού των κεφαλαιακών απαιτήσεων, έτσι ώστε να συνεπάγεται την ορθότερη ανακατανομή τους.
- Η ενίσχυση της αρχής της πειθαρχίας που η αγορά επιβάλλει στα πιστωτικά ιδρύματα μέσω της υποχρεωτικής δημοσιοποίησης ποιοτικών και ποσοτικών στοιχείων που επιτρέπουν την αντικειμενική αξιολόγηση της κεφαλαιακής επάρκειας και της αποτελεσματικότητας των συστημάτων διαχείρισης κινδύνων.

Το νέο Σύμφωνο, λοιπόν, περιλαμβάνει **τρεις κανόνες-πυλώνες**, ως αυτοί αναφέρονται παρακάτω, οι οποίοι δίνουν τη δυνατότητα στις εποπτικές αρχές και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να αξιολογούν επαρκώς τα είδη των κινδύνων που αναλαμβάνουν. (Αγγελόπουλος, 2008)

1. Ελάχιστες κεφαλαιακές απαιτήσεις (εναλλακτικές μέθοδοι υπολογισμού)
2. Εποπτεία της κεφαλαιακής επάρκειας και των εσωτερικών συστημάτων αξιολόγησης των πιστωτικών ιδρυμάτων
3. Αποτελεσματική ενημέρωση του κοινού και πειθαρχία μέσω της αγοράς.

Βασική επιδίωξη της Επιτροπής αποτελεί η παράλληλη εφαρμογή και τήρηση των τριών πυλώνων, έτσι ώστε το πλαίσιο κεφαλαιακής επάρκειας να αποβεί περισσότερο αποτελεσματικό. Με τους δύο πρώτους πυλώνες επιδιώκεται η ανάπτυξη και επέκταση των τυποποιημένων κανόνων κεφαλαιακής επάρκειας που τέθηκαν με το Σύμφωνο του 1988. Μεταξύ των νέων σημαντικών προτάσεων είναι και αυτή της δυνατότητας ανάπτυξης εσωτερικών συστημάτων αξιολόγησης του πιστωτικού κινδύνου και η χρήση αυτών, μετά από πιστοποίηση από τις εποπτικές αρχές, έναντι των ισχυόντων έως τότε τυποποιημένων κανόνων. Με τον τρίτο πυλώνα επιδιώκεται η ενθάρρυνση ανάληψης ασφαλών πρακτικών από τις τράπεζες.

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η προώθηση της ασφάλειας και της σταθερότητας του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος, καθώς και η ενίσχυση των συνθηκών ίσου ανταγωνισμού, αποτελούν βασικούς στρατηγικούς στόχους του νέου εποπτικού πλαισίου. Επιπρόσθετα, εντός των επιδιωκόμενων στόχων περιλαμβάνονται η ενδυνάμωση της λειτουργίας διαχείρισης των αναλαμβανόμενων κινδύνων σε όλο το εύρος των δραστηριοτήτων των πιστωτικών ιδρυμάτων (enterprise-wide risk management) καθώς και η συσχέτιση των κινδύνων αυτών με τις εποπτικές (regulatory) καθώς και με τις εσωτερικά εκτιμώμενες κεφαλαιακές απαιτήσεις (economic capital). (Χαραλαμπίδης Μ., 2006)

Συνολικά, οι νέες προτάσεις της Βασιλείας για την τραπεζική εποπτεία αλλά και την αναθεώρηση του εποπτικού πλαισίου της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών, κινούνται σε γενικές γραμμές προς τη σωστή κατεύθυνση. Η τροποποίηση του πλαισίου υπολογισμού κεφαλαιακών υποχρεώσεων των τραπεζών κρίθηκε επιτακτική ώστε να αναγνωριστούν οι επιχειρηματικές και τεχνολογικές εξελίξεις της αγοράς. (Ζοπουνίδης, 2009)

Σύμφωνα με τον κ. Κυριακόπουλο (www.economia.gr, 2006), καμία άλλη διεθνής ρυθμιστική παρέμβαση δεν είχε στο παρελθόν τέτοιας έκτασης επίπτωση και ανάγκη προσαρμογών σε θεσμικό και λειτουργικό επίπεδο για την άσκηση της εποπτείας ή στην οργάνωση και στη διαχείριση κινδύνων από τις ίδιες τις τράπεζες όσο η νέα προσέγγιση στο θέμα της κεφαλαιακής επάρκειας σύμφωνα με το πλαίσιο της Βασιλείας ΙΙ και της Οδηγίας 2006/48. Και αυτό γιατί είναι η πρώτη φορά που οι ρυθμίσεις είναι τόσο άμεσα προσανατολισμένες στις πρακτικές των ίδιων των τραπεζών. Ως εκ τούτου, οι εποπτικές αρχές οφείλουν να δημιουργούν ευέλικτα πρότυπα που αντανακλούν εντονότερα το επίπεδο διαφοροποίησης, όχι μόνον ανάλογα με το μέγεθος και την πολυπλοκότητα των συναλλαγών, αλλά και την αποτελεσματικότητα της διαχείρισης κινδύνων και μηχανισμών ελέγχου κάθε τράπεζας χωριστά.

Σημειώνεται ότι η διαδικασία προώθησης της νέας Συνθήκης βασίστηκε σε ευρεία συνεργασία με τράπεζες και επιχειρήσεις του χρηματοπιστωτικού χώρου γενικότερα. Οι απόψεις των ενδιαφερομένων μερών γνωστοποιήθηκαν στην Επιτροπή τον Μάιο του 2001. Κατόπιν, η Επιτροπή εξέδωσε το επόμενο κείμενο της νέας συνθήκης και οριοθέτησε έως το τέλος του 2006 την έναρξη εφαρμογής της νέας Συνθήκης, τουλάχιστον από τις χώρες της Ομάδας των Δέκα. Για χώρες εκτός της Ομάδας ήταν δυνατό να δοθεί παράταση στο χρόνο έναρξης. Επισημαίνεται, ότι, όπως και με τη Βασιλεία Ι, οι κανόνες της Βασιλείας ΙΙ είναι διαμορφωμένοι με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι δυνατή η εφαρμογή τους σε όλες τις χώρες που ενδεχομένως το επιθυμούν. Στη χώρα μας, η εφαρμογή της ήταν σχεδόν ταυτόχρονη με όλα τα κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρόλο που η Ελλάδα δεν ανήκει στην Ομάδα των Δέκα. Παρουσιάζεται παρακάτω συνοπτικά το περιεχόμενο των τριών πυλώνων του πλαισίου της Βασιλείας ΙΙ και οι επιδιώξεις καθενός από αυτούς.

ΔΟΜΗ ΝΕΟΥ ΣΥΜΦΩΝΟΥ		
ΠΥΛΩΝΑΣ Ι	**ΠΥΛΩΝΑΣ ΙΙ**	**ΠΥΛΩΝΑΣ ΙΙΙ**
Τροποποίηση πλαισίου υπολογισμού ελάχιστων κεφαλαιακών υποχρεώσεων έναντι του πιστωτικού κινδύνου με την προσθήκη απαιτήσεων για την κάλυψη και του λειτουργικού κινδύνου.	Διαδικασίες για τον έλεγχο σε μόνιμη βάση της επάρκειας των ιδίων κεφαλαίων των τραπεζών.	Γνωστοποίηση πληροφοριών με σκοπό την ενδυνάμωση της πειθαρχίας που επιβάλλει η αγορά στις τράπεζες.

ΠΗΓΗ: Γ. Προβόπουλος, Χρ. Γκόρτσος, «Το νέο ευρωπαϊκό χρηματοοικονομικό περιβάλλον», Αθήνα: Εκδόσεις ΑΝΤ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ, 2004

2.5.4 Πυλώνας 1ος (Pillar I): Ελάχιστες κεφαλαιακές απαιτήσεις

Μολονότι το νέο Σύμφωνο της Βασιλείας διαφέρει σε αρκετά σημεία από το πρώτο, πολλά ουσιαστικά και κρίσιμα σημεία του παραμένουν αμετάβλητα. *Η Βασιλεία ΙΙ έχει σαν βασικό στόχο να βελτιώσει την ευαισθησία ως προς τον πιστωτικό κίνδυνο, απαιτώντας υψηλότερα επίπεδα κεφαλαίου από τους δανειστές που φέρουν υψηλότερα επίπεδα πιστωτικού κινδύνου και αντίστροφα.* Οι προτεινόμενες προσεγγίσεις του Πυλώνα Ι, για τον υπολογισμό των κεφαλαιακών απαιτήσεων έναντι του πιστωτικού κινδύνου, είναι περιεκτικότερες, ακριβέστερες αλλά και πιο ευαίσθητες στις μεταβολές του κινδύνου, παρέχοντας αφενός μεγαλύτερο φάσμα τεχνικών άμβλυνσης πιστωτικού κινδύνου και αφετέρου ακριβέστερη αποτύπωση του μεγέθους των κινδύνων.

Η νέα Συνθήκη, λοιπόν, προβλέπει ένα φάσμα επιλογών που θα έχουν τα πιστωτικά ιδρύματα σχετικά με τον τρόπο μέτρησης των κινδύνων και της κεφαλαιακής επάρκειας, δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση στον υπολογισμό των κινδύνων από τις ίδιες τις τράπεζες. Αναφορικά με τον πιστωτικό κίνδυνο εισάγεται η χρήση των εξωτερικών αξιολογήσεων για τις μικρότερες σε όγκο εργασιών επιχειρήσεις. Τυχόν τράπεζες με προχωρημένες ικανότητες μέτρησης κινδύνων θα μπορούν να χρησιμοποιούν μηχανισμούς εσωτερικής βαθμολόγησης του πιστωτικού κινδύνου.

Βάσει του νέου Συμφώνου Βασιλείας, η ελάχιστη απαιτούμενη κεφαλαιακή επάρκεια έναντι των αναλαμβανόμενων κινδύνων παραμένει στο 8% (δηλαδή ο

Δείκτης Φερεγγυότητας ≥ 8%). Όσον αφορά τα εποπτικά ίδια κεφάλαια (δηλαδή τον αριθμητή του κλάσματος του αριθμοδείκτη φερεγγυότητας) διαφοροποιούνται σε μικρό βαθμό, ενσωματώνοντας κυρίως κάποιες σύγχρονες μορφές στοιχείων και τις εξελίξεις που έφεραν τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα.

Αναφορικά, όμως, με τον παρανομαστή του κλάσματος (του δείκτη φερεγγυότητας) οι τροποποιήσεις είναι ιδιαίτερα σημαντικές. Συγκεκριμένα, αφορούν τη μέτρηση του πιστωτικού κινδύνου, με παρεμβάσεις στα σταθμισμένα στοιχεία του ενεργητικού, στις σταθμίσεις αυτών και κυρίως στις μεθόδους στάθμισης. Ένα παράδειγμα μεταβολών στις σταθμίσεις αποτελεί η μείωση των σταθμίσεων των ανοιγμάτων (χρηματοδοτήσεων) με εξασφάλιση βάρος επί κατοικιών από 50% σε 35% και των χρηματοδοτήσεων λιανικής τραπεζικής από 100% σε 75%. Οι μειωμένες αυτές σταθμίσεις έχουν θετική επίδραση στο δείκτη φερεγγυότητας. Παράλληλα, προστίθεται στον παρανομαστή ο λειτουργικός κίνδυνος, ο οποίος επιβαρύνει τον δείκτη. Η καθιέρωση κεφαλαιακών απαιτήσεων για τον λειτουργικό κίνδυνο αποτελεί μία από τις σημαντικότερες καινοτομίες του νέου πλαισίου. Σύμφωνα λοιπόν με τους νέους όρους της Βασιλείας, ο δείκτης φερεγγυότητας και οι κεφαλαιακές απαιτήσεις με τη συμμετοχή και του λειτουργικού κινδύνου υπολογίζεται ως εξής:

$$\textbf{Δείκτης Φερεγγυότητας} = \frac{\textbf{Εποπτικά Ίδια Κεφάλαια}}{\textbf{Πιστωτικός Κίν. + (12,5*Κίν. Αγοράς) + Λειτουργικός Κίν.}}$$

Η νέα προσέγγιση υπολογισμού των σταθμισμένων στοιχείων αποσκοπεί στην παροχή στις τράπεζες βελτιωμένων υπολογισμών των κινδύνων, έτσι ώστε ο συντελεστής να ανταποκρίνεται σε μεγαλύτερο βαθμό στην πραγματικότητα.

Κατ' ουσίαν, λοιπόν, ο πρώτος Πυλώνας καλύπτει διαδικασίες και θέσεις που έχουν επίδραση στον παρονομαστή του δείκτη φερεγγυότητας με δύο τρόπους. Πρώτον, θεσπίζοντας νέες μεθόδους προσδιορισμού των κεφαλαιακών απαιτήσεων έναντι των κινδύνων που αντιμετωπίζουν τα πιστωτικά ιδρύματα κατά την άσκηση των δραστηριοτήτων τους και ιδιαίτερα έναντι του πιστωτικού κινδύνου. Δεύτερον, καθιερώνοντας κεφαλαιακές απαιτήσεις και για το λειτουργικό κίνδυνο και θέτοντας προτάσεις σχετικά με μετρήσεις για τον υπολογισμό του ύψους του κινδύνου, κάτι το οποίο δεν προέβλεπε το πρώτο Σύμφωνο. Με την προσθήκη του λειτουργικού

κινδύνου αναμένεται μεγαλύτερη ευαισθησία στην κάλυψη της ελάχιστης κεφαλαιακής απαίτησης 8%, αφού ο παρανομαστής θα αυξηθεί.

Σύμφωνα με αυτόν τον πρώτο Πυλώνα, οι τράπεζες έχουν στη διάθεσή τους δύο μεθόδους αξιολόγησης του πιστωτικού κινδύνου: 1) την τυποποιημένη μέθοδο και 2) την μέθοδο που βασίζεται σε ένα εσωτερικό σύστημα διαβάθμισης (θεμελιώδης και εξελιγμένη), για την οποία απαιτείται η έγκριση των εποπτικών αρχών. Για την επιλογή των μεθόδων αυτών είναι χρήσιμη η σύγκριση των κεφαλαιακών απαιτήσεων των τραπεζών, ανάλογα με τη μέθοδο που προτίθενται να ακολουθήσουν. Η τελική απόφαση επαφίεται στη δικαιοδοσία της Κεντρικής Τράπεζας.

Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι δίδονται τρεις επιλογές στις τράπεζες και τους επόπτες προκειμένου να προσεγγίσουν καλύτερα τη φιλοσοφία τόσο των δραστηριοτήτων της τράπεζας όσο και του εσωτερικού ελέγχου:

1. Υπό τις συγκεκριμένες προϋποθέσεις για τον πιστωτικό κίνδυνο, ακόμα και οι τράπεζες που χρησιμοποιούν πιο απλοποιημένα συστήματα για τις δανειοδοτήσεις τους, μπορούν να χρησιμοποιήσουν ξεχωριστά τα συστήματα μέτρησης του πιστωτικού κινδύνου των πελατών τους.
2. Ταυτόχρονα και οι τράπεζες οι οποίες αναλαμβάνουν υψηλότερα επίπεδα κινδύνου, χρησιμοποιώντας πιο εξελιγμένα συστήματα μέτρησης του κινδύνου, έχουν τη δυνατότητα κατόπιν έγκρισης του επόπτη τους, να επιλέξουν ένα από τα δύο «εσωτερικά μοντέλα αξιολόγησης των τραπεζικών κινδύνων», που ενδείκνυνται για τον πιστωτικό κίνδυνο.
3. Το νέο πλαίσιο καθιερώνει σαφή εποπτεία κεφαλαίου για την έκθεση των τραπεζών στον λειτουργικό κίνδυνο. Ομοίως, με τη σειρά των επιλογών που παρέχονται στις τράπεζες σχετικά με την διαχείριση των διαθεσίμων τους ως προς τον πιστωτικό κίνδυνο, μπορούν επίσης να επιλέξουν μια από τις τρεις προσεγγίσεις για τη μέτρηση της έκθεσής τους ως προς τον λειτουργικό κίνδυνο. Αποτελεσματικά συστήματα μέτρησης του λειτουργικού κινδύνου μπορούν να κατασκευαστούν στη βάση τόσο ποσοτικών όσο και ποιοτικών τεχνικών αξιολόγησης κινδύνου.

Το νέο Σύμφωνο της Βασιλείας ενθαρρύνει τις τράπεζες να εξομαλύνουν τις μετρήσεις αυτές, ενσωματώνοντας την εποπτεία κεφαλαίου στα συστήματα μέτρησης

του πιστωτικού και του λειτουργικού κινδύνου εκάστοτε πιστωτικού ιδρύματος. Επιπρόσθετα, παρέχει σαφή κίνητρα με τη μορφή των απαιτήσεων για ελάχιστα επίπεδα κεφαλαίου προκειμένου να υιοθετήσουν πιο κατανοητά και ακριβή συστήματα μέτρησης κινδύνων, όπως και πιο αποτελεσματικές διαδικασίες ελέγχου της έκθεσής τους σε αυτούς. (Αγγελόπουλος 2008 / Ζοπουνίδης-Λεμονάκης 2009 / Γλύκας-Ξηρογιάννης-Σταϊκούρας, 2006 / Γκαργκάνας 2003)

2.5.5 Πυλώνας 2ος (Pillar II): Εποπτεία της κεφαλαιακής επάρκειας και των εσωτερικών συστημάτων αξιολόγησης των πιστωτικών ιδρυμάτων

Ο δεύτερος Πυλώνας στηρίζεται στην ανάγκη υπολογισμού της κεφαλαιακής επάρκειας με συμμετοχή της μέτρησης όλων των αναλαμβανόμενων κινδύνων και στην υποχρέωση των εποπτικών αρχών να προσαρμόζονται στις μετρήσεις αυτές και να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα. Η προσέγγιση αυτή θεωρείται απαραίτητη για την αποτελεσματική διοίκηση και την εποπτεία των τραπεζών. Στα πλαίσια της αποτελεσματικής εποπτείας, η κρίση για την αναγνώριση των κινδύνων και για το ύψος της κεφαλαιακής επάρκειας πρέπει να βασίζεται σε περισσότερες αξιολογήσεις. Παράλληλα, η αναφορά στη συνεχή επανεξέταση και αναθεώρηση της εποπτικής διαδικασίας προσφέρει οφέλη μέσω της έμφασης που δίνεται στην ανάγκη για αυστηρή αξιολόγηση της δυνατότητας των τραπεζών και των εποπτικών αρχών να υπολογίζουν τους κινδύνους.

Ένα σημαντικό ζήτημα που συμπεριλαμβάνεται στη νέα Συνθήκη είναι η αναγκαιότητα διαμόρφωσης και εφαρμογής ενός **stress test**, το οποίο θα λαμβάνει υπόψη ακραία σενάρια, προκειμένου να υπολογίζει και την επίδραση ακραίων οικονομικών εξελίξεων στη λειτουργία της τράπεζας. Ακόμη, ένα άλλο θέμα το οποίο αναδεικνύεται στο νέο πλαίσιο κανόνων είναι ο επανέλεγχος της αντιμετώπισης θεμάτων όπως η πυκνότητα των κινδύνων που συνεχίζουν να υπάρχουν μετά την αξιοποίηση των εξασφαλίσεων.

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗΣ ΠΥΛΩΝΑ ΙΙ
1. Πρόβλεψη διαδικασιών από τα πιστωτικά ιδρύματα για την εξωτερική αξιολόγηση της κεφαλαιακής τους επάρκειας και τη διαμόρφωση στρατηγικής για τη διατήρηση του επιπέδου των ιδίων κεφαλαίων.
2. Καθιέρωση της εξουσίας εποπτικού ελέγχου της αρτιότητας των διαδικασιών διαχείρισης κινδύνων των τραπεζών.
3. Δυνατότητα επιβολής από την αρμόδια εποπτική αρχή κεφαλαιακής απαίτηση για κάλυψη έναντι του πιστωτικού κινδύνου καθ' υπέρβαση του ελάχιστου ορίου (8%) σε συγκεκριμένα πιστωτικά ιδρύματα.
4. Καθιέρωση της εξουσίας έγκαιρης παρέμβασης των εποπτικών αρχών σε περίπτωση επιδείνωσης του δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας ενός πιστωτικού ιδρύματος.

Ο δεύτερος Πυλώνας εξετάζει τις βασικές αρχές εποπτείας της λειτουργίας των τραπεζών σχετικά με τη διαχείριση κινδύνου και τις ευθύνες των επιθεωρητών. Η διαδικασία της εποπτείας αποσκοπεί, όχι μόνο στο να εξασφαλίσει ότι οι τράπεζες έχουν επαρκή κεφάλαια για να αντιμετωπίσουν τους ενδεχόμενους κινδύνους, αλλά και να ενθαρρύνει τις τράπεζες να αναπτύξουν πιο βελτιωμένες τεχνικές διαχείρισης των κινδύνων, καθώς το κεφάλαιο σε καμία περίπτωση δεν πρέπει και δεν μπορεί να θεωρηθεί υποκατάστατο της συνεπούς και σωστής διαχείρισης κινδύνων.

Επιπλέον, ορίζει **αποκλειστική ευθύνη της διοίκησης της τράπεζας την εφαρμογή και ανάπτυξη μεθόδων αξιολόγησης των διαδικασιών**, οι οποίες είναι απαραίτητες για την επίτευξη των ανωτέρω, καθώς και την αντίστοιχη στρατηγική για τη διατήρηση του επιπέδου κεφαλαιακής επάρκειας. Οι επόπτες, από την πλευρά τους, είναι υπεύθυνοι για την επίβλεψη και αξιολόγηση της λειτουργίας των τραπεζών, στον τομέα διαχείρισης κινδύνου, παρέχοντάς πληροφορίες και λαμβάνοντας άμεσα και αποτελεσματικά μέτρα, εφόσον παρουσιάζονται ελλείψεις.

Η Επιτροπή της Βασιλείας αναγνωρίζει τη σχέση που υπάρχει μεταξύ του κεφαλαίου, που κρατείται από τις τράπεζες, και της διαχείρισης του κινδύνου. Οι αρχές που προσδιορίζουν τη διαδικασία εποπτείας είναι οι ακόλουθες τέσσερις:

i. Οι τράπεζες θα πρέπει να έχουν μια διαδικασία αξιολόγησης της επάρκειας του συνολικού κεφαλαίου, το οποίο διατηρούν σε σχέση με τη πολιτική κινδύνου τους, καθώς και τη στρατηγική που ακολουθούν.

ii. Οι επόπτες θα πρέπει να ελέγχουν τις αξιολογήσεις και στρατηγικές των τραπεζών, σχετικά με την επάρκεια του εσωτερικού τους κεφαλαίου, όπως και την ικανότητά τους να παρακολουθούν και να εξασφαλίζουν εκείνα τα επίπεδα κεφαλαίου, τα οποία είναι σύμφωνα με τα διακανονισμένα ποσοστά κεφαλαίου. Επιπρόσθετα, οφείλουν να προβαίνουν σε κατάλληλες ενέργειες, εάν δεν είναι ικανοποιημένοι με την έκβαση της διαδικασίας.

iii. Οι επόπτες θα πρέπει να αναμένουν από τις τράπεζες να λειτουργούν σε ένα επίπεδο παραπάνω από το ελάχιστο ποσοστό διακανονισμού κεφαλαίου και θα πρέπει να απαιτούν από αυτές να κρατούν κάποιο ποσό κεφαλαίου πάνω από το ελάχιστο όριο, ικανό να αντιμετωπίσει πιθανούς ειδικούς κινδύνους και τις αβεβαιότητες σε ατομική βάση.

iv. Οι επόπτες θα πρέπει να παρεμβαίνουν στην αρχή προκειμένου να αποτρέψουν την πτώση του κεφαλαίου κάτω από τα ελάχιστα όρια που έχουν θεσπιστεί. Ακόμη, σε περιπτώσεις όπου το κεφάλαιο δεν μπορεί να διατηρηθεί ή να επανέλθει στα φυσιολογικά επίπεδα, θα πρέπει να απαιτούν από τις τράπεζες άμεσες και δραστικές ενέργειες.

Οι προτάσεις του δεύτερου Πυλώνα ενσωματώθηκαν στο ελληνικό τραπεζικό δίκαιο με την ΠΔ/ΤΕ 2595/20.8.2007. Με την πράξη αυτή καθορίστηκαν τα κριτήρια που απαιτούνται για τη Διαδικασία Αξιολόγησης Επάρκειας Εσωτερικού Κεφαλαίου (ΔΑΕΕΚ) των πιστωτικών ιδρυμάτων και τη Διαδικασία Εποπτικής Αξιολόγησης (ΔΕΑ) από την Τράπεζα της Ελλάδος. Στην ουσία η εν λόγω πράξη θεσπίζει:

- Κριτήρια ποιοτικού χαρακτήρα για τον υπολογισμό της κεφαλαιακής επάρκειας βάσει των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε τράπεζας.
- Την έννοια των «εσωτερικών κεφαλαίων», η οποία είναι ευρύτερη από εκείνη των «εποπτικών» που υπολογίζονται με τις μεθόδους του πρώτου Πυλώνα. Τα κεφάλαια αυτά είναι εκείνα που πρέπει η τράπεζα να διαθέτει σε επάρκεια από πλευράς ποσότητας, ποιότητας και κατανομής για την αντιμετώπιση των πάσης φύσεως κινδύνων που έχει αναλάβει ή στους οποίους ενδέχεται να εκτεθεί. Κεφαλαιακή κάλυψη απαιτείται για τον μη αναμενόμενο ή μη μετρημένο κίνδυνο. Ενδεικτικούς αυτού του είδους κίνδυνους αποτελούν ο κίνδυνος συγκέντρωσης, ο κίνδυνος στρατηγικής, ο κίνδυνος φήμης, αλλά και εξωγενείς κίνδυνοι που απορρέουν από το θεσμικό, οικονομικό ή

επιχειρηματικό περιβάλλον. Αυτοί οι κίνδυνοι, οι οποίοι δεν καλύπτονται ή δεν αντιμετωπίζονται από τον πρώτο Πυλώνα, καθιστούν αναγκαία την επάρκεια εσωτερικού ελέγχου.

- Τη διαδικασία αξιολόγησης της συμμόρφωσης της τράπεζας προς τις εποπτικές της υποχρεώσεις, από την Τράπεζα της Ελλάδος μετά από διάλογο με την τράπεζα. Βασικός στόχος του διαλόγου αυτού είναι η αμοιβαία κατανόηση των εφαρμοζόμενων μεθόδων και διαδικασιών και η έγκαιρη αντιμετώπιση των αδυναμιών τους. Η Τράπεζα της Ελλάδος έχει τη δυνατότητα να αξιοποιεί τα εποπτικά μέτρα που προβλέπονται από το Ν. 3601/2007. Δύναται, για παράδειγμα, να επιβάλει επιπλέον προβλέψεις ή να επιπλέον κεφαλαιακές απαιτήσεις. (Αγγελόπουλος 2008 / Ζοπουνίδης-Λεμονάκης 2009 / Γλύκας-Ξηρογιάννης-Σταϊκούρας, 2006 / Γκαργκάνας 2003)

2.5.6 Πυλώνας 3ος (Pillar III): Αποτελεσματική πειθαρχία της αγοράς και ενημέρωση του κοινού

Ο τρίτος Πυλώνας συμπληρώνει τα θέματα κεφαλαιακής επάρκειας του πρώτου Πυλώνα και τα θέματα εποπτείας του δεύτερου Πυλώνα. Στον Πυλώνα αυτό τίθενται προϋποθέσεις για την αποκάλυψη στοιχείων και πληροφοριών σχετικά με την κεφαλαιακή επάρκεια της τράπεζας και την επικινδυνότητα που τη χαρακτηρίζει. Η Επιτροπή της Βασιλείας μέσω μιας σειράς απαιτήσεων, που υιοθετεί και που επιτρέπουν στους συμμετέχοντες στην αγορά (καταθέτες, δανειστές, δανειζόμενους, εποπτικές αρχές κτλ.) να έχουν πρόσβαση στην πληροφόρηση για τους κινδύνους που έχει αναλάβει η τράπεζα καθώς και για το μέγεθος της κεφαλαιοποίησης και της κεφαλαιακής επάρκειας, επιδιώκει να ενθαρρύνει την πειθαρχία μέσω της αγοράς.

Η πειθαρχία της αγοράς προϋποθέτει την επιβολή κανόνων διαφάνειας. Με τον όρο διαφάνεια, η Επιτροπή εννοεί την υποχρεωτική αποκάλυψη αξιόπιστων και έγκυρων πληροφοριών που να καθιστούν τους ενδιαφερόμενους χρήστες αυτών των πληροφοριών, ικανούς να καταλήγουν σε ακριβείς και σαφείς εκτιμήσεις σχετικά με τη χρηματοοικονομική κατάσταση, αποδοτικότητα, μελλοντικά σχέδια, συνολική έκθεση σε τραπεζικούς κινδύνους και πολιτική διαχείρισης κινδύνων μιας τράπεζας.

Στην πράξη, με τις διατάξεις αυτές, ρυθμίζεται η υποχρέωση των τραπεζών να δημοσιοποιούν ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία που αφορούν τους αναλαμβανόμενους χρηματοοικονομικούς και λοιπούς κινδύνους, με τη μέθοδο παρακολούθησης των κινδύνων και παράλληλα με τις αρχές εταιρικής διακυβέρνησης που εφαρμόζουν, ώστε να δώσουν τη δυνατότητα στους επενδυτές να αξιολογήσουν σωστά τις τοποθετήσεις τους στον τραπεζικό κλάδο.

Σύμφωνα, λοιπόν, με τον τρίτο Πυλώνα, μια τράπεζα θα πρέπει να επιδεικνύει περισσότερα στοιχεία, όσον αφορά τα διαθέσιμα προς επένδυση κεφάλαιά της καθώς και πληροφορίες που αφορούν όλους εκείνους τους παράγοντες που εμπλέκονται στη διαχείριση κινδύνου προκειμένου να είναι σε θέση οι επενδυτές και οι συμμετέχοντες στην αγορά να κατανοούν και να αξιολογούν καλύτερα τους αναλαμβανόμενους κινδύνους και τις μεθόδους διαχείρισής τους.

Ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο για τους μετόχους μια τράπεζας αποτελεί η **αποδοτικότητα των ιδίων κεφαλαίων**, η οποία συνίσταται από το επίπεδο κερδών και την κεφαλαιακή βάση που απαιτείται για την επίτευξη των κερδών αυτών. Αυτό είναι ένα κομβικό σημείο, όπου οι κανόνες της κεφαλαιακής επάρκειας επηρεάζουν άμεσα τη διαδικασία λήψης αποφάσεων καθορίζοντας το ελάχιστο ύψος του απασχολούμενου κεφαλαίου και κατ' επέκταση την αποδοτικότητά του. Επομένως, μεταβάλλοντας τους κανόνες κεφαλαιακής επάρκειας, μεταβάλλεται, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, η επιχειρηματική συμπεριφορά της τράπεζας. Είναι εμφανές ότι, οι εποπτικά καθοριζόμενες κεφαλαιακές απαιτήσεις συμβάλλουν στη διαμόρφωση του επιχειρηματικού «μίγματος» της τράπεζας, καθιστώντας κάποιες επιχειρηματικές δραστηριότητες ελκυστικότερες από κάποιες άλλες.

Η Βασιλεία ΙΙ απομακρύνεται από την ιδέα της προκατόχου της, Βασιλείας Ι, η οποία όριζε ότι οι εποπτικοί κανόνες πρέπει να είναι κοινοί για όλους και αναγνωρίζει ότι όσο πιο εξελιγμένη και αποτελεσματική είναι μια τράπεζα στην εκτίμηση και διαχείριση των αναλαμβανόμενων κινδύνων, διαθέτοντας ταυτόχρονα υψηλής ποιότητας στοιχεία ενεργητικού και λειτουργίες, τόσο μικρότερο ύψος κεφαλαίου θα πρέπει να διακρατά για κάθε προϊόν ή υπηρεσία. Ο πυλώνας αυτός αποσκοπεί στην επίτευξη ενός πιο υγιούς περιβάλλοντος μέσα στο οποίο θα πρέπει να λειτουργούν οι τράπεζες, κάτι το οποίο επιδιώκουν και οι επόπτες, οι οποίοι έχουν περιορισμένη δυνατότητα στο να επιβάλλουν στις τράπεζες δημοσίευση στοιχείων με βάσει τον τρίτο Πυλώνα. Για το λόγο αυτό, προβλέπεται η εφαρμογή του

συγκεκριμένου Πυλώνα να γίνει με διαφορετικό τρόπο από χώρα σε χώρα, αφού η κάθε τράπεζα λειτουργεί σε διαφορετικό νομικό πλαίσιο. Με την εφαρμογή των νέων προτάσεων, η έμφαση στη δημοσιοποίηση στοιχείων μετατοπίζεται από τη λογιστική και χρηματοοικονομική ανάλυση στην ανάλυση των κινδύνων και της επάρκειας κεφαλαίων των τραπεζών.

Επομένως, η ποσότητα και η ποιότητα των πληροφοριών δεν θα πρέπει να έρχεται σε αντίθεση με τους ήδη ισχύοντες κανονισμούς. Στόχος της Επιτροπής είναι να θέσει το σημείο ισορροπίας μεταξύ των πληροφοριών που είναι απαραίτητες για τον τρίτο Πυλώνα και το απόρρητο των δεδομένων. Αυτό σημαίνει ότι οι τράπεζες οφείλουν να είναι προσεκτικές, έτσι ώστε να μην αποκαλύπτουν απόρρητα δεδομένα των πελατών τους. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δείξει μια τράπεζα σε πληροφορίες οι οποίες της προσφέρουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, καθώς η τυχόν δημοσίευση τέτοιων στοιχείων θα έχει ως αποτέλεσμα την απώλεια του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος. Η Επιτροπή προτείνει τη δημοσίευση αυτών των στοιχείων στο διαδίκτυο ή σε κάποια εναλλακτική πηγή συνοδευόμενα από μια αναφορά, όπου θα εγκρίνεται η πιστότητα και εγκυρότητα των πληροφοριών από έναν ελεγκτή. Η τράπεζα οφείλει να προσδιορίζει το πόσο σημαντική πρέπει να είναι μια πληροφορία προκειμένου να τη δώσει στη δημοσιότητα.

Στο σημείο αυτό, η Επιτροπή συμβουλεύει ότι κάθε πληροφορία, που μπορεί να έχει επιπτώσεις στην αξιολόγηση της τράπεζας από το χρήστη, θα πρέπει να δημοσιεύεται. Έτσι, προτείνει την εφαρμογή του ελέγχου σημαντικότητας, ορίζοντας ότι «μια πληροφορία θεωρείται σημαντική εφόσον η παράλειψη ή εσφαλμένη διατύπωσή της θα μπορούσε να αλλάξει ή να επηρεάσει την εκτίμηση ή την απόφαση του αποδέκτη της». Σημειώνεται ότι, ο συγκεκριμένος ορισμός είναι συνεπής με τα διεθνή καθώς και πολλά εθνικά λογιστικά πρότυπα. Η δημοσίευση όλων αυτών των πληροφοριών θα ήταν πολύ σημαντικό να γίνεται όσο το δυνατό πιο τακτικά. Επειδή, όμως, αυτό δεν είναι πάντοτε εφικτό, η δημοσίευσή τους κάθε τρίμηνο ικανοποιεί τις απαιτήσεις του τρίτου πυλώνα.

Οι προτάσεις του τρίτου Πυλώνα ενσωματώθηκαν στο ελληνικό τραπεζικό δίκαιο με την ΠΔ/ΤΕ 2592/20.8.2007, η οποία αναφέρεται στις υποχρεώσεις των τραπεζών για δημοσιοποίηση των στοιχείων και πληροφοριών σχετικά με την κεφαλαιακή τους επάρκεια και τους κινδύνους που αναλαμβάνουν, καθώς και τη διαχείριση αυτών. Συνοπτικά, η εν λόγω πράξη καθορίζει τα γενικά κριτήρια και τις

υποχρεώσεις δημοσιοποίησης πληροφοριών από τις τράπεζες. Οι πληροφορίες αυτές αφορούν κυρίως τις επιχειρήσεις του ομίλου της τράπεζας (για εποπτικούς και λογιστικούς λόγους), τα στοιχεία των ιδίων κεφαλαίων και τον τρόπο υπολογισμού της κεφαλαιακής επάρκειας και την κάθε κατηγορία κινδύνου στον οποίο εκτίθεται η τράπεζα, καθώς και των μεθόδων αξιολόγησης και των τεχνικών μείωσης των κινδύνων αυτών. Ακόμη, ορίζεται η συχνότητα δημοσιοποίησης, ο τρόπος και τα μέσα αυτής και επαλήθευσης των πληροφοριών, οι οποίες πρέπει να δημοσιοποιούνται τουλάχιστον μια φορά το χρόνο στο δικτυακό τόπο της τράπεζας. (Αγγελόπουλος 2008 / Ζοπουνίδης-Λεμονάκης 2009 / Γλύκας-Ξηρογιάννης-Σταϊκούρας, 2006 / Γκαργκάνας 2003)

2.5.7 Τα οφέλη από την Βασιλεία ΙΙ

Τα αναμενόμενα οφέλη από την εφαρμογή του νέου Συμφώνου θα μπορούσαν να ταξινομηθούν σε δύο επίπεδα. Καταρχάς, βελτιώνονται και επεκτείνονται οι κανόνες και οι ρυθμίσεις περί κεφαλαιακής επάρκειας, οι οποίοι πλέον αναφέρονται όχι μόνο στις ελάχιστες κεφαλαιακές απαιτήσεις, αλλά και στην εποπτεία και στην πειθαρχία των τραπεζών. Επιπλέον, αυξάνεται ουσιαστικά η ευαισθησία των κεφαλαιακών απαιτήσεων στους αναλαμβανόμενους κινδύνους.

Παράλληλα, η Επιτροπή επιδιώκει την ανάδειξη και τη δυναμική προώθηση της διαχείρισης των κινδύνων και την ενθάρρυνση των τραπεζών για σημαντικές βελτιώσεις στη μέτρηση, αντιστάθμιση και μεταφορά των κινδύνων. Η εφαρμογή σύγχρονων πρακτικών διαχείρισης των κινδύνων αποτελεί τη βασική προϋπόθεση και για την πειθαρχία στην αγορά.

Επιπροσθέτως, το νέο Σύμφωνο, παρά τους απαιτητικούς κανόνες τους οποίους εισάγει, συμβάλει στην ανάπτυξη και ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας μιας οικονομίας. Αυτό θα γίνει φανερό μέσα από τις συνέπειες που αναμένεται να έχει, όπως η αύξηση των συγχωνεύσεων μεταξύ των τραπεζών για την αντιμετώπιση των υψηλών κεφαλαιακών απαιτήσεων που θέτει το νέο πλαίσιο. Σημειώνεται ότι, οι νέες προτάσεις θα δυσκολέψουν σημαντικά κρατικούς εκδότες, για τους οποίους η κεφαλαιακή επάρκεια θα μειωθεί κατά την μετάβαση από την Βασιλεία Ι στην Βασιλεία ΙΙ.

Ακόμη, τα μακροπρόθεσμα οφέλη των τραπεζών από την υιοθέτηση και εφαρμογή του νέου πλαισίου είναι σημαντικά (πχ. μείωση του πιστωτικού κινδύνου, χαμηλές κεφαλαιακές απαιτήσεις κλπ.), αφού συνεπάγονται χαμηλότερο κεφαλαιακό κόστος και αποτελεσματικότερη λειτουργία.

Σε τακτικό επίπεδο η Βασιλεία ΙΙ αναμένεται να επιφέρει σημαντικές αλλαγές και ωφέλειες για τα πιστωτικά ιδρύματα που θα υιοθετήσουν τις πιο εξελιγμένες προσεγγίσεις υπολογισμού κεφαλαιακών απαιτήσεων και διαχείρισης κινδύνων. Συνοπτικά, η δημιουργία πρόσθετης αξίας για τον μέτοχο μπορεί να επιτευχθεί μέσω αύξησης της κερδοφορίας ή μείωσης του λειτουργικού κόστους από:

1) Τον περιορισμό των ζημιών από πιστωτικό κίνδυνο μέσω α) της ενίσχυσης της πειθαρχίας και της αποτελεσματικότητας στις διαδικασίες και πολιτικές πιστοδοτήσεων, ανακτήσεων και διαγραφών επισφαλών απαιτήσεων και β) της δυνατότητας εντοπισμού και διαχωρισμού των δανειοληπτών και μορφών δανειοδότησης ανάλογα με τον αναλαμβανόμενο κίνδυνο, με βάση τα εσωτερικά συστήματα διαβάθμισης πιστωτικού κινδύνου. Απώτερος στόχος είναι η προσέλκυση των καλύτερων πελατών (cherry picking) και η κατάλληλη δόμηση της μορφής πιστοδότησης, βελτιστοποιώντας την πιθανότητα αποπληρωμής, μέσω της χρήσης τεχνικών μείωσης πιστωτικού κινδύνου (π.χ. εξασφαλίσεις, εγγυήσεις, συμφωνίες συμψηφισμού).

2) Τη βελτίωση της πολιτικής και διαδικασίας σχηματισμού προβλέψεων για επισφαλή δάνεια. Η ορθή πληροφόρηση σχετικά με τα στοιχεία κινδύνου τόσο σε επίπεδο αντισυμβαλλόμενου όσο και απαίτησης (δανείου) παρέχουν στη διοίκηση του πιστωτικού ιδρύματος μια σαφή εικόνα των πιο αποδοτικών δανείων ή χαρτοφυλακίων. Οι παράμετροι κινδύνου (πιθανότητα αθέτησης, ζημιά και έκθεση σε περίπτωση αθέτησης) στα πλαίσια της νέας Συνθήκης μπορούν να χρησιμοποιηθούν, με κατάλληλες προσαρμογές, στο σχηματισμό προβλέψεων σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης.

3) Τη βελτίωση της τιμολόγησης ενσωματώνοντας τις παραμέτρους κινδύνου (risk adjusted pricing). Οι αυξημένες δυνατότητες εντοπισμού και διαχωρισμού των δανειοληπτών και μορφών δανειοδότησης, ανάλογα με τον αναλαμβανόμενο κίνδυνο, μπορούν να υποστηρίξουν μια διαφοροποιημένη

τιμολογιακή πολιτική (επιβραβεύοντας τους συνεπείς πελάτες με χαμηλότερο επιτόκιο). Η εν λόγω πολιτική παρέχει τη δυνατότητα έγκαιρου εντοπισμού ελκυστικών πηγών εσόδων και επιτρέπει στις πιστοδοτικές μονάδες να αποδείξουν στον πελάτη και στη διοίκηση του πιστωτικού ιδρύματος ότι το παρεχόμενο επιτόκιο του δανείου είναι λογικό λαμβάνοντας υπόψη τον αναλαμβανόμενο κίνδυνο.

4) Τον περιορισμό των λειτουργικών ζημιών ή / και του λειτουργικού κόστους μέσω α) της δομημένης τακτικής καταγραφής (δημιουργία βάσης δεδομένων λειτουργικού κινδύνου) και ανάλυσης των στοιχείων ζημιών, και β) της ανάπτυξης ενός πλαισίου διαχείρισης λειτουργικού κινδύνου δομημένου και εστιασμένου στις διαδικασίες με χρήση εξειδικευμένων εργαλείων / μεθοδολογιών [(π.χ. περιοδικών αυτοαξιολογήσεων κινδύνων και ελέγχων (Risk Control Self Assessment-RCSA), Βασικών Δεικτών Κινδύνου (Key Risk Indicators-KRIs)]. Τα εν λόγω εργαλεία θα διαθέτουν ικανότητα πρόβλεψης ενδεχόμενων γεγονότων και πιθανών ζημιών και θα αποτελούν ένα σύστημα έγκαιρης προειδοποίησης (early warning system) για ανάληψη συγκεκριμένων δράσεων. Η πληροφόρηση από ένα πλαίσιο διαχείρισης λειτουργικού κινδύνου, το οποίο αποτελεί ταυτόχρονα και σύστημα ελέγχου με δυνατότητα μετεξέλιξης σε σύστημα διαχείρισης ολικής ποιότητας (total quality management), θα οδηγήσει στη βελτίωση και στον ανασχεδιασμό των υφιστάμενων διαδικασιών και, συνεπώς, θα συμβάλλει στην ενίσχυση της λειτουργικής αποτελεσματικότητας και στη μείωση του λειτουργικού κόστους.(Χαραλαμπίδης, 2006)

Εκτός, όμως, από τις τράπεζες υπάρχουν θετικές επιπτώσεις και στις δανειολήπτριες εταιρείες. Πιο συγκεκριμένα, η κατάταξη των πιστούχων σε κατηγορίες πιστωτικού κινδύνου, που συνδέονται με την πιθανότητα αθέτησης των υποχρεώσεων τους, συμβάλει στην ορθολογική αποτίμηση και τιμολόγηση του αναλαμβανόμενου, από την τράπεζα, πιστωτικού κινδύνου. Συνεπώς, το μέτρο αυτό αναμένεται να ωθήσει τις εταιρείες χαμηλού κινδύνου να λάβουν rating (διαβάθμιση) από κάποια αναγνωρισμένη εταιρία πιστοληπτικής αξιολόγησης ή να συνεργαστούν με τράπεζες που έχουν υιοθετήσει τις πιο προηγμένες μεθόδους αξιολόγησης πιστωτικού κινδύνου, με απώτερο σκοπό τη μείωση του κόστους των δανειακών τους

κεφαλαίων. Αυτή η προοπτική απαιτεί και αναβάθμιση της οργάνωσης και απεικόνισης των οικονομικών δεδομένων των επιχειρήσεων.

Να σημειωθεί τέλος ότι, η επιτυχής υλοποίηση του νέου Συμφώνου στις θυγατρικές των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων στη νοτιοανατολική Ευρώπη, αφενός αποτελεί εχέγγυο για την ασφαλή επέκτασή τους στην περιοχή, μέσω της ενίσχυσης της λειτουργίας διαχείρισης κινδύνων και αφετέρου εναρμονίζει οργανωτικές δομές, πολιτικές, διαδικασίες και πληροφοριακά συστήματα, επηρεάζοντας καταλυτικά το επιχειρησιακό πρότυπο λειτουργίας των ελληνικών ομίλων (group operating model). Συνολικά, το νέο εποπτικό πλαίσιο της κεφαλαιακής επάρκειας οδηγεί σε μια πρωτοφανή εποπτική αλλαγή, η οποία θα επιφέρει πολλαπλές επιπτώσεις σε όλες τις πτυχές της δραστηριότητας των πιστωτικών ιδρυμάτων, τις σχέσεις με τους μετόχους και τους πελάτες τους. Ίσως η Βασιλεία ΙΙ αποτελεί μια «επανάσταση» στο διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα, φέροντας ωστόσο το μανδύα της κανονιστικής συμμόρφωσης (Χαραλαμπίδης, 2006).

2.5.8 Οι συνέπειες εφαρμογής του Συμφώνου της Βασιλείας ΙΙ στα Ελληνικά Πιστωτικά Ιδρύματα

Το 2007 είναι το έτος κατά το οποίο τα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα ενσωμάτωσαν στη λειτουργία τους, τους κανόνες του Συμφώνου της Βασιλείας ΙΙ για την αξιολόγηση των πάσης φύσεως κινδύνων που αναλαμβάνουν. Η συγκεκριμένη αποτελεί τη μεγαλύτερη θεσμική αλλαγή που έχει επηρεάσει τα πιστωτικά ιδρύματα και ιδιαίτερα τα μικρότερα από αυτά καθώς ενέτεινε τις πιέσεις για τη δημιουργία κεφαλαιακά ισχυρών τραπεζικών ομίλων. Ταυτόχρονα εντάθηκε περαιτέρω ο ανταγωνισμός με αποτέλεσμα την σύγκλιση των spreads που απολαμβάνουν οι ελληνικές τράπεζες σε σχέση με τις αντίστοιχες ευρωπαϊκές, επηρεάζοντας έτσι αρνητικά την αύξηση της κερδοφορίας τους. Οι εξελίξεις αυτές δημιούργησαν προϋποθέσεις που ευνόησαν τη δημιουργία μεγαλύτερων τραπεζικών ομίλων, που προέκυψαν είτε από τη συγχώνευση εγχώριων πιστωτικών ιδρυμάτων είτε από την εξαγορά και ανάπτυξη πιστωτικών ιδρυμάτων στην Νοτιοανατολική Ευρώπη.

Πιο συγκεκριμένα η εφαρμογή των κανόνων του Συμφώνου της Βασιλείας ΙΙ οδήγησε τις τράπεζες στην υιοθέτηση αυστηρότερων κριτηρίων χορήγησης καθώς και στην ατομική αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας όλων των δανειζόμενων

που στηρίζεται πλέον στην χρήση αξιόπιστων και αναλυτικών οικονομικών στοιχείων του δανειοδοτούμενου. Επιπρόσθετα, σε περίπτωση απόρριψης αιτήματος εταιρικής χρηματοδότησης, οι τράπεζες υποχρεούνται να εξηγήσουν λεπτομερώς τις ενέργειές τους. Παραδοσιακά ένα από τα βασικά κριτήρια χρηματοδότησης εταιρειών ήταν η ύπαρξη εξασφάλισης κυρίως με τη μορφή ακινήτου, ενώ οι λειτουργικές χρηματικές ροές έρχονταν σε δεύτερη μοίρα. Με την εφαρμογή του Συμφώνου της Βασιλεία ΙΙ οι χρηματικές ροές απέκτησαν ιδιαίτερη αξία ως κριτήριο χρηματοδότησης.

Καθοριστικό ρόλο στην τιμολόγηση της χρηματοδότησης μιας επιχείρησης διαδραματίζει το κόστος κεφαλαίου του πιστωτικού ιδρύματος. Με το καθεστώς της Βασιλείας Ι **για κάθε 100 ευρώ δάνειο οι τράπεζες υποχρεούνταν να δεσμεύουν 8 ευρώ κεφάλαιο**. Το κεφάλαιο αυτό έχει ένα κόστος που ισούται με την προσδοκώμενη απόδοση των μετόχων της τράπεζας. Άρα τα 8 ευρώ που επένδυσε ένας μέτοχος με μια προσδοκώμενη απόδοση 15% πρέπει να του αποδώσουν 1,2 ευρώ τα οποία αυξάνουν το κόστος του δανείου των 100 ευρώ κατά 1,2 ευρώ. Με την ενσωμάτωση των κανόνων της Βασιλείας ΙΙ, τα πιστωτικά ιδρύματα υποχρεούνται να διατηρούν κεφάλαια σύμφωνα με την πιστοληπτική ικανότητα των δανειοδοτούμενων επιχειρήσεων. Ως εκ τούτου, δύναται να διατηρούν χαμηλότερα κεφάλαια για εταιρείες με καλύτερη πιστοληπτική ικανότητα και να μπορούν να τιμολογούν τις συγκεκριμένες εταιρείες προνομιακότερα. Ως αποτέλεσμα οι επιχειρήσεις θα προσπαθούν να παρουσιάζουν καλύτερα οικονομικά στοιχεία ώστε να απολαμβάνουν υψηλότερης πιστοληπτικής βαθμολόγησης και άρα μειωμένης τιμολόγησης. Στην καλή εικόνα των οικονομικών στοιχείων καθοριστικό ρόλο παίζουν πλέον οι χρηματικές ροές (cash flows).

Όπως έχει αναφερθεί, η Βασιλεία ΙΙ δίνει τη δυνατότητα δύο εναλλακτικών μεθόδων εκτίμησης της κεφαλαιακής επάρκειας έναντι του πιστωτικού κινδύνου στα πιστωτικά ιδρύματα. Την Τυποποιημένη Μέθοδο (η τράπεζα υποχρεούται να δεσμεύει τουλάχιστον το 8% του δανειακού του χαρτοφυλακίου σε Ίδια Κεφάλαια) και των εσωτερικών διαβαθμίσεων όπου το ύψος των Ιδίων Κεφαλαίων εξαρτάται από την πιστοληπτική ικανότητα του δανειζόμενου.

Για να γίνει κατανοητή η διαφορά των δύο μεθόδων ας υποθέσουμε ότι η τράπεζα Ι επιλέγει να εφαρμόσει την Τυποποιημένη Μέθοδο και η ΙΙ των Εσωτερικών Διαβαθμίσεων. Για τον ίδιο πελάτη που έχει δάνειο 100 ευρώ η τράπεζα Ι θα υποχρεούται να δεσμεύει 8 ευρώ ενώ η Τράπεζα ΙΙ θα υποχρεούται να

διατηρεί εποπτικά κεφάλαια που μπορεί να πλησιάσουν και τα 50 ευρώ (συντελεστής έως 50%). Στην Ελληνική αγορά άλλα πιστωτικά Ιδρύματα ακολουθούν την πρώτη και λοιπά τη δεύτερη προσέγγιση. Για τις εισηγμένες στο ΧΑΑ τράπεζες προβλέπεται γνωστοποίηση της μεθόδου που πρόκειται να υιοθετήσουν. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην αρχική φάση εφαρμογής των διατάξεων της Βασιλείας ΙΙ το σύνολο των πιστωτικών ιδρυμάτων φαίνεται να επιλέγει την Τυποποιημένη Μέθοδο λόγω απλούστερης και οικονομικότερης εφαρμογής της, ενώ αναμένεται διαχρονικά οι μικρότερες τράπεζες λόγω περιορισμένου αριθμού πελατών να συνεχίσουν να επιλέγουν την Τυποποιημένη Μέθοδο ενώ οι μεγαλύτερες των εσωτερικών διαβαθμίσεων. Σε αυτή τη περίπτωση οι εταιρείες με καλή πιστοληπτική ικανότητα, που είναι συνήθως μεγάλες εταιρείες, συναλλάσσονται με μεγάλους τραπεζικούς ομίλους, καθώς έτσι έχουν τη δυνατότητα να απολαμβάνουν ανταγωνιστικότερη τιμολόγηση ενώ, απεναντίας, οι εταιρείες με χαμηλή πιστοληπτική ικανότητα τις μικρότερες.(Υπηρεσία διαχείρισης κινδύνων Eurobank)

Με την εφαρμογή των νέων κανονισμών το φαινόμενο όπου μια επιχείρηση με μη ικανοποιητικά οικονομικά στοιχεία μπορούσε να δανειστεί με προνομιακή τιμολόγηση λόγω προσφοράς εξασφάλισης (μετρητά, προσημείωση υποθήκης κλπ.) εκ μέρους της αναμένεται να περιοριστεί και οι τράπεζες θα αναγκαστούν να τιμολογήσουν υψηλότερα. Η αιτία γι' αυτό είναι ότι τα νέα μοντέλα αξιολόγησης δεν λαμβάνουν υπόψη τις εξασφαλίσεις.

Η απόλυτη εφαρμογή των διατάξεων της Βασιλείας ΙΙ αναμένεται να προκαλέσει **αύξηση μεταξύ 2% έως 4% στα εποπτικά κεφάλαια των ελληνικών τραπεζών** λόγω του υψηλού ποσοστού οριστικών καθυστερήσεων αποπληρωμής πελατών αλλά και των δυσκολιών ρευστοποίησης εμπράγματων εξασφαλίσεων. Αυτό ίσως δύναται να οδηγήσει τα επιτόκια σε περαιτέρω άνοδο καθώς τα μεγαλύτερα εποπτικά κεφάλαια αυξάνουν το λειτουργικό κόστος των πιστωτικών ιδρυμάτων. Σε ουσιαστική αύξηση των εποπτικών κεφαλαίων θα οδηγήσει και η πρόσθεση του Λειτουργικού κινδύνου στις βασικές κατηγορίες κινδύνου έναντι των οποίων υποχρεούνται οι τράπεζες να διατηρούν εποπτικά κεφάλαια. Πέραν από τους παραπάνω παράγοντες που επηρεάζουν το λειτουργικό κόστος γίνεται σαφές ότι η εναρμόνιση των τραπεζών με τις νέες διατάξεις απαιτεί την προμήθεια από μέρους τους υψηλής τεχνολογίας και κόστους ηλεκτρονικού εξοπλισμού και εφαρμογών

καθώς και την πρόσληψη σημαντικού αριθμού εξειδικευμένων εργαζομένων με υψηλού επιπέδου κατάρτιση.

Συμπερασματικά, δύναται να αναφερθεί ότι η εναρμόνιση της Ελληνικής τραπεζικής αγοράς με τις διατάξεις της Βασιλείας ΙΙ επέφερε και σταδιακά θα επιφέρει ανατρεπτικές μεταβολές σε επίπεδο Πιστωτικών Ιδρυμάτων όπου θα επηρεάσει:

- ✓ Τη λήψη των αποφάσεων χορήγησης
- ✓ Την τιμολόγηση των προϊόντων χορήγησης
- ✓ Τον υπολογισμό της Κεφαλαιακής Επάρκειας
- ✓ Την αύξηση των λειτουργικών εξόδων
- ✓ Την στρατηγική ανάπτυξης και επέκτασής τους
- ✓ Τους χρηματοοικονομικούς δείκτες
- ✓ Την φερεγγυότητα και την αξιοπιστία τους σε παγκόσμιο επίπεδο,

ενώ σε επίπεδο πελατείας των πιστωτικών ιδρυμάτων επηρεάζει:

- ✓ Την εγκρισιμότητα των εταιρικών χορηγήσεων
- ✓ Την αναπροσαρμογή του κόστους δανεισμού
- ✓ Την αύξηση των λειτουργικών εξόδων των επιχειρήσεων
- ✓ Την ανάγκη ύπαρξης συγχωνεύσεων, εξαγορών ή συνεργασιών.

2.5.9 Οικονομική κρίση και Βασιλεία ΙΙ - Κριτική Συμφώνου Βασιλείας ΙΙ

Όπως αναλύσαμε στην προηγούμενη ενότητα, είναι σημαντικά και αναμφισβήτητα τα οφέλη από την εφαρμογή του νέου εποπτικού πλαισίου. Ωστόσο, η τρέχουσα κρίση του διεθνούς και του ευρωπαϊκού χρηματοπιστωτικού συστήματος αποδεικνύει ότι, οι εποπτικοί κανόνες και οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν έως σήμερα δεν ήταν σωστές και επαρκείς, ώστε να αποτρέψουν την κατάρρευση μεγάλων χρηματοπιστωτικών ομίλων που οδηγούν σε βαθιά ύφεση την οικονομία. Χρειάζονται, επομένως, νέοι βελτιωμένοι μηχανισμοί για τη διασφάλιση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας και αποτελεσματικότητας. Κρίνεται επείγον το

αίτημα μιας νέας στρατηγικής για τη στήριξη και τη ριζική μεταρρύθμιση του ευρωπαϊκού τραπεζοπιστωτικού συστήματος. (Ζαββός, 2008)

Στο επίκεντρο, λοιπόν, της τρέχουσας πολιτικής, ακαδημαϊκής και εν γένει δημόσιας συζήτησης βρίσκεται το ζήτημα της αναπροσαρμογής του ισχύοντος δημοσίου χρηματοπιστωτικού δικαίου, σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, ως συνέπεια της τρέχουσας κρίσης, η οποία, όπως αναφέρθηκε στο πρώτο κεφάλαιο, εκδηλώθηκε το 2007 στο χρηματοπιστωτικό σύστημα των Η.Π.Α., προσέλαβε έκτοτε σημαντικές διεθνείς διαστάσεις, και έχει προκαλέσει είτε κρίση σε άλλα χρηματοπιστωτικά συστήματα ανά την υφήλιο, είτε απλώς αναταραχή και έχει μεταπηδήσει στον πραγματικό τομέα της οικονομίας σε παγκόσμιο σχεδόν επίπεδο.

Ο κ. Χ. Γκόρτσος (2007) επισημαίνει ότι έχουν καθιερωθεί κανόνες, οι οποίοι κρίνονται ως αναποτελεσματικοί, όπως ενδεικτικά οι κανόνες κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών, οι οποίοι εντείνουν την «προκυκλικότητα», δηλαδή ωθούν τις τράπεζες να χορηγούν περισσότερα δάνεια κατά τη διάρκεια της ανόδου του οικονομικού κύκλου και να είναι πιο διστακτικές στην πιστωτική τους δραστηριότητα κατά τη διάρκεια της ύφεσης, και οι κανόνες το κόστος της εφαρμογής των οποίων σε ορισμένες περιπτώσεις υπερακοντίζει τα οφέλη από την υιοθέτησή τους, τουλάχιστον ως προς ορισμένες διαστάσεις τους (με πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα ορισμένους κανόνες για την προστασία του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών).

Σύμφωνα με τον κ. Φ. Καλφάογλου (www.epistimonikomarketing.gr,), οι **ελλείψεις - αδυναμίες της Βασιλείας ΙΙ** όσον αφορά την επίδρασή της στους παράγοντες που επηρεάζουν τη χρηματοοικονομική αποτελεσματικότητα και σταθερότητα συνοψίζονται στα κάτωθεν:

1. *Επιμερισμός του κινδύνου*: Το νέο πλαίσιο εισάγει για πρώτη φορά ρυθμίσεις για τις τράπεζες που χρησιμοποιούν την τεχνική της τιτλοποίησης για τη μεταφορά του πιστωτικού κινδύνου εκτός των ισολογισμών τους και αναγνωρίζει τα πιστωτικά παράγωγα ως τεχνική μείωσης του κινδύνου. Αυτό αναμένεται να βοηθήσει σε ορθότερο επιμερισμό του κινδύνου μέσα στο τραπεζικό σύστημα. Η μεταφορά όμως του πιστωτικού κινδύνου έχει δημιουργήσει νέους φορείς κινδύνου που σε πολλές περιπτώσεις είναι έξω από το τραπεζικό σύστημα και πέρα από τα όρια εφαρμογής της Βασιλείας ΙΙ. Οι εταιρείες επενδύσεων υψηλής μόχλευσης (hedge

funds) είναι ένα τέτοιο παράδειγμα, οι οποίες έχουν σημαντικές τοποθετήσεις σε πιστωτικά παράγωγα χωρίς να υπόκεινται σε ρυθμιστικούς κανόνες.

2. *Διάχυση πληροφοριών*: Η Βασιλεία ΙΙ δίνει μεγάλη έμφαση στη διαφάνεια και τη διάχυση των πληροφοριών, αφού αφιερώνει ολόκληρο τον τρίτο πυλώνα στην πειθαρχία της αγοράς. Σε αυτή την περίπτωση, για να επιβάλλουν πειθαρχία πρέπει να έχουν τις απαραίτητες πληροφορίες για να αξιολογήσουν μια τράπεζα, την ικανότητα να ερμηνεύσουν κατάλληλα τις πληροφορίες καθώς και την ικανότητα να επηρεάσουν τις αποφάσεις των τραπεζών. Η Βασιλεία ΙΙ εστιάζει κυρίως στο πρώτο και αγνοεί τα άλλα δύο, θεωρώντας την πληροφορία ως ομοιογενές αγαθό όπου το περισσότερο είναι πάντα καλύτερο από το λιγότερο και επιβάλλει στις τράπεζες και τις εποπτικές αρχές την υποχρέωση δημοσιοποίησης πολλών πληροφοριών. Όμως η πειθαρχία της αγοράς εξαρτάται και από την ικανότητα της αγοράς να αξιολογεί την οικονομική θέση των τραπεζών, καθώς και την ικανότητά της να επιβάλει διορθωτικές ενέργειες που αντανακλούν αυτές τις αξιολογήσεις, παράμετροι, τις οποίες το νέο πλαίσιο αγνοεί.

3. *Δυνατότητα απορρόφησης ζημιών*: Το νέο πλαίσιο απαιτεί η εκτίμηση των παραμέτρων να λαμβάνει υπόψη όλες τις φάσεις του οικονομικού κύκλου, αλλά αυτό, προς το παρόν, είναι πολύ δύσκολο να υλοποιηθεί. Συνεπώς, οι ζημιές που εκτιμώνται απεικονίζουν ιστορική εμπειρία και όχι μελλοντικά γεγονότα. Το πρόβλημα αμβλύνεται, εν μέρει, με την υποχρέωση των τραπεζών να διενεργούν ασκήσεις προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων (stress testing) καθώς οι ασκήσεις αυτές είναι προσανατολισμένες στο παρελθόν με δυνατότητα εκτίμησης της αναμενόμενης ζημιάς. Η μη αναμενόμενη ζημιά δεν μπορεί να εκτιμηθεί, ακριβώς, γιατί είναι μη αναμενόμενη. Όταν η ακραία κατάσταση εξελιχθεί σε κρίση, τότε τα κεφάλαια συχνά δεν είναι επαρκή. Επομένως, ορισμένες φορές τίθεται σε αμφιβολία η δυνατότητα του κεφαλαίου να απορροφήσει μη αναμενόμενες ζημιές, σε αντίθεση με τη λογική του πλαισίου της Βασιλείας ΙΙ. Περαιτέρω, το ερώτημα που συχνά ανακύπτει είναι ποιους κινδύνους καλύπτουν τα κεφάλαια. Με βάση τη λογική του νέου πλαισίου, τα κεφάλαια προορίζονται να καλύψουν μικροοικονομικούς κινδύνους (πιστωτικό κίνδυνο, κίνδυνο αγοράς κ.λπ.), αλλά αγνοούν τους μακροοικονομικούς κινδύνους, δηλαδή τους κινδύνους που δημιουργεί το μάκρο - περιβάλλον.

4. *Κίνδυνος μετάδοσης κρίσεων*: Η μετάδοση κρίσεων στο σύγχρονο χρηματοοικονομικό σύστημα εξαρτάται από τον βαθμό συσχέτισης μεταξύ των τραπεζών και από τον τρόπο αντίδρασης των εποπτικών αρχών σε μια κρίση. Η συσχέτιση μεταξύ των τραπεζών, ως αποτέλεσμα της διατραπεζικής αγοράς και των επενδύσεων που υπόκεινται σε κοινούς παράγοντες κινδύνου, δε λαμβάνεται υπόψη από τη Βασιλεία ΙΙ και συνεπώς η συμβολή της αναμένεται μικρή.

Σαφώς η αποτελεσματικότητα και σταθερότητα έχει και ορισμένες παραμέτρους που είναι εκτός του πεδίου ανάλυσης του νέου Συμφώνου. Αυτό, όμως, δεν σημαίνει ότι η Βασιλεία ΙΙ δεν είναι επαρκώς και καλά σχεδιασμένη, αλλά ότι καταδεικνύει τους περιορισμούς. Ένα εποπτικό πλαίσιο κεφαλαιακών απαιτήσεων, όσο καλά σχεδιασμένο και αν είναι, μπορεί να επηρεάσει μέχρι ενός ορισμένου σημείου την αποτελεσματικότητα και σταθερότητα του συστήματος. Υπάρχουν θέματα σχετικά με τον επιμερισμό των κινδύνων, τη διάχυση των πληροφοριών, τη δυνατότητα απορρόφησης ζημιών και τον κίνδυνο μετάδοσης κρίσης που χρήζουν συμπληρωματικών πολιτικών. Αναφέρεται, λοιπόν, από τον κ. Καλφάογλου, ότι θα ήταν χρήσιμο να επανεξεταστούν οι κανόνες της Βασιλείας ΙΙ για την καλύτερη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος και τον περιορισμό στην ένταση των κυκλικών διακυμάνσεων, καθώς και να υπάρξει καλύτερος συντονισμός των διεθνών κανόνων για την εποπτεία των τραπεζών, σε συνδυασμό με εκείνους που επιβάλλονται από τα Σύμφωνα Σταθερότητας της ΕΕ.

Το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (συμβουλευτικό όργανο του υπουργείου Οικονομίας) σε ειδική μελέτη του προβάλλει το ενδεχόμενο της δημιουργίας ισχυρών ολιγοπωλίων στην τραπεζική αγορά λόγω της εφαρμογής της Βασιλείας ΙΙ και ζητά από την κυβέρνηση να πάρει τις απαραίτητες «θεσμικές προφυλάξεις». Σε ειδική μελέτη του ΚΕΠΕ για τις συνέπειες από την εφαρμογή της νέας Συνθήκης τονίζεται ότι, πολλά τραπεζικά ιδρύματα, ενόψει του νέου θεσμικού πλαισίου, ενδέχεται να προχωρήσουν σε συγχωνεύσεις και εξαγορές για να καλύψουν τις επιταγές του νέου πλαισίου σε κερδοφορία, χαρτοφυλάκια και ίδια κεφάλαια. Το ΚΕΠΕ προβλέπει ότι μια τέτοια εξέλιξη θα οδηγήσει στη δημιουργία λίγων και μεγάλων δανειακών χαρτοφυλακίων με αποτέλεσμα αντί τα ίδια κεφάλαια να καθορίζουν το όριο των χορηγήσεων (όπως επιτάσσει η Βασιλεία ΙΙ) να συμβεί το αντίθετο. Το φαινόμενο, τονίζεται ότι, έχει ήδη ξεκινήσει από τις μεγάλες τράπεζες της Ευρωζώνης.

Από την άλλη πλευρά, υπογραμμίζεται στην έκθεση ότι η υπερσυγκέντρωση απαιτήσεων από δάνεια σε ένα μικρό αριθμό εμπορικών τραπεζών θα καταστήσει δύσκολη την εποπτεία της νέας Συμφωνίας από τις ίδιες τις Κεντρικές Τράπεζες. Κάτι τέτοιο σημειώνεται ότι θα καθιστούσε τις εμπορικές τράπεζες ευάλωτες σε ενδεχόμενες χρηματοπιστωτικές κρίσεις οι οποίες συνοδεύονται και από μεταβλητότητα των νομισματικών συνθηκών.

Τέλος, προτείνονται συμπληρωματικά μέτρα για τις οδηγίες της Βασιλείας ΙΙ που θα καταστήσουν την εφαρμογή της ακόμη περισσότερο αποτελεσματική:

- **Το πρώτο μέτρο** αφορά την λεπτομερέστερη και πιο διάφανη τιμολόγηση των τραπεζικών προϊόντων. Δηλαδή, τη διαμόρφωση των επιτοκίων χορηγήσεων λαμβάνοντας υπόψη όλες τις επιμέρους παραμέτρους ζήτησης και κόστους που τα επηρεάζουν.
- **Το δεύτερο μέτρο** αφορά τη δημιουργία ενός θεσμικού πλαισίου το οποίο θα αποτρέπει φαινόμενα συγκέντρωσης της αγοράς και, κατά συνέπεια, «ολιγοπώλησης» του τραπεζικού συστήματος. Το μέτρο αυτό αποβλέπει στην αποτελεσματική εφαρμογή της Βασιλείας ΙΙ, αλλά και την άσκηση εποπτικού ελέγχου από τις εμπορικές τράπεζες.

Επίσης, ο κ. Γ. Ζαββός (2008) τονίζει ότι είναι απαραίτητη η συμπλήρωση του ισχύοντος εποπτικού πλαισίου με νέες προτάσεις, ώστε να καταστεί αποτελεσματικότερο. Ο ίδιος θέτει ορισμένες προτάσεις όσον αφορά τους παρακάτω θεμελιακούς άξονες:

Πρώτον, σύστημα εποπτείας και χρηματοπιστωτικής σταθερότητας στην Ε.Ε. που θα έχει ως κύριο στόχο την πρόβλεψη, την αποφυγή, τη διαχείριση και την επίλυση των συστημικών κρίσεων.

Δεύτερον, άμεση επέκταση των ρυθμίσεων και της εποπτείας στον «σκιώδη» χρηματοπιστωτικό τομέα, που περιλαμβάνει hedge funds και equity funds από τα οποία μπορούν να προκληθούν τεράστιοι συστημικοί κίνδυνοι.

Τρίτον, επάρκεια κεφαλαίων των τραπεζών και των χρηματοοικονομικών εταιρειών μέσω σημαντικών ρυθμίσεων για τον περιορισμό των δυσμενών συνεπειών των οικονομικών κύκλων (procyclicality) και της επιβολής μεγαλύτερων αποθεματικών και προβλέψεων σε ανοδικές φάσεις του οικονομικού κύκλου, ώστε να καλύπτονται οι ανάγκες σε καθοδικές φάσεις. Επίσης, περιορισμός των ορίων της

οιονεί αυτορρύθμισης που προβλέπει η Βασιλεία ΙΙ (δεύτερος πυλώνας) με την εναπόθεση του εποπτικού ρόλου στους εσωτερικούς μηχανισμούς ελέγχων των ίδιων των τραπεζών που αποδείχθηκαν ανίκανοι να προβλέψουν την κρίση προτού λάβει μεγάλες διαστάσεις.

Τέταρτον, μηχανισμοί ελέγχου και εποπτείας που να προλαμβάνουν και να αποτρέπουν, καθώς και μηχανισμοί σταθεροποίησης που να μετριάζουν τις επιπτώσεις συστημικών φαινομένων στην πραγματική οικονομία.

Συμπέρασμα

Η πρόσφατη κρίση και αναταραχή ανέδειξε όντως την ύπαρξη κενών στο υφιστάμενο ρυθμιστικό πλαίσιο (Βασιλεία ΙΙ), ιδίως σε επίπεδο πρόληψης, γεγονός που έθεσε εύλογα σε αμφισβήτηση το μέγεθος της αποτελεσματικότητάς του και καθιστά επιβεβλημένη την ανάγκη αναθεώρησής του και, γενικότερα, την υιοθέτηση διεθνών κανόνων στο πλαίσιο της «νέας αρχιτεκτονικής του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος». Σημειώνεται, τέλος, ότι κρίνεται σκόπιμη η διαμόρφωση διεθνούς ρυθμιστικού πλαισίου για τη διαχείριση του κινδύνου ρευστότητας των τραπεζών, θέμα το οποίο δεν συμπεριλαμβάνεται του αντικειμένου της Βασιλείας ΙΙ.

2.5.10 ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΙΙΙ

Οι σημαντικές διαφοροποιήσεις που επέφερε τα τελευταία έτη στο οικονομικό κλίμα των χωρών η υφιστάμενη οικονομική κρίση και οι δεδομένες εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή οικονομία (προσφυγή της Ελλάδας και της Ιρλανδίας στο μηχανισμό στήριξης της ΕΕ και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και η ενδεχόμενη ένταξη σε αυτόν της Πορτογαλίας, της Ισπανίας και άλλων χωρών), κρίνουν επιτακτική την ανάγκη της επικαιροποίησης των ελεγκτικών μηχανισμών των χρηματοπιστωτικών συστημάτων.

Κεντρικοί τραπεζίτες και αξιωματούχοι των χωρών - μελών της Επιτροπής της Βασιλείας για την Τραπεζική Εποπτεία συμφώνησαν, εντός του **9ου/2010** και ύστερα από πολύμηνες διαπραγματεύσεις, για το πώς ο τραπεζικός κλάδος θα καταστεί λιγότερο τρωτός σε ενδεχόμενες χρηματοοικονομικές κρίσεις. Πιο

συγκεκριμένα, οι τράπεζες καλούνται πλέον να διπλασιάσουν το ποσοστό των κεφαλαίων τους, διαθέτοντας, ωστόσο, προθεσμία οκτώ ετών για τη συμμόρφωση σε αυτό. Οι περισσότερες χώρες, συμπεριλαμβανομένων των ΗΠΑ και της Βρετανίας, ζήτησαν ακόμη αυστηρότερους κανόνες από εκείνους που τελικά ανακοινώθηκαν, αλλά συμφώνησαν σε χαμηλότερο συνολικό δείκτη και σε παράταση της περιόδου προσαρμογής, κυρίως λόγω των ενστάσεων της Γερμανίας, μεταξύ άλλων. Έτσι, οι νέοι κανόνες θα εφαρμοστούν σταδιακά από τον Ιανουάριο του 2013 έως τον Ιανουάριο του 2019.

Η Επιτροπή Τραπεζικής Εποπτείας της Βασιλείας απαιτεί πλέον από τα πιστωτικά ιδρύματα να έχουν ίδια κεφάλαια που θα ανέρχονται στο 7% των στοιχείων του ενεργητικού τους, καθώς και περαιτέρω 2,5% «προφύλαξη» προκειμένου να αντεπεξέλθουν σε μελλοντικά τεστ. Οι τράπεζες που δεν θα κατορθώσουν να ανταποκριθούν στους όρους, δεν θα μπορούν να καταβάλλουν μέρισμα, αν και δεν θα υποχρεωθούν να αυξήσουν το κεφάλαιό τους. Επιπρόσθετα, οι προσδιορισμοί αναφορικά με το τι ορίζεται ως κεφάλαιο και μέγεθος ρίσκου έχουν επίσης γίνει πιο αυστηροί. Ο Ζαν Κλωντ Τρισέ, πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και πρόεδρος της ομάδας διαπραγμάτευσης, χαρακτήρισε τη συμφωνία «θεμελιώδη ενίσχυση των διεθνών κεφαλαιουχικών κανόνων... Η συνεισφορά τους στη μακροπρόθεσμη χρηματοοικονομική σταθερότητα και ανάπτυξη θα είναι ουσιαστική», ενώ εξέφρασε και την πεποίθησή του ότι οι αμερικανικές αρχές θα υιοθετήσουν πλήρως το νέο ρυθμιστικό πλαίσιο της Επιτροπής της Βασιλείας. (www.avgi.gr)

Έντονη κριτική έχει δεχτεί το Νέο Σύμφωνο της Βασιλείας ΙΙΙ, παρά του μικρού χρονικού διαστήματος που μετρά η οριστικοποίησή του. Ο τύπος καταγράφει τις θετικές και αρνητικές επιπτώσεις που η εφαρμογή του αναμένεται να καταγράψει τόσο στα ελληνικά όσο και στα παγκόσμια πιστωτικά ιδρύματα. Παράλληλα, οι περισσότερες αναφορές που το συνδέουν με την υφιστάμενη χρηματοοικονομική κρίση ενώ λόγος γίνεται για τις πρόσφατες αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου στις οποίες προχώρησαν στα τέλη του 2010 ελληνικές Τράπεζες (Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Τράπεζα Πειραιώς, Τράπεζα Κύπρου, Geniki Bank) επιδιώκοντας την εναρμόνιση των κεφαλαίων τους (Tier 1) με όσα η Βασιλεία ΙΙΙ ορίζει. Κρίνουμε ότι είναι νωρίς για την άσκηση κριτικής και την καταγραφή των επιπτώσεων που η Βασιλεία ΙΙΙ αναμένεται να επιφέρει στον τραπεζικό χώρο και για το λόγο αυτό, αποφεύγουμε επί

της παρούσας την περαιτέρω αναφορά στο ζήτημα, δεδομένης της ρευστής κατάστασης στην ελληνική οικονομία και εν αναμονεί των εξελίξεων των κινήσεων των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων.

2.5.11 Συμπέρασμα

Η ενσωμάτωση της Βασιλείας ΙΙ αποτελεί εγχείρημα τεράστιων διαστάσεων που όμοιο του δεν έχει προηγούμενο ούτε στην Ελλάδα ούτε στην περισσότερο προηγμένη Ευρώπη. Η βασικότερη και πλέον κρίσιμη μετατροπή που φέρνει η Βασιλεία ΙΙ είναι η ριζική αλλαγή του τρόπου υπολογισμού της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών.

Δεδομένου ότι η Βασιλεία ΙΙ έχει ενσωματώσει σε σημαντικό βαθμό τις βέλτιστες διεθνείς τραπεζικές πρακτικές σε αντίστοιχες εποπτικές απαιτήσεις, είναι εφικτός –υπό προϋποθέσεις- ο μετασχηματισμός της εποπτικής απαίτησης σε πηγή πολύπλευρων επιχειρηματικών ωφελειών με απώτερο στόχο την δημιουργία πρόσθετης αξίας για τους μετόχους των πιστωτικών ιδρυμάτων .

Οι κυριότερες προϋποθέσεις για την μεγιστοποίηση των παράπλευρων ωφελειών από την υλοποίηση της «Βασιλείας ΙΙ»:

• Η υιοθέτηση όσο γίνεται πιο εξελιγμένων μεθόδων υπολογισμού των κεφαλαιακών απαιτήσεων έναντι των αναλαμβανόμενων κινδύνων, γεγονός που θα απαιτήσει σημαντική βελτίωση στις τεχνολογικές υποδομές και τα πληροφοριακά συστήματα κάτι που συνεπάγεται σημαντικό κόστος για τα πιστωτικά ιδρύματα.

• Η καλλιέργεια κουλτούρας διαχείρισης κινδύνων σε όλο το εύρος του οργανισμού.

• Η ενεργός συμμετοχή της ανώτατης διοικητικής βαθμίδας και του Διοικητικού Συμβουλίου Η Βασιλεία ΙΙ αναμένεται να δημιουργήσει πρόσθετη αξία για τον μέτοχο η οποία μπορεί να επιτευχθεί μέσω αύξησης της κερδοφορίας ή μείωσης του λειτουργικού κόστους από:

• Τον περιορισμό των ζημιών από τον πιστωτικό κίνδυνο.

• Την βελτίωση της πολιτικής και της διαδικασίας σχηματισμού προβλέψεων για επισφαλή δάνεια.

• Την ενσωμάτωση των παραμέτρων κινδύνου στην τιμολόγηση των προϊόντων και των υπηρεσιών. Τον περιορισμό των ζημιών από τον λειτουργικό κίνδυνο και του λειτουργικού κόστους.

Με την εφαρμογή των νέων κανόνων της Βασιλείας ΙΙ μεταβάλλονται οι συνθήκες του τραπεζικού ανταγωνισμού. Συγκεκριμένα:

• Ευνοημένες από τις αλλαγές θα είναι οι τράπεζες εκείνες που θα υιοθετήσουν την εξελιγμένη μέθοδο μέτρησης του πιστωτικού κινδύνου (μέθοδος εσωτερικών διαβαθμίσεων ή ΙΚΒ) έναντι των τραπεζών που θα παραμείνουν στην πιο απλή μέθοδο (τυποποιημένη), γεγονός το οποίο αντανακλά το κίνητρο που παρέχουν οι εποπτικές αρχές για διαρκή βελτίωση του πλαισίου διαχείρισης κινδύνου των τραπεζών. Για το Ελληνικό τραπεζικό σύστημα αυτό σημαίνει ότι ευνοημένες θα είναι οι μεγαλύτερες τράπεζες οι οποίες έχουν επιλέξει να προχωρήσουν στην εφαρμογή προηγμένων μεθόδων καθώς και εκείνες που είναι επικεντρωμένες στην λιανική τραπεζική με την απαραίτητη προϋπόθεση ότι το επίπεδο επισφαλειών που μπορεί να έχουν θα είναι ελεγχόμενο.

• Για τις τράπεζες που κάνουν χρήση των εξελιγμένων μεθόδων η ανάπτυξη συστημάτων μέτρησης και παρακολούθησης των αναλαμβανόμενων πιστωτικών κινδύνων από κάθε τράπεζα θα τους επιτρέψει να κάνουν καλύτερες σταθμίσεις της σχέσεως μεταξύ κινδύνου και τιμολόγησης δανείου. Αυτό σημαίνει ότι θα οδηγηθούμε σε ένα πλαίσιο τιμολόγησης το οποίο θα είναι δικαιότερο και ακριβέστερο μιας και η τιμολόγηση του κάθε πελάτη θα σχετίζεται με το αναμενόμενο ρίσκο του. Οι τράπεζες θα έχουν την δυνατότητα να «ανταμείψουν» τους πελάτες τους που είναι συνεπείς, τόσο τους εταιρικούς όσο και του ιδιώτες .

• Για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, το πρακτικό αποτέλεσμα αναμένεται επίσης να είναι θετικό. Στο παρελθόν τα χαμηλά επιτόκια αφορούσαν μόνο τις πολύ μεγάλες επιχειρήσεις. Με το νέο πλαίσιο αυτό θα διαφοροποιηθεί καθώς το χαμηλό επιτόκιο θα είναι συνάρτηση της καλής εικόνας της επιχείρησης ανεξάρτητα από το μέγεθός της.

• Για την πλειονότητα των τραπεζών η προσαρμογή τους στην Βασιλεία ΙΙ συνεπάγεται κόστος το οποίο είναι σημαντικό ειδικότερα για τις τράπεζες εκείνες οι οποίες θα επιλέξουν τις εξελιγμένες μεθόδους, τόσο σε συστήματα,

ανάπτυξηπροηγμένων μοντέλων μέτρησης κινδύνου όσο και σε εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό.

• Σε ότι αφορά το ερώτημα αν θα αυξηθούν τα εποπτικά κεφάλαια η απάντηση είναι ότι αυξήσεις θα χρειαστούν μόνο οι τράπεζες με κακή ποιότητα χαρτοφυλακίου ή ανεπαρκή συστήματα διαχείρισης κινδύνου.

• Για τους δανειολήπτες και τις δανειολήπτριες εταιρίες θα αυξηθεί η δυσκολία στις χορηγήσεις δανείων λόγω της ατομικής αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας των πελατών. Στην ποσοτικοποίηση του πιστωτικού κινδύνου πλέον των καλυμμάτων θα λαμβάνεται υπόψη και η οικονομική ευρωστία του αντισυμβαλλομένου η οποία καθορίζεται από τις πιστωτικές διαβαθμίσεις είτε εξωτερικών φορέων είτε, για τις μεγαλύτερες τράπεζες που διαθέτουν στατιστικά στοιχεία ασυνέπειας των πελατών τους, από εσωτερικά μοντέλα. Έτσι για παράδειγμα για μια εταιρία με διαβάθμιση AAA ο συντελεστής στάθμισης είναι 20%, ενώ για μια εταιρία με διαβάθμιση BBB είναι 100%. Με την Βασιλεία I και στις δύο περιπτώσει ο συντελεστής στάθμισης ήταν 100%.

3 ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΠΕΡΙ ΕΛΕΓΧΟΥ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

3.1.1 Εισαγωγή

Στην παρούσα ενότητα θα παρουσιαστούν τα βασικότερα σύγχρονα επιστημονικά άρθρα και πηγές που σχετίζονται με το θέμα του ελέγχου των τραπεζών. Η δομή του κεφαλαίου προβλέπει τρεις υποκατηγορίες: (i) έρευνες που αφορούν την Επιτροπή της Βασιλείας, (ii) έρευνες που αφορούν τον έλεγχο των τραπεζών γενικά και (iii) έρευνες που αφορούν διάφορα χαρακτηριστικά των τραπεζών. Η χρονική περίοδος αυτών των άρθρων ορίζεται από το 2000 έως σήμερα. Τέλος, η περιγραφική παρουσίαση αυτών γίνεται με βάση την πιο πρόσφατη έρευνα σε κάθε κατηγορία.

3.1.2 Έρευνες που αφορούν το πλαίσιο της επιτροπής της Βασιλείας ΙΙ

Το σύμφωνο της Βασιλείας και η Σουηδική νομοθετική αρχή Finansinspektionen υποχρεώνουν τις τράπεζες και ασφαλιστικές εταιρίες να εκτιμούν τα Internal Risk Management Models (IRMMs) τους βασισμένα σε μια χρονική περίοδο ενός έτους (250 εργάσιμες μέρες). Ωστόσο ο **Sjolander (2009)** εκτιμάει τα Minimum Capital Risk Requirements (MCRRs) χρησιμοποιώντας δυο τεχνικές, την VaR(E)GARCH (Value at Risk Exponential Generalized Autoregressive Conditional Heteroscedasticity) και τον ICSS (Iterative Comulative Sums Of Squares) αλγόριθμο, καταλήγει ότι οι προβλέψεις κινδύνου είναι πιο ακριβείς όταν χρησιμοποιείται διάστημα εκτίμησης μικρότερο από αυτό του ενός έτους που επιβάλλει η Βασιλεία. Κύριος λόγος γι αυτό το συμπέρασμα είναι ότι οι σχετικές πληροφορίες που λαμβάνονται υπόψη θεωρούνται ξεπερασμένες από τις αγορές σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα. Το VaR ορίζεται σαν την μέγιστη απώλεια που αναμένεται να συμβεί σε ένα συγκεκριμένο χρονικό ορίζοντα, με ένα συγκεκριμένο επίπεδο εμπιστοσύνης. Ύστερα από έρευνα διαπιστώθηκε ότι μικρότερες περίοδοι, δεν επηρεάζονται από αυτό το πρόβλημα και το VaR(E)GARCH μοντέλο δεν υπερεκτιμά την ελάχιστη κεφαλαιακή επάρκεια. Αν και δεν είναι σκοπός της έρευνας να ανακαλύψει το ιδανικό διάστημα εκτιμάται ότι 150 εργάσιμες μέρες θα ήταν πιο κατάλληλες. Για τους παραπάνω λόγους, ο ερευνητής καταλήγει ότι η Βασιλεία ΙΙ

μπορεί να αποσύρει τον χρονικό ορίζοντα ενός έτους χωρίς να προέλθει χρηματοοικονομική αποσταθεροποίηση.

Οι **Pasiouras κ.ά. (2009)** παρουσιάζουν μια στατιστική ανάλυση με δεδομένα από όλον τον κόσμο για να αναδείξουν την επίδραση των ρυθμιστικών νομοθεσιών στην αποδοτικότητα του κόστους και του κέρδους των τραπεζών. Το δείγμα αποτελείται από 2853 παρατηρήσεις 615 εισηγμένων τραπεζών που λειτουργούν σε 74 χώρες την περίοδο 2000-2004. Όσον αφορά την νομοθεσία, επικεντρώθηκαν στους περιορισμούς των τριών Pillar της Βασιλείας ΙΙ(κεφαλαιακές απαιτήσεις, εποπτική δύναμη , πειθαρχία αγοράς) και στους περιορισμούς που υπόκεινται οι δραστηριότητες των τραπεζών. Το μοντέλο είναι έτσι σχεδιασμένο ώστε να συγκρίνονται με τα ίδια στάνταρ οι τράπεζες όλων των χωρών και να συγκρίνεται η αποδοτικότητα του κέρδους και του κόστους των τραπεζών με την νομοθεσία, τα χαρακτηριστικά της αγοράς, την οικονομική ανάπτυξη και τις μακροοικονομικές συνθήκες της κάθε χώρας.

Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι (παρότι αποδοτικότητα του κόστους δεν συνεπάγεται και αποδοτικότητα του κέρδους), τόσο η αποδοτικότητα και των δύο είχαν σημαντική θετική σχέση με την υψηλή εποπτική δύναμη και την πειθαρχία της αγοράς. Πιο συγκεκριμένα, οι κεφαλαιακές απαιτήσεις (pillar 1) έχει θετική επίδραση στην απόδοση του κόστους, αλλά αρνητική στην απόδοση του κέρδους. Αυτό συμβαίνει γιατί οι υψηλές κεφαλαιακές απαιτήσεις σε συνδυασμό με τις ακριβές δραστηριότητες του risk management σημαίνουν υψηλή απόδοση κόστους, ενώ η αρνητική σχέση με την απόδοση του κέρδους εξηγείται με μια πιο ρευστή απόδοση κεφαλαίου. Το αντίστροφο αποτέλεσμα (δηλαδή αρνητική σχέση με την απόδοση κόστους, και θετική με το κέρδος) έχουν οι περιορισμοί στις δραστηριότητες των τραπεζών. Αυτό εξηγείται από τους ερευνητές επειδή οι τράπεζες θυσιάζουν την απόδοση κόστους, αφού δεν μπορούν να δραστηριοποιηθούν σε πολλούς τομείς και επικεντρώνονται στους πιο αποδοτικούς, δηλαδή έχουν σαν συνέπεια την απόδοση του κέρδους.

Οι **Kunt κ.ά. (2008)** ερευνούνε ποιος τύπος νομοθεσίας και εποπτείας είναι ο πιο αποδοτικός στο να εγγυάται την υγεία του τραπεζικού συστήματος. Χρησιμοποιώντας δεδομένα από 39 χώρες, διαπίστωσαν ότι όταν οι χώρες είναι συμμορφωμένες με τις βασικές αρχές της Βασιλείας (Basel Core Principles - BCP) έχουν πιο υγιές τραπεζικό σύστημα, βάση των μετρήσεων του Moody's. Οι BCP υπό

την αιγίδα της Παγκόσμιας Τράπεζας και του IMF Financial Sector Assessment Program, δίνουν μια μοναδική πηγή πληροφόρησης για την ποιότητα της νομοθεσίας και της επίβλεψης των τραπεζών ανά τον κόσμο.__ Σημαντική προσφορά αυτής της έρευνας ήταν η προσπάθεια για να αναδειχθούν τα πιο κύρια συστατικά του νομοθετικού πλαισίου. Βρέθηκε στατιστικά σημαντική και θετική σχέση μεταξύ της τροφοδότησης πληροφοριών στο κοινό και της βαθμολόγησης της "υγείας" μιας τράπεζας. Ανάμεσα σε άλλα χαρακτηριστικά όπως έλεγχος ποιότητας ιδρυμάτων, μακροοικονομικό περιβάλλον και χαρακτηριστικά τραπεζών. Επίσης πάνω στο ίδιο αποτέλεσμα διαπιστώθηκε ότι η δημοσίευση υψηλής ποιότητας πληροφοριών ενδυναμώνει τον θεσμικό ρόλο των νομοθετών και της αγοράς. Πιο συγκεκριμένα, χώρες όπου οι τράπεζες πρέπει τακτικά και ακριβώς να εκθέσουν τα οικονομικό τους τα στοιχεία στους ρυθμιστές και στην αγοράς έχουν τις υγιέστερες τράπεζες. Το εν λόγο αποτέλεσμα, επαληθεύτηκε και με έρευνα Z-score (αφορά τον κίνδυνο των τραπεζών).Όμως το αποτέλεσμα γίνεται λιγότερο ισχυρό όσο στο δείγμα βρίσκονται χώρες με χαμηλό κατακεφαλήν εισόδημα. Έτσι στόχος της παραπάνω έρευνας είναι για όσες χώρες θέλουν να αναβαθμίσουν την νομοθεσία και την εποπτεία των τραπεζών τους, να δώσουν προτεραιότητα ανάμεσα και στις άλλες BCP αρχές, στην τροφοδότηση πληροφοριών.

Ο **Robert A. Jarrow (2007)** κάνει μια κριτική για την αναθεωρημένη κεφαλαιακή επάρκεια της Βασιλείας ΙΙ και για τις κύριες απαιτήσεις της από τις τράπεζες. Αναλύεται η θεωρία XYZ , (XYZ theory of regulatory capital) και υποστηρίζει ότι η αναθεωρημένη Βασιλεία ΙΙ (The revised Basel II capital rule) δεν είναι μια καλή προσέγγιση για τον πιστωτικό κίνδυνο. Τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγει είναι τα εξής. Πρώτον, ότι η εκτίμηση πιστωτικού κινδύνου της Βασιλείας ΙΙ (τυποποιημένη ή IRB), δεν παράγει μια καλή προσέγγιση για το ιδανικό ρυθμιστικό κεφάλαιο, είναι μια πολύ τραχιά προσέγγιση σε έναν ιδανικό κύριο κανόνα, και υπό αυτήν τη μορφή, αφήνει ανοικτά περιθώρια για περαιτέρω βελτίωση. Τα σοβαρά προβλήματα είναι ότι το μέτρο κινδύνου VAR (για την Internal Ratings Based προσέγγιση)δεν είναι εννοιολογικά κατάλληλο, και ότι οι υποθέσεις που χρησιμοποιούνται για να εφαρμόσουν το VAR είναι ασυμβίβαστες με τα στοιχεία της αγοράς. Για την μέτρηση του πιστωτικού κινδύνου η Βασιλεία ΙΙ στηρίζεται στο VAR (Value at Risk). Το γεγονός όμως ότι ένα διαφοροποιημένο χαρτοφυλάκιο χρειάζεται

λιγότερο κεφάλαιο από ότι ένα πιο συγκεντρωμένο, την ώρα που το VAR υποθέτει ακριβώς το αντίθετο, το καθιστά όχι τον ιδανικό μετρητή κινδύνου.

Το δεύτερο συμπέρασμα, βασισμένο στη XYZ θεωρία του ρυθμιστικού κεφαλαίου, είναι ότι (λόγω του πρώτου συμπεράσματος)οι κανόνες της αναθεωρημένης Βασιλείας ΙΙ πρέπει μόνο να εφαρμοστούν από κοινού με τους εναλλακτικούς υπάρχοντες κανόνες για το καθορισμού ελαχίστου κεφαλαίου και όχι__ να τους αντικαταστήσουν. Κάτι τέτοιο είναι συνετό με την Basel II NPR (Joint Notice of Proposed Rulemaking 2006), οδηγία που εξέδωσε το Federal Reserve Board τον Μάρτιο του 2006. Αξίζει να σημειωθεί ότι κατασκευάστηκε μια XYZ θεωρία (όπου X το κεφάλαιο της τράπεζας, Z το ιδανικό κεφάλαιο μιας τράπεζας προσδιορισμένο από τις αρχές με την προϋπόθεση ότι έχουν τέλεια γνώση, Y το κεφάλαιο μιας τράπεζας προσδιορισμένο από την Βασιλεία ΙΙ), και συγκαταλέγεται στις δυναμικές θεωρίες καθώς το X,Y,Z αντιπροσωπεύουν στοχαστικές μεταβλητές.

Τέλος, το τρίτο συμπέρασμα, επίσης βασισμένο στη θεωρία XYZ, είναι ότι η διαβάθμιση του απαραίτητου κεφαλαίου μεμονωμένα στις τράπεζες προκειμένου να διατηρηθεί το σύνολο του κεφαλαίου της βιομηχανίας είναι ένας πιο έγκυρος τρόπος για να προσεγγιστεί καλύτερα το ιδανικό επίπεδο του ρυθμιστικού

κεφαλαίου.

Οι **Saurina και Trucharte (2007)** ανέπτυξαν ένα μοντέλο πρόβλεψης της πιθανότητας μη εκπλήρωσης των όρων πληρωμής για τα ενυπόθηκα δάνεια (Probability of Default – PD) χρησιμοποιώντας την Spanish Credit Register η οποία έδωσε εικοσαετή χαρακτηριστικά 3 εκατομμυρίων δανειοληπτών και ποιοτικά στοιχεία πίστωσης. Υπολογίζοντας διαφορετικά PD(Point-In-Time, Through thecycle, το μέσο του κύκλου και το μη κυκλικό) διαπίστωσαν ότι η ελάχιστη κεφαλαιακή επάρκεια της Βασιλείας ΙΙ μπορεί να είναι ευαίσθητη στην μεθοδολογία μέτρησης κινδύνου που εφαρμόζεται. Έτσι αφήνεται να εννοηθεί ότι η προκυκλικότητα της ελάχιστης κεφαλαιακής επάρκειας της Βασιλείας ΙΙ πρέπει να διερευνηθεί περισσότερο. Η έρευνα αυτή εστιάστηκε στα χαρτοφυλάκια με ενυπόθηκα δάνεια, γιατί είναι ο τομέας με την λιγότερη έρευνα και παράλληλα τα πιο σημαντικά χαρτοφυλάκια μιας τράπεζας.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί ότι με τον όρο προκυκλικότητα εννοείται λιγότερη κεφαλαιακή επάρκεια όταν οι οικονομικές συνθήκες (φάση του

κύκλου) είναι ανθούσες και περισσότερη όταν συμβαίνει το αντίθετο. Αυτό συνεπάγεται δυσάρεστες επιπτώσεις για το σύνολο της οικονομίας. Εάν οι τράπεζες σύμφωνα με τα συστήματα κεφαλαιακής επάρκειας αλλάζουν τον τρόπο δανεισμού τους. π.χ. κατά την διάρκεια μιας ύφεσης, αν τα πιστωτικά μοντέλα υπερεκτιμήσουν τον κίνδυνο, οι τράπεζες θα περιορίσουν τις πιστώσεις και αυτό θα επιβαρύνει περισσότερο την κατάσταση.

Ολοκληρώνοντας, μια πιο προσεκτική ματιά στα αποτελέσματα δείχνει ότι το PIT PD(ο λόγος των αθετήσεων των όρων πληρωμής δανείων την συγκεκριμένη περίοδο, χωρίς παρόμοια συμπεριφορά στο παρελθόν, προς το σύνολο των δανειοληπτών υποθηκευμένων δανείων) έδειξε μεγάλη μεταβλητότητα κατά την διάρκεια ενός κύκλου και με μεγάλες διακυμάνσεις στο προβλεπόμενο επίπεδο κεφαλαιακής επάρκειας. Οι TTC PD έδειξαν λιγότερη διακύμανση με υψηλά__ επίπεδα κεφαλαιακής επάρκειας, ενώ τα μη κυκλικά PD έδωσαν σταθερά αλλά με πολύ χαμηλά επίπεδα κεφαλαιακής επάρκειας. Έτσι τα TTC (οι αθετήσεις στην διάρκεια ενός κύκλου) ίσως είναι ο καλύτερος τρόπος εκτίμησης με την προϋπόθεση ότι δεν χρησιμοποιείται το χειρότερο σημείο του κύκλου για τον υπολογισμό αυτών.

Ο **Das(2007)** αναλύει διάφορα τεχνικά ζητήματα που χρήζουν περαιτέρω σκέψης όσον αφορά την Βασιλεία ΙΙ. Πρώτα από όλα όσον αφορά τις συσχετίσεις μεταξύ των κλάσεων των παγίων στοιχείων στην ανάλυση κινδύνου, επισημαίνεται ότι τέτοιου είδους συσχετίσεις έχουν νόημα μόνο όταν υπάρχει "λεπτομερή" συσχέτιση του χαρτοφυλακίου με κάθε κλάση και όταν τα χαρτοφυλάκια ή οι επιχειρήσεις συναθροίζονται στο ρίσκο του ολόκληρου χρηματοοικονομικού θεσμού. Έπειτα αναδεικνύεται η προσοχή που πρέπει να επιδειχθεί στις παραμέτρους των πιστωτικών συσχετίσεων της Βασιλείας ΙΙ. Η διανομή απωλειών πίστωσης είναι πολύ ευαίσθητη στις αλλαγές των εκτιμήσεων παρά στις διανομές απωλειών από τον κίνδυνο της αγοράς.

Αξιοσημείωτο είναι η τέσσερις διαφορετικές συσχετίσεις πίστωσης που αναλύονται την ώρα που η Βασιλεία ΙΙ υποθέτει μια απλοποιημένη συσχέτιση. Ο υπολογισμός και των τεσσάρων μπορεί να προκαλέσει την αύξηση του απαιτούμενου κεφαλαίου για τον κίνδυνο. Τέλος προτείνεται μια προσεκτική εκτίμηση κινδύνου ουράς (tail risk) για να αποφευχθούν οι συστημικές κρίσεις, ότι

πρέπει για κάθε κλάση να οριστικοποιηθεί ο ορίζοντας ρευστοποίησης, και ότι το μοντέλο του Merton (1977) μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν ένα πρώτο βήμα για την εφαρμογής του τρίτου Pillar (πειθαρχία αγοράς) του συμφώνου της Βασιλείας ΙΙ.

Οι **Jasche κ.ά. (2007)** αναλύει τις προβλέψεις των VaR για όλες τις Γερμανικές τράπεζες που χρησιμοποίησαν την IRB προσέγγιση το διάστημα 2001-2004. Αυτή η προσέγγιση έφερε πλεονεκτήματα στο risk management, όπως μέτρηση, επίβλεψη και διαχείριση του κινδύνου της αγοράς για τα αγοραπωλούμενα χαρτοφυλάκια. Η θεωρητική προσφορά της παραπάνω έρευνας είναι να αναδείξει ποιοι εκτιμητές και κάτω από ποιες συνθήκες πρέπει να υπάρξουν για να βγάλουν ασφαλή συμπεράσματα για τις προβλέψεις του VaR.

Οι ερευνητές κατέληξαν στα εξής συμπεράσματα. Πρώτον, είναι χρήσιμο να υπολογίζεται η RoVaR (Return on Value at Risk) σαν τον λόγο P&L προς το VaR, για πολλούς οικονομικούς και στατιστικούς λόγους. Δεύτερον αν ένα RoVaR "συμπεριφέρεται καλά" τότε η μορφή και το επίπεδο της διανομής του RoVaR μας ενημερώνει για το πόσο το VaR έχει ρυθμιστεί(calibrated). Οι περισσότερες τράπεζες του δείγματος θεωρούνται ότι "συμπεριφέρονται καλά". Τέλος είναι χρήσιμο να μην γίνεται συνολική εκτίμηση για το επίπεδο και για το σχήμα του RoVaR. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το επίπεδο μπορεί να εκτιμηθεί για μικρότερες περιόδους (μισό χρόνο) ενώ το σχήμα για μεγαλύτερες (2 χρόνια).

Οι **Alexander και Baptista (2006)** εξετάζουν τις οικονομικές συνέπειες από την χρησιμοποίηση του "περιορισμένου" VaR (VaR-Constrained) στην επιλογή του χαρτοφυλακίου, όπως ορίζει το σύμφωνο της Βασιλείας. Πιο συγκεκριμένα όταν επιλέγεται το VaR-Constrained είναι πιθανόν οι τράπεζες να καταλήξουν με πιο επικίνδυνα χαρτοφυλάκια, από τα κανονικά που θα κατείχαν χωρίς αυτό. Έτσι επισημαίνεται η προσοχή που πρέπει να δείξουν οι νομοθέτες όσον αφορά την χρήση του VaR για τον προσδιορισμό της ελάχιστης κεφαλαιακής επάρκειας μπορεί να αυξήσει την ευθραυστότητα του τραπεζικού συστήματος. Με την επιλογή της VaR προσέγγισης για τον προσδιορισμό της κεφαλαιακής επάρκειας, η καθημερινή ελάχιστη χρέωση κεφαλαίου(capital charge) συσχετισμένη με το χαρτοφυλάκιο μιας τράπεζας προσδιορίζονται από το μέγιστο είτε των i) το VaR των προηγουμένων ημερών είτε ii) τον τριπλάσιο ημερήσιο μέσο όρο των VaR των προηγουμένων εξήντα εργάσιμων ημερών. Το ημερήσιο VaR υπολογίζεται από μια περίοδο δέκα ημερών το λιγότερο με επίπεδο εμπιστοσύνης στο 99%.

Οι εναλλακτικές προσεγγίσεις του VaR είναι καταρχήν το CVaR-Constraint το οποίο δίνει καλύτερες και πιο αποτελεσματικές εκτιμήσεις για τις πιο "επικίνδυνες" τράπεζες όμως η αποδοτικότητα του μειώνεται για τις λιγότερο επικίνδυνες. Μια άλλη εναλλακτική είναι η προσέγγιση της τυπικής απόκλισης, η οποία αποκλείει την πιθανότητα κερδοσκοπίας του ελαχίστου κεφαλαίου που προκαλείται από τις VaR και CVaR προσεγγίσεις. Ολοκληρώνοντας, οι ερευνητές προτείνουν ότι είτε το CVaR, είτε η τυπική απόκλιση είναι καλύτεροι τρόποι αντιμετώπισης ευθραυστότητας των τραπεζών από ότι η VaR.

Ο **Rosch (2005)** αναλύει εμπειρικά την πιθανότητα της αθέτησης των όρων των δανείων (Probability of Default – PD) που προκύπτει απο την προσέγγιση του εσωτερικού μοντέλου πιστωτικού κινδύνου (Internal Ratings Based) της κάθε τράπεζας σύμφωνα πάντα με τις επιταγές της Βασιλείας ΙΙ για την κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών. Οι δυο "φιλοσοφίες" που αναλύονται είναι Through the cycle (TTC) και Point in time (PIT). Η πρώτη χρησιμοποιείται από τις εξωτερικές αντιπροσωπείες αξιολόγησης φερεγγυότητας (Moody's και Standard & Poor)την ώρα που οι τράπεζες χρησιμοποιούν την δεύτερη. Την TTC την χρησιμοποιούν οι ελεγκτές καθώς χρειάζονται μια μακροοικονομική άποψη, πιο σταθερή στον χρόνο που να μην εξαρτάται από τις φάσεις του κύκλου ζωής. Σημειώνεται ότι κατηγορείται ότι δεν αποκαλύπτει όλες τις πληροφορίες. Η PIT εκφράζει την κατάσταση του δανειολήπτη πιο αποτελεσματικά σε ένα ακριβές πιο σύντομο διάστημα (π.χ. ένα χρόνο). Υπό αυτήν τη μορφή, ενσωματώνει όλη την σχετική πληροφορία που επηρεάζει την δανειοληπτική ικανότητα ενός οφειλέτη σε ένα__ έτος. Έτσι το χαρακτηρίζει η ευελιξία, η δυναμικότητα, αλλά και η μεγάλη διασπορά καθώς οι τιμές του αλλάζουν σε πολύ μικρότερο χρόνο, αμέσως μόλις αλλάξει η κατάσταση του δανειολήπτη.

Επισημαίνεται ότι, ο ερευνητής δεν κλείνει προς κάποια από τις δυο φιλοσοφίες καθώς η TTC μπορεί να δώσει σταθερά και αξιόπιστα αποτελέσματα για παλαιότερα έτη και ο συνδυασμός με την PIT δίνει την πιο ακριβή εικόνα για την παρούσα κατάσταση, ξεδιαλύνει το τοπίο της πρόβλεψης. Ωστόσο επισημαίνει ότι η PIT μπορεί να τιμωρήσει τον δανειολήπτη όταν οι βραχυχρόνιες πιθανότητες αθέτησης όρων πληρωμής δανείου αυξηθούν.

Οι **Fernandez και Gonzalez (2005)** αποδεικνύουν την χρησιμότητα έκθεσης πληροφοριών και των απαιτήσεων της ελεγκτικής, ελέγχοντας τρεις μηχανισμούς

επίβλεψης, τους περιορισμούς στις τραπεζικές διαδικασίες, την ελάχιστη κεφαλαιακή επάρκεια και την πειθαρχεία των εμπλεκομένων. Πιο συγκεκριμένα, η χρησιμότητα τους αυξάνεται στον τομέα ανάληψης ρίσκου από τις τράπεζες. Οι απαιτήσεις ελέγχου μειώνουν την ανάληψη ρίσκου από τις μεγάλες ασφάλειες καταθέσεων και η μεγαλύτερη έκθεση πληροφοριών μειώνει την ανάλυση ρίσκου από τις τράπεζες με τις χαμηλότερες αξίες καταστατικών (charter value). Η ανάλυση της σχέσης μηχανισμών κινδύνου των τραπεζών δείχνουν ότι οι απαιτήσεις της λογιστικής και της ελεγκτικής είναι υποκατάστατα της πειθαρχίας και των περιορισμών στις διαδικασίες των τραπεζών και συμπληρωματικές της ελάχιστης κεφαλαιακής επάρκειας. Η αποδοτικότητα της κεφαλαιακής επάρκειας παρατηρήθηκε ότι αυξάνεται όταν υπάρχει και αύξηση στην έκθεση πληροφοριών και αύξηση στις απαιτήσεις του εξωτερικού ελέγχου. Αυτά τα αποτελέσματα ενισχύουν τις προσπάθειες του συμφώνου της Βασιλείας ΙΙ όσον αφορά τα pillar 1 (ελάχιστη κεφαλαιακή επάρκεια) και pillar 3(πειθαρχία της αγοράς). Οι απαιτήσεις μεγαλύτερης κοινοποίησης πληροφοριών και εξωτερικού λογιστικού ελέγχου που παρέχουν τη μεγαλύτερη διαφάνεια μπορούν να διαδραματίσουν έναν κρίσιμο ρόλο στο ανωτέρω πλαίσιο, δεδομένου ότι ενθαρρύνουν όχι μόνο τη βελτιωμένη πειθαρχία αγοράς αλλά και τις καλύτερες ρυθμιστικές διαδικασίες με την παροχή χρήσιμων πληροφοριών. Ωστόσο υπάρχουν ερωτήματα για το pillar 2(επίσημη επίβλεψη) καθώς αποτελεί υποκατάστατο του ελέγχου των τραπεζών. Το βασικό μειονέκτημα της παραπάνω έρευνας είναι ότι το 84% του δείγματος ήταν από τράπεζες του δυτικού κόσμου. Παρά το γεγονός ότι αυτές είναι υπό την αιγίδα της Βασιλείας ΙΙ, ένα πιο ομοιογενές δείγμα μπορεί να αναδείξει ή να αντικρούσει κάποιες από αυτές τις πτυχές της έρευνας.

Οι **Peura και Jokivuolle (2004)** παρουσιάζουν μια ανάλυση κεφαλαιακής επάρκειας προσομοιώνοντας την διαφορά που υπάρχει μεταξύ του πραγματικού κεφαλαίου της τράπεζας (όσον αφορά τα βιβλία) και την ελάχιστη κεφαλαιακή επάρκεια, δηλαδή το "buffer" του κεφαλαίου μια τράπεζας. Μια τέτοια ανάλυση θεωρείται κατάλληλη για την μέτρηση και το stress-testing της κεφαλαιακής επάρκειας, μια διαδικασία που έχει προτείνει η Επιτροπή της Βασιλείας (2002) σαν επιπρόσθετη απαίτηση για της τράπεζες κάτω από το Pillar 2 της Βασιλείας ΙΙ. Ο σκοπός αυτού του stress-testing είναι να αξιολογηθεί η επάρκεια του κεφαλαίου (capital buffer) πάνων σε όλες τις φάσεις του κύκλου μιας επιχειρηματικής

δραστηριότητας. Το παραπάνω σημαίνει ότι σε περιόδους με προβλήματα ρευστότητας, η ελάχιστη κεφαλαιακή επάρκεια θα μπορέσει να εξαλείψει φαινόμενα προκυκλικότητας.

Τα αριθμητικά αποτελέσματα έδειξαν ότι η εισαγωγή ενός τέτοιου ρυθμιστικού πλαισίου θα απαιτήσει μεγαλύτερα capital buffer από ότι τα κανονικά, κυρίως για τα υψηλής ποιότητας χαρτοφυλάκια τραπεζών λόγω της αυξημένης αστάθειά τους ως προς το ελάχιστο επίπεδο κεφαλαιακής επάρκειας. Αυτή η αύξηση στο capital buffer υπολογίζεται ότι θα καταναλώσει γύρω στο 50% των αποταμιεύσεων της ελάχιστης κεφαλαιακής επάρκειας για τα υψηλής ποιότητας χαρτοφυλάκια και όλες τις αποταμιεύσεις για τα μεσαίας ποιότητας χαρτοφυλάκια. Αυτό συμβαίνει λόγω του επιπρόσθετου λειτουργικού κινδύνου που υπάρχει στην ελάχιστη κεφαλαιακή επάρκεια, πράγμα που δεν επηρεάζει το μέγεθος του buffer.

Οι **Wong κ.ά. (2003)** υιοθετούν τα κριτήρια της Επιτροπής της Βασιλείας για να συγκρίνουν τις αποδόσεις σε μια σειρά από VaR μοντέλα. Το VaR είναι μια μέτρηση του κινδύνου της αγοράς, εκτιμώντας την μέγιστη εμπορική απώλεια μιας τράπεζας. Οι περισσότερες κεντρικές τράπεζες απαιτούν από τις τράπεζες που επιτηρούν να δημοσιεύσουν τα VaR τους, και αν αυτά δεν εκπληρώσουν τα κριτήρια της Επιτροπής της Βασιλείας, λαμβάνουν σαν τιμωρία μια μεγαλύτερη κεφαλαιακή επάρκεια.

Τα κριτήρια της Βασιλείας έχουν οικονομικές επιδράσεις για τις τράπεζες και αποτελούν ένα νέο πρότυπο ακριβέστερων προβλέψεων. Για την έρευνα έχουν συλλεχτεί 4000 τιμές του AOI (Australian All Ordinary Index) το οποίο είναι ένα καλά διαφοροποιημένο χαρτοφυλάκιο που υπόκεινται σε μια πληθώρα κινδύνων της αγοράς, συμπεριλαμβανομένων των κινδύνων των προϊόντων, νομισματικού κινδύνου, κίνδυνου επιτοκίων και χρηματιστηριακού κινδύνου. Υποθέτοντας ότι υπάρχει μια απλή τράπεζα που έχει μόνο ένα περιουσιακό στοιχείο-κεφάλαιο και η απόδοση αυτού ακολουθεί την κανονική κατανομή, τα VaR μοντέλα της έρευνας, οι προσομοιώσεις και οι παραμετρικές μέθοδοι τείνουν να δίνουν παρόμοιες τιμές. Αν και παλαιότερες έρευνες έχουν δείξει ότι τα VaR μοντέλα ARCH και GARCH δίνουν καλύτερες προβλέψεις αστάθειας, η συγκεκριμένη έρευνα αποδεικνύει την ακαταλληλότητα των παραπάνω καθώς αποτυγχάνουν στα κριτήρια της Βασιλείας. Τα αποτελέσματα είναι αξιόπιστα για το σύνολο της περιόδου, αλλά και για υποπεριόδους της έρευνας, κάνοντας τα ARCH και GARCH ακατάλληλα για μια

τράπεζα να υπολογίζει το VaR της με συνέπεια να υπολογίζει και τον κίνδυνο της αγοράς.

Οι **Sironi και Zazzara (2003)** επικεντρώνονται στην κεφαλαιακή επάρκεια της Βασιλείας και πιο συγκεκριμένα στο Pillar 1. Εξετάζουν την επίδραση του στις Ιταλικές τράπεζες και οδηγούνται σε τρία συμπεράσματα. Αναφορικά με το Pillar 3(πειθαρχία αγοράς) καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι λύνει μόνο το πρόβλημα της διαφάνειας και ότι πρέπει να υπάρξει περαιτέρω προσπάθεια για να αντιμετωπιστούν τα υπόλοιπα προβλήματα της αγοράς. Σε αυτήν την προοπτική, μια μεγαλύτερη συμμετοχή των εθνικών και διεθνών εποπτικών αρχών απαιτείται για να λύσει τα προβλήματα όπως οι ρητές και υπονοούμενες εγγυήσεις που ευνοούν μερικές τράπεζες και ο καθορισμός των στόχων που ακολουθούνται από τις διαχειρίσεις τραπεζών.

Τα συμπεράσματά τους για το Pillar 1 είναι τα εξής. Πρώτον, οι κεφαλαιακές απαιτήσεις είναι πολύ ευαίσθητες στον κίνδυνο των τραπεζών και αυτό αποτελεί πλεονέκτημα της Βασιλείας ΙΙ. Δεύτερον, η IRB προσέγγιση εξαρτάται πολύ περισσότερο από τον κίνδυνο του τραπεζικού χαρτοφυλακίου παρότι εξαρτάται η standard προσέγγιση. Αυτό μεταξύ άλλων σημαίνει ποινές για τις Ιταλικές τράπεζες σε ποσοστό κεφαλαιακής επάρκειας. Τέλος ότι για να υιοθετηθεί η IRB προσέγγιση θα πρέπει να υπάρχει συσχετισμός επιστροφής κεφαλαίου μικρότερος του 20% που προτείνει η Βασιλεία, καθώς ο σχετικός δείκτης είναι χαμηλός στην Ιταλία σε αντίθεση με τον PD (Probability of Default) που είναι υψηλός.

Οι **Danielsson κ.ά. (2002)** αναλύουν το κατά πόσο η επιλογή του συστήματος risk management (standard ή IRB προσέγγιση) επηρεάζεται από την παρουσία των τραπεζικών ρυθμιστών ή επιβλεπόντων. Το μοντέλο χρησιμοποιεί ένα "πράκτορα" μεταξύ του ιδιοκτήτη της τράπεζας και του risk management. Το κύριο συμπέρασμα της έρευνας είναι ότι η παρουσία ρυθμιστών μπορεί να μειώσει την ποιότητα του risk management μιας τράπεζας. Επιλέγονται δυο συστήματα risk management, ένα "τραχύ" (φθηνό, με χαμηλότερη ποιότητα) και ένα πιο "εκλεπτυσμένο" (ακριβό, με πιο υψηλή ποιότητα) για να εκπροσωπήσουν την standard και την IRB προσέγγιση αντίστοιχα. Τα αποτελέσματα της έρευνας ότι τραπεζικά ιδρύματα με χαμηλό δείκτη εξωτερικών ρυθμιστών-εποπτών διαλέγουν το πιο εκλεπτυσμένο σύστημα ή την IRB προσέγγιση. Ωστόσο από την άλλη πλευρά όταν έχουν να αντιμετωπίσουν ένα πιο

σφιχτό νομοθετικό πλαίσιο επίβλεψης, τότε η προσπάθεια τους μειώνεται και κατά συνέπεια μειώνεται και το χρηματικό ποσό για το risk management οπότε επιλέγουν την standard προσέγγιση. Επιπλέον αναδεικνύεται ότι η παρουσία εξωτερικών ελεγκτών έχει σημαντικές επιδράσεις όπως προκυκλικότητα. Η σημαντικότητα της παραπάνω έρευνας υπόκεινται στο γεγονός ότι το κύριο συμπέρασμα αυτής έχει διαφύγει από το πλαίσιο της Βασιλείας ΙΙ. Οι κατευθύνσεις και το πιο απαιτητικό ρυθμιστικό πλαίσιο αυτής τείνει να οδηγήσει τις τράπεζες σε χαμηλότερου ποιοτικού επιπέδου, πιο φθηνό risk management.

3.1.3 Έρευνες που αφορούν τον έλεγχο των τραπεζών

Οι **Barth κ.ά. (2009)** χρησιμοποιώντας κυρίως δεδομένα της Παγκόσμιας Τράπεζας (WBES – World Bank Business Environment Survey 2000) σε δείγμα που κάλυπτε 56 χώρες διαπίστωσαν ότι ο ανταγωνισμός των τραπεζών και η διάδοση της πληροφορίας μέσω πιστωτικών ιδρυμάτων έχει σημαντικά αποτελέσματα στην μείωση της διαφθοράς των τραπεζών όσον αφορά τα δάνεια που αυτές χορηγούν. Πολλές εταιρίες για να επιτύχουν καλύτερους όρους δανεισμού δωροδοκούν τον υπεύθυνο της τράπεζας, και αυτός από την μεριά του λαμβάνει κάποιο χρηματικό όφελος για τον κίνδυνο που διατρέχει στην περίπτωση που ανακαλυφθεί η ατασθαλία. Έτσι παρόλο που και ο υπάλληλος και η εταιρία μένουν ευχαριστημένοι από αυτήν την συναλλαγή υπάρχει ρήγμα στην λειτουργία του τραπεζικού συστήματος, το οποίο με την σειρά του αδυνατεί να πετύχει την κεφαλαιακή επάρκεια που του επιβάλλεται μέσα στο πλαίσιο νόμων στο οποίο λειτουργεί.

Εκτός των δυο κυρίων αποτελεσμάτων, βρήκανε επίσης ότι η αντικειμενική δικαιοσύνη και η καλύτερη επιβολή του νόμου έχουν παρόμοια συμβολή στην διαφθορά σε θέματα δανεισμού. Κρατικοί και αλλοδαποί (ως προς την εξέταση χώρα) οργανισμοί, έχουν μικρότερη τάση προς διαφθορά σε θέματα δανεισμού, και τέλος ο μεγάλος βαθμός ιδιωτικοποίησης και αλλοδαπής κυριότητας σε μια τραπεζική βιομηχανία είναι άμεσα συνδεδεμένοι με περισσότερη ακεραιότητα σε θέματα δανεισμού. Αξίζει να σημειωθεί ότι και τα πρωτεύοντα και τα δευτερεύοντα αποτελέσματα κρίθηκαν απολύτως επαρκή από τους αντίστοιχους στατιστικούς ελέγχους.

Ολοκληρώνοντας, η έρευνα αυτή συνέβαλε και σε πολιτικό επίπεδο, καθώς οι εκάστοτε εγχώριοι οικονομικοί παράγοντες πρέπει να σκεφτούν διπλά τα εμπόδια που βάζουν σε ξένες τράπεζες όταν θέλουν να επενδύσουν σε αυτές, καθώς ο ανταγωνισμός όπως διαπιστώθηκε βοηθάει την σταθερότητα και την αποδοτικότητα του τραπεζικού συστήματος με την μείωση της διαφθοράς. Επίσης ο ρόλος των πιστωτικών ιδρυμάτων κρίνεται ιδιαίτερα χρήσιμος και ζωτικής σημασίας, όσον αφορά τον διαμοιρασμό πληροφοριών.

Οι **Baourakis κ.ά. (2009)** ερευνούν την κατασκευή ενός μοντέλου απολογισμού του κινδύνου για όλα τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα χρησιμοποιώντας μια πολυκριτηριακή μέθοδο κατηγοριοποίησης ονομαζόμενη UTADIS(Utilities Additives Discriminates). Για την εν λόγο έρευνα, χρησιμοποιήθηκαν δεδομένα από την Βάση Δεδομένων της FAME που αφορούν 1100 ιδρύματα με έδρα το Η.Β. και την Ιρλανδία στο χρονικό διάστημα 2001-2003, καθώς ο χρηματοπιστωτικός τομέας του Η.Β. θεωρείται ο πιο μεγάλος και σημαντικός παγκοσμίως. Χρησιμοποιήθηκε η Quiscore πιστωτική κατάταξη η οποία προσδιορίζει την πιθανότητα πτώχευσης ενός οργανισμού σε περίοδο ενός χρόνου.

Σύμφωνα με την Επιτροπή της Βασιλείας, ο πιστωτικός κίνδυνος ορίζεται ως η πιθανότητα ένας οφειλέτης να αποτύχει να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του σύμφωνα με τους συμφωνηθέντες όρους. Ο πιστωτικός κίνδυνος είναι κατά ένα μεγάλο μέρος αόρατος, μερικές φορές απαρατήρητο γεγονός. Επομένως, η αξιολόγησή του απαιτεί προηγμένες τεχνικές διαμόρφωσης που θα τον συνδέσουν με τις πηγές αβεβαιότητας που τον παράγουν. Η πιστωτική διαχείριση κινδύνων είναι μια σύνθετη διαδικασία που επιτρέπει τον προσδιορισμό, τη μέτρηση και τον έλεγχο των γεγονότων που οδηγούν στην έκθεση πιστωτικού κινδύνου. Οι πολλών μεταβλητών παραδοσιακές στατιστικές και οικονομετρικές μέθοδοι όπως οι αναλύσεις discriminant, logit και probit είναι μεταξύ των πιο διαδεδομένων για τη διαμόρφωση πιστωτικού κινδύνου. Οι πρόσφατες μελέτες έχουν εξετάσει νέες non-parametric μεθόδους και καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι τα στοιχεία πιστωτικού κινδύνου είναι αδύναμα μη γραμμικά, προτείνοντας κατά συνέπεια ότι τα ιδιαίτερα σύνθετα/μη γραμμικά πρότυπα δεν αναμένονται να έχουν ένα ιδιαίτερο πλεονέκτημα (από την άποψη της πρόβλεψης της πιθανότητας) έναντι των απλούστερων προτύπων. Σε αυτό το πλαίσιο, ο στόχος αυτής της μελέτης ήταν να ερευνηθεί η δυνατότητα μιας

non-parametric μεθόδου πολλαπλών κριτηρίων στην ανάπτυξη των προτύπων αξιολόγησης του πιστωτικού κινδύνου για τα οικονομικά όργανα.

Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η φερεγγυότητα, το περιθώριο κέρδους και η απόδοση κεφαλαίου είναι τρεις από τους πιο σημαντικούς παράγοντες για τον απολογισμό του πιστωτικού κινδύνου των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και την αξιολόγηση φερεγγυότητας των οικονομικών οργάνων. Η ακρίβεια ταξινόμησης που λήφθηκε με την προτεινόμενη μεθοδολογία πολλαπλών κριτηρίων ήταν υψηλότερη από 70% στο στάδιο επικύρωσης, το οποίο είναι ένα ικανοποιητικό αποτέλεσμα έναντι άλλων δημοφιλών μεθόδων για τα πρότυπα εκτίμησης όπως discriminant analysis και η λογιστική παλινδρόμηση.

Οι **Altamuro και Beatty (2009)** εξετάζουν τα χαρακτηριστικά του εσωτερικού ελέγχου έτσι όπως έχουν οριστεί από την FDICIA (Federal Depository Insurance Corporation Improvement Act) στις αρχές του 1990 για να ελέγξουν κατά πόσο ο εσωτερικός έλεγχος επηρεάζει την έκθεση χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Η έρευνα εξετάζει και την εγκυρότητα συγκεκριμένων λογαριασμών και την ποιότητα χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Εξαίρεση από το δείγμα αποτελούν οι μη-αμερικανικές τράπεζες και τράπεζες με περιουσιακά στοιχεία κάτω των 500 εκατομμυρίων δολαρίων. Η difference in difference μέθοδος που ακολουθήθηκε αποδεικνύει ότι οι απαιτήσεις της FDICIA για τον εσωτερικό έλεγχο έχουν επίδραση στην εγκυρότητα των προβλέψεων για τις απώλειες δανείων, την συνέχιση των κερδών, την πρόβλεψη της ρευστότητας τόσο για τις τράπεζες που επηρεάζονται όσο και για αυτές που δεν έδειξαν ότι είχε επιρροή σε αυτές. Εξετάζοντας τις απαιτήσεις της FDICIA για τον εσωτερικό έλεγχο, μελετήθηκε το νομοθετικό πλαίσιο της COSO (Committee of Sponsoring Organization of the Treadway Commission) και πιο συγκεκριμένα του Sarbanes- Oxley Act (SOX). Όλα τα παραπάνω δείχνουν ότι οι βελτιώσεις στο εσωτερικό έλεγχο οδήγησαν σε αύξηση της ποιότητας των οικονομικών καταστάσεων στον τραπεζικό τομέα. Ωστόσο μια από τις αλλαγές που προκαλεί ο εσωτερικός έλεγχος είναι η μείωση της συντηρητικότητας της λογιστικής, πράγμα που διχάζει τους ερευνητές στο κατά πόσο ενισχύουν την ποιότητα.

Η τωρινή οικονομική κρίση έχει ξαναφέρει στο προσκήνιο την ανάγκη για καλύτερο εσωτερικό έλεγχο με κάποιους να υποστηρίζουν την εντατικοποίηση της νομοθεσίας γύρω από αυτόν, ενώ άλλοι βασισμένοι στην αποτυχία του (οικονομική

κρίση) κάνουν λόγο για ένα καινούριο μεγαλύτερο πλαίσιο. Η σημαντικότητα της έρευνας έγκειται στο γεγονός ότι η μέθοδος που ακολουθήθηκε επιτρέπει να δείξει την επιρροή της FDICIA στην συνολική επίδραση στην έκθεση χρηματοοικονομικών καταστάσεων της τραπεζικής βιομηχανίας σαν σύνολο, κάτι που με προηγούμενες έρευνες δεν ήταν δυνατόν.

Οι **Agoraki κ.ά. (2009)** ερευνούν κατά πόσο το ρυθμιστικό πλαίσιο έχει μια ανεξάρτητη επίδραση στην ανάληψη κινδύνου από κάποια τράπεζα και κατά πόσο αυτή η επίδραση μπορεί να ελεγχθεί από την δύναμη μιας τράπεζας. Για να θέσουν καλύτερα τις θεωρητικές αντιλήψεις τους, περιόρισαν την ανάλυση σε σχέση με το ότι έχει να κάνει με το ρυθμιστικό πλαίσιο στην κεφαλαιακή επάρκεια, τον περιορισμό των δραστηριοτήτων των τραπεζών και την δύναμη του εποπτικού ελέγχου. Για το δείγμα χρησιμοποιήθηκαν δεδομένα από την Βάση Δεδομένων της Παγκόσμιας Τράπεζας και δεκατρείς τράπεζες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης την περίοδο 1998-2005. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι η ισχυρές (market power) σε αγοραστική δύναμη τράπεζες τείνουν να διακρατούν χαμηλότερο πιστωτικό κίνδυνο και χαμηλότερο PD (probability of default). Η κεφαλαιακή επάρκεια μειώνει τον κίνδυνο γενικά, αλλά για τις ισχυρές τράπεζες δεν δείχνει να ισχύει μια τέτοια σχέση. Αυτά τα συμπεράσματα αποδεικνύουν την επιτακτική ανάγκη να υπάρχει και έρευνα της ισχύς μια τράπεζας παράλληλα με το ρυθμιστικό πλαίσιο για τον έλεγχο του πιστωτικού κινδύνου και του κινδύνου χρεοκοπίας. Ολοκληρώνοντας αξίζει να σημειωθεί ότι διαπιστώθηκε για την κεφαλαιακή επάρκεια και για τον εποπτικό έλεγχο ότι έχουν άμεση επίδραση στον πιστωτικό κίνδυνο καθώς μειώνουν τα μη- εκτελούμενα δάνεια.

Ο **Pathan (2009)** ερευνά κατά πόσο τα δυνατά διοικητικά συμβούλια (συμβούλια που εκπροσωπούν τέλεια τα συμφέροντα των μετόχων) και η δύναμη του CEO (η ικανότητα του γενικού διευθυντή να επηρεάσει το διοικητικό συμβούλιο) συσχετίζεται με την ανάληψη ρίσκου από την τράπεζα. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι τα ισχυρά διοικητικά συμβούλια έχουν θετική ισχυρή σχέση με την ανάληψη κινδύνου, καθώς οι μέτοχοι (των οποίων τις επιθυμίες εκπροσωπούν) έχουν τάσεις για ανάληψη κινδύνου χωρίς να υπολογίζουν ιδιαίτερα την αξιοπιστία, το χρέος, τα αποθεματικά και λοιπά στοιχεία.

Σε αντίθεση οι CEO διοικήσεις είναι σχετισμένοι αρνητικά με την ανάληψη κινδύνου καθώς το κύριο μέλημα τους είναι ο χαμηλός κίνδυνος, η υγεία, το

ανθρώπινο δυναμικό και ο χωρίς bonus μισθός τους. Χρησιμοποιώντας 1534 παρατηρήσεις από 212 τράπεζες των ΗΠΑ την περίοδο του 1997-2004 κατέληξε στα παραπάνω αποτελέσματα. Ωστόσο αίσθηση προκαλεί η αρνητική συσχέτιση του κινδύνου με τους "ανεξάρτητους" διευθυντές καθώς θεωρήθηκε ότι αποτελούν τους ενδιάμεσους μεταξύ μετόχων, καταθετών και εποπτών. Ολοκληρώνοντας, η σημαντικότητα αυτής της έρευνας έχει να κάνει με το γεγονός ότι πρέπει να προσεχθεί η δομή της ηγεσίας από τους νομοθέτες, καθώς όποτε υπάρχει άμεση σύγκλιση μετόχων και διοίκησης υπάρχει πάντοτε ανάληψη εκτεταμένου κινδύνου

Ο **McIlroy (2008)** αναλύει την οικονομική κρίση του 2007 και προτείνει τρείς αλλαγές στο ρυθμιστικό πλαίσιο. Πρώτον, να ελαχιστοποιηθεί ο ηθικός κίνδυνος (moral hazard) από το μοντέλο διανομής των επικίνδυνων προϊόντων που μια τράπεζα διαθέτει. Προτείνεται μόνον ένα 20% από αυτά τα προϊόντα να μετα ασφαλίζονται. Δεύτερον, η διαφάνεια στον κίνδυνο είναι σημαντική για να λειτουργήσει ο ρυθμιστικός έλεγχος. Μόνο συγκεκριμένα παράγωγα και ABS (Assetbacked Securities) να μπορούν αγοραπωληθούν και αυτά μόνον όταν ο κίνδυνος έχει αναγνωριστεί σε αυτά και μετρηθεί κατάλληλα. Τέλος, αλλαγή στην Βασιλεία ΙΙ έτσι ώστε να μην είναι προκυκλική. Αυτό μπορεί να σημαίνει μεγαλύτερη κεφαλαιακή επάρκεια αλλά σε δύσκολες στιγμές δεν θα χρειαστεί ρευστοποίηση που μπορεί να εμβαθύνει την κρίση.

Οι τράπεζες απατώντας στις ρυθμίσεις της Βασιλείας Ι συσσώρευσαν τα δάνεια τους και τα μεταπωλούσαν μαζί με τα ABS, στην διατραπεζική αγορά σαν περίπλοκα χρηματοπιστωτικά εργαλεία(CDOs – Collateral Debt Obligations). Εφόσον τα δάνεια αυτά απομακρύνονταν από τους ισολογισμούς των τραπεζών, συνέχιζαν ανεξέλεγκτα την πολιτική τους, υποβοηθούμενες από την ΑΑΑ βαθμολογία που απολάμβαναν τα προϊόντα τους.

Σαφώς στην όλη ιστορία υπήρχαν και άλλοι παράγοντες όπως τοπικοί (Subprime δάνεια των αμερικανικών τραπεζών που άγγιζαν το 25% του συνόλου των δανείων των ΗΠΑ). Ωστόσο για να αποτραπούν παρόμοιες καταστάσεις και οι τράπεζες πρέπει να είναι πιο προσεκτικές στα δάνεια που οι ίδιες εκδίδουν, και τα CDO πρέπει να αναδεικνύουν τον κίνδυνο που εμπεριέχουν για να ελεγχτεί αν όχι εξαλειφτεί η προκυκλικότητα της Βασιλείας ΙΙ.

Οι **Benink και Benston (2005**) αναπτύσσουν ένα ρυθμιστικό πλαίσιο μέσα στο οποίο πιστεύουν ότι θα υπάρχει μεγαλύτερη σταθερότητα για τις τράπεζες στο μέλλον. Η Ευρωπαϊκή Ένωση με την Οικονομική και Νομισματική Ένωση(ΟΝΕ) και το κοινό νόμισμα ενίσχυσαν την ενδοδιαβάθμιση και την απελευθέρωση της αγοράς από συνοριακά εμπόδια. Ωστόσο αποθαρρυντικό παραμένει το στοιχείο ότι μετά από την μέτρηση του λόγου του κεφαλαίου προς το ενεργητικό των τραπεζών 10 Ευρωπαϊκών Χωρών τα τελευταία 100 χρόνια αποδείχθηκε ότι έχουν πιάσει ιστορικό χαμηλό.

Αυτό το γεγονός ενισχύει τον φόβο των ερευνητών γιατί με την νέα μορφή των τραπεζών στην Ε.Ε., η υγεία τους θα επηρεαστεί περισσότερο από τρείς παράγοντες. Τον ανταγωνισμό μεταξύ των τραπεζών, τον ανταγωνισμό με τις ηλεκτρονικές τράπεζες και τις απώλειες από τις μη προστατευμένες πλέον μη διαφοροποιημένες τράπεζες.

Έτσι, το πλαίσιο που προτείνουν παρουσιάζεται ως εξής. Πρώτον για τις κρατικές ή τις "too-big-to-fail" τράπεζες, η κυβέρνηση να εγγυάται 100% τις καταθέσεις. Δεύτερον, να απαιτηθεί από τις τράπεζες να ασφαλίσουν τις καταθέσεις ενάντια των απωλειών, είτε με υπηρεσίες καταθέσεων είτε με υψηλότατο επίπεδο κεφαλαίου. Τρίτον, όταν ο λόγος κεφαλαίο προς ενεργητικό μειώνεται σε σημαντικό βαθμό, τότε οι κυβερνητικές αρχές αναλαμβάνουν δράση είτε με εξαγορά της τράπεζας είτε ακόμη με την διάλυση της όσο το κεφάλαιο είναι ακόμη θετικό. Τέλος, η κεφαλαιακή επάρκεια της κάθε τράπεζας, ειδικά των μεγάλων, πρέπει να αξιολογείται ανά τρίμηνο, έτσι ώστε να υπάρχει ο ανάλογος χρόνος αντίδρασης από τις εποπτικές αρχές για όποια ενέργεια χρειαστεί. Με αυτές__ τις ενέργειες πιστεύεται ότι και ο έλεγχος κινδύνου θα αυξηθεί και η πειθαρχία της αγοράς επίσης χωρίς επιπλέον ρυθμίσεις και εποπτεία.

Οι **Bris και Cantale (2004)** αναλύουν την επίδραση της κεφαλαιακής επάρκειας στην πολιτική κινδύνου των τραπεζών όταν οι μάνατζερ και οι μέτοχοι έχουν διαφορετική πληροφόρηση για την ποιότητα του χαρτοφυλακίου των δανείων τους. Έχοντας σαν δεδομένο την άριστη κεφαλαιακή επάρκεια και την ασφάλεια καταθέσεων, επιδεικνύουν την μείωση του ρίσκου του χαρτοφυλακίου των δανείων μιας τράπεζας όταν υπάρχει διαχωρισμός μεταξύ ιδιοκτησίας και ελέγχου. Παρατηρείται μια αύξηση της εποπτείας των μάνατζερ σε θέματα δανείων όπως επίσης ότι η τάση που ακολουθείται είναι να επιλέγονται τα πιο ποιοτικά δάνεια

αφήνοντας πολλές φορές αρκετές κερδοφόρες επενδύσεις εκτός. Τέλος αποδεικνύουν ότι οι απαιτήσεις του χρέους και των καταθέσεων μπορούν να αποκαταστήσουν την αποδοτικότητα.

Γίνεται άμεσα αντιληπτό ότι η ελάχιστη κεφαλαιακή επάρκεια στα χέρια των μάνατζερ μπορεί να γίνει ένας μη αποδοτικός παράγοντας για την τράπεζα. Η νομοθεσία των τραπεζών που δεν υπολογίζει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της τράπεζας όπως ποσοστά μεριδίων ιδιοκτησίας, κλίμακα και αξία καταστατικού μπορεί να επιτρέψει στους " ιδιοτελής" manager να επιλέξουν μη-άριστα υπερβολικά χαμηλά επίπεδα κινδύνου. Έτσι στόχος αυτής της έρευνας είναι η ευελιξία. Διαφορετικές τράπεζες πρέπει να τους επιτρέπονται να έχουν διαφορετική κεφαλαιακή επάρκεια. Αυτό φαίνεται πράγματι να είναι η τάση στον κανονισμό τραπεζών: από το 1996 οι ρυθμιστές επιτρέπουν στα οικονομικά όργανα να ελέγξουν και να αξιολογηθούν χρησιμοποιώντας το ιδιόκτητο εσωτερικό πρότυπο κινδύνου του οργάνου. Το σύμφωνο της Βασιλείας αναγνωρίζει αυτήν την ανάγκη και δίνει έμφαση στις εσωτερικές μεθόδους της κάθε τράπεζας.

Οι **Giudici και Bilotta (2004)** εξετάζουν μια διαφορετική, αλλά συνάμα σύμφωνη με τα πρότυπα της Βασιλείας ΙΙ, μέθοδο μέτρησης του λειτουργικού κινδύνου. Μελετούν την Bayesian προσέγγιση, μια προσέγγιση που χρησιμοποιήθηκε πιλοτικά από την τράπεζα Monte dei Paschi di Siena, τον πέμπτο μεγαλύτερο τραπεζικό όμιλο στην Ιταλία. Αν και για λόγους εμπιστευτικότητας πολλές λεπτομέρειες δεν παρουσιάζονται στην εν λόγο έρευνα, ωστόσο οι εντυπώσεις ήταν άκρως θετικές και οι ερευνητές ενισχύουν την υπόθεση ότι η εν λόγο προσέγγιση μπορεί με περαιτέρω έρευνα, καθώς υπάρχουν ζητήματα, να βοηθήσει στην εκτίμηση του κινδύνου μια τράπεζας και κατά συνέπεια στο ποσοστό του κεφαλαίου που πρέπει να διακρατεί.

Λειτουργικός κίνδυνος χαρακτηρίζεται ως ο κίνδυνος μη-αναμενομένων χρηματικών απωλειών λόγω ανθρωπίνου, τεχνολογικού, διαδικασίας και εξωτερικού παράγοντα. Για να μετρηθούν τέτοιου είδους κίνδυνοι χρειάζονται δεδομένα απωλειών, δεδομένα που βρίσκονται σε έλλειψη. Η Bayesian μεθοδολογία που προτείνεται λύνει αυτήν την έλλειψη καθώς συγκαταλέγει διαφορετικές πηγές πληροφοριών ποσοτικές, όπως εσωτερικά και εξωτερικά δεδομένα, καθώς και ποιοτικές πληροφορίες, όπως την γνώμη των ειδικών για την συχνότητα και την επίπτωση της κάθε απώλειας, δείκτες ελέγχου και δείκτες μοντέλου, δηλαδή στοιχεία

σχετικά με τα περιστατικά των πραγματικών οικονομικών απωλειών. Ολοκληρώνοντας, ένα τέτοιο μοντέλο βοηθάει στην αξιολόγηση της συνεισφοράς του ελέγχου της τράπεζας στην μείωση του λειτουργικού κινδύνου.

Οι **Barth κ.ά. (2003)** στην ερευνά τους ανέλυσαν την δομή, το πεδίο δράσης, και τον βαθμό ανεξαρτησίας των οργάνων εποπτείας των τραπεζών. Όσον αφορά την δομή, δυο καίρια διλλήματα είναι κατά πόσο πρέπει να υπάρχει μια κεντρική αρχή επίβλεψης ή μια πολλαπλή μη-συγκεντρωμένη, και κατά πόσο η κεντρική τράπεζα πρέπει να εμπλέκεται στην επίβλεψη των τραπεζών μιας χώρας. Αν και η επισκόπηση της βιβλιογραφίας ήταν σχετικά φτωχή, ανέδειξε τα προτερήματα της κάθε κατάστασης, χωρίς εμφανή τάση υπεροχής καμίας. Ωστόσο, κάτι που με επιφύλαξη αναφέρουν είναι ότι προτιμάται από τους ερευνητές η κεντρική τράπεζα να μην εμπλέκεται σε θέματα επίβλεψης των τραπεζών, για λόγους που έχουν να κάνουν με την καταπολέμηση του πληθωρισμού.

Όσον αφορά το πεδίο δράσης των οργάνων εποπτείας των τραπεζών αυτό έχει να κάνει με το αν το αντικείμενο δράσης αυτών θα είναι αποκλειστικά τα τραπεζικά ιδρύματα ή αν θα πρέπει να περιλαμβάνονται και τα εγγυητικά- ασφαλιστικά ιδρύματα. Και πάλι η φτωχή βιβλιογραφική επισκόπηση ανέλυσε τα προτερήματα της κάθε κατάστασης χωρίς να καταδεικνύει την καλύτερη. Ενδεικτικά όμως αναφέρεται ότι το ΗΒ , η Ιαπωνία , η Γερμανία, η Σουηδία, η Δανία, η Νορβηγία, η Κορέα και η Ισλανδία τα τελευταία χρόνια οργάνωσαν τους μηχανισμούς επίβλεψης να εποπτεύουν όχι μόνο τραπεζικά ιδρύματα τους αλλά και εγγυητικές-ασφαλιστικές εταιρίες.

Τέλος, όσον αφορά τον βαθμό ανεξαρτησίας των οργάνων επίβλεψης αυτό αναφέρεται στο βαθμό στον οποίο τα όργανα εποπτείας των τραπεζών δέχονται πολιτικές, οικονομικές πιέσεις και επιρροές. Αναλύεται η σημαντικότητα της ανεξαρτησίας, τα εμπόδια της και ο ρόλος της στην αποδοτικότητα και ομαλότητα του τραπεζικού συστήματος.

Στο ερευνητικό κομμάτι της εργασίας τους, γίνεται μια στατιστική ανάλυση, σε δείγμα 55 χωρών, των παραγόντων των παραπάνω 3 χαρακτηριστικών σε σχέση με την υγεία αποδοτικότητα των τραπεζικών ιδρυμάτων και με πιο συγκεκριμένο χαρακτηριστικό την κερδοφορίας τους. Το μόνο στατιστικά σημαντικό γεγονός που ανακάλυψαν (αλλά που και αυτό απέτυχε σε ελέγχους επαλήθευσης) είναι ότι η

κεντρική-μόνη αρχή επίβλεψης ενισχύει την κερδοφορία των τραπεζών. Επίσης ένα πιο γενικό συμπέρασμα από την ανάδειξη των αποτελεσμάτων είναι ότι η αλλαγή στο πλαίσιο της επίβλεψης θα επηρεάσει την κερδοφορία χωρίς να είναι σίγουρο προς ποια κατεύθυνση. Ωστόσο, αυτό που επισημαίνεται είναι ότι ίσως άλλοι παράγοντες "υγείας" του τραπεζικού συστήματος αποδειχτούν να έχουν σχέση σημαντική με τα 3 παραπάνω χαρακτηριστικά των οργάνων επίβλεψης των τραπεζών.

Οι **Gunther και Moore (2003)** ερευνούν την σημαντικότητα των αναθεωρημένων δεδομένων λογιστικών εκθέσεων των τραπεζών. Αν και σχετικά λίγες τράπεζες αναθεωρούν τις χρηματοοικονομικές τους καταστάσεις τα τελευταία χρόνια, η έρευνά τους έδειξε ότι όταν γίνονται αυτές οι αναθεωρήσεις είναι ζωτικής σημασίας. Πιο συγκεκριμένα βρήκαν ισχυρή σχέση ανάμεσα στις αναθεωρήσεις οικονομικών καταστάσεων και στην υποβάθμιση στις αξιολογήσεις των ελεγκτών. Για να αναδείξουν την σημαντικότητα των ευρημάτων τους σύγκριναν τα κανονικά και τα αναθεωρημένα στοιχεία των τραπεζών, σε σχέση με τα αποτελέσματα των ελέγχων. Έτσι ανακάλυψαν ότι οι αναθεωρήσεις είναι πιο κοντά στα δεδομένα των αποτελεσμάτων του ελέγχου, ότι είναι κατάλληλες για μοντέλα προβλέψεων κινδύνου και τέλος ότι όταν μια τράπεζα αρχίζει να αντιμετωπίζει δυσκολίες, συνήθως υποτιμάει τον κίνδυνο στις κανονικές χρηματοοικονομικές αναφορές της.

Ο σκοπός αυτής της έρευνας είναι ότι παρόλο που οι ερευνητές, οι ελεγκτές καθώς και οι μελετητές στις έρευνες τους χρησιμοποιούν τις κανονικές εκθέσεις, πρέπει να λαμβάνουν ιδιαιτέρως υπόψη τους τις αναθεωρήσεις καθώς αυτές στις περισσότερες των περιπτώσεων αναδεικνύουν τα σοβαρά προβλήματα των τραπεζών.

Οι **Evanoff και Wall (2002)** μελετούν το σενάριο της αύξησης του ρόλου των δευτερευόντων χρεών (Subordinated Debt-SND) σαν μέτρο πρόληψης του κινδύνου μιας τράπεζας όσον αφορά την κεφαλαιακή επάρκεια. Υπήρξαν και στο παρελθόν τέτοιες προτάσεις, όπως το να χρησιμοποιηθεί το εύρος της απόδοσης των SND σαν σινιάλο για υποχρεωτική επίβλεψη ώστε να υπάρξουν διορθωτικές ενέργειες (Prompt Corrective Action-PCA) από τον τραπεζικό τομέα των ΗΠΑ στις αρχές του 1990.

Το αποτέλεσμα της έρευνάς τους ανέδειξε σχέση του εύρους της απόδοσης του SND με τον κίνδυνο των τραπεζών, ωστόσο υπάρχουν μια σειρά από ζητήματα τα οποία χρειάζονται λύση. Ένα από αυτά είναι η διαθεσιμότητα των πληροφοριών. Παρότι το υπουργείο οικονομικών έχει συνήθως πληθώρα στοιχείων, υπάρχουν

προβλήματα με τις διακυμάνσεις των τιμών αυτών, που μπορεί να μην οφείλονται στην επικινδυνότητα μιας τράπεζας, έχοντας σημαντικές επιπτώσεις για την εν λόγο τράπεζα. Επίσης υπάρχει πρόβλημα του ανοίγματος (maturity) της δομής μιας τράπεζας με τα ομόλογα της, καθώς και προβλήματα για τις μικρές τράπεζες που σχετίζονται με ένα σχετικό μικρό τμήμα της αγοράς των ασφαλειών τους.

Έτσι δείχνεται η εντύπωση ότι τα SND αποτελούν κάποια "τραχιά" όργανα για τους ελεγκτές που μπορούν να οδηγήσουν σε τελείως εσφαλμένα αποτελέσματα. Ωστόσο, υποστηρίζεται από τους ερευνητές ότι μπορούν να αναπτύξουν ένα συμπληρωματικό ρόλο και όχι να αντικαταστήσουν το υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο για την κεφαλαιακή επάρκεια.

3.1.4 Έρευνες που αφορούν περιπτώσεις τραπεζών, πτωχεύσεις και συγκεκριμένα χαρακτηριστικά αυτών

Οι **Mine και Ugur Omurgonulsen (2009)**, αναλύουν τους κύριους λόγους που οδήγησαν στην "δημιουργική λογιστική" και πιο συγκεκριμένα στην απάτη της Τουρκικής τράπεζας Imarbank. Ελλείψεις στο νομοθετικό πλαίσιο τραπεζικής και λογιστικής, η μη-αυτονομία των κυβερνητικών νομοθετών και των οργάνων επίβλεψης, πρακτικές δυσκολίες και δεοντολογικοί κανόνες καθώς και αδυναμίες του δικαστικού σώματος ήταν οι λόγοι που επέτρεψαν την ανάπτυξη της δημιουργικής λογιστικής σε συνδυασμό με την προσωπική απληστία της διοίκησης- ιδιοκτησίας της Imarbank και των πελατών της. Τέλος, η μη-βούληση και η ανικανότητα της πολιτικής ηγεσίας να αντιμετωπίσει τέτοιου μεγέθους διαφθορά κρίνεται ζωτικής σημασίας.

Το συμπέρασμα της ιστορίας ήταν πρώτον, ότι όπως και στην Imarbank ο πιο καίριος τραπεζικός τομέας είναι ο τομέας του "licensing". Δεύτερον, ότι η εγγύηση των καταθέσεων, ακόμη και πλήρη είναι ένα προσωρινό μέτρο για έκτακτες περιόδους ώστε να αποφευχθεί ο πανικός και δεν είναι ένα μέσο για να διατηρηθεί η υγεία του τραπεζικού συστήματος. Τρίτον, οι αδυναμίες του εσωτερικού και του εξωτερικού ελέγχου δημιουργούν το κατάλληλο κλίμα για όλα τα είδη διαφθοράς. Τέταρτον, ο λειτουργικός κίνδυνος πρέπει να χαρακτηρίζεται ότι έχει σχέση με ανθρώπινο παράγοντα, πόσο μάλλον για την θέση του χειριστή δεδομένων. Τέλος η ανυπαρξία κυβερνητικών πρωτοβουλιών για μέτρα πάταξης της διαφθοράς και η μη

ορθή κρίση των καταθετών όσον αφορά την επιλογή της τράπεζας για τις συναλλαγές τους κρίνεται σημαντική. Ολοκληρώνοντας, τα δεοντολογικά ζητήματα που προκύπτουν μπορούν να αντιμετωπιστούν από την ανεξαρτησία των ελεγκτικών και λογιστικών διαδικασιών.

Οι **Koutoupis και Tsamis (2009)** αξιολογούν τις λειτουργίες του εσωτερικού ελέγχου σε τρεις μεγάλες ελληνικές τράπεζες, έτσι ώστε να προσδιοριστούν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα κάθε προσέγγισης. Η πρώτη μελέτη περίπτωσης αντιπροσωπεύει τη μεγάλη πλειοψηφία των ελληνικών τραπεζών και αναφέρεται σε ένα τμήμα εσωτερικού ελέγχου που δεν χρησιμοποιεί καθόλου τη μέθοδο RBIA. Η δεύτερη μελέτη περίπτωσης αντιπροσωπεύει τα τμήματα εκείνα του εσωτερικού ελέγχου που είτε δηλώνουν (χωρίς ωστόσο να το τεκμηριώνουν) ότι υιοθετούν μια προσέγγιση RBIA, είτε αναπτύσσουν το σχεδιασμό των εσωτερικών ελέγχων με βάση κάποια αξιολόγηση κινδύνων. Τέλος, η τρίτη μελέτη περίπτωσης αναφέρεται σε μια τράπεζα που έχει υιοθετήσει πλήρως τη μέθοδο RBIA.

Σε κάθε μελέτη περίπτωσης εξετάζονται τα εξής: 1) περιβάλλον ελέγχου, δηλαδή προσδιορισμός όλων των πιθανών ελέγχων των κεντρικών καταστημάτων, των υποκαταστημάτων και των θυγατρικών, καθώς και άλλων δραστηριοτήτων που θεωρούνται επικίνδυνες 2) αξιολόγηση κινδύνων, δηλαδή εντοπισμός και ανάλυση όλων των πιθανών κινδύνων 3) πεδίο ελέγχων, δηλαδή ιεράρχηση των κινδύνων που σχετίζονται με συγκεκριμένους τομείς, οι οποίοι έχουν προσδιοριστεί στο περιβάλλον του ελέγχου 4) σχεδιασμός ελέγχων, δηλαδή θέματα σχετικά με τη διεξαγωγή των ελέγχων, όπως είναι η επιλογή των τομέων που θα ελεγχθούν, οι διαθέσιμες ώρες ελέγχου και η κατανομή των πόρων στους ελέγχους.

Σύμφωνα με τις μελέτες περίπτωσης, υπάρχουν αρκετές προσεγγίσεις στις εκτίμηση του κινδύνου και στο σχεδιασμό του ελέγχου, με κυρίαρχες την κυκλική προσέγγιση (cyclical approach) και το σχεδιασμό RBIA, όπου είναι και ο προτεινόμενος. Η κυκλική προσέγγιση εξασφαλίζει τον έλεγχο σε όλες τις δραστηριότητες της τράπεζας, μέσα σε προκαθορισμένο χρονικό διάστημα, διαδικασία που μπορεί να είναι χρονοβόρα και να μην στοχεύει σε δραστηριότητες υψηλού κινδύνου. Η μεθοδολογία RBIA εστιάζει στην επεξεργασία υψηλού επιπέδου κινδύνων αντί να εκτελούνται λογιστικοί έλεγχοι χωρίς εστίαση στους κινδύνους.

Οι ερευνητές παρατηρούν τα εξής:

1.Προσδιορισμός του περιβάλλοντος ελέγχου: Στις δύο πρώτες μελέτες ο έλεγχος καθορίζεται μετά από τη λεπτομερή ανάλυση των σχετικών οργανωτικών διαγραμμάτων και τμημάτων της τράπεζας καθώς και δραστηριότητες που εγκυμονούν κάποιο κίνδυνο. Στην τρίτη, ο έλεγχος καθορίζεται μετά από γενική αξιολόγηση των κινδύνων και τον καθορισμό προτεραιοτήτων στις δραστηριότητες των τραπεζών.

2.Αξιολόγηση κινδύνων: Στην πρώτη περίπτωση δεν εκτελείται καθόλου η αξιολόγηση των κινδύνων, ενώ στη δεύτερη, η αξιολόγηση του κινδύνου συνδέεται με το χρόνο που παρήλθε από τον τελευταίο έλεγχο. Τέλος, η τελευταία μελέτη περιλαμβάνει τη λεπτομερή χαρτογράφηση των κινδύνων ανά περιοχή ελέγχου και ανάλυση κινδύνου βασισμένη στην πιθανότητα του περιστατικού και στον αντίκτυπό του στους__ στόχους της τράπεζας.

3.Πεδία και σχεδιασμός ελέγχου: Στην πρώτη περίπτωση, είναι προκαθορισμένο το χρονικό διάστημα ελέγχου στα 2 έτη. Στη δεύτερη περίπτωση, ο χρόνος από τον τελευταίο έλεγχο και οι υψηλού επιπέδου κίνδυνοι συνδέονται με συγκεκριμένες περιοχές ελέγχου. Τέλος, στην τρίτη περίπτωση, ο σχεδιασμός ελέγχου αποτελείται από τους κινδύνους υψηλή επιπέδου.

Οι **Hooper και Kearins (2007)** μελετούν τις δύο περιπτώσεις πτωχεύσεων της ίδιας τράπεζας Bank of New Zealand(BNZ) με διαφορά ενός αιώνα η μία από την άλλη. Με αυτές τις δύο μελέτες περίπτωσης θέλουν αναδειχτούν οι παράγοντες που δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν με την τεχνολογική πρόοδο και τους αναθεωρημένους κανόνες της λογιστική και ελεγκτικής, καθώς και τις δύο φορές ο κύριος λόγος αποτυχίας ήταν ο ανθρώπινος παράγοντας και οι ανθρώπινες σχέσεις.

Η πρώτη πτώχευση έγινε στα τέλη του 1880 με κύριους δράστες την διοίκηση της BNZ, τον ελεγκτικό μηχανισμό και τις αδυναμίες στην νομοθεσία τραπεζών. Η δεύτερη πτώχευση έναν αιώνα μετά έχει κύριους υπόλογους την μη- ανεξαρτησία των ελεγκτών και την αδυναμία των ρυθμιστικών οργάνων να αναλάβουν δράση. Τα κοινά σημεία των δύο περιπτώσεων ήταν ότι και στις δυο υπάρχει μια μικρή ισχυρή ομάδα διοικούντων, υπάρχει δημιουργική λογιστική αυτών, και αδυναμία του τραπεζικού ελέγχου παράλληλα με την μη-ανεξαρτησία των ελεγκτών. Τέλος και στις δύο περιπτώσεις το κράτος έδωσε λύσεις στην τράπεζα, η οποία την τελευταία φορά

κόστισε γύρω στο 2% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος. Και τις δυο φορές οι υπεύθυνοι γλίτωσαν όλων των ευθυνών τους.

Αυτή η έρευνα επιδεικνύει πως παρά την προφανή τεχνική πρόοδο στη νομοθεσία, στον έλεγχο και στα πρότυπα λογιστικής, οι ανθρώπινοι παράγοντες μπορούν να εμποδίσουν την πραγματοποίηση ουσιαστικής προόδου στα πλαίσια της λογιστικής. Οι δύο περιπτώσεις πτώχευσης της τράπεζας και η κυβερνητική διάσωση με διαφορά ενός αιώνα επεξηγεί μερικά υπομένοντα ανθρώπινα χαρακτηριστικά γνωρίσματα. Τεχνική πρόοδος, μορφή νέων κανόνων καικανονισμών είναι πάντα δυνατή, αλλά εάν τέτοιοι κανόνες και κανονισμοί δεν μπορούν αποτελεσματικά να εξαλείψουν αυτούς τους ανθρώπινους παράγοντες τότε η αξία τους αμφισβητείται.

Και στις δυο περιπτώσεις η ματαιοδοξία, το ίδιον συμφέρον η απληστία και η φιλοδοξία των εμπλεκομένων κατέστρεψαν το όποιο μέλλον της τράπεζας. Γίνεται άμεσα αντιληπτό ότι ο ανθρώπινος παράγοντας δεν μπορεί να εξαλειφτεί από την πρόοδο της νομοθεσίας και της τεχνολογίας. Ολοκληρώνοντας, πολιτικές διασυνδέσεις ή ακόμη και η πρόθεση της κυβέρνησης να σώσει την "λαϊκή" τράπεζα, είναι παράγοντες μιας ακόμη πιο επικίνδυνης συμπεριφοράς, καθώς αυτοί που αποκομίζουν το βάρος της απάτης είναι μόνον οι φορολογούμενοι.

Ο **Staikouras (2007)** αναλύοντας της πτυχές της εσωτερικής εταιρικής διακυβέρνησης των τραπεζών και της σημαντικότητας-ιδιαιτερότητας των τραπεζικών ιδρυμάτων καταλήγει σε δύο συμπεράσματα. Πρώτο συμπέρασμα είναι ότι παρά την πειθαρχική δύναμη της αγοράς (όσον αυτή αφορά τις επιθετικές εξαγορές) αυτή δεν μπορεί να αποτελέσει υποκατάστατο, παρά μόνο συμπληρωματικό πλαίσιο για την νομοθεσία της εταιρική διακυβέρνησης. Δεύτερον, μετά από εκτενή ανάλυση της ισχύουσας νομοθεσίας 2577/2006 της Τράπεζας της Ελλάδος, καταλήγει στην άποψη ότι το νέο ρυθμιστικό πλαίσιο έρχεται σε αρκετές περιπτώσεις σε σύγκρουση με το παλιό και ότι πρέπει να υπάρχουν περαιτέρω ενέργειες για την αποφυγή σύγχυσης και νομικής αβεβαιότητας.

Ο νόμος 2577/2006 ήταν η απαρχή για τις ελληνικές τράπεζες να εγκαταστήσουν συστήματα εσωτερικού ελέγχου. Δύο ήταν οι κύριες προσφορές της παραπάνω νομοθεσίας. Πρώτον το νέο ρυθμιστικό πλαίσιο είναι πιο ευέλικτο, με την έννοια ότι και οι τράπεζες από την μεριά τους θα μπορούν να έχουν το επίπεδο της εταιρικής διακυβέρνησης που επιθυμούν και από την άλλη θα υπάρχουν πιο γενικές

αρχές που θα πρέπει να ακολουθούνται, προσαρμοσμένες στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε τράπεζας έτσι ώστε να διασφαλιστούν οι κανόνες που τις διέπουν. Δεύτερον, αποκτά ένα προληπτικό παρά θεραπευτικό χαρακτήρα, καθώς αναπτύσσονται θέματα προβλέψεων και απόδοση διοίκησης έναντι στον κίνδυνο.

Ο νέος νόμος θέτει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο εσωτερικού ελέγχου τόσο για τις τράπεζες όσο και για τις θυγατρικές τους με μια προσέγγιση βασισμένη στον οργανισμό σαν σύνολο. Αναβαθμίζεται η διοίκηση αξιολόγησης κινδύνου (risk management) και η επίβλεψη συμμόρφωσης με τους κανονισμούς από την εφαρμογή Ανεξάρτητων Εσωτερικών Μονάδων. Ρόλος αυτών είναι να αξιολογούν το σύστημα εσωτερικού ελέγχου και να προτείνουν βελτιώσεις στην διοίκηση. Αξίζει να σημειωθεί ότι η προσέγγιση αξιολόγησης είναι πιο "ενοποιημένη" καθώς είναι δύσκολο να χωριστούν συγκεκριμένοι κίνδυνοι από άλλους, δυσκολεύοντας την μέτρησή τους.

Ολοκληρώνοντας ενισχύεται η τραπεζική ευθύνη σε δυο επίπεδα. Στο πρώτο επίπεδο ο εσωτερικός έλεγχος αξιολογείται από την επιβλέπουσα επιτροπή η οποία δίνει αναφορά στην διοίκηση, και σε δεύτερο επίπεδο ο εσωτερικός έλεγχος αξιολογείται από εξωτερικούς ελεγκτές που δίνουν αναφορά στην τράπεζα της Ελλάδος.

Οι **Acharya και Yorulmazer (2007)** αναλύουν ένα άλλο χαρακτηριστικό των τραπεζών. Εκτός από το "too-big-to-fail" στο οποίο μια μεγάλη τράπεζα σώζεται συνήθως από την κυβέρνηση για την σημαντικότητα της και για να αποφευχθούν οι συνέπειες μιας τέτοιας πτώχευσης, υπάρχει μια άλλη ιδιότητα των τραπεζών η "too-many-to-fail". Με αυτόν τον όρο επισημαίνεται ότι λόγω μιας κρίσης ο αριθμός των τραπεζών είναι μεγάλος και εξαναγκάζει τους ρυθμιστές να τις εξαγοράσουν όλες ή έναν μεγάλο αριθμό από αυτές.

Μια τέτοια ιδιότητα έχει και τις αντίστοιχες συνέπειες, όπως το να "ομαδοποιούνται" πολλές μικρές τράπεζες μαζί, να επενδύουν σε παρόμοιους τομείς και να είναι πιο ευάλωτες στον κίνδυνο. Έτσι υπάρχει και η αύξηση ενός άλλου κινδύνου, του συστημικού κινδύνου, ο οποίος αντιπροσωπεύει την πτώχευση πολλών τραπεζών με τις αναμενόμενες συνέπειες.

Η κύρια συμβολή της παραπάνω ανάλυσης είναι η γέννηση ενός αποτελεσματικού συστημικού κινδύνου ανάμεσα στις τωρινές νομοθεσίες και τις

τωρινές συνήθειες των κεντρικών τραπεζών και των νομοθετών. Έτσι αναδεικνύεται η ανάγκη για κατανόηση και επανασχεδιασμό του ρυθμιστικού πλαισίου σε ένα πιο συστημικό επίπεδο, παρά να εστιάζεται για κάθε τράπεζα ξεχωριστά.

Ο **Campbell (2006)** αναλύει γιατί η πτώχευση των τραπεζών διαφέρει από αυτές άλλων επιχειρήσεων και επικεντρώνεται σε ζητήματα που αφορούν τους πιστωτές-καταθέτες μιας τράπεζας καθώς και σε άλλα ζητήματα που προκύπτουν από ένα τέτοιο γεγονός. Οι λόγοι που αντιμετωπίζεται διαφορετικά η πτώχευση μιας τράπεζας δεν είναι μόνο νομικής φύσης, αλλά και λόγοι οικονομικοί, κοινωνικοί και πολιτικοί. Από την διάλυση μιας τράπεζας μπορεί να επέλθουν προβλήματα και σε άλλες με αποτέλεσμα την γέννηση μιας συστημικής κρίσης. Το σύστημα πληρωμής μιας χώρας μπορεί να διακοπεί καθώς βασίζεται σε ένα μεγάλο βαθμό στις τράπεζες. Τέλος ο φόβος απώλειας ψήφων στις επόμενες εκλογές από θυμωμένους καταθέτες είναι ένας λόγος που οι κυβερνήσεις φέρονται και αντιμετωπίζουν διαφορετικά τέτοιες πτωχεύσεις. Παράγοντες πτώχευσης μια τράπεζας κατά τον Campbell είναι η φτωχή ποιότητα περιουσιακών στοιχείων, η κακή διαχείριση, κακές συμφωνίες, προβλήματα ρευστότητας μια καλής διοίκησης, αλλά η έλλειψη καλής διοίκησης είναι στις περισσότερες των περιπτώσεων ο κύριος λόγος διάλυσης.

Δύο είναι οι δρόμοι αντιμετώπισης προβλημάτων ρευστότητας των τραπεζών. Ο πρώτος είναι να στραφεί στην κεντρική τράπεζα για κάποια δανειακή υποστήριξη. Ο άλλος είναι να εγγυηθεί (συνήθως η κυβέρνηση) τις καταθέσεις των πελατών της εν λόγο τράπεζας έτσι ώστε όταν παρουσιαστούν τα πρώτα προβλήματα αυτό να μην οδηγήσει σε πανικό. Όσον αφορά αυτές τις εγγυήσεις διεγείρονται κάποια ζητήματα γιατί το να υπάρχει "πλήρης κάλυψη" από την κυβέρνηση είναι πράγμα σπάνιο. Πρώτη λύση είναι να τους θεωρήσει "μη-ασφαλείς πιστωτές" οπότε το να αποζημιωθούν έστω στο ελάχιστο είναι απίθανο. Δεύτερη λύση είναι να δοθεί προτεραιότητα στους πιστωτές-καταθέτες και να πληρωθούν οι καταθέσεις ως ένα επίπεδο. Αυτό συνήθως καλύπτει πλήρως τους μικρούς καταθέτες και μειώνει τους οικονομικούς και πολιτικούς λόγους που αναφέραμε πιο πάνω χωρίς να τους εξαλείφει. Τρίτη και πιο διαδεδομένη λύση τα τελευταία χρόνια είναι η παροχή εγγυήσεων, η ασφάλεια για τις καταθέσεις με πιο γνωστή μορφή αυτής της ποσοστιαίας αποζημίωσης για όλους τους καταθέτες ανεξαρτήτου ποσού.

Μια πηγή από όπου μπορούν να πληρωθούν οι καταθέτες είναι από την προσωπική περιουσία των διοικούντων ειδικά όταν αποδεικνύεται ότι έχουν

προσωπική ευθύνη για διάφορες αποφάσεις που οδήγησαν την τράπεζα σε αυτό το σημείο, πόσο μάλλον όταν υπάρχουν ύποπτες συναλλαγές-δάνεια με τον στενό τους κύκλο. Αν και τότε η περιουσία αυτών δεν λύνει το πρόβλημα της αποζημίωσης, ο φόβος αυτός μπορεί να οδηγήσει σε πιο προσεκτικές κινήσεις.

Τέλος αναφορά γίνεται για το αν η τράπεζα βρίσκεται υπό μια δικαιοδοσία ή αν έχει περισσότερες ανά τον κόσμο, με πολλά υποκαταστήματα σε πολλές χώρες με διαφορετική νομοθεσία. Εάν συμβαίνει το δεύτερο εγείρονται διάφορα νομοθετικά ζητήματα. Η Basel Core Principal λύνει εκτός των ελαχίστων κεφαλαιακών απαιτήσεων και τέτοια θέματα, αλλά δεν είναι διεθνώς αποδεκτά.

Η **Hüpkes (2006)** αναλύει τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του διπλού ρόλου του εποπτικού συστήματος των τραπεζών της Ελβετίας. Οι εξωτερικοί ελεγκτές στην Ελβετία δεν εκτελούν μόνο λογιστικούς ελέγχους αλλά και ελέγχους κανονισμών, οι οποίοι περιλαμβάνουν συμμορφώσεις με αδειοδοτήσεις, λειτουργικές απαιτήσεις, standards και κανονισμούς. Η Swiss Federal Bank Commission στηρίζεται σχεδόν εξολοκλήρου στο ρόλο των εξωτερικών ελεγκτών.

Τα πλεονεκτήματα αυτής της προσέγγισης σύμφωνα με την Hüpkes είναι η υψηλότερη συχνότητα των ελέγχων, οι πόροι και το ανθρώπινο δυναμικό που έχει, η αποτελεσματικότητα του, η κατανοητή ενοποιημένη εποπτεία του καθώς και η προσήλωση στην φήμη που έχουν αποκτήσει. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι όλες οι τράπεζες υπόκεινται σε τουλάχιστον έναν ολοκληρωμένο έλεγχο σε συνδυασμό με αρκετούς ακόμη μικρότερους συμπληρωματικούς στην διάρκεια ενός χρόνου. Το προσωπικό είναι κατάλληλα εκπαιδευμένο και ικανό ώστε να ανταπεξέλθει στις όποιες απαιτήσεις και προσαρμογές. Τέλος οι έλεγχοι τους μπορούν να συγκριθούν και να αλληλοβοηθηθούν με ελέγχους από όλον τον κόσμο, λόγο της μορφής τους.

Οι κίνδυνοι ενός τέτοιου συστήματος είναι η σύγκρουση συμφερόντων, η απώλεια πληροφοριών και το υψηλότερο κόστος. Επισημαίνεται η σύγκρουση που μπορεί να προκύψει μεταξύ τράπεζας-μετόχων με τους επόπτες-καταθέτες. Μπορεί να υπάρχει καθυστέρηση στη ροη πληροφοριών όταν ο ελεγκτής είναι υπεύθυνος για την συλλογή, και τέλος οι εξετάσεις-έλεγχοι που εκτελούνται είναι πιο ακριβοί από αυτών του δημόσιου τομέα, λόγω μισθών, υψηλών απαιτήσεων και αξιοπιστίας.

Σκοπός της έρευνας ήταν να αναδείξει το σύστημα εποπτείας με την πιο αποτελεσματική κριτική ανάλυση όσον αφορά την υγεία ενός χρηματοπιστωτικού

ιδρύματος. Ωστόσο δεν ξεχνάει να αναδείξει την σύγκρουση των συμφερόντων που μπορεί να επέλθει (παρόμοια κατάσταση με τους οίκους αξιολόγησης) καθώς και την ανάγκη να υπάρχουν καλά εκπαιδευμένα και ικανά στελέχη για το εν λόγο εγχείρημα.

Ο **Kornert (2003)** αναλύει τους λόγους που οδήγησαν την τράπεζα Barings στις δυο κρίσεις της ιστορίας της, το 1890 και την τελική πτώχευση της 105 χρόνια μετά το 1995., Γίνεται προσπάθεια να αναδειχθούν τα κοινά σημεία των δύο κρίσεων και οι συνέπειες που είχαν το εποπτικό σύστημα καθώς και την επίδραση των domino σε άλλες τράπεζες. Σημασία δείχνεται και στον ρόλο των κεντρικών τραπεζών σαν δανειστές έσχατης ανάγκης για να αποτραπεί αυτός ο κίνδυνος του domino.

Η πρώτη κρίση του 1980 είχε παγκόσμια επίδραση καθώς τα προβλήματα αποπληρωμής των επενδύσεων στην Αργεντινή οδήγησαν την Barings του Λονδίνου σε προβλήματα ρευστότητας. Λέγεται ότι τελικά η τράπεζα σώθηκε σε βάρος των ΗΠΑ καθώς η επιτακτική πώληση ασφαλειών οδήγησε σε πτωχεύσεις αμερικάνικων τραπεζών. Ακόμη και αν υπήρχε το σύστημα των Ομοσπονδιακών Αποθεμάτων το 1890, δεν θα υπήρχε διάσωση των αμερικανικών τραπεζών καθώς δεν ήταν γι αυτές πρόβλημα ρευστότητας, αλλά φερεγγυότητας.

Η δεύτερη κρίση του 1995 προκλήθηκε από κερδοσκοπικές ανταλλαγές χρηματοπιστωτικών παραγώγων τα οποία καταναλώθηκαν από την ικανότητα της Barings να καλύπτει τα χρέη της. Ωστόσο υπολογίζοντας και άλλους παράγοντες του 1995, όπως η κρίση του Ιαπωνικού χρηματιστηρίου, αναφέρεται ότι κανένας έλεγχος εσωτερικός και εξωτερικός δεν θα μπορούσε να αποκαλύψει τις ατασθαλίες. Η κρίση αυτή δεν προκάλεσε domino effect, ωστόσο και πάλι ο δανεισμός έσχατης ανάγκης δεν θα είχε ουσιαστικά κανένα αποτέλεσμα. Και οι δύο κρίσεις παρουσιάζουν το βαθμό στον οποίο οι τραπεζικοί εποπτικοί κανόνες διαμορφώνονται από την εμπειρία που κερδίζεται από τις μεμονωμένες κρίσεις και οι πολύ προσεκτικές αναλύσεις που απαιτούνται για να δοθεί μια κατάλληλη λύση. Και οι δύο κρίσεις θέτουν επίσης μια πρόκληση σε οποιαδήποτε μονόπλευρη εστίαση στη συμπεριφορά καταθετών. Οι θεωρίες που εξετάζουν μια ανάλυση των αποτελεσμάτων ντόμινο μπορούν να ωφελήσουν μόνιμα αυτήν την προοπτική.

Οι **Siddiqui και Podder (2002)** αναλύουν την αποτελεσματικότητα του χρηματοοικονομικού ελέγχου στον τραπεζικό τομέα του Bangladesh. Από το δείγμα των 14 τραπεζών οι μισές είχαν υπερτιμήσει τα κέρδη τους. Ωστόσο το πιο

ενδιαφέρον γεγονός ήταν ότι κανένας από τους λογιστικούς ελέγχους αυτών των τραπεζών δεν εξέφρασε τις αντιθέσεις του, τρεις από αυτές είχαν την επιφυλακτική γνώμη των ελεγκτών και οι υπόλοιπες είχαν "καθαρές" εκθέσεις ελέγχου.

Η χαμηλή πρόβλεψη της τάξης των δανείων, αυτόματα οδηγεί σε υπερεκτίμηση κέρδους. Έτσι οι τράπεζες είχαν λάθη όσον αφορά στα κέρδη στις χρηματοοικονομικές τους καταστάσεις και οι εξωτερικοί ελεγκτές πιστοποίησαν αυτές τις καταστάσεις σαν "αληθινές και δίκαιες". Οι απαιτήσεις προβλέψεων δανείων υπόκεινται στην νομοθεσία της Bangladesh Bank, μέσα στην οποία δίνεται και το δικαίωμα στους ελεγκτές να εκφράσουν την γνώμη τους για όποια ύποπτα γεγονότα υπέπεσαν στην αντίληψή τους. Στην συγκεκριμένη περίπτωση δεν υπήρχε τίποτε.

Η κακή διοίκηση με την αδυναμία να αντιμετωπίσει ατασθαλίες στην πρόβλεψη των δανείων, στις εγκρίσεις, στις διαδικασίες πίστωσης, τεκμηρίωσης και ανάλυσης είναι οι λόγοι που οδήγησαν σε αυτήν την κατάσταση τις τράπεζες του Bangladesh. Ολοκληρώνοντας, αντικειμενικότητα, τεχνικές ικανότητες και αποδοτική διοίκηση ελέγχου είναι παράγοντες που επισημαίνουν οι ερευνητές για καλύτερη πρόβλεψη των δανείων και καλύτερη απόδοση του ελέγχου.

4. ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Ά ΜΕΡΟΣ

4.1 ΕΠΙΣΦΑΛΕΙΣ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

4.1.1 Εισαγωγή

Στην παρούσα ενότητα γίνεται αναφορά στα μη εξυπηρετούμενα δάνεια, όπως αυτά ορίζονται από τις τράπεζες και στην έκρηξη αυτών την παρούσα περίοδο, η οποία κατά κύριο λόγο αποδίδεται στην υφιστάμενη οικονομική κρίση. Εν συνεχεία, διερευνάται ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζουν οι ελληνικές τράπεζες το «προβληματικό» πελατολόγια με ιδιαίτερη αναφορά στις πρακτικές της Eurobank, ΕΤΕ και Ταχυδρομικού Ταμιευτηρίου. Επιπρόσθετα, ο συγγραφέας παρουσιάζει τα στοιχεία που συγκέντωσε κατόπιν έρευνας για την ποιότητα του χαρτοφυλακίου των ελληνικών τραπεζών. Γίνεται ιδιαίτερη αναφορά σε κάθε τράπεζα ξεχωριστά και εν συνεχεία διδνεργείται πρόβλεψη σχετικά με την πορεία των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Τέλος, εξάγονται τα συγκριτικά συμπεράσματα της έρευνας.

4.1.2 Μη εξυπηρετούμενα δάνεια – Non Performing Loans

Σύμφωνα με την ΠΔΤΕ 2442/29.01.1999, *οι τράπεζες υποχρεούνται να προσμετρούν στα μη εξυπηρετούμενα δάνεια (Non Performing Loans - NPL) οιαδήποτε δάνεια έχουν παρουσιάσει καθυστέρηση στην εξυπηρέτησή τους άνω των 90 ημερών, πέραν των δανείων τα οποία είναι πλήρως καλυμμένα με εμπράγματες εξασφαλίσεις*. Ο εν λόγω ορισμός επαναλαμβάνεται στις ΠΔΤΕ 2588/20.08.2007 και 2589/20.08.2007, σχετικά με τον υπολογισμό της κεφαλαιακής επάρκειας, με εξαίρεση τα δάνεια (κυρίως στεγαστικά) που καλύπτονται από εμπράγματη εξασφάλιση, όπου κρίνεται κρίσιμη η υπερημερία πέραν των 180 ημερών.

Οι τράπεζες, στο τέλος κάθε χρήσης, είναι υποχρεωμένες να σχηματίζουν προβλέψεις για επισφαλείς απαιτήσεις. *Οι προβλέψεις αφορούν γεγονότα*, τα οποία, όπως ορίζει ο νομοθέτης *«διαφαίνονται σαν πιθανά κατά την ημέρα σύνταξης του ισολογισμού, αλλά δεν είναι γνωστό το ακριβές μέγεθος ή ο χρόνος στον οποίο θα προκύψουν»*. Η πρόβλεψη, λοιπόν, η οποία γίνεται στο τέλος έκαστης χρήσης, συνιστά μία επιβάρυνση των αποτελεσμάτων και αποβλέπει στην κάλυψη ζημίας ή εξόδων ή υποτιμήσεως στοιχείων ενεργητικού, όταν κατά την ημερομηνία που

συντάσσεται ο ισολογισμός, είναι πιθανή η πραγματοποίηση τους και το μέγεθος τους μπορεί να εκτιμηθεί, έστω και κατά ικανοποιητική προσέγγιση. Ως εκ τούτου, με τον όρο «προβλέψεις επί επισφαλείς απαιτήσεις», νοείται το σύνολο του δανειακού χαρτοφυλακίου της τράπεζας για το οποίο διαφαίνεται πιθανότητα να μην εισπραχθεί και κατά συνέπεια να προκύψει ζημία και να υποτιμηθεί το ενεργητικό της. (www.taxheaven.gr)

Έως την καθιέρωση και την εφαρμογή του παραπάνω ορισμού αναφορικά με τα NPL, στα τέλη του 2008 κατ' ουσίαν, η σύγκριση των καθυστερημένων δανείων και κατά συνέπεια των επισφαλών απαιτήσεων των εμπορικών τραπεζών δεν είχε ιδιαίτερο νόημα, καθώς εκάστοτε τραπεζικό ίδρυμα ακολουθούσε διαφορετικό ορισμό αναφορικά με το πότε ένα δάνειο θεωρείται καθυστερημένο. Ως εκ τούτου, δε δύνατο να πραγματοποιηθεί ουσιαστική σύγκριση και να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα γύρω από τις πραγματικές επισφάλειες στα χορηγούμενα δάνεια των τραπεζών.

Χαρακτηριστικά, αναφέρεται ότι στα αποτελέσματα που αφορούσαν το 9μηνο του 2008, η Τράπεζα της Ελλάδος δήλωσε ότι ο δείκτης δανείων του συνόλου των Ελληνικών τραπεζών που βρίσκονται σε καθυστέρηση διαμορφώνεται στο 4,8%. Την ίδια στιγμή, ωστόσο, οι μεγάλες εμπορικές τράπεζες παρουσίασαν μια πιο αισιόδοξη εικόνα καθώς σύμφωνα με τα δηλωθέντα στοιχεία 9μηνου του 2008, η Eurobank EFG εμφανίζει δείκτη καθυστερήσεων 2,7%, η Alpha Bank 3,5%, η Τράπεζα Πειραιώς 3,4% ενώ η Εθνική Τράπεζα, με στοιχεία Δεκεμβρίου 2008, εμφανίζει δείκτη καθυστερήσεων μόλις 2,9%. Αν οι τέσσερις μεγάλες τράπεζες, οι οποίες αντιπροσωπεύουν περίπου το 80% της εγχώριας τραπεζικής αγοράς, εμφανίζουν καθυστερήσεις κοντά στο 3% τότε οι υπόλοιπες τράπεζες θα πρέπει να έχουν δείκτη καθυστερήσεων κοντά στο 12%, προκειμένου να επιβεβαιωθεί η δήλωση της Τράπεζας της Ελλάδος, παραδοχή η οποία φυσικά δεν ίσχυε.

Όσον αφορά την απεικόνιση των επισφαλών δανείων στις οικονομικές καταστάσεις των τραπεζών, νοείται ότι τα πιστωτικά ιδρύματα **επιδιώκουν την απεικόνιση όσο το δυνατόν λιγότερων καθυστερημένων δανείων** σε αυτές, καθώς (α) η εμφάνιση υψηλού δείκτη καθυστερημένων δανείων καταδεικνύει προβληματικό χαρτοφυλάκιο και χαμηλή ποιότητα χορηγήσεων, και (β) η εμφάνιση προβλέψεων συρρικνώνει την κερδοφορία τους. Υπό το παραπάνω πρίσμα και αποβλέποντας στη μείωση των σχηματιζόμενων προβλέψεων, λέγεται ότι συχνά τίθενται σε εφαρμογή

«λογιστικά τρικ» στις δημοσιευθέντες οικονομικές καταστάσεις των τραπεζών, όπως για παράδειγμα η μη εμφάνιση των ρυθμισμένων δανείων στα καθυστερούμενα δάνεια, παρότι πρόκειται για δάνεια που παρουσιάζουν προβλήματα στην αποπληρωμή τους, η δημοσιοποίηση διαφορετικών στοιχείων στην Τράπεζα της Ελλάδος και στο επενδυτικό κοινό και λοιπά.

4.1.3 Ρυθμίσεις καθυστερούμενων δανείων

Στην παρούσα υποενότητα γίνεται λόγος για τη συνεργασία των τραπεζών με τους πελάτες τους, προκειμένου να ρυθμίσουν λογαριασμούς οι οποίοι εμφανίζουν καθυστερήσεις στην εξυπηρέτησή τους, ενώ παρατίθενται συγκεκριμένα παραδείγματα με πολιτικές που ακολουθούν οι τράπεζες.

Αντιμετώπιση από τις τράπεζες

Υπό το πρίσμα των όσων προηγήθηκαν, υφίσταται ιδιαίτερη ανησυχία τόσο για το σημερινό δείκτη προβληματικών χορηγήσεων, όσο και για τη μελλοντική του πορεία. Οι τράπεζες βρίσκονται μπροστά στη **σοβαρότερη κρίση που έχει πλήξει ποτέ το χρηματοπιστωτικό σύστημα** και η διαχείριση της πρόκλησης αυτής αποτελεί μια εξαιρετικά δύσκολη αποστολή. Τα πιστωτικά ιδρύματα καλούνται να αναθεωρήσουν ριζικά τη στρατηγική τους και να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα. Για το λόγο αυτό, την περίοδο συγγραφής της παρούσας, το σύνολο των πιστωτικών ιδρυμάτων έχει στρέψει την προσοχή του στη διαχείριση των επισφαλών δανείων με διάφορους τρόπους όπως (α) ενίσχυση των τμημάτων εισπράξεων των τραπεζών, (β) τροποποίηση των προγραμμάτων αποπληρωμής των υφιστάμενων λογαριασμών – ρύθμιση του λογαριασμού, (γ) λήψη περαιτέρω εξασφαλίσεων για επισφαλή δάνεια, όπου αυτό κρίνεται εφικτό και άλλα.

Άλλωστε, γνωστός τραπεζίτης επισημαίνει: *«Δεν μπορείς να αφήσεις να "σκάσει" μια εταιρεία που χρωστά 50 εκατ. ευρώ επειδή λόγω της τρέχουσας οικονομικής συγκυρίας της λείπουν ξαφνικά 1-2 εκατ. ευρώ για κεφάλαια κίνησης. Παρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουμε με τη χρηματοδότησή μας, αφού από τις τρεις δεξαμενές άντλησης ρευστότητας (καταθέσεις, διατραπεζική και ΕΚΤ) λειτουργεί αποτελεσματικά μόνον η τελευταία, πρέπει να σταθούμε δίπλα στις επιχειρήσεις που έχουν καλό προϊόν, τεχνογνωσία, υψηλές εξασφαλίσεις αλλά που λόγω της μειωμένης ζήτησης παρουσιάζουν ρευστοτική δυσχέρεια. Όλοι βγαίνουν κερδισμένοι καθώς η*

τράπεζα δεν προχωρά σε προβλέψεις, η εταιρεία συνεχίζει τη λειτουργία της και το προσωπικό δε βγαίνει στην ανεργία. Άλλωστε η εμπειρία με τη Lehman Brothers απέδειξε ότι το κόστος της χρεοκοπίας ήταν δυσανάλογα μεγαλύτερο σε σχέση με το κεφάλαια που θα χρειαζόταν να βάλουν οι ΗΠΑ για να τη σώσουν. Φανταστείτε, τι αρνητικές επιπτώσεις θα είχε το κανόνι μιας γνωστής εταιρείας μέσα στο ήδη νοσηρό κλίμα που κινείται η ελληνική οικονομία». (www.tovima.gr)

Παράλληλα με τις προσπάθειες για μείωση των επισφαλών δανείων, οι τράπεζες στρέφουν την προσοχή τους στον περιορισμό των επίφοβων χορηγήσεων τηρώντας αυστηρότερα μέτρα πιστοληπτικής αξιολόγησης του υφιστάμενου και δυνητικού πελατολογίου, όπως αυτά αναφέρθηκαν παραπάνω. Στόχος αυτής της κίνησης είναι η βελτίωση της ποιότητας του χαρτοφυλακίου τους, με απώτερο σκοπό τη βελτίωση των οικονομικών τους αποτελεσμάτων και δεικτών όπως κερδοφορίας, αποδοτικότητας, ρευστότητας κλπ.. προκειμένου να διατηρηθούν υγιείς στις δυσμενείς συνθήκες της αγοράς.

Στη βάση των παραπάνω, **πραγματοποιήθηκε έρευνα σε υπηρεσιακές μονάδες τραπεζών, οι οποίες έχουν αναλάβει τη ρύθμιση των προβληματικών τους χορηγήσεων**. Από τα αποτελέσματα που προέκυψαν διαπιστώθηκε κατά πρώτο λόγο ότι, στην πλειονότητά τους, τα πιστωτικά ιδρύματα είναι πρόθυμα και συνεργάσιμα στις εισηγήσεις ρυθμίσεων υφιστάμενων δανείων. Πολλάκις, μάλιστα, παρατηρείται οι ίδιοι οι τραπεζικού υπάλληλοι να κατευθύνουν τους πελάτες στη ρύθμιση του λογαριασμού, ενίοτε με ίδιο όφελος (προκειμένου, δηλαδή, τα δάνεια αυτά να μην επιβαρύνουν τα αποτελέσματά τους, με όλες τις δυσμενείς συνέπειες που αυτό ενέχει). Σημειώνεται, επιπλέον, ότι ακολουθούνται διαφορετικές τακτικές ανά τμήμα τράπεζας όσον αφορά διαφορετικά είδη χρηματοδοτήσεων, ήτοι διαφορετικά αντιμετωπίζονται οι ρυθμίσεις των στεγαστικών δανείων, της καταναλωτικής πίστης, των επαγγελματικών χρηματοδοτήσεων, των χρηματοδοτικών μισθώσεων (leasing) και ούτω καθεξής. Προέκυψε, ωστόσο, συνολικά μία κοινή γραμμή διαχείρισης των ρυθμίσεων των δανείων καθώς οι διευκολύνσεις που παρέχονται συνοψίζονται στα ακόλουθα:

1. Επιμήκυνση διάρκειας χρηματοδότησης. Το πιστωτικό ίδρυμα σε συνεννόηση με τον πελάτη επιμηκύνει τη διάρκεια της υφιστάμενης χρηματοδότησης, προκειμένου να μειωθεί η τακτική (μηνιαία συνήθως) απαιτητή καταβολή. Ως εκ τούτου, το κεφάλαιο αποπληρώνεται με βραχύτερο ρυθμό και η δόση συρρικνώνεται

ανάλογα με τη διαμόρφωση της διάρκειας του δανείου. Αρνητική και αναπόφευκτη συνέπεια για τον οφειλέτη αποτελεί η πληρωμή περισσότερων τόκων κεφαλαίου, η αύξηση, δηλαδή, του κόστους κεφαλαίου που προκύπτει από την τροποποίηση αυτή.

2. Πληρωμή μόνον τόκων για ένα διάστημα. Τη ρύθμιση αυτή δύναται να συνοδεύει αντίστοιχη επιμήκυνση της διάρκειας του δανείου. Το θετικό της δυνατότητας αυτής είναι η σημαντικά μικρότερη μηνιαία καταβολή προς την τράπεζα (αφού για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα θα εξοφλούνται μόνον οι τόκοι του κεφαλαίου και το κεφάλαιο θα παραμένει το ίδιο), ωστόσο αρνητικό σημείο για τον οφειλέτη αποτελεί και πάλι η πληρωμή περισσότερων τόκων κεφαλαίου στο βάθος των ετών.

3. Αναστολή πληρωμής δόσης. Στην περίπτωση αυτήν, ο οφειλέτης επιλέγει να μην καταβάλλει κανένα ποσό στην τράπεζα για ορισμένο χρονικό διάστημα, ούτε καν τους τόκους που αντιστοιχούν στη συγκεκριμένη περίοδο. Τις περισσότερες φορές, αυτή η περίοδος χάριτος παρέχεται προκειμένου στο διάστημα αυτό να εξοφληθεί το σύνολο των ληξιπρόθεσμων οφειλών που έχουν συσσωρευτεί. Ως εκ τούτου, οι τόκοι της περιόδου αυτής κεφαλαιοποιούνται με αποτέλεσμα η νέα δόση μετά το πέρας της περιόδου αναστολής πληρωμών να εμπεριέχει επιπλέον επιβάρυνση σε τόκους.

4. Μεταφορά – Συγκέντρωση οφειλών – Αναχρηματοδότηση. Στην καταναλωτική πίστη η λύση που συχνά προτείνεται είναι η μεταφορά των δανείων σε ένα προϊόν με χαμηλότερο επιτόκιο και με μεγαλύτερη διάρκεια αποπληρωμής, που να εξασφαλίζει τη μείωση της μηνιαίας δόσης σε ποσοστό έως και 70%.

Επισημαίνεται ότι πολλές τράπεζες αντιλαμβανόμενες τη δυσκολία των οικονομικών συγκυριών, έχουν εγκαινιάσει τη **δημιουργία νέων προϊόντων** για την προστασία συγκεκριμένων ευπαθών ομάδων, όπως αυτά περιγράφονται ακολούθως.

4.1.3.1 Η περίπτωση της Efg Eurobank

Παράδειγμα προς εξέταση αποτελεί και η Efg Eurobank, οι τροποποιήσεις των προγραμμάτων αποπληρωμής των προβληματικών χορηγήσεων της οποίας, χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες, ανάλογα με το είδος του δανείου, ήτοι (α) καταναλωτικά δάνεια, (β) στεγαστικά δάνεια και (γ) επαγγελματικά δάνεια. Για κάθε είδος χορήγησης ισχύουν διαφορετικοί όροι και διαφορετικά προϊόντα για τη ρύθμισή του. Προτού αναφέρουμε αναλυτικά τι ισχύει για τα καταναλωτικά δάνεια,

επισημαίνεται ότι το εν λόγω τραπεζικό ίδρυμα δίνει καταρχάς ιδιαίτερη έμφαση στην άσκηση πίεσης στους ενεχόμενους του δανείου, επιδιώκοντας τη λήψη εμπράγματης εξασφάλισης (κατά κύριο λόγο προσημείωσης υποθήκης) σε περίπτωση που αυτό είναι εφικτό. Αναφορικά λοιπόν με τα δάνεια καταναλωτικής πίστης (καταναλωτικά, προσωπικά, πιστωτικές κάρτες) της Efg Eurobank, τα οποία εμφανίζουν δυσκολία και καθυστερήσεις στην αποπληρωμή τους, ισχύουν τα ακόλουθα:

- Στην περίπτωση που η καθυστέρηση είναι 1 έως 2 μηνών, το σύνολο των οφειλών συγκεντρώνεται σε ένα πρόγραμμα, το οποίο ονομάζεται «εντάξει» και το οποίο διέπεται από σταθερό επιτόκιο, όχι ιδιαίτερα προνομιακό. Το πρόγραμμα «εντάξει» έχει συνήθως δεκαετή διάρκεια.
- Στην περίπτωση που η ληξιπρόθεσμη οφειλή του πελάτη ξεπερνά τους 2 μήνες δόσεων, τότε υφίσταται οι εξής επιλογές:

(α) αν ο πελάτης και οι εγγυητές <u>δε</u> διαθέτουν ακίνητο στην κυριότητά τους, προκειμένου να εγγραφεί προσημείωση, τότε ακολουθεί το λεγόμενο «rescheduling». Πρόκειται για ένα προϊόν που συγκεντρώνει όλα τα δανειακά υπόλοιπα καταναλωτικής πίστης του Συγκροτήματος, δύναται να επιμηκυνθεί η διάρκειά του με μέγιστη τη 15ετία και συνήθως την πρώτη διετία η δόση και το επιτόκιο είναι ιδιαίτερα χαμηλό (ενίοτε περιλαμβάνει μόνον τόκους κεφαλαίου), ώστε να είναι σε θέση ο πελάτης να καταβάλει εμπρόθεσμα. Μετά το πέρας της πρώτης διετίας, το επιτόκιο και η δόση μεταβάλλονται και αρχίζει να εξοφλείται μεγαλύτερο μέρος κεφαλαίου. Νοείται ότι τους όρους της εν λόγω τροποποίησης γνωρίζει ο πελάτης και συμφωνεί ρητά από την αρχή.

(β) αν οι ενεχόμενοι του δανείου διαθέτουν κάποιο ακίνητο το οποίο προτίθενται να προσημειώσουν, τότε ακολουθεί το πρόγραμμα «Home Equity», το οποίο διέπεται από ιδιαίτερα προνομιακό επιτόκιο.

Σημειώνονται τα κάτωθεν:

- *Όταν πρόκειται για συνταξιούχο, δημόσιο υπάλληλο, άνεργο ή πελάτη με χρόνια ασθένεια*, δύναται να πραγματοποιηθεί το υπ' αριθμόν (1) rescheduling, ανεξάρτητα αν υφίσταται στην κυριότητά του πελάτη ακίνητο ελεύθερο βαρών. Στην περίπτωση που ο πελάτης διαθέτει ακίνητο που επιθυμεί να παραχωρήσει ως εμπράγματη εξασφάλιση, τότε υπογράφει μία υποσχετική,

όπου δεσμεύεται να μη μεταβιβάσει την ακίνητη περιουσία του χωρίς πρώτα να ενημερώσει την τράπεζα.

- Όταν, παρά την οριστικοποίηση και εφαρμογή της τροποποίησης του προγράμματος αποπληρωμής, τα δάνεια συνεχίζουν να μην εξυπηρετούνται, η Efg Eurobank προτίθεται να ρυθμίσει εκ νέου το εν λόγω δάνειο, *μόνον* με την εγγραφή προσημείωσης υποθήκης σε ακίνητο ή τη λήψη κάποιας άλλης μορφής εμπράγματης εξασφάλισης.
- *Σημειώνεται ότι η Efg Eurobank διαθέτει αρμόδιο τμήμα, το οποίο αφού λάβει την ηλεκτρονική αίτηση ρύθμισης του δανείου και τα απαραίτητα δικαιολογητικά από τον πελάτη, διαμορφώνει ανάλογη πρόταση την οποία αποστέλλει στον υπεύθυνο του λογαριασμού, ο οποίος την επικοινωνεί στον πελάτη.*
- Σε περίπτωση που δεν εγκριθεί καμία από τις παραπάνω επιλογές και το δάνειο προωθηθεί στη νομική υπηρεσία, επιδιώκεται εκ νέου προφορικός διακανονισμός.

4.1.3.2 Η περίπτωση της ΕΤΕ

Στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος οι αρμόδιοι υπάλληλοι έχουν λάβει κατευθύνσεις σχετικά με τις ρυθμίσεις των λογαριασμών που παρουσιάζουν καθυστερήσεις, βάσει του Ν. 3816/2010 – «Ρύθμιση επιχειρηματικών και επαγγελματικών οφειλών προς τα πιστωτικά ιδρύματα, διατάξεις για την επεξεργασία δεδομένων οικονομικής συμπεριφοράς».

Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι η *αναθέρμανση της οικονομίας ως στόχος για την υπέρβαση της οικονομικής κρίσης επιβάλλει μέτρα που θα ενισχύσουν τη ρευστότητα στην αγορά. Στην επίτευξη του στόχου αυτού συνεισφέρει ο νόμος 3816/2010 (ΦΕΚ 6/Α/26.1.2010) για τη ρύθμιση οφειλών επιχειρήσεων, επαγγελματιών και αγροτών προς τα πιστωτικά ιδρύματα, ο οποίος θέτει στο επίκεντρο των ρυθμίσεών του τη στήριξη των επιχειρήσεων, επαγγελματιών και αγροτών, τη διατήρηση της πιστοληπτικής τους ικανότητας και την ενίσχυση της ενεργούς συμμετοχής τους στην οικονομική ζωή.*

Ο Νόμος 3816/2010 δίνει τη δυνατότητα σε επιχειρήσεις, επαγγελματίες και αγρότες που έχουν περιέλθει σε δυσχερή οικονομική θέση μέσα από τη ρύθμιση των ληξιπρόθεσμων οφειλών τους προς τα πιστωτικά ιδρύματα και, σε ορισμένες περιπτώσεις, με την αναστολή ή μετάθεση της εκπλήρωσης δανειακών τους υποχρεώσεων να «ανασάνουν», να καλύψουν τις άμεσες ανάγκες τους, να διατηρήσουν τη βιωσιμότητά τους και να προάγουν την επιχειρηματική τους δράση.

Ενδεικτικά, αναφορικά με τις ληξιπρόθεσμες οφειλές, αναφέρονται τα κάτωθεν.

Ο νέος Νόμος ρυθμίζει καταρχήν τις οφειλές επιχειρήσεων, επαγγελματιών και αγροτών προς τα πιστωτικά ιδρύματα που κατέστησαν ληξιπρόθεσμες μετά την 1.1.2005. Ειδικότερα:

α) Σε ρύθμιση υπάγεται το σύνολο της ληξιπρόθεσμης οφειλής από κάθε σύμβαση δανείου ή πίστωσης εφόσον το σύνολο της ληξιπρόθεσμης οφειλής από την κάθε σύμβαση δεν υπερβαίνει το ποσόν των 1.500.000 ευρώ.

β) Η ρύθμιση γίνεται με επιτόκιο ενήμερης οφειλής και κατ' ελάχιστον σε επτά έτη. Τα δύο πρώτα έτη ο δανειολήπτης καταβάλει μόνον τόκους και μετά τις τοκοχρεολυτικές δόσεις.

γ) Αν πρόκειται για ληξιπρόθεσμες οφειλές μετά την 30.7.2007, ο δανειολήπτης δεν υποχρεούται να προκαταβάλει για τη ρύθμιση κανένα ποσόν. Αν πρόκειται, ωστόσο, για ληξιπρόθεσμες οφειλές της περιόδου 1.1.2005 έως 30.6.2007, υποχρεούται να καταβάλει το 10% της οφειλής, δίχως να υπολογίζονται τόκοι ανατοκισμού και υπερημερίας.

δ) Για τις ληξιπρόθεσμες οφειλές μετά την 30.7.2007 διαγράφονται με τη ρύθμιση οι τόκοι ανατοκισμού και υπερημερίας. Για τις ληξιπρόθεσμες οφειλές της περιόδου 1.1.2005 έως 30.6.2007 διαγράφονται οι τόκοι ανατοκισμού και υπερημερίας, εφόσον εξοφληθεί το ήμισυ της οφειλής.

ε) Σε ρύθμιση υπάγονται και ληξιπρόθεσμες οφειλές από συμβάσεις χρηματοδοτικής μίσθωσης που δεν έχουν καταγγελθεί. Δεν υπάγονται αντιθέτως επιδοτούμενα ή εγγυημένα δάνεια.

Σημειώνεται, επιπρόσθετα, ότι ο Νόμος 3816/2010 περιλαμβάνει αναφορές και για ρυθμίσεις ενήμερων οφειλών αλλά και για φραγμούς στον Τειρεσία.

Τονίζεται, άλλωστε, και ο υπ' αριθμόν 3869/2010 Νόμος (ΦΕΚ 130/Α/03.08.2010) περί ρύθμισης οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων. Ο εν λόγω Νόμος επιδιώκοντας να δώσει μια **δεύτερη ευκαιρία στους υπερχρεωμένους πολίτε**ς που έχουν αποδεδειγμένη μόνιμη αδυναμία να εξυπηρετήσουν τα χρέη τους, τους επιτρέπει τη ρύθμιση της οφειλής τους και την απαλλαγή από σημαντικό μέρος των χρεών τους, εφόσον εξυπηρετήσουν για τέσσερα έτη με βάση το εισόδημα τους ένα μέρος αυτών που καθορίζεται από το Δικαστήριο. Κατά το διάστημα της εξυπηρέτησης του χρέους διαφυλάττεται ένα ελάχιστο επίπεδο οικονομικής διαβίωσης. Ο υπερχρεωμένος καταναλωτής ή επαγγελματίας, εφόσον ανταποκριθεί στη ρύθμιση που θα ορίσει το δικαστήριο ή σε περίπτωση εξώδικου συμβιβασμού θα έχει συμφωνήσει με τους πιστωτές, θα αποκτήσει το δικαίωμα για ένα νέο οικονομικό ξεκίνημα στη ζωή του, απαλλασσόμενος από το υπόλοιπο των χρεών του.

4.1.3.3 Η περίπτωση του Ταχυδρομικού Ταμιευτηρίου

Το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο, δημιούργησε το νέο προϊόν «προστατεύω τους ανέργους», το οποίο παρέχει στους υφιστάμενους πελάτες που βρίσκονται σε κατάσταση ανεργίας τη δυνατότητα αναστολής καταβολής δόσεων των δανείων τους για ορισμένο χρονικό διάστημα. Πιο συγκεκριμένα, προβλέπει: (α) έως 12 μήνες αναστολή καταβολής δόσεων για τα καταναλωτικά δάνεια, με αντίστοιχη επιμήκυνση της διάρκειας του δανείου, (β) έως 24 μήνες αναστολή καταβολής δόσεων για τα στεγαστικά δάνεια, με δυνατότητα επιμήκυνσης της διάρκειας του δανείου έως 5 έτη. Σημειώνεται, ότι το εν λόγω προϊόν παρέχεται και στην περίπτωση όπου ένας από τους συνδικαιούχους του δανείου είναι άνεργος.

Εν κατακλείδι, γίνεται σαφές, ότι οι υπάλληλοι εκάστοτε τράπεζας αξιολογούν με διαφορετικά κριτήρια έκαστο υφιστάμενο λογαριασμό και τις ανάγκες αυτού, επιδιώκοντας από κοινού με τον πελάτη την εξεύρεση μιας λύσης η οποία θα είναι τηρήσιμη και αποτελεσματική σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Νοείται ότι στην περίπτωση που ο πελάτης δύναται να προσφέρει εμπράγματη εξασφάλιση (π.χ. προσημείωση υποθήκης) έναντι της αιτούμενης διευκόλυνσης, η τράπεζα διαμορφώνει ευνοϊκότερους όρους αναφορικά με τη διάρκεια, την τιμολόγηση και τις ανάγκες του πελάτη.(www.ttbank.gr)

4.1.4 Συγκέντρωση στοιχείων για την ποιότητα των χαρτοφυλακίων των ελληνικών τραπεζικών ιδρυμάτων και εξαγωγή συμπερασμάτων

Στην παρούσα και τελευταία ενότητα της εργασίας, πραγματοποιείται έρευνα αναφορικά με τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια των ελληνικών τραπεζών, βάσει των δημοσιευθέντων αποτελεσμάτων 9μήνου 2010 και επιχειρείται η εξαγωγή συμπερασμάτων.

Παρατίθενται, λοιπόν, ακολούθως, πίνακες με τα αποτελέσματα των δεικτών των μη εξυπηρετούμενων δανείων *(δείκτης NPL)* των τραπεζών που εμπεριέχονται στον δείκτη FTSE XA 20, τον δείκτη με τις 20 μεγαλύτερες εταιρίες του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών. Υπενθυμίζεται ότι οι τράπεζες αυτές είναι οι: *Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Alpha Bank, Efg Eurobank, Τράπεζα Πειραιώς, Τράπεζα Κύπρου, Marfin Λαϊκή Bank, ATE Bank και Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο*. Πέραν από τις προαναφερθείσες τράπεζες, γίνεται λόγος για την ποιότητα του χαρτοφυλακίου των *Emporiki Bank* και *Geniki Bank,* οι οποίες πολλάκις έχουν απασχολήσει πρόσφατα τον οικονομικό τύπο λόγω του ενδιαφέροντος που παρουσιάζουν τα αποτελέσματά τους.

Προτού προχωρήσουμε και προκειμένου να διευκολυνθεί η κατανόηση των παρακάτω αποτελεσμάτων, κρίνονται σκόπιμες οι παρακάτω διευκρινίσεις.

i. *Τα παρακάτω αποτελέσματα αφορούν τα αποτελέσματα του Συγκροτήματος – Ομίλου εκάστου πιστωτικού ιδρύματος και τα στοιχεία ελήφθησαν από τις επίσημες ιστοσελίδες εκάστης τράπεζας και τα αντίστοιχα δελτία τύπου που τα συνοδεύουν.*

ii. *Δείκτης NPL ορίζεται το σύνολο των μη εξυπηρετούμενων δανείων (ως αυτά ορίστηκαν άνωθεν) επί του συνόλου των δανείων της τράπεζας.*

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος ιδρύθηκε το 1841, εισήχθη στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών το 1880, στη ίδρυσή του δηλαδή και από τον Οκτώβριο του 1999, η μετοχή της Τράπεζας διαπραγματεύεται στο Χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης. Επί της παρούσας, το δίκτυό της αριθμεί 574 καταστήματα στην Ελλάδα και συνολικά 1.178 μονάδες σε όλες τις χώρες όπου δραστηριοποιείται διεθνώς. Οι πρόσφατες εξελίξεις θέλουν την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος να ολοκληρώνει επιτυχώς και μάλιστα με υπερκάλυψη την αύξηση μετοχικού κεφαλαίου που έθεσε τον 10^{ο}/2010, ενώ τον 2^{ο}/2011 σημειώνεται η πρόταση της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος προς της Alpha Bank για συγχώνευση των δυνάμεών τους, την οποία, ωστόσο, απέρριψε η δεύτερη. Ακολούθως παρατίθεται πίνακας, με τα πρόσφατα δημοσιευθέντα αποτελέσματα αναφορικά με την πορεία του NPL δείκτη της εν λόγω τράπεζας.

Αποτελέσματα	3/2010	6/2010	9/2010
Δείκτης NPL	7,10%	7,40%	8,10%

Πίνακας 5.1, Δείκτης NPL ΕΤΕ

Το ύψος των μη εξυπηρετούμενων δανείων (NPLs) του Ομίλου βάσει των δημοσιευθέντων αποτελεσμάτων 9μήνου 2010 ανέρχεται στο 8,10% του συνολικού χαρτοφυλακίου έναντι 7,4% για το α' εξάμηνο 2010. Σημειώνεται, δηλαδή, μια ποσοστιαία αύξηση 9,5% από το προηγούμενο τρίμηνο έναντι ποσοστιαίας αύξησης 4,2% από το α' στο β' τρίμηνο του εν λόγω έτους. Με λίγα λόγια, *διπλασιάζεται ο ρυθμός αύξησης των NPL δανείων*, γεγονός που εν μέρει δικαιολογείται από την επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης της χώρας μας, παραμένει, εντούτοις, ιδιαίτερα ανησυχητικό και ικανό ώστε να αφυπνίσει τη διοίκηση του Συγκροτήματος, αναφορικά με το χειρισμό των προβληματικών χορηγήσεων.

Στην Τουρκία (Finansbank) ο αντίστοιχος δείκτης μη εξυπηρετούμενων δανείων ανέρχεται στα επίπεδα του 5,7% το 9μηνο του 2010 επί του συνολικού χαρτοφυλακίου έναντι 5,6% το εξάμηνο και 5,7% το α' τρίμηνο του ίδιου έτους, παραμένοντας στα ίδια σχεδόν επίπεδα σε σχέση με τη λήξη του 2009, εξέλιξη που συμβαδίζει με την ανάκαμψη της Τουρκικής οικονομίας και σηματοδοτεί τη

σταθεροποίηση των νέων επισφαλειών σε επίπεδα ίδια σε σχέση με την αρχή του έτους. Παράλληλα, οι ανακτήσεις από επισφαλείς χορηγήσεις κινούνται σε υψηλά επίπεδα, οι οποίες σε συνδυασμό με τη σταθεροποίηση των νέων καθυστερήσεων είχαν σαν αποτέλεσμα την πτώση του ύψους των προβλέψεων κατά 20% σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο.

Να σημειωθεί ότι στις χώρες της ΝΑ Ευρώπης, όπου δραστηριοποιείται η ΕΤΕ (Βουλγαρία, Ρουμανία, ΠΓΔΜ, Σερβία-Μαυροβούνιο, Αλβανία, Κύπρος, Τουρκία) ο δείκτης NPL βάσει αποτελεσμάτων 9μήνου 2010 διαμορφώθηκε στα επίπεδα του 11,6% από 10,6% βάσει αποτελεσμάτων 6μήνου 2010.

Τα προαναφερθέντα συνοψίζονται στο ακόλουθο διάγραμμα, όπου γίνεται φανερή η θετική συνεισφορά του χαμηλού δείκτη μη εξυπηρετούμενων δανείων της Finansbank στο συνολικό δείκτη NPL του Συγκροτήματος, έναντι του δείκτη NPL που προκύπτει από τη δραστηριοποίησή του Οργανισμού στη ΝΑ Ευρώπη, ο οποίος, εξαιτίας της αρνητικής μεταβολής του επηρεάζει αρνητικά και τα συνολικά αποτελέσματα του Συγκροτήματος.

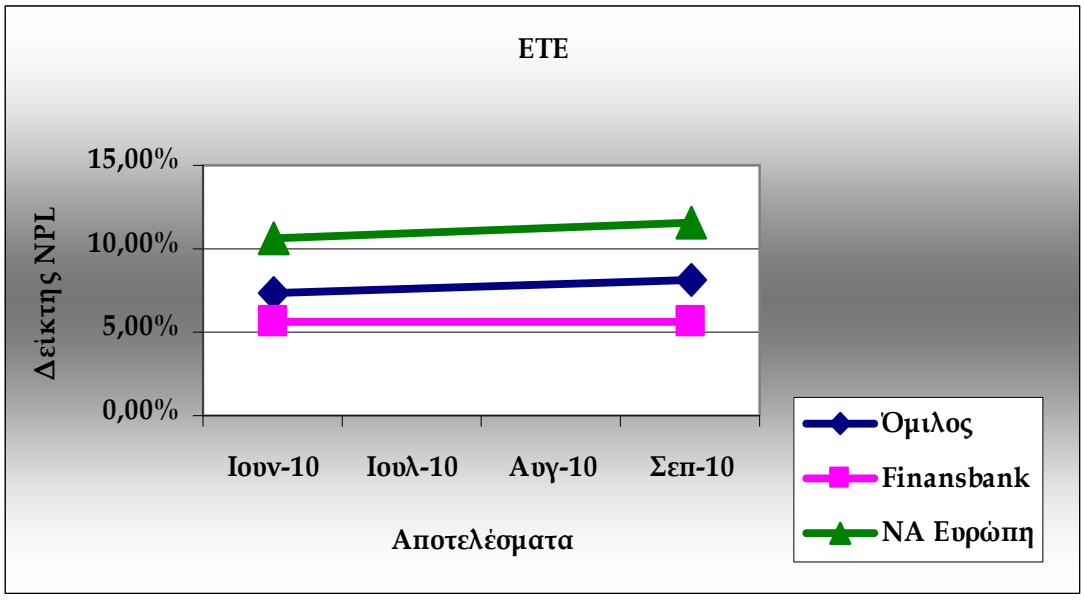

Γράφημα 4.1, Πορεία Δείκτη NPL ΕΤΕ

Σύμφωνα με το δελτίο τύπου του Ομίλου, διενεργήθηκαν €991εκ. προβλέψεις το 9μηνο του 2010 (εκ των οποίων €343εκ. στο γ' τρίμηνο του έτους) έναντι €735εκ.

το 9μηνο του 2009 με αποτέλεσμα οι συσσωρευμένες προβλέψεις να ανέρχονται σε €3,3δισ., ήτοι 4,5% των συνολικών χορηγήσεων του Ομίλου. Το ποσοστό κάλυψης των μη εξυπηρετούμενων δανείων παραμένει σταθερά στο 63%, πριν βεβαίως ληφθούν υπόψη οι πάσης φύσεως εμπράγματες εξασφαλίσεις.

ALPHA BANK

Η Alpha Bank ιδρύθηκε το 1879. Το 1999 πραγματοποίησε την εξαγορά του 51% των μετοχών της Ιονικής Τράπεζας και στις τον Απρίλιο του 2000 εγκρίθηκε η συγχώνευση αυτής με απορρόφηση από την Alpha Τράπεζα Πίστεως. Από την συγχώνευση αυτή προήλθε η εν θέματι τράπεζα. Σημειώνεται ότι γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη τις τελευταίες δεκαετίες, ενώ μαζί με την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, αποτελούν τα δύο ισχυρότερα ιδρύματα της Ελληνικής τραπεζικής αγοράς, καθώς διαθέτουν το μεγαλύτερο σύνολο ενεργητικού στο σύνολο των ελληνικών τραπεζών. Ακολούθως παρατίθεται πίνακας, με τα πρόσφατα δημοσιευθέντα αποτελέσματα αναφορικά με την πορεία του NPL δείκτη της εν λόγω τράπεζας.

Αποτελέσματα	6/2010	9/2010
Δείκτης NPL	6,90%	7,50%

Πίνακας 5.2, Δείκτης NPL Alpha Bank

Ο δείκτης καθυστερήσεων (NPLs) ανήλθε στο 7,5% τον 9^{ο}/2010 έναντι 6,9% το εξάμηνο του ίδιου έτους, στην Ελλάδα στο 7,8% (από 7,10% στο εξάμηνο), ήτοι σε απόλυτα νούμερα δημιουργία νέων καθυστερήσεων ύψους 289 εκατ. ευρώ από 332 εκατ. ευρώ το προηγούμενο τρίμηνο (επιβράδυνση). Αντίστοιχα, στην Κύπρο ο δείκτης NPL κινείται στο 6,1% το 9μηνο του 2010 (από 5,4% το εξάμηνο), ενώ στην υπόλοιπες χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (Βουλγαρία, Ρουμανία, Σερβία, Αλβανία, ΠΓΔΜ, Κύπρος) διαμορφώθηκε στο 8,1% (από 7,2% το εξάμηνο). Το κάτωθεν διάγραμμα συνοψίζει τα προαναφερθέντα αποτελέσματα.

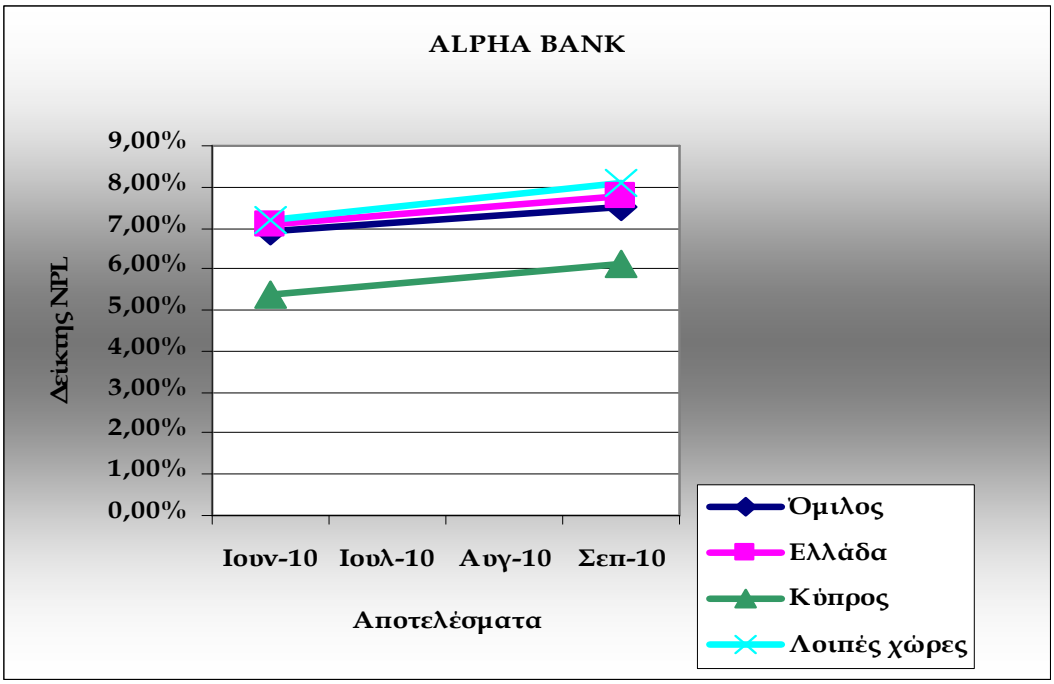

Γράφημα 4.2, Πορεία Δείκτη NPL Alpha Bank

Συμπεραίνουμε αύξηση του NPL δείκτη σε όλες τις χώρες δραστηριοποίησης του Οργανισμού, επισημαίνοντας τις χαμηλές επισφάλειες που παρουσιάζει η Τράπεζα στην Κύπρο, οι οποίες συνεισφέρουν στη διατήρηση των συνολικών επισφαλειών σε αποδεκτά επίπεδα και μάλιστα σε επίπεδα κάτω από τον αντίστοιχο δείκτη στην Ελλάδα. Σημειώνεται το ύψος των καθυστερημένων δανείων στις χώρες της ΝΑ Ευρώπης όπου δραστηριοποιείται η Τράπεζα, το οποίο επιδρά αρνητικά στο συνολικό δείκτη.

Σύμφωνα με το δελτίο τύπου του Ομίλου, ο δείκτης καθυστερήσεων έχει επηρεαστεί αρνητικά από τη μείωση του χαρτοφυλακίου των χορηγήσεων. Οι προβλέψεις απομειώσεως ανήλθαν σε €644,3εκ. στο τέλος του 9μήνου 2010. Οι σωρευτικές προβλέψεις ενισχύθηκαν περαιτέρω ανερχόμενες σε €2,1δις και διαμορφώθηκαν στο 4% του χαρτοφυλακίου των δανείων, σε σύγκριση με το 3% κατά την αντίστοιχη περίοδο του 2009. Η κάλυψη των καθυστερήσεων ανήλθε σε 53%, ενώ, συμπεριλαμβανομένων των εξασφαλίσεων, ανήλθε σε 133%, ποσοστό ιδιαίτερα ικανοποιητικό, σύμφωνα πάντα με το δελτίο τύπου της τράπεζας, δεδομένης της συντηρητικής σύνθεσης του χαρτοφυλακίου.

Αναφορικά με την πορεία των μη εξυπηρετούμενων δανείων, ο Chief Financial Officer της Alpha Bank, δήλωσε ότι δεν αναμένεται να κορυφωθούν πριν τις αρχές του 2012. Πιο συγκεκριμένα, μιλώντας στο Dow Jones Newswires, ανέφερε *"καθώς δεν περιμένουμε ότι η Ελλάδα θα επιστρέψει στην ανάπτυξη έως τα μέσα του 2011 και υπάρχει μια υστέρηση δύο τριμήνων στα μη εξυπηρετούμενα δάνεια, εκτιμούμε ότι τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια δε θα κορυφωθούν μέχρι τις αρχές του 2012".*

EFG EUROBANK

Η Τράπεζα EFG Eurobank Ergasias ιδρύθηκε το 1990 με αρχική επωνυμία «Ευρωεπενδυτική Τράπεζα» και στόχο την παροχή κυρίως επενδυτικών υπηρεσιών. Με την απελευθέρωση της αγοράς λιανικής τραπεζικής στην Ελλάδα, επαναπροσδιόρισε τους στρατηγικούς της στόχους και εξελίχθηκε σε εμπορική τράπεζα αποτελώντας ένας από τους ισχυρότερους Οργανισμούς στο Ελληνικό τραπεζικό γίγνεσθαι. Επί της παρούσας, η Eurobank EFG αποτελεί έναν Ευρωπαϊκό χρηματοοικονομικό οργανισμό με παρουσία σε 10 χώρες και σύνολο ενεργητικού €86,5 δις. μέσα από ένα δίκτυο άνω των 1.600 καταστημάτων, επιχειρηματικών κέντρων και σημείων εξυπηρέτησης, όσο και μέσα από εναλλακτικά δίκτυα διάθεσης.

Ακολούθως παρατίθεται πίνακας, με τα πρόσφατα δημοσιευθέντα αποτελέσματα αναφορικά με την πορεία του NPL δείκτη της εν λόγω τράπεζας.

Αποτελέσματα	9/2009	6/2010	9/2010
Δείκτης NPL	6,40%	8,10%	9,00%

Πίνακας 5.3, Δείκτης NPL Efg Eurobank

Το ύψος των μη εξυπηρετούμενων δανείων (NPL's) του Ομίλου ανέρχεται στο 9,0%, βάσει αποτελεσμάτων 9μήνου 2010, έναντι 8,10% το εξάμηνο. Σημειώνεται, ωστόσο ότι το Σεπτέμβριο του προηγούμενου έτους, τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια άγγιζαν μόλις το 6,40% του συνολικού χαρτοφυλακίου του

Ομίλου. Διαφαίνεται, εν ολίγοις, *μία ραγδαία αύξηση των επισφαλών δανείων*, μέτρα για την ανακοπή της οποίας έχει πλέον λάβει το Συγκρότημα.

Στην Ελλάδα ο δείκτης μη εξυπηρετούμενων δανείων διατηρείται σε αντίστοιχα υψηλά επίπεδα, διαμορφούμενος σε 9,02% το 9μηνο του 2010 έναντι 8,09% το εξάμηνο ενώ στη ΝΑ Ευρώπη (Πολωνία, Ρουμανία, Βουλγαρία, Σερβία, Κύπρος, Ουκρανία, Τουρκία) στα επίπεδα του 8,6% το 9μηνο από 8,13% το εξάμηνο του 2010, αποτελέσματα τα οποία συνοψίζονται στο ακόλουθο διάγραμμα.

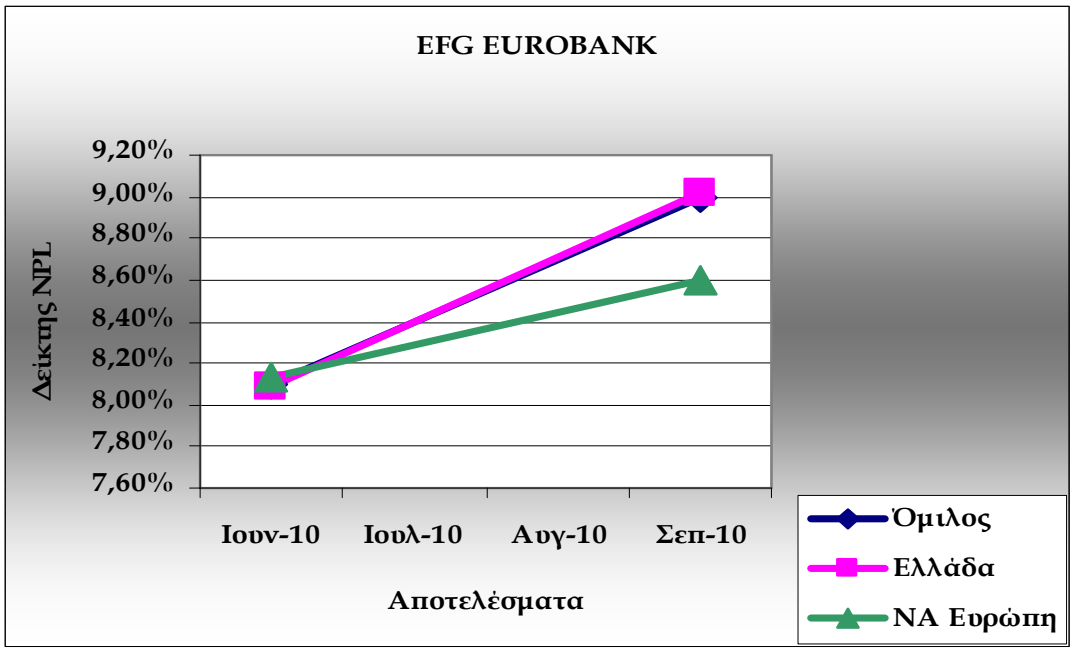

Γράφημα 4.3, Πορεία Δείκτη NPL Efg Eurobank

Όπως γίνεται φανερό, ο δείκτης NPL παρουσιάζει ραγδαία επιδείνωση στο σύνολό του. Τη μεγαλύτερη επιδείνωση, ωστόσο, παρουσιάζει στην Ελλάδα, όπου τα επισφαλή δάνεια ξεπερνούν το μέσο όρο των επισφαλειών της επιχείρησης. Παράλληλα, στις χώρες της ΝΑ Ευρώπης σημειώνεται αύξηση των επισφαλειών, με μικρότερη, ωστόσο, αύξηση των νέων καθυστερούμενων δανείων απ' ό, τι παρουσιάζει τόσο η Ελλάδα, όσο και το σύνολο του Οργανισμού.

Σύμφωνα με το δελτίο τύπου της τράπεζας, η ύφεση της ελληνικής οικονομίας είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση των προβλέψεων για επισφαλείς απαιτήσεις στην Ελλάδα, ενώ η βελτίωση των μακροοικονομικών συνθηκών στην Κεντρική και

Νοτιοανατολική Ευρώπη συνετέλεσε στη μείωση των προβλέψεων στο εξωτερικό. Στο γ' τρίμηνο του 2010 οι συνολικές προβλέψεις του Ομίλου υποχώρησαν κατά 2%, ενώ σε ετήσια βάση αυξήθηκαν κατά 20% και διαμορφώθηκαν σε €1δις, από €853εκ. το εννεάμηνο του 2009.

Αξίζει, ωστόσο, να επισημανθεί η μείωση που καταγράφεται στη δημιουργία νέων δανείων σε καθυστέρηση. Ειδικότερα, τα νέα δάνεια σε καθυστέρηση άνω των 90 ημερών διαμορφώθηκαν σε €594εκ. το Γ' τρίμηνο του 2010 και ήταν χαμηλότερα κατά 14% σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο. Σύμφωνα με την πεποίθηση της τράπεζας, πρόκειται για μια ιδιαίτερα θετική εξέλιξη, η οποία αναμένεται ότι θα συνεχιστεί στο επόμενο τρίμηνο. Αναφέρεται, τέλος, ότι οι σωρευτικές προβλέψεις εξαιρουμένων των εξασφαλίσεων καλύπτουν το 52% των μη εξυπηρετούμενων δανείων.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Η Τράπεζα Πειραιώς ιδρύθηκε το 1916. Για πολλές δεκαετίες λειτούργησε ως ιδιωτική Τράπεζα και το 1975 πέρασε υπό κρατικό έλεγχο, όπου και παρέμεινε μέχρι το 1991. Έκτοτε, παρουσιάζει συνεχή και ταχεία ανάπτυξη εργασιών, μεγεθών και δραστηριοτήτων. Την περίοδο συγγραφής της παρούσας, ο Όμιλος της Τράπεζας Πειραιώς διαθέτει ένα δίκτυο 882 καταστημάτων (361 στην Ελλάδα και 521 στο εξωτερικό) και ίδια κεφάλαια που διαμορφώθηκαν στα €3.362 εκ.. Παράλληλα, το σύνολο των απασχολούμενων στον όμιλο ανερχόταν σε 13.414 άτομα. Σημειώνεται ότι η Τράπεζα Πειραιώς ολοκλήρωσε εντός του 1ου/2010 επιτυχώς αύξηση μετοχικού κεφαλαίου. Ακολούθως παρατίθεται πίνακας, με τα πρόσφατα δημοσιευθέντα αποτελέσματα αναφορικά με την πορεία του NPL δείκτη της εν λόγω τράπεζας.

Αποτελέσματα	9/2009	12/2009	6/2010	9/2010
Δείκτης NPL	4,80%	5,08%	6,01%	6,80%

Πίνακας 4.4, Δείκτης NPL Τράπεζας Πειραιώς

Ο δείκτης των μη εξυπηρετούμενων δανείων επί του συνολικού χαρτοφυλακίου του Ομίλου διαμορφώθηκε στο 6,8% στις 30.09.2010, έναντι 6,0% στις 30.06.2010, προσθέτοντας €289εκ.. επισφαλή δάνεια. Στο κλείσιμο της χρήσης

2009 ο εν λόγω δείκτης διαμορφώθηκε στο 5,08%, έναντι 4,8% το 9μηνο της ίδιας χρήσης. Διακρίνεται μια συνεχής αυξητική πορεία των επισφαλών δανείων, μεταβολή η οποία, σύμφωνα με το δελτίο τύπου της Τράπεζας, προήλθε κυρίως από επιχειρηματικό χαρτοφυλάκιο στην Ελλάδα καθώς οι επιχειρήσεις πλήττονται ιδιαίτερα από τη συρρίκνωση της οικονομικής δραστηριότητας.

Ο αντίστοιχος δείκτης NPL προς το σύνολο των δανείων της ελληνικής τραπεζικής αγοράς καταγράφει άνοδο στο 6,3% στο 9μηνο από 5,5% τον Ιούνιο του 2010, και 4,7% το Δεκέμβριο του 2009. Στα επιχειρηματικά δάνεια στην Ελλάδα ο δείκτης NPL ανήλθε σε 3,9% το Σεπτέμβριο του 2010, έναντι 3,3% τον Ιούνιο του εν λόγω έτους.

Οι διεθνείς δραστηριότητες (Σερβία, Αλβανία, Βουλγαρία, Ρουμανία, Κύπρος, Ουκρανία, Αίγυπτος, Ηνωμένο Βασίλειο, Η.Π.Α.) εμφανίζουν αύξηση των καθυστερήσεων στο 8,7% στο 9μηνο του 2010 από 7,63% το εξάμηνο και 6,3% στο σύνολο της προαναφερθέντα συγκεντρώνονται στο παρακάτω διάγραμμα, όπου γίνεται εύκολα φανερό ότι η ποιότητα του χαρτοφυλακίου της τράπεζας στην Ελληνική αγορά είναι καλύτερη από την αντίστοιχη στις χώρες του εξωτερικού όπου δραστηριοποιείται η τράπεζα και, παρά την επιδείνωση του δείκτη NPL της Ελληνικής αγοράς το τρίμηνο 7ος-9ος/2010, το χαρτοφυλάκιο της Ελλάδας συνεισφέρει στην διατήρηση της ποιότητας του χαρτοφυλακίου του Ομίλου σε σχετικά ικανοποιητικά επίπεδα.

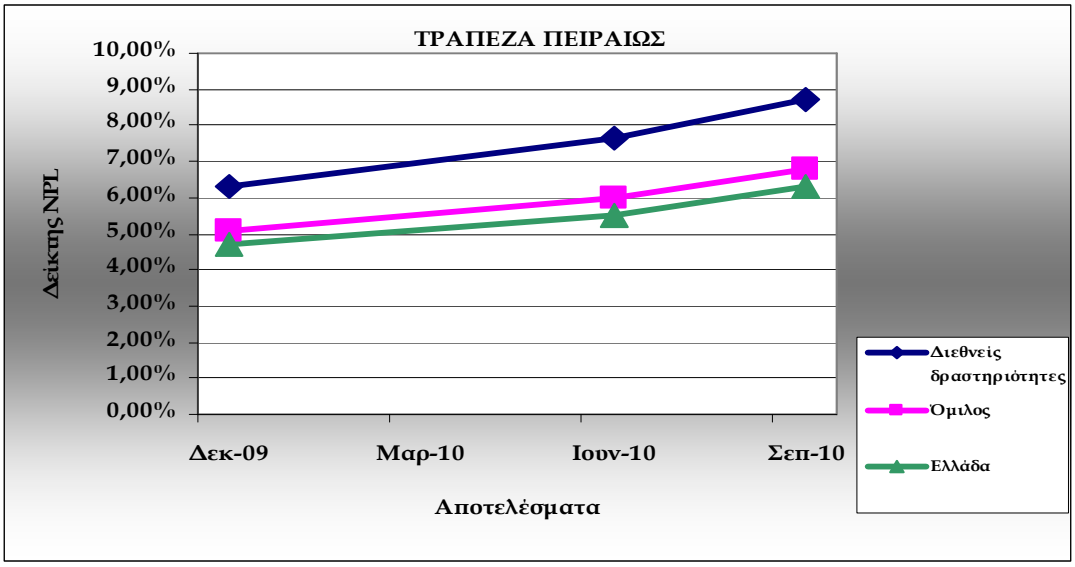

Γράφημα 4.4, Πορεία Δείκτη NPL Τράπεζας Πειραιώς

Σημειώνεται ότι η Τράπεζα Πειραιώς, βάσει των δημοσιευθέντων αποτελεσμάτων περί των μη εξυπηρετούμενων δανείων, καταφέρνει να διατηρεί την ποιότητα του δανειακού της χαρτοφυλακίου σε ικανοποιητικά επίπεδα συγκριτικά με τα αντίστοιχα της αγοράς. Μάλιστα, η διοίκηση της Τράπεζας ισχυρίζεται ότι αυτό οφείλεται στην επιλεκτική της έκθεση στα καταναλωτικά δάνεια (μη επέκταση στην αγορά του καταναλωτικού factoring, σχετικά μικρότερο μερίδιο αγοράς στις πιστωτικές κάρτες) και στην εστίαση στην αγορά των μικρομεσαίων επιχειρήσεων με ισχυρά καλύμματα.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ

Η Τράπεζα Κύπρου Ελλάδος είναι μέρος του Συγκροτήματος της Τράπεζας Κύπρου που ιδρύθηκε στην Κύπρο το 1899, όπου και κατέχει το μεγαλύτερο μερίδιο της αγοράς. Στα 19 χρόνια παρουσίας της στην Ελλάδα, σημειώνει σταθερά ανοδική πορεία και γρήγορη ανάπτυξη. Σήμερα το δίκτυο της στην Ελλάδα αριθμεί 170 καταστήματα στα οποία απασχολούνται 3.000 άτομα. Σημειώνεται ότι η Τράπεζα Κύπρου ολοκλήρωσε εντός του 1^{ου}/2010 επιτυχώς αύξηση μετοχικού κεφαλαίου. Ακολούθως παρατίθεται πίνακας, με τα πρόσφατα δημοσιευθέντα αποτελέσματα αναφορικά με την πορεία του NPL δείκτη της εν λόγω τράπεζας.

Αποτελέσματα	12/2009	6/2010	9/2010
Δείκτης NPL	5,60%	6,20%	6,70%

Πίνακας 5.5, Δείκτης NPL Τράπεζας Κύπρου

Το ποσοστό των δανείων πελατών με καθυστερήσεις πέραν των τριών μηνών τα οποία δεν είναι πλήρως εξασφαλισμένα («μη εξυπηρετούμενα δάνεια») επί του συνόλου των δανείων του Συγκροτήματος ανήλθε στο 6,7% στις 30 Σεπτεμβρίου 2010 έναντι 6,2% στις 30 Ιουνίου 2010 σημειώνοντας αύξηση 50 μονάδων βάσης. Στις 31 Δεκεμβρίου 2009 ο σχετικός δείκτης ανερχόταν σε 5,6%.

Σημειώνεται ότι, όπως παρουσιάζεται στο ακόλουθο διάγραμμα, στην Κύπρο ο σχετικός δείκτης διατηρείται σε χαμηλά επίπεδα, διαμορφούμενος στις 30

Σεπτεμβρίου 2010 σε 6,6% (30 Ιουνίου 2010: 6,1%) ενώ στην Ελλάδα σε 7,0% (30 Ιουνίου 2010: 6,8%). Συνολικά, η ποιότητα του δανειακού χαρτοφυλακίου του Συγκροτήματος της Τράπεζας Κύπρου διατηρείται σε ικανοποιητικά επίπεδα λαμβάνοντας υπόψη την ένταση της συνεχιζόμενης οικονομικής κρίσης.

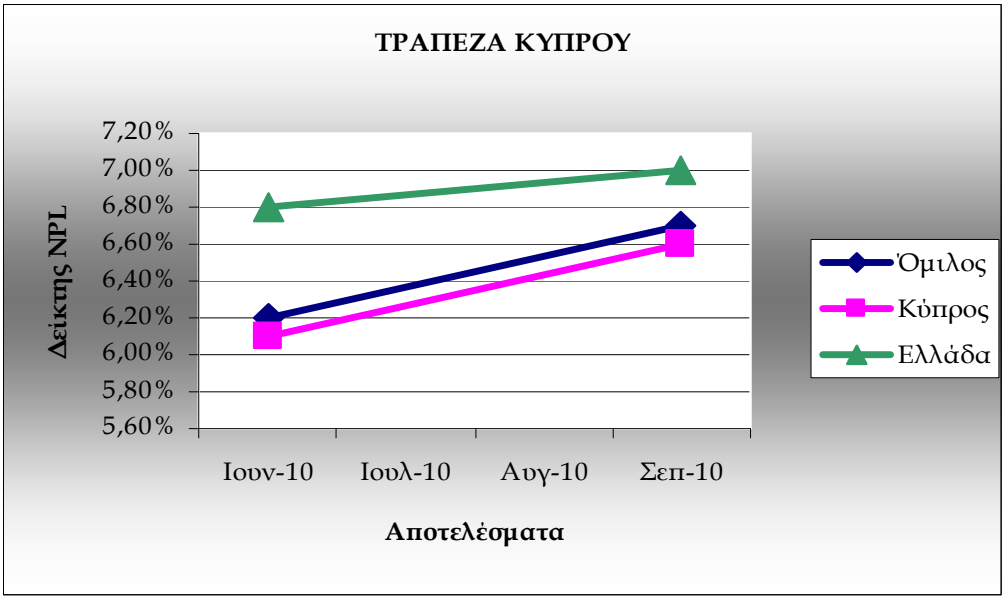

Γράφημα 5.5, Πορεία Δείκτη NPL Τράπεζας Κύπρου

Το εν λόγω γεγονός αποδίδεται από τη Διοίκηση του Ομίλου κυρίως στην επιλεκτική και συντηρητική πολιτική που το Συγκρότημα ακολουθούσε, ακόμα και σε προγενείς εποχές ευημερίας για τη χώρα μας, τα αποτελέσματα της οποίας εκμεταλλεύεται τώρα, διατηρώντας υψηλή κερδοφορία (κέρδη μετά τη φορολογία €248 εκ.), ικανοποιητική κεφαλαιακή επάρκεια (σημειώνεται ότι τον Οκτώβρη του 2010 το Συγκρότημα ολοκλήρωσε με επιτυχία αύξηση μετοχικού κεφαλαίου ύψους €345εκ. για περαιτέρω ενδυνάμωση της κεφαλαιακής του βάσης) και ικανοποιητική ρευστότητα (δείκτης δανείων προς καταθέσεις 87%).

Το Συγκρότημα, λαμβάνοντας υπόψη το μακροοικονομικό περιβάλλον και την επιδείνωση του δανειακού χαρτοφυλακίου, διατήρησε την σχετικά υψηλή χρέωση για προβλέψεις για απομείωση δανείων η οποία ανήλθε σε 1,11% των συνολικών δανείων σε ετήσια βάση για το εννεάμηνο 2010 (έτος 2009: 0,96%).

Μέσω των αυξημένων προβλέψεων και του ικανοποιητικού επιπέδου των σωρευμένων προβλέψεων, το ποσοστό κάλυψης των μη εξυπηρετούμενων δανείων με προβλέψεις διαμορφώθηκε σε 55% στις 30 Σεπτεμβρίου 2010. Το υπόλοιπο των μη εξυπηρετούμενων δανείων είναι πλήρως καλυμμένο με εμπράγματες εξασφαλίσεις με το ποσοστό της κάλυψης περιλαμβανομένων των εμπράγματων εξασφαλίσεων να ανέρχεται σε 118% (105% λαμβάνοντας υπόψη την αξία καταναγκαστικής πώλησης).

MARFIN ΛΑΪΚΗ BANK

Πρόκειται για ένα Συγκρότημα που αποτελείται από ένα σύγχρονο δίκτυο καταστημάτων σε 11 χώρες. Η Marfin Εγνατία Bank αποτελεί τη θυγατρική της στην Ελλάδα, στην οποία και ανήκει κατά 95%. Αξίζει να τονίσουμε ότι η Marfin Λαϊκή Bank ολοκλήρωσε πρόσφατα ($2^{ος}$/2011) επιτυχώς αύξηση μετοχικού κεφαλαίου συνολικού ύψους €488,2εκ.. Ακολούθως παρατίθεται πίνακας, με τα πρόσφατα δημοσιευθέντα αποτελέσματα αναφορικά με την πορεία του NPL δείκτη της εν λόγω τράπεζας.

Αποτελέσματα	12/2009	6/2010	9/2010
Δείκτης NPL	6,10%	6,60%	7,10%

Πίνακας 4.6, Δείκτης NPL Marfin Λαϊκή Bank

Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια (NPLs) του Ομίλου φθάνουν το 7,1% των χορηγήσεων, βάσει αποτελεσμάτων 9μήνου 2010, έναντι 6,6% το εξάμηνο του ίδιου έτους. Ο δείκτης αυτός, το 9μηνο του 2010, φθάνει το 7,5% στην Ελλάδα, το 5,6% στην Κύπρο και το 10,0% στις υπόλοιπες χώρες δραστηριότητας του Ομίλου (Ρωσία, Ρουμανία, Ουκρανία, Σερβία, Εσθονία, Μάλτα, Ηνωμένο Βασίλειο, Αυστραλία) . Το Δεκέμβριο του 2009 τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια του Ομίλου άγγιξαν το 6,1% του συνόλου των χορηγήσεων με την Ελλάδα να κινείται στο 6,2%, την Κύπρο στο 5,3%, και τις υπόλοιπες χώρες στο 8%. Τα παραπάνω συνοψίζονται κάτωθεν.

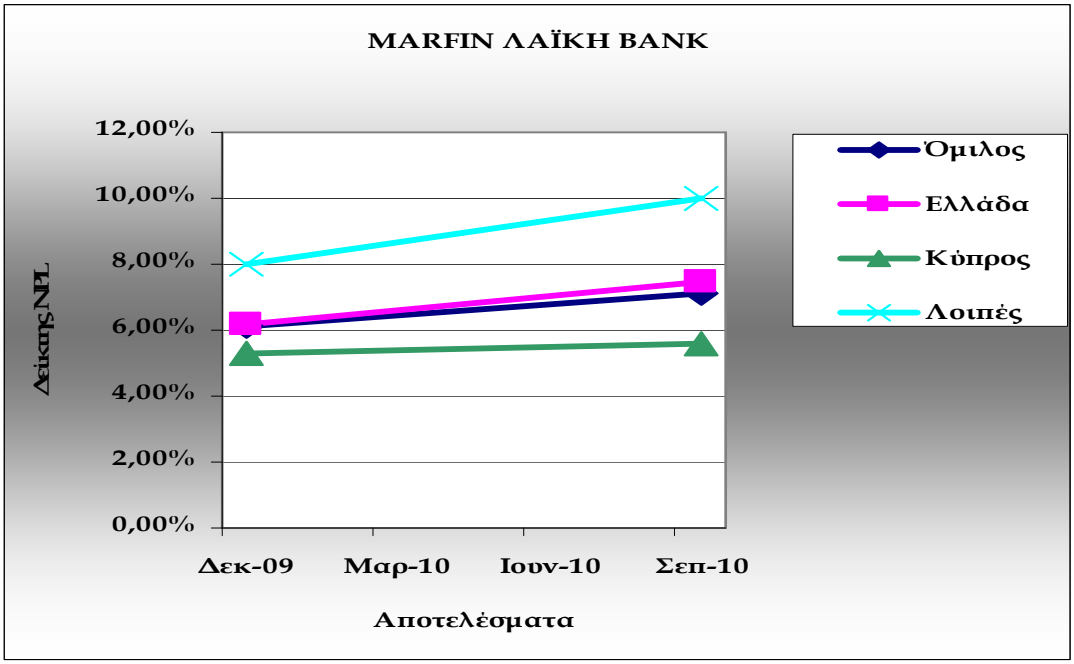

Γράφημα 4.6, Πορεία Δείκτη NPL Marfin Λαϊκή Bank

Γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι η συνεισφορά της ποιότητας του χαρτοφυλακίου της τράπεζας στην Κύπρο είναι θετική καθώς συνεισφέρει στη διατήρηση του δείκτη NPL του συγκροτήματος σε σχετικά ικανοποιητικά επίπεδα. Το επίπεδο του δείκτη στην Ελλάδα σημειώνεται ελαφρώς υψηλότερο από το αντίστοιχο του Ομίλου, ενώ είναι ξεκάθαρη η αρνητική επίδραση της ποιότητας του χαρτοφυλακίου των λοιπών χωρών δραστηριοποίησης της τράπεζας στο δείκτη NPL του Συγκροτήματος.

Η ροή των μη εξυπηρετούμενων χορηγήσεων μειώθηκε σημαντικά από €500εκ. το 9μηνο του 2009 σε €345εκ. το 9μηνο του 2010, δηλαδή 31% χαμηλότερα σε ετήσια βάση. Η βελτίωση αυτή ήταν εμφανής και σε τριμηνιαία βάση, με τη ροή των μη εξυπηρετούμενων χορηγήσεων να μειώνεται σε €98εκ. το γ' τρίμηνο του 2010 έναντι €124εκ. το β' τρίμηνο του ίδιου έτους. Σύμφωνα με το δελτίο τύπου της Τράπεζας, η προαναφερθείσα βελτίωση απορρέει από τη βελτίωση της ποιότητας του ενεργητικού στην Κύπρο και το χώρο των διεθνών δραστηριοτήτων του Ομίλου, κυρίως στην Ουκρανία και το Ηνωμένο Βασίλειο.

Οι προβλέψεις έναντι των πιστωτικών κινδύνων διαμορφώθηκαν σε €60,9εκ. το γ' τρίμηνο του 2010, 12% χαμηλότερα σε σύγκριση με το β' τρίμηνο, λόγω της βελτίωσης της ποιότητας του ενεργητικού. Το 9μηνο του 2010, οι προβλέψεις έναντι των πιστωτικών κινδύνων διαμορφώθηκαν 10% υψηλότερα, σε €201,4εκ.. Ο δείκτης

κάλυψης των μη εξυπηρετούμενων χορηγήσεων, στις 30.09.2010, ήταν βελτιωμένος κατά 20 μονάδες βάσης σε τριμηνιαία βάση και 70 μονάδες βάσης σε ετήσια βάση 51,2% πλήρως ευθυγραμμισμένος με το στόχο του Ομίλου, σύμφωνα με το δελτίο τύπου αυτού, για τη δημιουργία πλεονάσματος προβλέψεων για την κάλυψη των μη εξυπηρετούμενων χορηγήσεων.

Ο δείκτης προβλέψεων ως ποσοστό του μέσου όρου των χορηγήσεων μειώθηκε σε 89 μονάδες βάσης το γ' τρίμηνο του 2010 από 102 μονάδες βάσης το β' τρίμηνο του ιδίου έτους, ακολουθώντας σε γενικές γραμμές την πτωτική πορεία της ροής των μη εξυπηρετούμενων χορηγήσεων.

Συμπερασματικά, δύναται να λεχθεί ότι η ποιότητα του χαρτοφυλακίου της εν λόγω τράπεζας διατηρείται σε σχετικά ικανοποιητικά επίπεδα, συναρτήσει της υφιστάμενης οικονομικής κρίσης και δεδομένης πάντα της ποιότητας των χαρτοφυλακίων του ανταγωνισμού.

ATE BANK

Η Αγροτική τράπεζα της Ελλάδος ιδρύθηκε το 1929. Λειτούργησε αρχικά ως ένα εξειδικευμένο πιστωτικό ίδρυμα, με σκοπό την υποστήριξη και ανάπτυξη του αγροτικού τομέα στην Ελλάδα, ο οποίος παραμένει και σήμερα ένας από τους βασικούς πυλώνες δραστηριοποίησης της με προσφορά πιστώσεων και εγγυήσεων σε αγρότες και συνεταιρισμούς και με ταχεία διανομή των κοινοτικών επιδοτήσεων. Από τις αρχές τις δεκαετίας του '80 εμπλούτισε τις δραστηριότητες τις παρέχοντας ευρύ φάσμα χρηματοοικονομικών προϊόντων και υπηρεσιών τόσο προς τα φυσικά πρόσωπα – πελάτες όσο και στις ατομικές και λοιπές επιχειρήσεις. Το 1991 μετατράπηκε σε Α.Ε. και το 2000 πραγματοποίησε αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου της και εισήχθη στο Χ.Α.Α.. Πλέον έχει επιβεβαιώσει τη θέση της ως μία από τις μεγαλύτερες τράπεζες στην Ελλάδα διαθέτοντας το δεύτερο μεγαλύτερο τραπεζικό δίκτυο εξυπηρέτησης στην χώρα μας και το μεγαλύτερο στην Ελληνική Περιφέρεια. Ακολούθως παρατίθεται πίνακας, με τα πρόσφατα δημοσιευθέντα αποτελέσματα αναφορικά με την πορεία του NPL δείκτη της εν λόγω τράπεζας.

Αποτελέσματα	12/2009	6/2010	9/2010
Δείκτης NPL	7,60%	9,60%	10,60%

Πίνακας 4.7, Δείκτης NPL ATE Bank

Ο δείκτης καθυστερήσεων δανείων (NPLs) διαμορφώθηκε στο 10,6% το εννεάμηνο του 2010 έναντι 9,6% το εξάμηνο του ίδιου έτους, σημαντικά υψηλότερα από το 7,6% το Δεκέμβριο της προηγούμενης χρονιάς. Τα αποτελέσματα αυτά καταδεικνύουν την ανάγκη εξυγίανσης του χαρτοφυλακίου της τράπεζας, καθώς η ποιότητά του δε διατηρείται σε ικανοποιητικά επίπεδα, αφού 1 και πλέον δάνεια στα 10 εμφανίζει καθυστερήσεις πέραν των 90 ημερών.

Σε απόλυτους αριθμούς, η δημιουργία νέων μη εξυπηρετούμενων δανείων για το γ' τρίμηνο του 2010 επιβραδύνθηκε σε €182,6εκ., έναντι €212,1εκ. το προηγούμενο τρίμηνο. Στον κάτωθεν πίνακα παρουσιάζονται σε απόλυτα νούμερα τα νέα μη εξυπηρετούμενα δάνεια εκάστου τριμήνου.

Αποτελέσματα	*9/2009*	*12/2009*	*3/2010*	*6/2010*	*9/2010*
Δημιουργία NPL δανείων, σε εκατ.€	120,8	258,0	152,3	212,1	182,6

Πίνακας 4.8, Δημιουργία NPL δανείων ATE Bank

Ακολούθως παρουσιάζεται η πορεία της δημιουργίας νέων μη εξυπηρετούμενων δανείων σε διάγραμμα (υπενθυμίζουμε ότι η ATE BANK δεν εμφανίζει δραστηριότητα στο εξωτερικό, ως εκ τούτου ο δημοσιευθέν NPL δείκτης αφορά αποκλειστικά τη δραστηριότητά της στην Ελληνική αγορά).

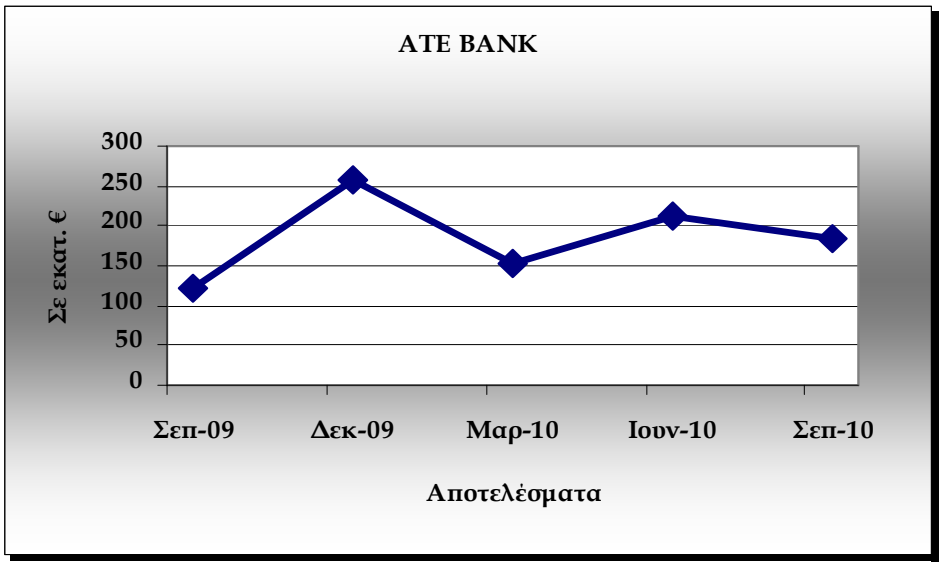

Γράφημα 4.7, Πορεία δημιουργίας NPL δανείων ATE Bank

Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, η μεγαλύτερη έκρηξη των NPL δανείων της ATE Bank σημειώνεται στο 4^{ο} τρίμηνο του 2009. Προφανώς λόγω συντονισμένης προσπάθειας και καλύτερης διαχείρισης του χαρτοφυλακίου το α΄ τρίμηνο του 2010 σημειώνεται ιδιαίτερη βελτίωση, με τα νέα NPL δάνεια να συρρικνώνονται και να αγγίζουν τα €152,3εκ., έναντι €258,0εκ. τον 12^{ο} του 2009. Στο β' τρίμηνο του 2010 τα νέα NPL δάνεια παρουσιάζουν αύξηση διαμορφούμενα σε €212,1εκ., ενώ στα πρόσφατα αποτελέσματα του 9μήνου του ίδιου έτους σημειώνεται αξιοσημείωτη επιβράδυνση στη δημιουργία νέων NPL δανείων, καθώς αυτά διαμορφώνονται σε €182,6εκ.. Ο δείκτης κάλυψης των επισφαλών δανείων από προβλέψεις ανήλθε σε 65,9%, βάσει αποτελεσμάτων 9μήνου 2010 από 61,6% τον 9^{ο}/2009, ποσοστό που αποτελεί ένα από τα υψηλότερα της αγοράς.

Σχολιάζοντας τα μεγέθη, ο διοικητής της τράπεζας, Θεόδωρος Πανταλάκης, αναφέρει στο δελτίο τύπου της τράπεζας τα εξής: *«ο Όμιλος συνέχισε να εστιάζει στην εξυγίανση του χαρτοφυλακίου δανείων συγκρατώντας το ρυθμό αύξησης των δανείων σε καθυστέρηση και διατηρώντας υψηλό το ύψος των διενεργούμενων προβλέψεων».*

ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΚΟ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟ

Το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο ιδρύθηκε το 1900. Το 2002 μετατράπηκε σε Ανώνυμη Εταιρεία και 4 χρόνια αργότερα, το 2006, του χορηγήθηκε η άδεια λειτουργίας πιστωτικού ιδρύματος. Έκτοτε τέθηκε υπό την εποπτεία της Τράπεζας της Ελλάδος και εισήχθη επιτυχώς στο Χ.Α.Α., στο πλαίσιο του κρατικού προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων. Ακολούθως παρατίθεται πίνακας, με τα πρόσφατα δημοσιευθέντα αποτελέσματα αναφορικά με την πορεία του NPL δείκτη του εν λόγω πιστωτικού ιδρύματος.

Αποτελέσματα	12/2009	6/2010	9/2010
Δείκτης NPL	1,23%	1,4%	1,44%

Πίνακας 4.8, Δείκτης NPL Ταχυδρομικού Ταμιευτηρίου

Ο δείκτης μη εξυπηρετούμενων δανείων διαμορφώθηκε στο 1,44%, βάσει αποτελεσμάτων 9μήνου 2010, έναντι 1,4% το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο και 1,23% το Δεκέμβρη του 2009, όπως παρουσιάζεται στο ακόλουθο διάγραμμα.

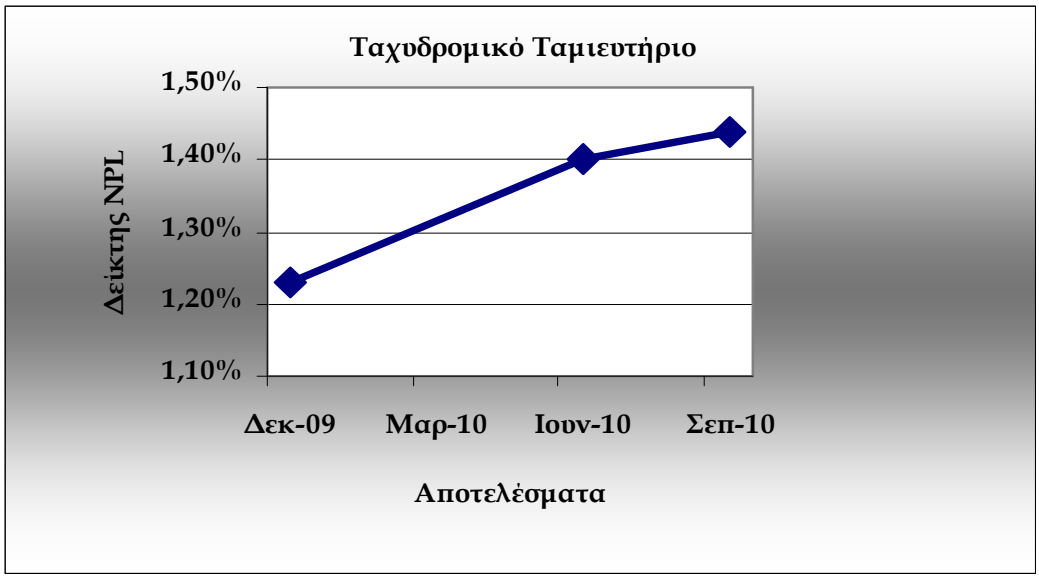

Γράφημα 4.8, Πορεία Δείκτη NPL Ταχυδρομικού Ταμιευτηρίου

Παρότι ο δείκτης μη εξυπηρετούμενων δανείων εμφανίζει διαχρονική άνοδο, συγκριτικά με τις λοιπές Τράπεζες γίνεται ξεκάθαρο ότι το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο διατηρεί ιδιαίτερα χαμηλές επισφάλειες και το ποιοτικότερο χαρτοφυλάκιο στην

Ελληνική αγορά (καθώς δεν εμφανίζει δραστηριότητα στο εξωτερικό) και μάλιστα με μεγάλη διαφορά από τον ανταγωνισμό.

Οι προβλέψεις απομείωσης αξίας δανείων διαμορφώθηκαν στο επίπεδο των €33,75εκ., έναντι €27,72εκ. την αντίστοιχη περίοδο του 2009, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 21,73%. Στο δελτίο τύπου της τράπεζας σημειώνεται ότι ο υπολογισμός των προβλέψεων είναι σύμφωνος με τις ελάχιστες απαιτούμενες και με βάση την Τράπεζα της Ελλάδος. Η διατήρηση του υγιούς χαρτοφυλακίου αποδίδεται κατά κύριο λόγο στη φύση της λειτουργίας του εν λόγω πιστωτικού ιδρύματος, η οποία έγκειται πρωτίστως στη συγκέντρωση καταθέσεων και έπειτα στη χορήγηση δανείων, ιδιαίτερα προσεκτικά και εξασφαλισμένα.

GENIKI BANK

Η GENIKI Bank, από το 2004, είναι μέλος της μεγάλης οικογένειας της «Societe Generale», ενός από τους μεγαλύτερους και ισχυρότερους χρηματοοικονομικούς ομίλους της Ευρώπης που δραστηριοποιείται σε 82 χώρες, με 163.000 υπαλλήλους σε όλο τον κόσμο, έχοντας κερδίσει την εμπιστοσύνη 30 εκατομμυρίων πελατών παγκοσμίως. Η περίπτωση της Γενικής Τράπεζας απασχολεί ιδιαίτερα τον Όμιλο «Societe Generale», καθώς η ελληνική θυγατρική της εμφανίζει δραματική επιδείνωση του χαρτοφυλακίου των δανείων της. Η Geniki Bank, μόνον στο 9μηνο του 2010, σχημάτισε επιπρόσθετες προβλέψεις ύψους 312,7 εκατ. ευρώ, όταν οι σωρευμένες προβλέψεις της στις 31/12/09 ανέρχονταν σε 417,1 εκατ. ευρώ. Μέσα σε 9 μήνες, δηλαδή, οι προβλέψεις της αυξήθηκαν κατά 74,8%. Και αυτό γιατί στις 30 Σεπτεμβρίου του 2010, τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια της Γενικής Τράπεζας έφτασαν το 1,1 δισ. ευρώ, σύμφωνα με το ενημερωτικό δελτίο της αύξησης, επί συνόλου χαρτοφυλακίου χορηγήσεων (προ προβλέψεων) ύψους 4,4 δισ. ευρώ.

Εν ολίγοις, γίνεται κατανοητό ότι το ένα στα τέσσερα δάνεια της τράπεζας ή το 25,1% του χαρτοφυλακίου χορηγήσεών της δεν εξυπηρετείται εντός 90 ημερών. Πρόκειται για επίδοση ιδιαίτερα αρνητική, καθώς τα NPL της Geniki Bank, πόρρω απέχουν από τον μέσο όρο του τραπεζικού συστήματος και από τους NPL δείκτες των λοιπών τραπεζών, όπως αυτοί παρουσιάστηκαν άνωθεν. Την ήδη επιβαρυμένη κατάσταση επιδεινώνει η ανακοίνωση ότι η Geniki Bank προχώρησε σε καταγγελία

δανειακών συμβάσεων συνολικού ύψους 582,8 εκατ. ευρώ, που αντιστοιχούν στο 13,25% των συνολικών της χορηγήσεων.

Η διοίκηση της Γενικής αποδίδει την επιδείνωση του χαρτοφυλακίου χορηγήσεών της στην κρίση της ελληνικής οικονομίας, που επέδρασε στα εισοδήματα νοικοκυριών και μικρομεσαίων επιχειρήσεων, γεγονός το οποίο οδήγησε στην αναθεώρηση επί τα χείρω των αρχικών εκτιμήσεων για τις προβλέψεις της φετινής χρονιάς.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο συντελεστής κάλυψης των μη εξυπηρετούμενων δανείων διαμορφώθηκε στο 67,1% στο 9μηνο του 2010, ενώ αντίστοιχα για τα επιχειρηματικά δάνεια ο εν λόγω συντελεστής κάλυψης ανήλθε στο 61,88%. Συνολικά, η Geniki Bank σχημάτισε προβλέψεις στο 9μηνο του 2010, οι οποίες αντιστοιχούν στο 64,64% των δανείων σε καθυστέρηση, δείκτης κάλυψης εξαιρετικά υψηλός αν συνυπολογιστεί ότι στις 30 Ιουνίου 2010 ο μέσος συντελεστής κάλυψης για το τραπεζικό σύστημα διαμορφωνόταν στο 42,8%. Το δε ποσοστό των σωρευμένων προβλέψεων της Γενικής επί του συνολικού δανειακού χαρτοφυλακίου της ανέρχεται στο επίσης υψηλό 16,25%.

EMPORIKI BANK

Η Εμπορική Τράπεζα ιδρύθηκε το 1907, είναι εισηγμένη στο ΧΑ από το 1909 και είναι μία από τις μεγαλύτερες εμπορικές τράπεζες της Ελλάδας. Τον Ιούνιο του 2000 σύναψε συμφωνία στρατηγικής συνεργασίας με το διεθνή χρηματοοικονομικό όμιλο της Credit Agricole, που απέκτησε αρχικά το 6,7% του μετοχικού κεφαλαίου της Εμπορικής ενώ σήμερα κατέχει το 91% περίπου. Επί της παρούσας, η Εμπορική Τράπεζα διαθέτει 340 καταστήματα στην Ελλάδα και ο όμιλος της απασχολεί 7.600 άτομα περίπου.

Ο δείκτης NPL της Emporiki Bank ως ποσοστό του συνόλου αγγίζει το 10,80%, ξεπερνώντας ακόμη και το ποσοστό καθυστερήσεων στο χαρτοφυλάκιο της ΑΤΕ (10,60%).

Οι δυσμενείς οικονομικές συνθήκες επηρέασαν τις προβλέψεις για ζημίες λόγω απομείωσης του χαρτοφυλακίου των παλαιών δανείων, διατηρώντας τις συνολικές προβλέψεις σε υψηλά επίπεδα, παρά τη μείωσή τους κατά 18% σε σχέση με το υψηλό του β' τριμήνου του 2010. Εναρμοσμένη με τις οικονομικές συνθήκες, η

Emporiki Bank προχώρησε στο γ' τρίμηνο του 2010 σε προβλέψεις ύψους €259,1εκ., διαμορφώνοντας το συνολικό κόστος κινδύνου για το 9μηνο του 2010 σε €826,1εκ., αυξημένο κατά 58,9% σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους. Ως ποσοστό του συνολικού χαρτοφυλακίου δανείων, οι προβλέψεις απομείωσης πλησιάζουν το 4%, που είναι μακράν το υψηλότερο ποσοστό μεταξύ ελληνικών τραπεζών, με μόνη εξαίρεση την επίσης «γαλλοκρατούμενη» Geniki Bank (7,88%).

Η περίπτωση της Emporiki Bank, έχει ιδιαίτερα ανησυχήσει και προβληματίσει τα κεντρικά του Ομίλου της Credit Agricole, καθώς εκτός από τις υψηλές ζημίες που παρουσίασε επηρεάζοντας αρνητικά τα αποτελέσματα του Ομίλου, από τις αρχές του 2008 μέχρι το τέλος του α' εξαμήνου 2010, δηλαδή στην περίοδο των σοβαρών δυσκολιών για την ελληνική οικονομία, οι προβλέψεις και οι διαγραφές προβληματικών δανείων της Εμπορικής έχουν κοστίσει στο γαλλικό Όμιλο 1,4 δις ευρώ.

Η εν λόγω τράπεζα, μέσω του δελτίου τύπου, της ανακοινώνει ότι το χαρτοφυλάκιο των νέων χρηματοδοτήσεών της είναι πλήρως εξορθολογισμένο και υγιές, ακολουθώντας την τάση που καταγράφεται από τις αρχές του 2010, με τις προβλέψεις στις νέες χορηγήσεις να παραμένουν σχεδόν μηδενικές, χάρη στις διαδικασίες έγκρισης πιστώσεων οι οποίες έχουν βελτιωθεί σημαντικά.\

4.1.5 Εκτιμήσεις για την πορεία των μη εξυπηρετούμενων δανείων

Σύμφωνα με εκτιμήσεις στελεχών τραπεζών ο μέσος όρος του δείκτη μη εξυπηρετούμενων δανείων αναμένεται να ανέλθει κοντά στο 10% στο τέλος Δεκεμβρίου 2010, ενώ για το 2011 προβλέπεται θα ξεπεράσει το 12% (ήτοι δάνεια ύψους περίπου 5 δισ. ευρώ θα στιγματιστούν ως μη εξυπηρετούμενα, ενώ το σύνολο των καθυστερήσεων θα ξεπεράσει τα 31 δισ. Ευρώ). Εκτιμάται, μάλιστα, ότι αν οι τράπεζες δεν είχαν έγκαιρα προχωρήσει στην εφαρμογή προγραμμάτων ρυθμίσεων των δανείων τους και αναδιαρθρώσεων των υποχρεώσεων, τόσο για τις επιχειρήσεις όσο και για τα μεμονωμένα νοικοκυριά, οι καθυστερήσεις στο τέλος του 2010 θα ξεπερνούσαν αισθητά το ποσοστό του 10%.

Αναφορικά με το 2011, επιτελικά στελέχη τραπεζών κάνουν λόγο για ένα πολύ δύσκολο έτος, ειδικότερα για το πρώτο εξάμηνο. Οι πιο αισιόδοξοι αναμένουν σταθεροποίηση της κατάστασης στο δεύτερο εξάμηνο υπό την προϋπόθεση ότι θα

δοθεί μια αποτελεσματική συνολική λύση στο πρόβλημα του κρατικού χρέους και θα προχωρήσουμε στην υλοποίηση του μνημονίου και των διαρθρωτικών αλλαγών. Αν αυτά πραγματοποιηθούν, εκτιμάται ότι στο δεύτερο εξάμηνο του 2011 θα δούμε τα πρώτα θετικά στοιχεία και θα δημιουργηθούν προϋποθέσεις για την ανάκαμψη της οικονομίας το 2012.

Στο πλαίσιο αυτό εκτιμούν επιδείνωση των επισφαλειών στο πρώτο εξάμηνο του 2011, σταθεροποίηση στο δεύτερο εξάμηνο και βελτίωση της εικόνας στο τέλος του έτους. Πολλοί, ωστόσο, εμφανίζονται περισσότερο απαισιόδοξοι, αναμένοντας μια βίαιη πτώση στο πρώτο εξάμηνο του 2011 και προβλέποντας μακρά περίοδο πλαγιο-καθοδικής πορείας της οικονομίας καθώς για την προσαρμογή των δομών της οικονομίας απαιτείται πολύς χρόνος και πολλή δουλειά.

Αναφορικά με τις προβλέψεις, παρά το γεγονός ότι οι τράπεζες έχουν προχωρήσει στην αύξηση της διενέργειας προβλέψεων, σε έκθεση της ΤτΕ επισημαίνεται ότι η βελτίωση αυτή δεν είναι ικανοποιητική ιδίως μάλιστα αν ληφθεί υπόψη η επίδραση που θα ασκήσει στην ποιότητα του χαρτοφυλακίου δανείων των τραπεζών ο αρνητικός ρυθμός μεταβολής της οικονομικής δραστηριότητας. Γι' αυτό, απαιτείται μια σημαντική ενίσχυση του αποθέματος των προβλέψεων έναντι του πιστωτικού κινδύνου. Η διαπίστωση σχετικά με την ανάγκη αύξησης των προβλέψεων προκύπτει και από το γεγονός ότι την ίδια περίοδο αυξήθηκε και ο λόγος των "καθαρών" καθυστερήσεων (δηλαδή της διαφοράς μεταξύ των δανείων σε καθυστέρηση και των συσσωρευμένων προβλέψεων για τον πιστωτικό κίνδυνο) προς το σύνολο των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων.

4.1.6 Συμπεράσματα έρευνας

Λαμβάνοντας υπόψη τα όσα προαναφέρθηκαν και συνυπολογίζοντας και συνεκτιμώντας τις αναφορές στον ηλεκτρονικό και έντυπο τύπο αναφορικά με το υπό εξέταση θέμα, θα επιχειρήσουμε να καταλήξουμε σε ορισμένα συμπεράσματα, όπως αυτά παρουσιάζονται ακολούθως.

Στο κάτωθεν διάγραμμα παρουσιάζονται συνολικά οι δείκτες NPL δανείων των 8 τραπεζών - Ομίλων που εμπεριέχονται στο δείκτη FTSE ΧΑ 20, τον δείκτη με τις 20 μεγαλύτερες εταιρίες του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών, όπως αυτοί παρουσιάστηκαν πρωτύτερα.

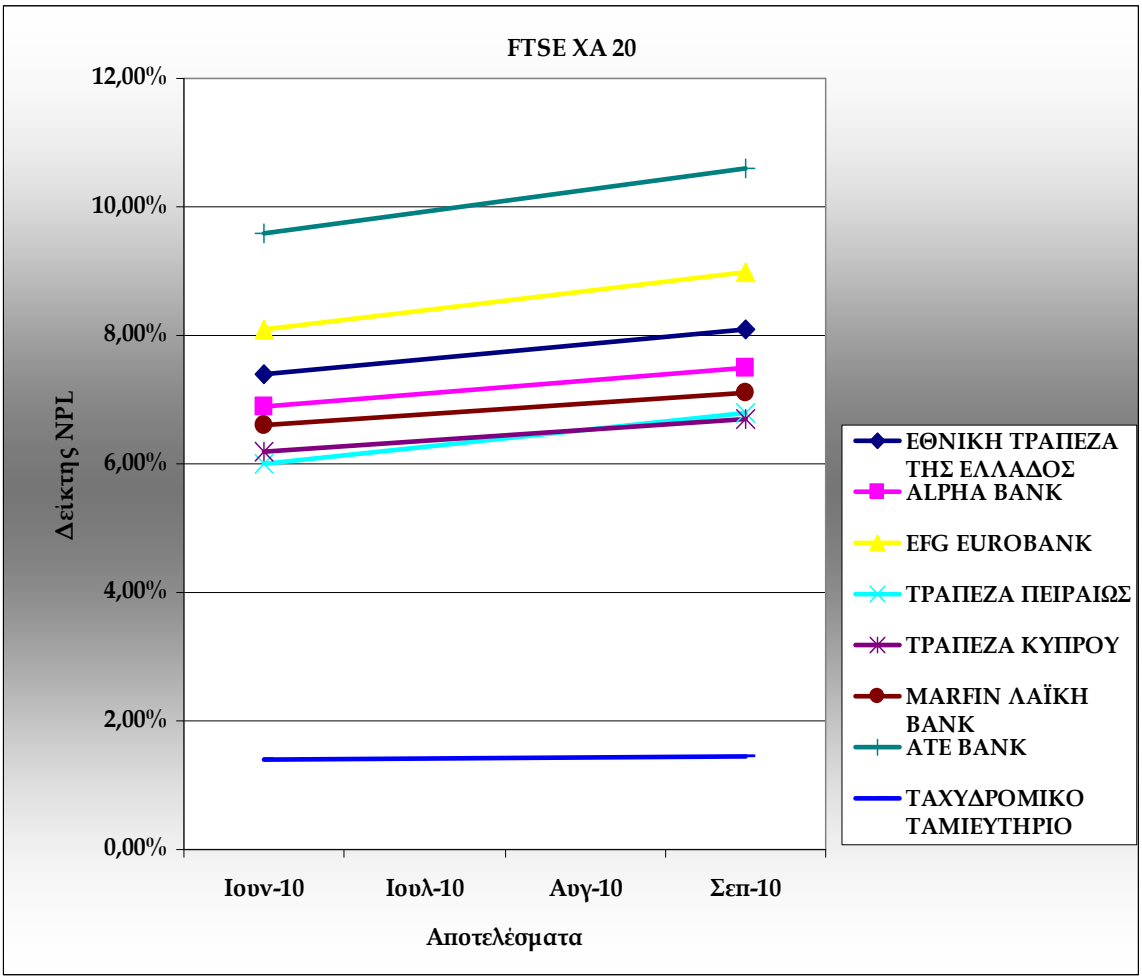

Γράφημα 4.9, Πορεία δεικτών NPL συγκεντρωτικά

Βάσει του διαγράμματος και των όσων προηγήθηκαν, συμπεραίνουμε τα κάτωθεν:

- Το σύνολο των παραπάνω 8 τραπεζών παρουσιάζουν **άνοδο των μη εξυπηρετούμενων δανείων** βάσει αποτελεσμάτων 9^{ου}/2010 σε σύγκριση με το α' εξάμηνο του 2010, γεγονός που από το σύνολο των εν λόγω πιστωτικών ιδρυμάτων αποδίδεται στις υφιστάμενες δυσμενείς οικονομικές συνθήκες και στην αστάθεια που επικρατεί στην Ελληνική αγορά.
- Παρατίθεται κάτωθεν πίνακας που περιλαμβάνει την κατάταξη των τραπεζών που εμπεριέχονται στο δείκτη FTSE/ASE-20, βάσει αποτελεσμάτων δείκτη NPL, αρχίζοντας από το πιστωτικό ίδρυμα με τη βέλτιστη ποιότητα χαρτοφυλακίου και προχωρώντας προς τα επιδεινούμενα.

6/2010	9/2010
1. Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο	1. Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο
2. Τράπεζα Πειραιώς	2. Τράπεζα Κύπρου
3. Τράπεζα Κύπρου	3. Τράπεζα Πειραιώς
4. Marfin Λαϊκή Bank	4. Marfin Λαϊκή Bank
5. Alpha Bank	5. Alpha Bank
6. Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος	6. Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος
7. Efg Eurobank	7. Efg Eurobank
8. ATE Bank	8. ATE Bank

Πίνακας 4.10 Κατάταξη τραπεζών FTSE/ASE-20

- Στο σύνολο των χορηγήσεων του εννιαμήνου 2010, ο δείκτης *για τις 8 τράπεζες που εμπεριέχονται στο δείκτη FTSE/ASE-20* διαμορφώθηκε στο 8% το 9μηνο του 2010, από 7,3% το προηγούμενο τρίμηνο και 6,6% στο πρώτο τρίμηνο του έτους.
- Βάσει στοιχείων Τράπεζας της Ελλάδος, η αύξηση στα μη εξυπηρετούμενα δάνεια στο τρίτο τρίμηνο του 2010 *για το σύνολο των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων* διαμορφώθηκε **στο 8% (με το απόλυτο μέγεθος στο 1,61 δισ. ευρώ, από τα €2,21δις στο τέλος του β' τριμήνου 2010)**. Ο δείκτης των μη εξυπηρετούμενων δανείων για το σύνολο των ελληνικών τραπεζών ανήλθε στο 9% τον Ιούνιο του 2010, από 7,7% που ήταν στο τέλος Δεκεμβρίου 2009 και 5% που ήταν στο τέλος του 2008. **Η μείωση του ρυθμού αύξησης είναι θετικό στοιχείο, ωστόσο το απόλυτο μέγεθος εξακολουθεί παραμένει ανησυχητικά υψηλό.**

- Την καλύτερη ποιότητα χαρτοφυλακίου διατηρεί το **Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο** αποκλίνοντας, μάλιστα, σημαντικά από τα χαρτοφυλάκια των λοιπών τραπεζών.
- Ακολουθεί η **Τράπεζα Κύπρου**, η οποία λαμβάνοντας υπόψη και τα αποτελέσματα των λοιπών υπό μελέτη τραπεζών, είναι η δεύτερη τράπεζα, μετά το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο η οποία παρουσιάζει το μικρότερο NPL δείκτη, βάσει των δημοσιευθέντων αποτελεσμάτων 9μήνου 2010 (κατά τα αποτελέσματα 6μήνου 2010 τη θέση αυτή κατείχε η Τράπεζα Πειραιώς). Συνυπολογίζοντας την ιδιαιτερότητα της λειτουργίας του Ταχυδρομικού Ταμιευτηρίου (ήτοι κατά κύριο λόγο συγκέντρωση καταθέσεων και ιδιαίτερα προσεκτικές και εξασφαλισμένες δανειοδοτήσεις), γίνεται εύκολα κατανοητό το συγκριτικό πλεονέκτημα της ποιότητας του χαρτοφυλακίου της Τράπεζας Κύπρου έναντι των ανταγωνιστών της.
- Μολονότι η **Τράπεζα Πειραιώς** διατηρεί ικανοποιητική ποιότητα χαρτοφυλακίου σε σχέση με τους ανταγωνιστές της, σημειώνεται ότι παρουσίασε μεγάλη αύξηση στα απόλυτα νούμερα των μη εξυπηρετούμενων δανείων, προσθέτοντας στο γ' τρίμηνο του 2010 €289 εκ., ακολουθώντας την EFG Eurobank, η οποία προσέθεσε στο χαρτοφυλάκιό της €462 εκ.. Σημειώνεται ότι αρκετά μεγάλο είναι το μέγεθος και για την ATEbank, 200 εκατ. ευρώ, ενώ μόλις 97 εκατ. ευρώ υπολογίζεται αντίστοιχα για την Τράπεζα Κύπρου.
- Σύμφωνα με ανάλυση της *Merit Χρηματιστηριακής*, οι επισφάλειες για τους 13 τραπεζικούς ομίλους που δραστηριοποιούνται στην Ελληνική αγορά (τα νούμερα της τράπεζας Marfin Εγνατία δεν υπολογίζονται πλέον στο σύνολο καθώς ανήκει στον όμιλο της Marfin Popular) ανέρχονται σε 5,06 δις. ευρώ, αυξημένες κατά 36,5% σε σχέση με το 9μηνο του 2009 ενώ οι νέες επισφάλειες για το γ' τρίμηνο μειώθηκαν κατά 6,2% σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο. (www.merit.gr, 2011)
- Αν εξαιρέσουμε τις επισφάλειες της **Εμπορικής Τράπεζας** και **Γενικής Τράπεζας** που στο α' εξάμηνο ήταν διογκωμένες, οι επισφάλειες των υπόλοιπων αυξήθηκαν κατά 1% σε σχέση με το β' τρίμηνο. Συνολικά, σε κανένα πιστωτικό ίδρυμα δεν παρατηρήθηκαν σημαντικά αυξημένες

επισφάλειες σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο. Η εικόνα αυτή δεν αντικατοπτρίζει την τρέχουσα κατάσταση ύφεσης της ελληνικής οικονομίας (ετήσια μείωση ΑΕΠ γ' τριμήνου στο 4,5%) και δεν προβλέπεται άμεσα μείωση του ρυθμού αύξησης των επισφαλειών.

- Χαρακτηριστικό στοιχείο που ενισχύει το παραπάνω συμπέρασμα είναι η μεγάλη διαφορά που παρατηρείται στο ποσοστό των καθυστερούμενων δανείων μεταξύ των 2 ελληνογαλλικών τραπεζών (Emporiki Bank, Geniki Bank) και των υπολοίπων 11 ομίλων όσον αφορά την ελληνική αγορά. Η μεγάλη αυτή διαφορά μέσα στα πλαίσια της ίδιας αγοράς μπορεί να οφείλεται είτε σε **υπερεκτίμηση των επισφαλειών** από τις πρώτες, είτε σε **συντηρητικότερη πολιτική** από τις δεύτερες ή και σε συνδυασμό των δυο μαζί.
- Συνολικά, οι δραστηριότητες στα Βαλκάνια παρουσιάζουν χειρότερη συμπεριφορά από την Ελλάδα ως προς τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια ενώ καλύτερα φαίνονται τα χαρτοφυλάκια σε Τουρκία, Κύπρο και Πολωνία. Οι δραστηριότητες στις χώρες της Πρώην Σοβιετικής Ένωσης παρουσιάζονται αρκετά επισφαλείς προς το παρόν, κρίνοντας από τους υψηλούς δείκτες μη εξυπηρετούμενων δανείων αν και αυτές οι αγορές δίνουν υψηλές προσδοκίες για το μέλλον.
- Η σημαντική αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων **δεν αντισταθμίζεται** από την αύξηση των προβλέψεων που διενεργούν οι τράπεζες.

Σημειώνεται ότι κατ' ουσίαν σύγκριση με το 9μηνο του 2009 δε δύναται να πραγματοποιηθεί καθώς τα συμπεράσματα που θα προκύψουν δε θα είναι ασφαλή, αφού οι επισφάλειες άρχισαν να διογκώνονται μετά το γ' τρίμηνο του 2009. Τέλος, τονίζεται ότι πρέπει να συνυπολογίζεται η συχνή αναφορά του τύπου στα δημοσιευθέντα αποτελέσματα των τραπεζών αναφορικά με τις επισφάλειες, ότι, δηλαδή, αυτά απολαμβάνουν τα νομοθετικά κενά που υπάρχουν στην Ελλάδα και τις «λογιστικές αλχημείες» που δύναται να εφαρμοστούν, και οι οποίες συχνά τους επιτρέπουν να δημοσιεύουν **ευνοϊκότερα αποτελέσματα από αυτά που στην πραγματικότητα ισχύουν.**

Β' ΚΟΜΜΑΤΙ

5.1 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΠΡΩΤΟΓΕΝΟΥΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1.1 Εισαγωγή

Η σημαντικότερη επένδυση, **ο πλέον αξιόλογος πόρος** που διαθέτουν πλέον οι ελληνικές τράπεζες είναι οι **άνθρωποι** που την στελεχώνουν. Η σωστή πρόσληψη προσωπικού είναι βασικός παράγοντας στην διατήρηση του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος και συνακόλουθα στη **μείωση των υφιστάμενων επισφαλειών** ως περιγράφηκαν στην προηγούμενη θεματική ενότητα. Βασικός παράγοντας για την επιλογή του «κατάλληλου ανθρώπου» στην «κατάλληλη θέση», είναι το τμήμα ανθρώπινων πόρων. Η πρόσληψη των σωστών ανθρώπων και η απόσπαση της καλύτερής τους απόδοσης, είναι βασικοί παράγοντες οι οποίοι βοηθούν τις τράπεζες να εκπληρώσουν τους στόχους τους, λειτουργώντας σε ένα πρωτοφανώς αντίξοο εξωτερικό περιβάλλον. **Αν δεν προσληφθούν ικανά στελέχη που να αντιλαμβάνονται τις ανάγκες των υφιστάμενων «προβληματικών» πελατών, τότε θα επιδεινωθούν άμεσα οι επισφάλειες καθώς η διαχείρισή τους δε θα είναι ορθολογική και αποτελεσματική**. Αν προσληφθούν ταλαντούχα και φιλόδοξα άτομα, οι ελληνικές τράπεζες θα μπορέσουν να δημιουργήσουν ένα δυνατό ανθρώπινο οργανισμό μέσω της αποτελεσματικής διοίκησης (Longenecker, Moore and Petty, σελ. 281).

Σκοπός της παρούσας θεματικής ενότητας είναι να εξετάσει τον ρόλο και την λειτουργία του τμήματος του ανθρωπίνου δυναμικού των ελληνικών τραπεζών. Πιο συγκεκριμένα, ο ερευνητής εξέτασε τις **απόψεις των εργαζομένων** σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας του τμήματος του ανθρωπίνου δυναμικού διερευνώντας αν αυτή οδηγεί στην επίτευξη των επιχειρηματικών στόχων δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στα θέματα της αξιολόγησης και της αμοιβής του προσωπικού. Επίσης, διερεύνησε την δεκτικότητα των υπαλλήλων της εταιρείας στην εφαρμογή νέων μεθόδων αξιολόγησης, αμοιβής και διοίκησης των ανθρωπίνων πόρων της επιχείρησης ώστε να ανταποκριθούν στις νέες αυξανόμενες απαιτήσεις που προκύπτουν από την αύξηση των επισφαλειών.

Η επόμενες υποενότητες περιγράφουν την ερευνητική μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για το δεύτερο κομμάτι της εμπειρικής μελέτης. Πιο συγκεκριμένα, περιέχει την μέθοδο έρευνας που ακολουθήθηκε, την αιτιολόγηση της επιλογής, την

διαδικασία της έρευνας, το σχηματισμό τους δείγματος και τέλος τους περιορισμούς της μελέτης.

5.1.2 Μέθοδος έρευνας και επιλογή ερευνητικής μεθόδου

Στη βιβλιογραφία δύο είναι οι βασικοί τύποι έρευνας στην διοίκηση επιχειρήσεων: η ποιοτική και η ποσοτική έρευνα. Η ποιοτική έρευνα εμφορείται κυρίως από αντι-θετικιστικές προσεγγίσεις έρευνας και αντίληψης της κοινωνικής πραγματικότητας. Με αυτή επιχειρείται η κατανόηση κοινωνικών φαινομένων και διαδικασιών μέσα από την εμπειρία των υποκειμένων (Mason, 1996). Απαντά συνήθως στα ερωτήματα: Γιατί …; Με ποιο τρόπο …;

Ο πιο κάτω πίνακας παραθέτει μερικά χαρακτηριστικά της ποιοτικής έρευνας σε σχέση με την ποσοτική. Η αντιπαραβολή δε γίνεται για λόγους αξιολογικής σύγκρισης αλλά για να βοηθήσει στην καλύτερη κατανόηση συγκεκριμένων χαρακτηριστικών της (Silverman, 1998).

Ποιοτική έρευνα	**Ποσοτική έρευνα**
Ευέλικτη – εύκαμπτη (στη διαδικασία)	*Αυστηρή – άκαμπτη (στη διαδικασία)*
Υποκειμενική	*Αντικειμενική*
Θεωρητική	*Πρακτική*
Στηρίζεται σε κείμενα, περιγραφές, ομιλία	*Στηρίζεται σε αριθμούς*
Παράγει υποθέσεις	*Ελέγχει υποθέσεις*
Πολιτικά (με την ευρύτερη έννοια του όρου) χρωματισμένη	*Πολιτικά ανεξάρτητη*

Η προτεινόμενη έρευνα θα περιγράψει συμπεριφορές, κίνητρα και στάσεις με ένα δομημένο τρόπο με στόχο να εξάγει συμπεράσματα γενικεύσιμα και γι ’αυτό **ανήκει στην κατηγορία των ποσοτικών ερευνών** (Wilson, 2004).

Σύμφωνα με το Wilson (2004) η ποσοτική έρευνα μπορεί να ορισθεί ως ένας τύπος ή μια κατηγορία έρευνας που διεξάγεται με πιο δομημένο τρόπο από ότι η ποιοτική, έχει μεγαλύτερα δείγματα και οδηγεί σε ποσοτικοποιημένα δεδομένα τα οποία περιγράφουν συμπεριφορές, κίνητρα, και στάσεις. Για την προσέγγιση και για τις ανάγκες των ερευνητικών ερωτημάτων επιλέχτηκε οι μέθοδος της δημοσκόπησης με ερωτηματολόγια.

Η **δημοσκόπηση** είναι η κύρια μέθοδος συλλογής πρωτογενών στοιχείων στο μάρκετινγκ και το μάνατζμεντ. Οι Tull και Hawkins (1993) δίνουν τον εξής ορισμό για την δημοσκόπηση. "Δημοσκόπηση είναι η συστηματική συγκέντρωση πληροφοριών μέσω ερωτηματολογίου με σκοπό την κατανόηση κάποιας πλευράς της συμπεριφοράς του ερευνώμενου πληθυσμού".

Επιλέχτηκε η μέθοδος της δημοσκόπησης με **ερωτηματολόγια** γιατί μπορεί να μας δώσει μετρίσιμα στοιχεία που αφορούν απόψεις, στάσεις, προτιμήσεις και άλλα περιγραφικά γνωρίσματα της συμπεριφοράς των υπαλλήλων, για σχετικά μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού σε σύντομο χρονικό διάστημα (Aaker, 1995). Παράλληλα, η δημοσκόπηση είναι ο πιο εύκαμπτος τρόπος απόκτησης πρωτογενών στοιχείων, και βοηθάει τον ερευνητή να συλλέξει πληροφορίες πάνω σε θεμελιώδη κίνητρα (Malhotra et al. , 2003).

Σε συμφωνία, ο Πετράκης (2006) γράφει ότι οι δομημένες προσεγγίσεις (ερωτηματολόγια) είναι οι καταλληλότερες όταν ο ερευνητής θέλει να ποσοτικοποίησει το ερευνητικό υλικό. Εάν επίσης ο ερευνητής έχει αποφασίσει να καλύψει ένα μεγάλο δείγμα κοινού, στοχεύοντας για παράδειγμα σε πανελλήνια κάλυψη ή ανάγκη για τμηματοποίηση των πληροφοριών, τότε σε αυτή την περίπτωση η δομημένη προσέγγιση θα πρέπει να προτιμηθεί από τις άλλες τεχνικές επαφής.

Οι δημοσκοπήσεις διακρίνονται σε τύπους, με βάση το μέσο επικοινωνίας που χρησιμοποιούν για τους ερωτώμενους. Πιο συγκεκριμένα οι τύποι αυτοί είναι 1) Προσωπική συνέντευξη 2) Τηλεφωνική συνέντευξη, 3) Ταχυδρομική συνέντευξη και 4) Μέσω e-mail (Saunders et al., 2006). **Για την έρευνα αυτή, επιλέχτηκε η μέθοδος των προσωπικών συνεντεύξεων.**

Οι προσωπικές συνεντεύξεις πραγματοποιούνται σε συνομιλία πρόσωπο με πρόσωπο ερωτώμενου και ερευνητή. Αυτό είναι και το βασικό πλεονέκτημα της προσωπικής συνέντευξης , ότι δηλαδή ο ερευνητής έρχεται σε άμεση επαφή με τον

ερωτώμενο. Οι Kotler and Keller (2006) συμπληρώνουν ότι η προσωπική συνέντευξη είναι η πιο ευέλικτη μέθοδος. Από την άλλη πλευρά η προσωπική συνέντευξη είναι σχετικά δαπανηρή μέθοδος, χρονοβόρα και απαιτεί αρτιότερο σχεδιασμό. Επιλέγηκε αυτή η μέθοδος γιατί εκτιμήθηκε ότι θα εξασφάλιζε ένα αρκετά ικανοποιητικό ποσοστό συμμετοχής.

5.1.3. Διεξαγωγή έρευνας και δειγματοληψία

Δημιουργήθηκε λοιπόν ένα ερωτηματολόγιο το οποίο μοιράστηκε σε εργαζόμενους όλων των τραπεζών που λειτουργούν στην Ελλάδα. Το ερωτηματολόγιο μοιράστηκε σχεδόν σε όλη την ιεραρχία της εκάστοτε τράπεζας. Δηλαδή, σε ανώτερα, μεσαία και κατώτερα στελέχη. Ο ερευνητής δεν μπόρεσε να εξασφαλίσει την πρόσβαση του και να διανέμει το ερωτηματολόγιο στην ανώτατη διοίκηση της επιχείρησης.

Τα άτομα επιλέχθηκαν με τυχαίο τρόπο από τις λίστες της εταιρείας απλά χωρίσθηκαν ανάλογα με την θέση που κατείχαν. Ο πίνακας 5.1 δείχνει την κατανομή των συμμετεχόντων ανάλογα με την θέση τους.

Πίνακας 5.1 Αριθμός συμμετεχόντων στην έρευνα σχετικά με την θέση τους στην εκάστοτε τράπεζα

Κατώτερα στελέχη	Μεσαία στελέχη	Ανώτερα στελέχη	**Σύνολο**
69	*119*	*52*	***240***

Όπως φαίνεται και παραπάνω 69 απαντήσεις ήρθαν από τα κατώτερα στελέχη, 119 από τα μεσαία στελέχη και 52 από τα ανώτερα στελέχη (σύνολο 2340 απαντήσεις). Οι απαντήσεις των ανώτερων στελεχών ήταν λιγότερες δεδομένου ότι ο αριθμός τους στην εταιρεία είναι αναλογικά μικρότερος.

Το ερωτηματολόγιο ήταν χωρισμένο σε δύο ενότητες. Στην πρώτη ενότητα υπήρχαν λίγες ερωτήσεις σχετικά με τα δημογραφικά στοιχεία των ερωτηθέντων. Η δεύτερη ενότητα περιείχε **24 ερωτήσεις της κλίμακας Likert**, όπου οι συμμετέχοντες καλούνταν να δηλώσουν τον βαθμό συμφωνίας τους ή διαφωνίας τους χρησιμοποιώντας μια **σκάλα 5 διαβαθμίσεων, με το 5 να αντιπροσωπεύει το «συμφωνώ απόλυτα» και το 1 «διαφωνώ απόλυτα»**

Όπως προαναφέρθηκε παραπάνω, συνολικά, ο ερευνητής κατάφερε να συγκεντρώσει 240 απαντήσεις σε διάστημα τεσσάρων εβδομάδων επισκεπτόμενος ελληνικές τράπεζες στη Θεσσαλονίκη σχεδόν καθημερινά κατά την διάρκεια διεξαγωγής της έρευνας. Τα στοιχεία συλλέχθηκαν κατά τη διάρκεια του Μαϊου 2011.

Σε γενικές γραμμές, οι εργαζόμενοι των τραπεζών ήταν πρόθυμοι να συμμετέχουν στην έρευνα, ειδικά όταν πληροφορούνταν ότι είναι φοιτητική και ότι τα αποτελέσματά της δεν θα χρησιμοποιηθούν για άλλους σκοπούς. Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου από τους συμμετέχοντες **διήρκησε κατά μέσο όρο 5-7 λεπτά**. Στις περισσότερες των περιπτώσεων, ο ερευνητής διάβαζε τις ερωτήσεις στους ερωτώμενους και σημείωνες αυτός τις απαντήσεις τους. Λίγοι ήταν αυτοί που συμπλήρωσαν μόνοι τους το ερωτηματολόγιο. Τέλος, ο συγγραφέας ενημέρωνε τους ερωτηθέντες ότι δεν χρειάζεται να δώσουν τα προσωπικά τους στοιχεία δεδομένου ότι η έρευνα ήταν ανώνυμη.

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων έγινε με το **SPSS** και πιο συγκεκριμένα πραγματοποιήθηκε **περιγραφική στατιστική με ανάλυση ποσοστών, μέσων όρων και τυπικών αποκλίσεων** (Malhotra et al., 2003) .

5.1.4 Περιορισμοί της μελέτης

Όπως κάθε έρευνα και η παρούσα μελέτη είχε κάποια αδύνατα σημεία. Πρώτον, το δείγμα ήταν σχετικά περιορισμένο – 240 απαντήσεις. Μεγαλύτερη συμμετοχή θα βελτίωνε την αξιοπιστία της έρευνας. Ακόμη, η συλλογή των στοιχείων έγινε σε τέσσερις εβδομάδες που σημαίνει ότι δεν μετρήθηκαν οι στάσεις των εργαζομένων μέσα στο χρόνο. Επίσης, η έρευνα διεξήχθη μόνο στη Θεσσαλονίκη, ως εκ τούτου δεν υφίσταται γεωγραφική διασπορά. Η συμμετοχή περισσότερων εργαζομένων από διαφορετικές περιοχές της χώρας στην έρευνα θα εξασφάλιζε μεγαλύτερη κατανόηση του ρόλου του τμήματος των ανθρωπίνων πόρων στην στρατηγική των επιχειρήσεων. Παράλληλα, οι εργαζόμενοι που συμμετείχαν στην έρευνα μπορεί να μην ήθελαν να μιλήσουν αρνητικά για τον εργοδότη τους, στοιχείο που περιορίζει την αντικειμενικότητα των απαντήσεών τους. Τέλος, το δείγμα αποτελούταν μόνο από εργαζόμενους των ελληνικών τραπεζών. *Θα είχε ενδιαφέρον να καταγραφούν και οι απόψεις των μετόχων, ή άλλων ειδικών συμβούλων σε θέματα διοίκησης ανθρωπίνων πόρων.*

5.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

5.2.1 Εισαγωγή

Ανάλυση δεδομένων είναι η δόμηση, ταξινόμηση και οργάνωση των πληροφοριών με σκοπό την παραγωγή νέας γνώσης (Πετράκης, 2006, σελ. 155). Βασικός σκοπός της ανάλυσης των δεδομένων είναι να 1) δώσει απάντηση στους ερευνητικούς στόχους, 2) να πείσει τον όποιο αναγνώστη ότι η πρωτογενής γνώση που παρουσιάζεται προσφέρει κάποια βοήθεια στο διερευνώμενο θεματικό πεδίο και 3) να αποδείξει την πηγή και την αξία των πορισμάτων. Η παρούσα παράγραφος λοιπόν παρουσιάζει την ανάλυση των αποτελεσμάτων, η οποία όπως αναφέρθηκε παραπάνω έγινε με την βοήθεια του SPSS . **Η δομή του κεφαλαίου ακολουθεί την δομή του ερωτηματολογίου.**

5.2.2 Δημογραφικά στοιχεία

Ο πίνακας 5.1 δείχνει τα δημογραφικά στοιχεία του δείγματος

Φύλο	
Ανδρες	57%
Γυναίκες	43%
Ηλικία	
18-25	14%
26-30	18%
31-40	29%
41-55	18%
Πάνω από 55	21%

Πίνακας 5.1, Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος

Όπως διακρίνεται παραπάνω λοιπόν, 57 % του δείγματος ήταν άντρες και 43 % γυναίκες. Παράλληλα, 14 % του δείγματος ήταν μεταξύ 18 και 25 ετών, 18 % ήταν

μεταξύ 25 με 30 ετών, 29 % ήταν μεταξύ 31 με 40 ετών, 18 % ήταν μεταξύ 41 και 55 ετών και τέλος, 21 % του δείγματος ήταν άνω των 55 ετών

5.2.3 Κύρια ανάλυση

Το κυρίως κομμάτι του ερωτηματολογίου περιείχε ερωτήσεις της κλίμακας Likert με το 5 να αντιστοιχεί στο «συμφωνώ απόλυτα» και το 1 στο «διαφωνώ απόλυτα». Ο πίνακας 9.2 απεικονίζει το σύνολο των απαντήσεων, τον μέσο και την τυπική απόκλιση της πρώτης ομάδας ερωτήσεων.

Πίνακας 5.2, Μέσος και τυπική απόκλιση Α ομάδας ερωτήσεων

Ερωτήματα	N	Min	Max	Mean	SD
Το σύστημα αμοιβών που χρησιμοποιεί η τράπεζα είναι αποτελεσματικό	240	1	5	**2,4**	0,99
Το σύστημα αμοιβών που χρησιμοποιεί η τράπεζα δίνει κίνητρα στους εργαζόμενους να βελτιώσουν την απόδοσή τους	240	1	4	**2,3**	1,02
Η πολιτική αμοιβών της τράπεζας χρειάζεται βελτίωση	240	1	5	**3,8**	1,21
Οι εργασιακές σχέσεις στην τράπεζα είναι καλές	240	1	5	**3,7**	1,11
Το σύστημα αξιολόγησης της επίδοσης των εργαζομένων που εφαρμόζεται από το HP είναι αποτελεσματικό	240	1	5	**2,3**	0,95
Η τράπεζα χρειάζεται μείωση της γραφειοκρατίας	240	2	5	**4**	1,09
Υπάρχει μεγάλος συγκεντρωτισμός εξουσιών στον τρόπο που διοικείται η τράπεζα	240	2	5	**3,9**	1,06
Σε γενικές γραμμές η επικοινωνία μεταξύ των εργαζομένων είναι αρκετά καλή	240	1	5	**3,8**	1,21

Όπως φαίνεται και από τον πίνακα 5.2 στην ερώτηση «Το σύστημα αμοιβών που χρησιμοποιεί η τράπεζα είναι αποτελεσματικό» ο μέσος ήταν 2.4 και η τυπική απόκλιση 0,99. Ομοίως, στην ερώτηση «Το σύστημα αμοιβών που χρησιμοποιεί η

τράπεζα δίνει κίνητρα στους εργαζόμενους να βελτιώσουν την απόδοσή τους» ο μέσος ήταν 2,3 και η τυπική απόκλιση 1,02, ενώ στην ερώτηση «Η πολιτική αμοιβών της τράπεζας χρειάζεται βελτίωση» ο μέσος ήταν 3,8 και η τυπική απόκλιση 1,21. Στην ερώτηση «Οι εργασιακές σχέσεις στην τράπεζα είναι καλές» ο μέσος ήταν 3,7 και η τυπική απόκλιση 1,11», στην ερώτηση «Το σύστημα αξιολόγησης της επίδοσης των εργαζομένων που εφαρμόζεται από το HP είναι αποτελεσματικό» ο μέσος ήταν 2,3 και η τυπική απόκλιση 0,95, ενώ όσο αναφορά την γραφειοκρατία που υπάρχει στην τράπεζα στην σχετικά ερώτηση ο μέσος ήταν 4 και η τυπική απόκλιση 1,09.

Τέλος στις δύο τελευταίες ερωτήσεις του πίνακα 5.1 και πιο συγκεκριμένα στην ερώτηση «Υπάρχει μεγάλος συγκεντρωτισμός εξουσιών στον τρόπο που διοικείται η τράπεζα» ο μέσος ήταν 3,9 (τυπική απόκλιση 1,06) και στην ερώτηση «Σε γενικές γραμμές η επικοινωνία μεταξύ των εργαζομένων είναι αρκετά καλή» ο μέσος ήταν 3,8 και η τυπική απόκλιση 1,21. Το διάγραμμα 5.1 απεικονίζει γραφικά τον μέσο κάθε ερώτησης του πίνακα 5.2

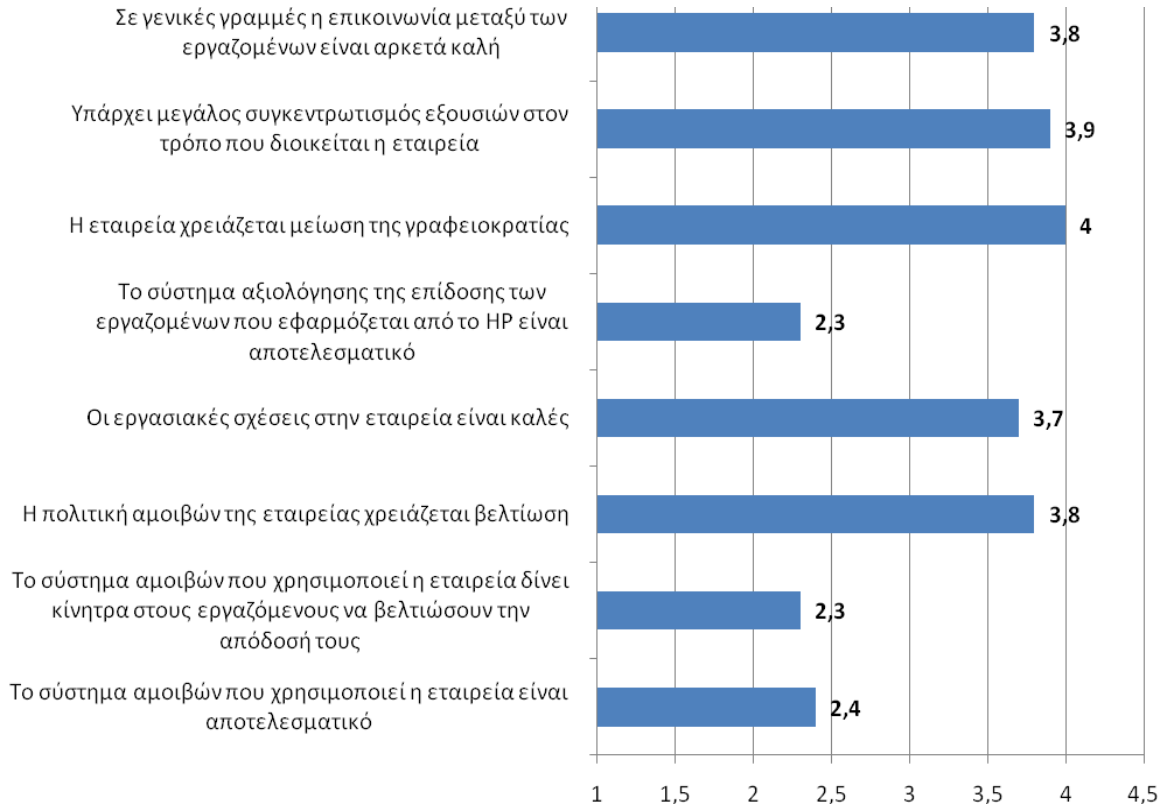

Διάγραμμα 5.1, Μέσος Α ομάδας ερωτήσεων, (5 = συμφωνώ απόλυτα, 1 = διαφωνώ απόλυτα)

Κατά τον ίδιο τρόπο ο πίνακας 5.3 δείχνει τις απαντήσεις της επόμενη ομάδας ερωτήσεων. Όπως φαίνεται λοιπόν από τον πίνακα στην ερώτηση «Τα εκπαιδευτικά προγράμματα που οργανώνει η τράπεζα βοηθούν στην αύξηση της αποδοτικότητας των εργαζομένων» ο μέσος ήταν 3,4 και η τυπική απόκλιση 1,14, στην ερώτηση «Η τράπεζα έχει υιοθετήσει ένα αυταρχικό μοντέλο διοίκησης» » ο μέσος ήταν 3,8 και η τυπική απόκλιση 0.99, στην ερώτηση «Δεν υπάρχει βασικός διαχωρισμός στα κίνητρα και στους μισθούς των μεσαίων στελεχών της τράπεζας» ο μέσος ήταν 3,7 και η τυπική απόκλιση 1,01, στην ερώτηση «Ο μισθός που λαμβάνω μου παρέχει ένα αίσθημα ασφάλειας» ο μέσος ήταν 3,3 και η τυπική απόκλιση 1,54, ενώ στην ερώτηση «Ο μισθός μου ανταποκρίνεται στο επίπεδο των γνώσεων μου και της εμπειρίας μου» ο μέσος ήταν 3,1 και η τυπική απόκλιση 1,12.

Πίνακας 5.3, Μέσος και τυπική απόκλιση Β΄ ομάδας ερωτήσεων

Ερωτήματα	N	Min	Max	Mean	SD
Τα εκπαιδευτικά προγράμματα που οργανώνει η τράπεζα βοηθούν στην αύξηση της αποδοτικότητας των εργαζομένων	240	1	5	**3,4**	1,14
Η τράπεζα έχει υιοθετήσει ένα αυταρχικό μοντέλο διοίκησης	240	1	5	**3,8**	0,99
Δεν υπάρχει βασικός διαχωρισμός στα κίνητρα και στους μισθούς των μεσαίων στελεχών της τράπεζας	240	1	5	**3,7**	1,01
Ο μισθός που λαμβάνω μου παρέχει ένα αίσθημα ασφάλειας	240	1	5	**3,3**	1,54
Ο μισθός μου ανταποκρίνεται στο επίπεδο των γνώσεων μου και της εμπειρίας μου	240	1	5	**3,1**	1,12
Η αξιολόγηση των εργαζομένων που εφαρμόζει η τράπεζα χρειάζεται βελτίωση	240	1	5	**3,8**	1,15
Το τμήμα ανθρώπινου δυναμικού της τράπεζας ενισχύει την σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ των εργαζομένων	240	1	5	**3,8**	1,04
Οι καλές εργασιακές σχέσεις συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων της τράπεζας	240	1	5	**4,1**	0,97

Στην πρόταση «Η αξιολόγηση των εργαζομένων που εφαρμόζει η τράπεζα χρειάζεται βελτίωση» ο μέσος ήταν 3,8 και η τυπική απόκλιση 1,15, και στην πρόταση «Το τμήμα ανθρώπινου δυναμικού της τράπεζας ενισχύει την σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ των εργαζομένων» ο μέσος ήταν πάλι 3,8 με απόκλιση όμως της τάξεως του 1,04. Τέλος, στην ερώτηση «Οι καλές εργασιακές σχέσεις συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων της τράπεζας» ο μέσος ήταν 4,1 και η τυπική απόκλιση 0,97 (βλέπε διάγραμμα 5.2).

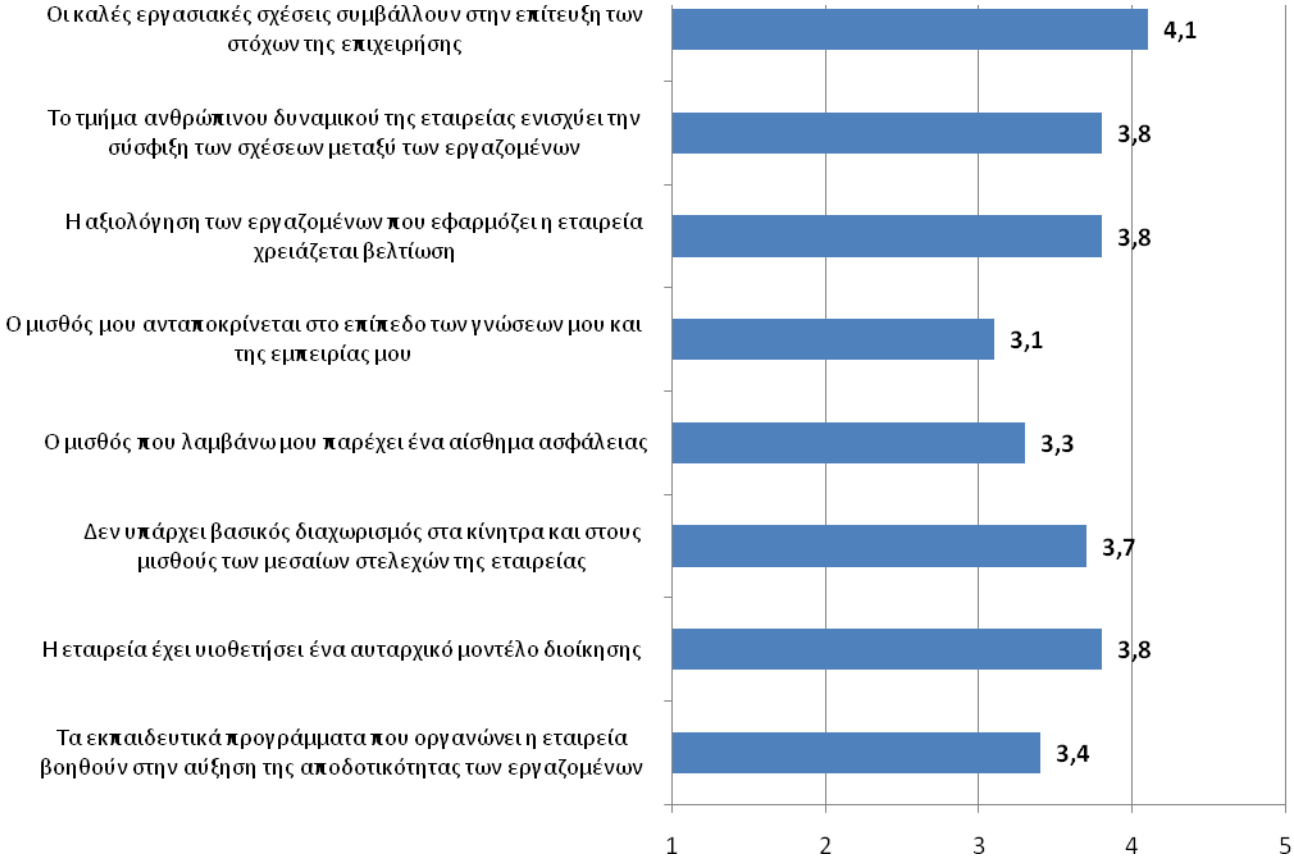

Διάγραμμα 5.2, Μέσος Β ομάδας ερωτήσεων, (5 = συμφωνώ απόλυτα, 1 = διαφωνώ απόλυτα)

Κατά τον ίδιο τρόπο ο επόμενος πίνακας δείχνει τους μέσους και τις τυπικές αποκλίσεις των επόμενων οκτώ ερωτήσεων. Πιο συγκεκριμένα, η ερώτηση «Είμαι ικανοποιημένος από τις μεθόδους που χρησιμοποιεί η τράπεζα για την αξιολόγηση των εργαζομένων» είχε μέσο 2,3 και τυπική απόκλιση 0,92, η ερώτηση «Πιστεύω ότι η αξιολόγηση των εργαζομένων είναι μια διαδικασία που πρέπει να καταργηθεί» είχε

μέσο 2,4 και τυπική απόκλιση 1,01, η ερώτηση «Βλέπω θετικά την χρησιμοποίηση νέων μεθόδων αξιολόγησης προσωπικού» είχε μέσο 3,7 και τυπική απόκλιση 1,11 και η ερώτηση «Πιστεύω ότι πρέπει να εισαχθούν νέα εκπαιδευτικά σεμινάρια για τους εργαζομένους» είχε μέσο 3,8 και τυπική απόκλιση 0,99.

Πίνακας 5.4, Μέσος και τυπική απόκλιση Γ΄ομάδας ερωτήσεων

Ερωτήματα	N	Min	Max	Mean	SD
Είμαι ικανοποιημένος από τις μεθόδους που χρησιμοποιεί η τράπεζα για την αξιολόγηση των εργαζομένων	240	1	4	**2,3**	0,92
Πιστεύω ότι η αξιολόγηση των εργαζομένων είναι μια διαδικασία που πρέπει να καταργηθεί	240	1	5	**2,4**	1,01
Βλέπω θετικά την χρησιμοποίηση νέων μεθόδων αξιολόγησης προσωπικού	240	1	5	**3,7**	1,11
Πιστεύω ότι πρέπει να εισαχθούν νέα εκπαιδευτικά σεμινάρια για τους εργαζομένους	240	1	5	**3,8**	0,99
Δεν πρέπει να αλλάξει τίποτα στον τρόπο λειτουργίας του τμήματος ανθρώπινου δυναμικού	240	1	4	**2,1**	1,04
Είμαι θετικός στο να αλλάξει το σύστημα αμοιβών της επιχείρησης	240	1	5	**2,7**	1,14
Πρέπει να εφαρμοσθεί ένα σύστημα αμοιβών που θα δίνει περισσότερα κίνητρα στους εργαζομένους να βελτιώσουν την απόδοσή τους	240	1	5	**3,9**	1,03
Υπάρχει μεγάλη απόκλιση στο επίπεδο του μισθού μεταξύ ανώτατων και μεσαίων στελεχών	240	2	5	**4**	0,91

Ομοίως για τα τελευταία τέσσερα ερωτήματα στην πρόταση «Δεν πρέπει να αλλάξει τίποτα στον τρόπο λειτουργίας του τμήματος ανθρώπινου δυναμικού» ο μέσος ήταν 2,1 (τυπική απόκλιση = 1,04), στην πρόταση «Είμαι θετικός στο να αλλάξει το σύστημα αμοιβών της επιχείρησης» ο μέσος ήταν 2,7 (τυπική απόκλιση = 1,14), στην ερώτηση «Πρέπει να εφαρμοσθεί ένα σύστημα αμοιβών που θα δίνει

περισσότερα κίνητρα στους εργαζομένους να βελτιώσουν την απόδοσή τους» ο μέσος ήταν 3,9 (τυπική απόκλιση = 1,03) και τέλος στην ερώτηση σχετικά με τον χάσμα των μισθών ανωτέρων και μεσαίων στελεχών ο μέσος ήταν 4, στοιχείο που δείχνει έντονη συμφωνία των ερωτηθέντων.

Διάγραμμα 5.3, Μέσος Γ ομάδας ερωτήσεων, (5 = συμφωνώ απόλυτα, 1 = διαφωνώ απόλυτα)

5.2.4 Συμπεράσματα έρευνας

Στόχος της παρούσας ενότητας ήταν να εξετάσει τον ρόλο και την λειτουργία του τμήματος του ανθρωπίνου δυναμικού των ελληνικών τραπεζών. Πιο συγκεκριμένα, το ‘β κομμάτι της εμπειρικής έρευνας είχε τους παρακάτω στόχους:

- Να εξετάσει τις απόψεις των εργαζομένων σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας του τμήματος του ανθρωπίνου δυναμικού και αν αυτή οδηγεί

στην επίτευξη των επιχειρηματικών στόχων της εκάστοτε τράπεζας (μείωση επισφαλών απαιτήσεωφν κατά τη δεδομένη χρονική στιγμή)

- Να διερευνήσει την δεκτικότητα των υπαλλήλων της εκάστοτε τράπεζας στην εφαρμογή νέων μεθόδων αξιολόγησης, αμοιβής και διοίκησης των ανθρωπίνων πόρων της επιχείρησης ώστε να αντιληφθούμε την ευελιξία τους σε πιθανές αλλαγές που θα προκαλέσει η έλλειψη ρευστότητας των τραπεζών λόγω της επιδείνωσης της ποιότητας του πελατολογίου τους.

Πρέπει σημειωθεί ότι ο ερευνητής έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στα θέματα της αξιολόγησης και της αμοιβής του προσωπικού. Για το σκοπό σχηματίστηκε ένα δείγμα από 240 εργαζόμενους τραπεζών που προερχόντουσαν από διαφορετικές διοικητικές βαθμίδες και διαφορετικές τράπεζες.

Μέτα από την διεξαγωγή της πρωτογενούς έρευνας βρέθηκε ότι στις τράπεζες το σύστημα αμοιβών που εφαρμόζεται είναι αναποτελεσματικό δεδομένου ότι δεν δίνει κίνητρα στους εργαζομένους να βελτιώσουν την απόδοσή τους. Στο ίδιο μήκος κύματος βρέθηκε ότι το σύστημα αξιολόγησης της επίδοσης των εργαζομένων είναι επίσης **αναποτελεσματικό**. Ένα ακόμα στοιχείο που επισημάνθηκε από τους ερωτώμενους ήταν ο **συγκεντρωτισμός των εξουσιών** σε λίγους ανθρώπους, στοιχείο που μεταμορφώνει το στυλ διοίκησης της εταιρείας σε αρκετά αυταρχικό.

Από την άλλη πλευρά, βρέθηκε ότι οι σχέσεις μεταξύ των εργαζομένων των τραπεζών είναι αρκετά καλές. Υπογραμμίσθηκε επίσης ότι οι καλές εργασιακές σχέσεις συμβάλλουν στην επίτευξη των εταιρικών στόχων, καθώς και ότι το τμήμα του ανθρώπινου δυναμικού έχει συμβάλει στην ανάπτυξη και διατήρηση των καλών σχέσεων μεταξύ των εργαζομένων.

Αναφορικά με τη δεκτικότητα των υπαλλήλων στο να χρησιμοποιηθούν νέοι μέθοδοι αξιολόγησης του προσωπικού, νέα εκπαιδευτικά σεμινάρια και ένα νέο σύστημα αμοιβής φάνηκαν ιδιαίτερα πρόθυμοι και θετικοί, δεδομένο που γνωμοδοτεί τις αλλαγές που πρέπει να κάνουν οι τράπεζες λόγω της επιδείνωσης των χαρτοφυλακίων τους. Τέλος, δεν πρέπει να αγνοηθεί ότι επισημάνθηκε η μεγάλη απόκλιση στον μισθό των ανώτατων στελεχών σε σχέση με τα μεσαία στελέχη της εταιρείας.

Επίσης, απαραίτητο είναι να μειωθεί η γραφειοκρατία στους μηχανισμούς των τραπεζών, για να μετεξελιχθούν σε πιο παραγωγικές και αποτελεσματικές στη

διαχείριση των «προβληματικών πελατών». Στο ίδιο πνεύμα, πρέπει να καταπολεμηθεί ο συγκεντρωτισμός των εξουσιών και να δοθεί μεγαλύτερη αυτονομία και δυνατότητα λήψης αποφάσεων και πρωτοβουλιών στους περισσότερους εργαζόμενους της επιχείρησης. Κλείνοντας, πολύ θετικό στοιχείο στο να πραγματοποιηθούν τα παραπάνω είναι η προθυμία και η δεκτικότητα των υπαλλήλων στον να εφαρμοσθούν νέες μέθοδοι αξιολόγησης και εκπαίδευσης από την πλευρά της διοίκηση των τραπεζών.

6. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΕΤΑΙΡΩ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ

Στην παρούσα διπλωματική εργασία παρουσιάστηκε η διαχρονική εξέλιξη του ρόλου των τραπεζών, μέσα από τις ανάγκες που το σύγχρονο οικονομικό περιβάλλον επιβάλλει και η μετατροπή τους από εξειδικευμένες τράπεζες (specialized banks) σε τράπεζες γενικών συναλλαγών (universal banks).

Ακολούθησε αναφορά στους ελεγκτικούς μηχανισμούς που εποπτεύουν τα πιστωτικά ιδρύματα, με εκτενή παρουσίαση του Συμφώνου της Βασιλείας ΙΙ. Το κανονιστικό πλαίσιο της Βασιλείας ΙΙ αποτελεί μια ορθολογική προσέγγιση στον εποπτικό έλεγχο των κινδύνων που αντιμετωπίζουν τα πιστωτικά ιδρύματα. Οι αλλαγές που επιφέρει σε επίπεδο υπολογισμού των Εποπτικών Κεφαλαίων έναντι του πιστωτικού κινδύνου οχυρώνουν αποτελεσματικά την ασφάλεια και την εύρυθμη λειτουργία του παγκόσμιου πιστωτικού συστήματος, κάτι που αποτελεί και τον πρωταρχικό στόχο της Επιτροπής Βασιλείας. Προσβλέποντας, εντούτοις, στην επικαιροποίηση του εν λόγω πλαισίου, πρόσφατα η Επιτροπή της Βασιλείας συμφώνησε στο Σύμφωνο της Βασιλείας ΙΙΙ, το οποίο συνιστά ακόμη μεγαλύτερη ενίσχυση της κεφαλαιακής επάρκειας των πιστωτικών ιδρυμάτων και το οποίο αναμένεται να εφαρμοστεί έως το 2019.

Την παρούσα περίοδο, η χώρα μας και η ελληνική οικονομία βρίσκεται υπό τις συνθήκες μίας πρωτοφανούς, πρωτόγνωρης για τα δεδομένα της, οικονομικής αστάθειας και ύφεσης, η οποία προκαλεί αναταραχές στο σύνολο των επιχειρήσεων, επηρεάζοντας φυσικά και τη λειτουργία των πιστωτικών ιδρυμάτων. Η περίοδος αυτή της ύφεσης επιβάλλει αλλαγές στις πολιτικές των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων, προκειμένου αφενός να είναι σε θέση να συμβαδίζουν με τις ανάγκες των πελατών

τους, και αφετέρου να καταφέρουν να διατηρηθούν υγιείς, έως την πολυαναμενόμενη έξοδο της χώρας μας από την κρίση.

Ουδείς δύναται να προβλέψει με σαφήνεια την πορεία των οικονομικών μεγεθών και την εξέλιξη των συνθηκών στη χώρα μας, ιδιαίτερα μάλιστα με δεδομένη την προσφυγή της στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Εξαιτίας των ρευστών συνθηκών, της αστάθειας του κοινωνικοοικονομικού περιβάλλοντος και των συνεχών εξελίξεων δεν είμαστε σε θέση να πραγματοποιήσουμε εκτίμηση ούτε καν για το εγγύς μέλλον.

Ως εκ τούτου, κρίνεται σκόπιμη και ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα η συνέχεια της παρούσας έρευνας. Ακολούθως, προτείνουμε ορισμένες θεματικές περιοχές μελλοντικής έρευνας:

(α) να διερευνηθεί η μελέτη της πολιτικής που θα ακολουθήσουν τα ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα προκειμένου να συμβαδίζουν με το Σύμφωνο της Βασιλείας ΙΙΙ, το οποίο ορίζει περαιτέρω ενίσχυση της κεφαλαιακής επάρκειας των πιστωτικών ιδρυμάτων,

(β) να διερευνηθεί η μελέτη της πολιτικής που θα ακολουθήσουν τα πιστωτικά ιδρύματα αναφορικά με τα καθυστερούμενα δάνειά τους, υπό το πρίσμα της βελτίωσης της ποιότητας του χαρτοφυλακίου τους και διαβλέποντας στην οχύρωση και εξασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας τους και τέλος,

(γ) μέσω της εκ νέου εξέτασης των νέων δημοσιευθέντων αποτελεσμάτων, να εξαχθούν συμπεράσματα αναφορικά με το αν η εφαρμοζόμενη πολιτική των ρυθμίσεων των λογαριασμών που παρουσιάζουν καθυστερήσεις στην εξυπηρέτησή τους, επέφερε αποτελέσματα στην ομαλοποίηση αυτών και κατά συνέπεια στους δείκτες NPL των τραπεζών.

(δ) να οργανωθεί εκτενής ποιοτική έρευνα σχετικά με τις απόψεις των υπαλλήλων των τραπεζών αναφορικά με τη βέλτιση διαχείριση των προβληματικών χαρτοφυλακίων και την προώθηση της συμμετοχικότητας με σκοπό την αμεσότερη διευθέτηση των επισφαλών απαιτήσεων.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Α. Δημογραφικά στοιχεία

Φύλο	

Ηλικία	

Β. Ερωτηματολόγιο

Παρακαλώ σημειώστε το βαθμό συμφωνίας σας ή διαφωνίας σας με καθεμία από τις προτάσεις

Α/Α	*ΕΡΩΤΗΣΗ*	*Συμφωνώ Απόλυτα*	*Συμφωνώ*	*Ουδέτερο*	*Διαφωνώ*	*Διαφωνώ απόλυτα*
1	Το σύστημα αμοιβών που χρησιμοποιεί η εταιρεία είναι αποτελεσματικό					
2	Το σύστημα αμοιβών που χρησιμοποιεί η εταιρεία δίνει κίνητρα στους εργαζόμενους να βελτιώσουν την απόδοσή τους					
3	Η πολιτική αμοιβών της εταιρείας χρειάζεται βελτίωση					
4	Οι εργασιακές σχέσεις στην εταιρεία είναι καλές					
5	Το σύστημα αξιολόγησης της επίδοσης των εργαζομένων που εφαρμόζεται από το HR είναι αποτελεσματικό					
6	Η εταιρεία χρειάζεται μείωση της γραφειοκρατίας					
7	Υπάρχει μεγάλος συγκεντρωτισμός εξουσιών στον τρόπο που διοικείται η εταιρεία					
8	Σε γενικές γραμμές η επικοινωνία μεταξύ των εργαζομένων είναι αρκετά καλή					

9	Τα εκπαιδευτικά προγράμματα που οργανώνει η εταιρεία βοηθούν στην αύξηση της αποδοτικότητας των εργαζομένων					
10	Η εταιρεία έχει υιοθετήσει ένα αυταρχικό μοντέλο διοίκησης					
11	Δεν υπάρχει βασικός διαχωρισμός στα κίνητρα και στους μισθούς των μεσαίων στελεχών της εταιρείας					
12	Ο μισθός που λαμβάνω μου παρέχει ένα αίσθημα ασφάλειας					
13	Ο μισθός μου ανταποκρίνεται στο επίπεδο των γνώσεων μου και της εμπειρίας μου					
14	Η αξιολόγηση των εργαζομένων που εφαρμόζει η εταιρεία χρειάζεται βελτίωση					
15	Το τμήμα ανθρώπινου δυναμικού της εταιρείας ενισχύει την σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ των εργαζομένων					
16	Οι καλές εργασιακές σχέσεις συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων της επιχείρησης					
17	Είμαι ικανοποιημένος από τις μεθόδους που χρησιμοποιεί η εταιρεία για την αξιολόγηση των εργαζομένων					
18	Πιστεύω ότι η αξιολόγηση των εργαζομένων είναι μια διαδικασία που πρέπει να καταργηθεί					
19	Βλέπω θετικά την χρησιμοποίηση νέων μεθόδων αξιολόγησης προσωπικού					
20	Πιστεύω ότι πρέπει να εισαχθούν νέα εκπαιδευτικά σεμινάρια για τους εργαζομένους					
21	Δεν πρέπει να αλλάξει τίποτα στον τρόπο λειτουργίας του τμήματος ανθρώπινου δυναμικού					
22	Είμαι θετικός στο να αλλάξει το σύστημα					

	αμοιβών της επιχείρησης					
23	Πρέπει να εφαρμοσθεί ένα σύστημα αμοιβών που θα δίνει περισσότερα κίνητρα στους εργαζομένους να βελτιώσουν την απόδοσή τους					
24	Υπάρχει μεγάλη απόκλιση στο επίπεδο του μισθού μεταξύ ανώτατων και μεσαίων στελεχών					

Ευχαριστώ πολύ!

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Αγγελόπουλος Π. (2008)., *Τράπεζες και Χρηματοπιστωτικό Σύστημα*, Β έκδοση, εκδ. Αθ. Σταμούλης, Αθήνα

Αλεξάκης Π. (1999), *Το Χρηματοπιστωτικό Σύστημα*, ΕΑΠ, Τόμος Β', Πάτρα

Βασιλείου Δ. (2008)., *Διαχείριση Χαρτοφυλακίου*, Τόμος Β', Β' έκδοση, ΕΑΠ, Πάτρα

Γαλιάτσος Κ. (2008)., *Βασικές Γνώσεις Επενδυτικής Τραπεζικής, Ελληνική Ένωση Τραπεζών*, Αθήνα, (αναθεωρημένη έκδοση)

Γκίκας Δ. (2007)., *Χρηματοοικονομική Λογιστική: International Financial Reporting Standarts*, Β έκδοση, εκδ Μπένου, Αθήνα

Γκόρτσος Χρ (2000).., *Τραπεζικό Δίκαιο*, Τόμος Γ', ΕΑΠ, Πάτρα

Γλύκας Μ. – Ξηρογιάννης Γ. – Σταϊκούρας Χ. (2006)., *Οργάνωση και Διοίκηση Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα

Δελτίο Τύπου της ΤτΕ, Η έκθεση της Τραπέζης της Ελλάδος για τη Νομισματική Πολιτική 2008-2009, Αθήνα, 16 Φεβρουαρίου 2009.

Ζοπουνίδης Κ. (2009)., *Σύγχρονα Θέματα Τραπεζικού Μάνατζμεντ*, εκδ. Κλειδάριθμος, Αθήνα

Ζοπουνίδης, Κ. (2006), *Συστήματα Αξιολόγησης και Σύγχρονα Θέματα στην Οικονομική και Χρηματοοικονομική Διοίκηση*, Εκδόσεις Κλειδάριθμος.

Ζοπουνίδης Κ. – Λεμονάκης Χ. (2009)., *Διαχείριση Πιστωτικού Κινδύνου*, εκδ. Κλειδάριθμος, Αθήνα

Ημερίδα της ΟΚΕ, Ο ρόλος του χρηματοπιστωτικού συστήματος για την έξοδο από την κρίση και η συμβολή του για μακροχρόνια οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, Αθήνα, 25 Ιουνίου 2009.

Ημερίδα της Economia, Η Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση και η Ελλάδα, Χορηγία: Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 18 Νοεμβρίου 2008.

Ημερίδα του Υπουργείου Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας, Υπερχρέωση την νοικοκυριών και αντιμετώπισή της, 15 Μαρτίου 2010.

Θωμαδάκης Σ. - Ξανθάκης Μ. (2006)., *Αγορές Χρήματος & Κεφαλαίου*, εκδ. Σταμούλη Α.Ε., Αθήνα

Καρράς Κ. (2003), *Διερεύνηση των συνεπειών του Νέου Συμφώνου της Βασιλείας στη συμπεριφορά των Τραπεζών*, Δελτίον Ε.Ε.Τ., Αριθμ. 35, 10-11-12/2003

Καρφάκης, Κ. (2003), *Διεθνής Νομισματικές Σχέσεις*, Εκδόσεις Τυπωθήτω-Γιώργος Δάρδανος.

Κομίλη Α. (1989)., *Βασικές αρχές και μέθοδοι επιστημονικής έρευνας στην Ψυχολογία*, Αθήνα, εκδ. Οδυσσέας

Κοσμίδου Κ. – Ζοπουνίδης Κ. (2003), *Συστήματα Διαχείρισης Τραπεζικών Κινδύνων: Η περίπτωση του Asset Liability Management*, εκδ. Κλειδάριθμος

Κοσμίδου Κ. (2009), Τραπεζική Χρηματοοικονομική, *Πανεπιστημιακές Σημειώσεις Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*

Κοτζαμάνης Σ. (1999), *Διαχείριση Χαρτοφυλακίου*, εκδ. Finance Invest

Λεβεντάκης, Ι. (2003), *Διεθνής Μακροοικονομική και Χρηματοοικονομική*, Εκδόσεις Σταμούλη.

Μερτζάνης Χ. (2008), *Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση: χαρακτηριστικά, προκλήσεις και προτάσεις πολιτικής*, Αθήνα

Μητσιόπουλος Γ. (1997), *Σύγχρονες Χρημ/κές Αγορές & Προϊόντα*, εκδ. Ipirotiki Publications, Αθήνα

Ξανθάκης, Ε. (2006), *Αγορές Χρήματος και Αγορές Κεφαλαίου*, Εκδόσεις Σταμούλη.

Παπασυριόπουλος Ν. (2000), *Διεθνείς Χρηματοοικονομικές Σχέσεις*, εκδ. Όμηρος, Θεσσαλονίκη

Πετράκης Π. (2000), *Στρατηγικές Τραπεζικής Ανάπτυξης*, ΕΑΠ, Τόμος Γ', Πάτρα,

Πετράκης Π. (2002)., *Χρηματοοικονομική Διοίκηση & Τραπεζική Οικονομική, Αποτίμηση Κινδύνου & Επενδύσεων*, Τόμος Α', Αθήνα

Προβόπουλος Γ. (1995), *Το ελληνικό Χρηματοπιστωτικό Σύστημα – Τάσεις και προοπτικές*, εκδ. ΙΟΒΕ

Προβόπουλος Γ. (2009)., *Ετήσια Σύνοδος του ΔΝΤ*, 6-7 Οκτωβρίου

Προβόπουλος Γ. & Γκόρτσος Χ. (2004), *Το Νέο Ευρωπαϊκό Χρηματοοικονομικό Περιβάλλον – Τάσεις και Προοπτικές*, ΕΕΤ – εκδ. Σάκκουλας

Σταϊκούρας Χ. (2006), *Τραπεζική Χρηματοοικονομική*, εκδ Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών

Συριόπουλος Κ., (2000), *Στρατηγική Τραπεζών, Διαχείριση Τραπεζικού Κινδύνου*, Πάτρα, Τόμος Α', Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Τσιμπρής, Μ. (2008), *Η νομοθεσία της Κεφαλαιαγοράς*, Εκδόσεις Σάκκουλα.

Υπηρεσία Διαχείρισης κινδύνων Τράπεζας Κύπρου.

Υπηρεσία Διαχείρισης κινδύνων Efg Eurobank.

Υπηρεσία Διαχείρισης κινδύνων Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος.

Υπηρεσία Διαχείρισης κινδύνων Alpha Bank.

Χαραλαμπίδης Μ. (2004)., *Οι νέες προτάσεις για την αναθεώρηση του Πλαισίου Κεφαλαιακής Επάρκειας των Πιστωτικών Ιδρυμάτων: Παρουσίαση, ανάλυση και κριτική*

ΞΕΝΗ

Ana I. Fernandez, Francisco Gonzalez, (2005), How accounting and auditing systems can counteract risk-shifting of safety-nets in banking: Some international evidence, *Journal of Financial Stability* 1, 466–500

Andrea Sironi, Cristiano Zazzara (2003), The Basel Committee proposals for a new capital accord: implications for Italian banks*, Review of Financial Economics* 12, 99–126

Angelopoulos Panos & Mourdoukoutas Panos (2001) *Banking Risk Management in a Globalizing Economy* Westport, Conn. USA.: London, Quorum Books

Barth J. R., Chen Lin, Ping Lin, Frank M. Song, (2009), Corruption in bank lending to firms: Cross-country micro evidence on the beneficial role of competition and information sharing, *Journal of Financial Economics* 91, 361–388

Barth J. R., Daniel E. Nolle, Triphon Phumiwasana and Glenn Yago (2003), A Cross-Country Analysis of the Bank Supervisory Framework and Bank Performance, *Financial Markets, Institutions & Instruments*, V. 12, No. 2, May 2003

Boot, Arnoud W A and Thakor Anjan V (1993). Self-Interested Bank Regulation, *American Economic Association*

Campbell, T.S. (1988). *Money and Capital Markets*, Scott Foresman & Company

Campbell A. (2006), Bank insolvency and the interests of creditors, *Journal of Banking Regulation*; Jan 2006; 7, 1/2; ABI/INFORM Global pg. 133

Chak Wong M., Wai Yan Cheng, Clement Tuk Pang Wong (2003), Market Risk Management of Banks: Implications from the Accuracy of Value-at-Risk Forecasts, *Journal of Forecasting* 22, 23–33

Danielsson J., Bjorn N. Jorgensen, Casper G. de Vries (2002), Incentives for effective risk management, *Journal of Banking & Finance* 26, 1407–1425

ECB Bulletin, *Securitization in the Euro Area*, 2/2008.

Giudici P., Annalisa Bilotta (2004), Modeling Operational Losses: A Bayesian Approach", *Quality and Reliability Engineering International*; 20:407–417

Golin Jonathan, (2001), *The Bank Credit Analysis Handbook: A guide for Analysis, Bankers and Investors*, John Wiley & Sons

Gordon J. Alexander, Alexandre M. Baptista (2006), Does the Basle Capital Accord reduce bank fragility? An assessment of the value-at-risk approach, *Journal of Monetary Economics* 53, 1631–1660

Gunther J. W., Robert R. Moore (2003), Early warning models in real time,

Journal of Banking & Finance 27 1979–2001

Halliday McIlroy D. (2008), Regulating risk: A measured response to the banking crisis, *Journal of Banking Regulation* Vol. 9, 4 284–292

Jarrow R. A. (2007), A Critique of Revised Basel II, *J Finan Serv Res* 32:1–16

Jaschke S., Gerhard Stahl, Richard Stehle, (2007), Value-at-risk forecasts under scrutiny—the German experience, *Quantitative Finance*, Vol. 7, No. 6, December 2007, 621–636

Keith Hooper, Kate Kearins (2007), Recurrent rescues of a financial institution: Enduring human features and socialized losses, *Critical Perspectives on Accounting* 18, 469–486

Kornert J. (2003), The Barings crises of 1890 and 1995: causes, courses, consequences and the danger of domino effects, *Int. Fin. Markets, Inst. and Money* 13, 187-209

Mine Omurgonulsen, Ugur Omurgonulsen (2009), Critical thinking about creative accounting in the face of a recent scandal in the Turkish banking sector, *Critical Perspectives on Accounting* 20, 651–673

Par Sjolander (2009), Are the Basel II requirements justified in the presence of structural breaks?, *Applied Financial Economics*, 19, 985–998

Rosch D. (2005), An empirical comparison of default risk forecasts from alternative credit rating philosophies*, International Journal of Forecasting* 21, 37–51

Samu Peura, Esa Jokivuolle (2004), Simulation based stress tests of banks' regulatory capital adequacy, *Journal of Banking & Finance* 28, 1801–1824

Sanjiv R. Das (2007), Basel II: Correlation Related Issues, *J Finan Serv Res*, 32:17–38

Soros, G. (2008), *Η οικονομική κρίση του 2008 και η σημασία της*, εκδ. Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα

Staikouras P. K. (2007), The regulatory 'Big-Bang' on the internal corporate governance of Greek banks and its implications, *Journal of Banking Regulation*, Vol. 8, 3 201–235

Viral V. Acharya, Tanju Yorulmazer (2007), Too many to fail—an analysis of timeinconsistency in bank closure policies, *J. Finan. Intermediation* 16, 1–31

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Γκουτρούμης Π. (2008), *ΗΠΑ: Morgan Stanley και Goldman Sachs γίνονται εμπορικές τράπεζες*, ΠΡΩΤΟ ΘΕΜΑ, 22 Σεπτεμβρίου (http://www.protothema.gr/economy/article/?aid=15178)

Παπαϊωάννου Γ. (2008), *Η ζωή μετά το έμφραγμα*, ΤΟ ΒΗΜΑ, Κυριακή 28Σεπτεμβρίου (http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=191393&wordsinarticle=%CE%97%3b%CE%B6%CF%89%CE%AE%3b%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%AC%3b%CF%84%CE%BF%3b%CE%AD%CE%BC%CF%86%CF%81%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1)

Τσιάρας Γ. (2008), *Οι χαμένοι κι οι κερδισμένοι*, ΤΟ ΒΗΜΑ, Κυριακή 5 Οκτωβρίου (http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=17771&wordsinarticle=%CE%9F%CE%B9%3b%CF%87%CE%B1%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF%CE%B9%3b%CE%BA%CE%B9%3b%CE%BF%CE%B9%3b%CE%BA%CE%B5%CF%81%CE%B4%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF%CE%B9)

www.alpha.gr

www.ase.gr

www.atebank.gr.

www.avgi.gr

www.bankofcyprus.gr

www.bankofgreece.gr

www.bis.org

www.capital.gr

www.cebs.org

www.creditcollection.gr

www.economia.gr

www.economist.gr
www.efpolis.gr
www.emporiki.gr
www.enet.gr
www.ekathimerini.gr
www.enthesis.net
www.epistimonikomarketing.gr
www.eurobank.gr
www.euro2day.gr
www.geniki.gr
www.greekmoney.gr
www.hba.gr
www.hcmc.gr
www.icap.gr
www.imerisia.gr
www.in.gr
www.indy.gr.
www.isotimia.gr
www.kathimerini.gr
www.kerdos.gr
www.kyprousecurities.gr
www.laosver.gr
www.marfinbank.com
www.merit.gr
www.naftemporiki.gr
www.nbg.gr
www.otoe.gr
www.piraeusbank.gr
www.realestatenews.gr
www.soel.gr
www.symboulos.gr
www.taxheaven.gr
www.tiresias.gr
www.tovima.gr
www.ttbank.gr